

Miodrag Majić

autor bestselera *Deca zla*

10.
izdanje

OSTRVO PELIKANA

Nisu sve istine bolje od svih ćutanja

Balkandownload.org

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Miodrag Majić

autor bestselera *Deca zla*

10.
izdanje

OSTRVO PELIKANA

Nisu sve istine bolje od svih ćutanja

Balkandownload.org

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Miodrag Majić

OSTRVO PELIKANA

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2020.

Savi, Vuku i Dori, mojim zvezdama

Ništa nije greh ako poštuješ naredbe sveštenika.

Alfred de Mise, Lorencačo

Svaka sličnost sa stvarnim ličnostima, lokacijama i događajima je slučajna.

I DEO

KRV NA SNEGU

Ajša

Da sam znala da je tako lako, umrela bi davno. Mlogo ranije... Ne bi čekala da napunim dvaes. Umrela bi oko petnaes, šesnaes, šta znam, možda pre. Tad bilo *najlačhe!*¹ Gabriel me vodio na kolači da časti što sam mu rodila sina. Sećam se, jedemo kolači s prsti i smejemo se ko dileje, Gabriel i ja... On u čašu pravi baloni sa slamku, a ja... Ne znam... Samo znam *but šukar sasa.*² Voleli se... Sve mi je u stomak gorelo, ko žar da sam jela iz vatru kad ga vidim. Moj Gabriel... Govorili Gabriel i Ajša, muž i žena, svi... A posle... Posle neje bilo zašto da se živi... Onda došlo ono drugo... Došo sud, došla ćorka, došo... znaš već... I sve to što smo bili zajedno i što sam mu rodila Džavida... Rekli su da nesam smela, da sam mlada... Gabriela odveli... Šes godine... Posle bilo još gore, ono zbog čeg sam umrela sad, i zbog čeg će, možda, da postanem kamen.

Nije bolelo mlogo, taj smrt. Nije, *te merav!*³ A tolko sam imala stra. Mislela sam kako će me boli... Onda sam mislela kako da s ubijem, dugo... Neću s nož. Kažem, ima da bude krv, će plaču Džavid i Saranda kad vidu. Če kažu majka im ružna ko veštica... isekla se po venu, i po vrat... A moj Džavid, znaš, uvek voleo što mu majka lepa. Falio se na drugovi...

„El ima neki *pošukar*⁴ majka?“, kaže. „Majka mi Ajša ko s televiziju!“ Ni da s udavim nisam tela... Udavila se *mami*⁵ Razija u reku kad sam bila mala. Kad su ju izvadili kod drveni mos, glava ko balon... Mlogo gadna bila, ja nisam tela... I još mi posle rekla Esmā da zato što se ubila u reku, postala som... Kaznilo je u drugi život... Ej, som... Moš da misiš?!

A ovo s gumu super, znaš... Ništa nisam čula, popela se na drvo, na onu lipu na kraj ulicu, op... malo stegne, i op... visim s drvo i gledam odozgo na sve vas, ko tica... Aljina nova, *šukar*⁶, moja... Klatim se ko ona lutka što tera vrane - *te n-aven me čhave!*⁷ - i ne osećam ništa.

I znaš šta još *lačhe*? Na smrt se uplašio gluvi Mića, čoban... Prvi me vido dok još nisu čuli u selo. Bilo smešno, oj! Znaeš, nikad niko ne se plašio od men. Ej! Ko da se plaši na pokojni Safet i na Esmu ćerku, esi

lud? Ja sam se plašila uvek od nji... A onaj Mića, samo što se ne izvrnu kada me vido kako se klatim na lipu. Počo da zavrće nešto ko konj i da se davi... Sve mu neka voda na usta udara... Ej! Onda otrčo u selo da zove da me vidu svi.

„Ljudi! Ljudi!”, dere se i trči ko bez dušu onako blesav. „Ubila se *tikni*⁸ Ajša!”

Znaš koliko sveta došlo? Ej! Svi! Bio i Mare Ćopa, i Kikirez, i onaj geometar, kurva Ljilja! Kukaju, plaču... A nikad niko nije plako za mene. Ono jes, jedanput ona *gadži*⁹ na televiziju, plakala el bila tužna što sam rodila Džavida. Kaže ja nisam tela da rodim dete i zato plače, ej! Ona na televiziju plače za men! Ali niko osim nju ne plakao za Ajšu.

Posle mi na šaranu došli svi. Komšiluk... Bibi Sanda i Đeljana, onaj njen fudbaler iz Pančevo... Peva mutavi Moca, onako s dušu, ko da me udara! I na kraj, kad me pokrili sa zemlju i krenuli da bežu, znaš šta se desilo? Znaš ko došo? Ej! Došo *gadžo*¹⁰ ko naš *krisari*.¹¹ Ej, *arakh Devla*!¹² Sudija mi došo na saranu! Onaj što jedini reko da Gabriel nije kriv! Taj! Došo, komplet u tamno odelo. Stao malo sa svi, a onda došo do men. Krsti se, savijio glavu i kaže onako tio za seb:

„Oprosti, Ajša... Oprosti ako sam zgrešio nešto.”

Evo, *te xav me mulendje*¹³ ako lažem! Ej! Taki gadžo da kaže! Bilo mi ga žavo, al fino mi bilo i što se *gadžo* sudia na Ajšu izvinjava!

Al sve to nije važno sad. Znaš šta *najšukar*? Znaš? *Najšukar* što sad svi oće s mene da priču. A niko pre nije teo da priča sa Ajšu. Će da viču: „Beži tam, *rromni*!”¹⁴ terali me u majčinu, kažu: „Crkla dabogda, veštice!”, i to...

A sad svi oće i svi me nešto molu i pituju. A ja ko *thagarni*¹⁵... Sedim ovde na vis, gledam sve dol i samo gi slušam šta govoru i pamtim. Ovaj ovo,

ovaj ono... S fine reči mi kažu... Nešto razumem, nešto ne, al nema veze. A ja sedim i kažem:

„Sad ti! Da vidim šta s ti misleo. Šta s reko i to...” A taj i taj ćuti, znoji se, vidim, plaši se... Pa nešto uvrće, laže... Neki me se plašu i u san! Ej! Od men se plašu! Pa moli da oprostim i mole se za men. Kažu, tetkica Bibija da nam čuva Ajšu, i naša Ajša još dete. A ja ćutim. Ne kažem *khanč*.¹⁶ Znaš kako fino! Ko neki *rromano krisari*¹⁷ sam ti ja. Ko ovaj što mi došo na saranu. Ajša sudia, ej! Samo ne mogu u ćorku da ji pošaljem, al dobro de.

Da sam znala da je tako fino, umrela bi kad me Gabriel poljubi u usta... I posle smo išli u polje da gledamo svici... Svetle svici, gori polje u noć, a

u srce milo. I tako... I nije me više stra šta će postanem. Dal *barr*¹⁸, dal *kaš*¹⁹, dal *ćirikli*.²⁰ U sledeći život ne mož da bude gore, šta god da bude. Al volela bi ipak, ako mogu da biram, da budem *ćirikli*. Da letim, da gledam *baro pani*²¹, šumu, da gledam na Gabriela, na Džavida i Sarandu... Da gledam na ceo svet koji nesam gledala...

Šta će bune, će bune... Al i sad, ovako kad me svi volu, nije tako loše, *te peren me jakha*.²² Samo da potraje... Da počujem još malo... I da ne postanem baš kamen... ni som ko Razija... A oće, će da *Devla*.²³

El *Devla* velik za nas, mrtvi.

Jovana

Ponovo sam sanjala isti san. Odevena u venčanicu s dugim sireninim repom, stojim u prostoriji koja podseća na egipatski hram. Visoki prozori, prekriveni debelim draperijama boje ustajale krvi, zaustavljaju spoljašnje svetlo. Pa ipak, tanki sunčani konci ispunjeni sitnom pokretnom prašinom probijaju se do mermernog poda, na kojem gusta mreža senki igra oko mojih nogu. U pročelju je sto. Za stolom sede ljudi, ili pak aveti, na čijim licima su životinjske maske. Prepoznajem lisicu, gavrana i vuka. Glave su im prekrivene kapuljačama, a tela dugim crnim plaštevima, koji im se preko cipela rasipaju po tlu. Iako ne vidim njihova lica, znam da se iza maski kriju suđenice, Mojre, demoni usuda, koje će na ledenom tučanom kantaru

izvagati i moju sudbinu. Dok maske životinja ćute, sputava me strah i osećaj da neću proći i da ću ostati zdrobljena u tom brisanom prostoru. Znam da ako na sto spuste tanku kartu, ne mogu nazad. Iza mene je provalija... Duboki, mračni kanjon. Ništavilo... Ambis koji me sprečava da se, poražena ali ipak živa, vratim tamo odakle sam došla. Zato moram da pohrlim napred, ka maskama, koje, cereći se, vrebaju grešku... I onda, i pre nego što progovorim, shvatam da je greška već napravljena... Davno... Budim se u znoju, ledenih nogu, i čujem kako mi se srce otima, kako bubnji, kako me tu pred njima izdaje...

Tako je bilo i jutros, samo je ovog puta san prekinut ranije, pre konačne odluke. Probudilo me je režeće zvono telefona. Nemilosrdni zvuk svrdlao je glavu, prolazio je kroz sinuse, sjurivao se niz nepce, skakutao je po jeziku kao udica koja će svakog trena ostati zaglavljena u izranjavljenom mesu. Rukom sam tražila telefon i u tom prevrtanju sam pod prstima osetila nečije telo. Hej! Podižem olovni kapak i shvatam da pored mene leži tip! Krupni maljavi sisar! Prostire se poput muflonske kože bačene po mojoj posteljini boje kajsije, koju sam donela sa kongresa u Filadelfiji.

Zapravo, nemam pojma ko je on. Iz ovog ugla njegovo lice podseća na masku suđenice... Silom zadržavam fokus i stresam se od prizora. Tu

pored mene, u pozi Supermena, bez znakova života, leži šef kabineta ministra odbrane, koji mi je juče sredio intervju sa svojim poslodavcem! Mlad je (sada se sećam), ali ovako blažen i podbuo, izgleda - kao leš izvučen iz reke. Pretpostavljam da smo se tucali. Zapravo, kako vreme odmiče, sve sam sigurnija u to. Očekivano je da sam pristala zbog toga što je bio voljan da mi pomogne oko intervjuja. Međutim, u ovom trenutku ne postoje ni najmanje šanse da se setim kako je sve to izgledalo i kako sam uspela da odglumim orgazam s muškarcem. Ali koks, koji je verovatno doneo on, još uvek greje nozdrve i čini da zatečeni prizor lakše podnesem. Telefon i dalje poigrava na noćnom stočiću. Preko beživotnog tela mog noćnog viteza, uspevam da napipam spravu. Na šestoinčnom AMOLED displeju, pulsira ŠEF. Dejan Filipović, moj urednik, moj anđeo čuvar, uvek zna kada da zove. Gledam na sat i shvatam da je trebalo da budem u redakciji pre sat vremena. Urednik nije ljut, nije ni zabrinut... Ja sam zvezda *Svedoka* i mogu da kasnim, mogu da se uspavam, mogu i da ne dođem ako

ne želim... Samo je bitno da i dalje štancujem kolumnu, da budem ledena kraljica, najubojitije pero, po potrebi i kučka, i da uvek, kada zagusti, u rukavu imam spreman spin. Gomile spinova... Jer ja sam Jovana Marić, a Jovani Marić je dozvoljeno sve što drugima, koji to nisu zaslužili, nije! Zato i ovog jutra Dejan zove samo da kaže da imamo priču. „Ubila se ona mala”, ispaljuje telegrafski. Čini to kao da javlja da Paris Hilton ima novog dečka ili da će na londonskoj berzi narednog vikenda skočiti juan. U našem poslu se tako saopštavaju stvari. Bez previše reči, bez emocija, bez prideva... Svaki dan se neko ubija, muževi ženama razbijaju glave, žene muževima sipaju mišomor u kornfleks, ljudi skaču s prozora kada na vratima ugledaju izvršitelja... Naše je samo da se nacrtamo kod policijske trake dok su tela još topla i da privolimo majku da nam kroz suze ispriča kako je njen sin jedina, koji je pola komšiluka pobio sačmarom, bio najomiljenije dete u kraju.

„Koja mala?”, pitam zureći u vodeni potočić koji se sliva niz ivicu usne mog bezimenog princa. Perverzno uživam u tome što vidim da mu naš razgovor nimalo ne smeta, što bezbrižno hrče, tu u mom stanu, u mom krevetu, u kojem je sinoć polagao pravo na moje telo, u zamenu za (valjda) obezbeđeni intervju.

„Ona Cigančica...”, cokće Dejan i vidim ga kako se češka po prosenjenom temenu, „što si pratila suđenje pre nekoliko godina. Kako se beše zove... Ona što je rodila dete kao klinka, jebote...”

U trenu, hiljade neurona se sudara u hipokampusu, prevrćem fajlove *da li je stavio kondom?* - koks me i dalje vozi, piški mi se...

„Ajša?”, izleće odnekud iz mojih usta reč brza kao lastavica.

„Ta!”, vikne Dejan, veseo što sam brzo pogodila, jer se bez moje pomoći, u moru starleta, pevačica i glumica, nikada ne bi setio. „Javila je Rada iz Udruženja Roma. Danas je sahrana. Ideš sa Bobom da slikate i napravite priču.”

„Čekaj...”, kažem i dalje krajičkom svesti procesuirajući vest. „Ne mogu danas. Darku je rođendan...”

„Važno nam je ovo, Jo!”, uzvikuje Dejan. „Trebamo nam priča o sudbini devojaka koje rano rađaju... Rani romski brakovi... Priča o klinki koja se ubila zbog zlostavljanja.”

Skupljam kosu gunicom i na stolu u trpezariji pronalazim probušenu cigaretu. Rukom stiskam rupicu na hartiji. Topli dim me vraća u sobu... „Hej!”, viče Dejan.

„Tu sam”, kažem i nastavljam da buljim kroz zamagljeni prozor. Košava slaže kese po golim mokrim krošnjama, pretvarajući ih u ukrase sumorne postapokaliptične jelke. Najednom, osećam kako mi se telo budi. *Ubila se mala Ajša...*

„Kako?”, pitam iznenada glasom koji se rve s oblakom dima.

„Šta?”

„Kako se ubila?”

„Nemam pojma”, kaže on. „Kao da je to važno?” Požuruje me da se spremim. Važno je da ne kasnim, kaže, jer su mu fotografije potrebne za večerašnje internet izdanje. Afera sa ofšor-računom premijerovog kuma divlja, a priča o Cigančici će odvući čitaoce na bezbednu distancu.

„Znamo ko je najjači u ovome!” Zna šta volim da čujem. „I znamo na koga premijer računa za savetničko mesto! A batina torta može da sačeka, zar ne?”

Budim morža svesna da nam život neće pružiti reprizu. Osmehuje se tupo i samouvereno, kao da mi je muž.

„Moram da idem”, kažem i bacam mu farmerke sa stolice. Gleda me zbunjeno. Neočekivana uzbuna mu ne prija. Želeo je da doručujemo zajedno, da mu skuvam kafu, da ga ispratim na posao, možda i da mu pre polaska popušim...

„Gde ćeš?”, pita glasom prehladenog Luja Armstronga.

„Moram na posao”, kažem. „Na sahranu...” Zastajem za trenutak, tražeći reči koje se u ovakvim slučajevima izgovaraju. Ipak samo kažem: „Molim te, zatvori vrata za sobom.”

Gleda me i nevoljno ustaje. Verovatno misli da sam jedna od najvećih budala koje je sreo.

I verovatno je danas u pravu.

Prelazimo Dunav. Zurim u pogurene ljude koji kao kapljice vode klize sa šoferšajbne i nestaju u ravnici. Dok idemo ka mestu za koje vozač kaže da se zove Banatska Čoka, prizivam priču o Ajši kao daleku uspomenu. Bilo je davno... Pet, možda i šest godina prohujalo je otad. Klinku Ciganku silovao je Ciganin stariji od nje... Ne sećam se svega, moguće je da i nije bilo pravo silovanje, ali ju je, u svakom slučaju, navukao na seks dok je bila dete... Ostala je trudna. Pratila sam suđenje. Ciganinu pedofilu sudio je sudija Dedijer, koga sam poznavala odranije. Posle presude su ga razrešili. Možda je i sam otišao iz suda, zaboravila sam već...

Od samog početka, bila je to moja priča. Dedijer ga je oslobodio sa sumanutim obrazloženjem. Tvrdio je da Ciganin nije znao da je to što je uradio zabranjeno. Možeš misliti! U početku za tu presudu niko nije znao. Nestala je u moru hartija u arhivi. Ali *Svedok* je iskopao slučaj. Ljudi su pobesneli. Tražili su Dedijerovu glavu. Nazivali su ga rasistom i pedofilom. Na moj nagovor, Bob mu je na naslovnici oko toge vezao svastiku: „Dedijer - sudija fašista!”

Priča je preko noći postala hit. Zapravo, bila je jedna od onih koje su me vinule u medijsko nebo. Promenili smo stvarnost. Priča o zlostavljanoj Romkinji dovela je do nove odluke Apelacionog suda. Zahvaljujući njoj, monstrum je na kraju ipak osuđen.

A na početku nije delovalo da će to sa Ajšom i Dedijerom biti važno. Mislila sam da je reč o običnom zadatku, koji ne zaslužuje ime mog kalibra. Redovno sam bila zadužena za mnogo krupnije stvari. Korupcionaške afere i političke protivnike vlasti spaljivala sam na medijskoj lomači pre nego što

bi se ispilili i zadobili pažnju opozicionih portala, stranih službi i stranaka. Čim bi se potreba za mojim uslugama javila, čitaocima gladnim senzacija nudila bih nešto drugo, šarenije, potentnije, nešto što bi u senku bacalo zloupotrebe, skrivene bankovne račune i kompromitujuća otkrića strane štampe. Bila sam savršeni informatički mađioničar - medijski doktor Mengele! Obožavali su me, a ja sam im umesto poljubaca darivala špijunske afere, veze s mafijom i ljubavne dogodovštine neprijatelja mojih poslodavaca. Arsenal mojih specijaliteta činile su fingirane pretnje članovima vlade, najave novih regionalnih ratova i zastrašujuća predskazanja raznih šamana. Bilo je divno!

Živela sam onako kako bi poželeda svaka devojka u ranim tridesetim. Dane sam provodila na konferencijama za štampu, a noći na donatorskim skupovima i zabavama sa političarima, njihovim ljubavnicama i

mecenama. Čuvali su me kao malo nuklearno dugme, spremno da na njihov mig aktivira razorno barutno punjenje. Zvanično, spavala sam sa glumcima, manekenima i šefovima kabineta. Nezvanično, tucala sam se sa njihovim momcima i devojka, s kojima je seks uglavnom bio bolji. Imala sam privatni broj predsednika vlade (za koji mi je, doduše, rekao da je tu „samo kada gori”), poverljive kontakte u MUP-u, koji su mi otkrivali kada će se dogoditi spektakularna hapšenja, najbolja mesta na premijerama, vikend-žurke na splavovima i najčistiji kokain. Uz sve to, plata u *Svedoku* bila je neuporediva sa platama kolega koje su crnčile po dnevnim novinama lišenim državnih donacija. Omogućavala mi je da šarenu izmaglicu, koja me je okruživala, učinim dovoljno gustom da zaustavi prodor štetnih uticaja iz okruženja sastavljenog od opore zbilje, koje je srpsko tranziciono društvo teglilo sa sobom. Svet je bio moj, a ovo sa Ajšom i sudijom Dedijerom samo mali rutinski zadatak.

„Ovo je presuda koju sutra puštate.” Dule, zamenik tužioca sa kojim sam redovno saradivala, poverljivi čovek službe, robu je, kao i obično, doneo u redakciju. Čini to tako što na sto spušta imena onih na koje treba obratiti pažnju. Mete koje će nakon najnovijeg izvlačenja trčati kroz toplog zeca.

„Ovi gore”, glavom trza ka tavanici, „kažu - žestoko.” Dok pokušavam da shvatim o čemu priča, nastavlja u transu: „Za vama kreću udruženja,

aktivistkinje i analitičari... Scila i Haribda će mu skočiti za vrat. Imamo bombu, mala! Smrad je ovog puta gotov!”

Uključujem laptop, krećem sa nekoliko uigranih tizer rečenica, razmišljam o naslovnici... Zurim u pokisla polja dok grabimo ka mestu koje ne postoji na mapi, i pomišljam da im je, možda i više od priče o Ajši, bila potrebna priča o Dedijeru!

„Žao mi je što si karijeru novinarke zamenila karijerom estradnog mešetara”, rekao mi je matori sudac prilikom poslednjeg susreta, odbijajući poziv za intervju. „Ne shvati me pogrešno, ali znaš da moram da pazim s kim se družim i gde se pojavljujem.”

Nikada mu nisam oprostila taj pogled. Pa ipak, sada znam da je on taj kome dugujem zahvalnost zbog toga što sam preko noći od „najveće nade srpskog tabloidnog novinarstva” postala nacionalna zvezda. Koliko im je bio značajan, shvatam kada ujutru vidim da moje otkriće, poput kompjuterskog virusa, šeruju mediji s nacionalnom frekvencijom. U udarnim dnevnicima pojavljuje se moja fotografija. *Novinarka koja je otkrila još jedan pravosudni skandal!* Svi prenose moj tekst. *Jovana Marić - presuda koja mora pasti!* I baš kao što je mali udbaš obećao, sinhronizovano, kao po komandi, kreću Udruženja Roma, zaštitnici

ljudskih prava, kolumnisti... Horski, kao pred slet na prepunom stadionu u Pjongjangu, urlaju:

„Sudija fašista!”

I tako, i pre nego što se mastilo na tekstu osušilo, postajem nacionalna heroína, a sudija Dedijer nacionalni monstrum, opasniji i od svog štićenika - nacionalnog pedofila. Trebalo ih je odstraniti iz društva koje namerava da jednog dana postane civilizovano.

Ali zašto se ubila ta mala?

Iznenada, dok na razlokanom seoskom putu pokušavam da popravim maškaru i sakrijem tragove neprospavane noći, misao me vraća na početak. Kiša nošena suvom banatskom košavom, poput šake prosutog badema,

dobuje po krovu. *Verovatno ima veze sa slučajem?! Možda sam ponovo na pragu ekskluzive?!*

U mislima o Ajši, o Dedijeru i tekstu, prekida me glas vozača. Shvatam da je ćutao celim putem. Kada bi znao koliko volim vozače koji ćute!

„Stigli smo”, kaže. Hvatam ravnodušni pogled u retrovizoru. „Gornja mala, Banatska Čoka...” Izlazim i osećam kako mi štikle čizama tonu u blatnjavu livadu iz koje štrči sagoreli korov.

Pavle

Loša vest nikad ne dolazi sama. Prikrada se podmuklo poput hijene, njuška uplašeni plen, strpljivo sačekuje druge zloslutnice, obigrava oko žrtve i konačno, kada oseti trenutak, kada namiriše nebranjeno meso, kezi zube i napada u čoporu, pokoravajući nespemnu lovinu.

Pre samo mesec dana, izgledalo je da kosac ne mari za mene. Činilo se da je zaboravio na to da ga čeka umorni sluga, penzionisani sudija, grešnik ranjene duše i vlasnik oronule natrule telesine. Izgledalo je da me je, iz nepoznatog razloga, prepustio zubu vremena, da ne žuri, da gustira, štedeći me sistemskih defekata, prekomerne boli i rđavih vesti. Privid je odavao utisak da je sa mnom sve u redu. Šezdeset i peta mi je, a uprkos tome, tek poneko, pomena nevredno, prekoredno mokrenje, posle dužih šetnji bol u kolenu i nešto masnija uvećana jetra. Ništa značajno za čoveka mojih godina, od kojih su mnoge odnele barem dve.

A onda je, tog 22. septembra (primljen sam u nedelju, preko reda, na dežurstvu), dugi pogled doktora na rendgenski snimak uperen ka sijalici, pogled koji sam decenijama čekao razmišljajući o tome kako izgleda i šta ostavlja za sobom, pokrenuo zlokobni niz koji me odvodi, jasno je kuda... I pre nego što je bilo šta rekao, čuo sam reči koje je želeo da proguta. Preko njegovog ramena, na crnom nebu, video sam hiljade malenih tačkica. Prizor je neodoljivo podsećao na ekran radara u kontrolnom tornju velikog međunarodnog aerodroma. Tu, u njegovim rukama, gledao sam svoj rak. Male letelice u mojim plućima kretale su ka udaljenim destinacijama, ka mojoj jetri, mom potiljačnom režnju, ka mojim kostima, noseći sa sobom putnike željne pramena na mom tkivu.

„Statistika nam nije naklonjena”, izgovorio je najzad doktor Slijepčević, „ali mi doktori znamo da statistika ume...”

„Koliko?”, pitao sam ne čekajući da završi kurtoaznu misao. Iako nisam doktor, ili možda baš zbog toga, znao sam da statistika ne vara. „Koliko je još ostalo po tome što kažu brojke?”

Mršti se... Okleva... „Sve između nekoliko meseci i nekoliko godina.”

Vidim kako se snebiva, kao da je odgovoran za bale spaljenog duvana, za burad svarenog viskija i godine protraćenih noću, a ponajpre za želju da se sve ovo što pre okonča. Želju koja je toliko dugo tinjala.

Prihvatio sam rak, kao što osuđenik svestan svoje krivice prihvati pravnosnažnu presudu. Ponadao sam se da će me možda baš ova boljka odneti dostojanstvenije i brže od drugih koje sam mogao da udomim. Možda je i rak neshvaćen, baš kao što sam bio i ja? Možda mu je naneta nepravda, iako je reč o učtivom gospodinu finih manira i mekane duše? Sa pluća, metastaze idu u mozak i stvari se pojednostavljaju. Pritom, osećao sam da u mom slučaju male bele tačkice već sleću na severna prostranstva encefalona i da je iskrccavanje uveliko počelo.

U igri nisu bila samo pluća. Sve brže sam gubio vid. Odavno noću ne vidim ništa. Samo me povremeno snažna svetla trgnu, i kad nestanu, postajem slepac. Iznova negirajući statistiku, doktor Slijepčević (kakva cinična koincidencija!) predložio je dodatna istraživanja, ali sam ih, razumljivo, odbio. Ako još malo potrajem, ako se približim medijani ostavljene verovatnoće i za godinu-dve doživim potpuno slepilo, biće to pravi trenutak da ponovo počnem da sudim. Da krenem iz početka. Tada ću, kao Justicija, biti idealno nepristrasan delilac pravde, koji ne vidi svoje žrtve. Šlepom mi neće trebati ni krpa kojom rimskoj boginji vezuju oči.

Pa ipak, i slep i trulih pluća, voleo bih da poživim još malo. Voleo bih da potrajem barem toliko da vidim kako se ovaj jezivi svet, čijoj sam dijaboličnosti i sam doprineo, raspada u paramparčad, kako nestaje zajedno sa mnom, kako ga guta plamen, jer je to jedino što je svet koji smo stvorili zaista zaslužio. Voleo bih da posvedočim kako nestaje zverinjak koji je iznedrio ovo zlo, koji je stvorio i mene, pijanog i zagledanog u svoju nemoć da barem jednom učinim nešto korisno.

I što više razmišljam, sve više verujem da je reč o kazni. Kazni za koju sam oduvek osećao da ću, odabravši sudijski poziv, kad-tad morati da podnesem.

„Usudio si se da sudiš!”, u Crkvi ružici uzvikuje otac Serafim, dajući mi posle položene svetovne zakletve, neobični božji blagoslov. „Usudio si se da se baviš zanimanjem koje pripada Bogu, a nisi Bog! Zato, pazi se!”, kaže, pali kandilo, namešta kamilavku i duva u promrzle ruke. „Kad si već prigrabio nešto što ti nije namenjeno, potrudi se da to bude u božju slavu i nadaj se da ćeš što ređe prkositi Svevišnjem, a što češće slušati Njegov glas. Pazi da se ne ogrešiš!”

Da li sam se trudio? Bog mi je svedok da jesam. Četrdeset godina, svim srcem, svom dušom, slušao sam Serafimove reči. Tražio sam u sebi grešku, preispitivao sopstvene odluke, kopao po svojim nedoumicama

sistematično kao najnemilosrdniji istražitelj... Nosio sam Serafimov gorki blagoslov, kao krst koji i hrabri i pritiska, ali uvek svetli put i podseća na oprez.

Da, patio sam, ali sam verovao da je patnja sastavni deo dužnosti koju sam odabrao. Znao sam da sudijska karijera započinje na raskrsnici hiljadama milja udaljenoj od Boga, a svega korak-dva od đavola. I znao sam da su svakom koji je pošao ovim putem i koji želi da umre u uverenju da je bar na tren služio Gospodu, potrebne decenije hrabrosti, uzdržanosti i samoće. Još sam sigurniji bio u to da je za večnu obeležnost sumpornim dahom dovoljan i trenutak pohlepe, oholosti i gordosti. Sve to sam znao, ali sve to nije bilo dovoljno. Jer evo gde sam sad... Na ovom otomanu, s bocom prokislog vina u ruci, bez žene, bez sina, bez prijatelja...

No, najpodmukliji ujed hijene uvek dolazi na kraju. Na rak i slepilo se privikavam, na poslednju nesreću u nizu, ne uspevam. Konačna vesnica zla dolazi kao potvrda da moje nesreće i bolesti, moji usudi i karme, nisu samo gluva igra brojki, slučajno složeni kosmički kamenčići koji svedoče o surovosti fortune. Ne, oni su brižljivo planirani odgovor Velikog Arhitekta na sve moje zablude, sebičnosti i štete koje sam za ovog svog života naneo drugima. Na kraju hijena zariva očnjake u kost.

Umrla je mala Ajša.

Vest o njenoj smrti putovala je tiho. Šaputana je kao što među pticama kruže glasovi o uginuću lastavice ili drozda. Kotrljala se levom obalom

Dunava, odbijala se od rečnih talasa i panjeva koje su ovi valjali i mrsila se u ogoljenim krošnjama topola. Zatekla me je jutros u čunu, na putu ka vrši koju je Vjerin sestrić ostavio prethodnog dana u nadi da će se u ovoj zapračakati jegulje. Ovde, na jezeru, možda u jedinoj tački u kojoj je moj mobilni telefon primao kosmičke signale, o Ajšinoj smrti obavestila me je Esma, njena majka, ostavljajući me da se klatim na uzburkanoj vodi po kojoj je padala kiša, i da pokušam, tako sam i promrzao, da shvatim da li je to što me poziva na sahranu najmlađe ćerke odraz najdubljeg poštovanja ili najdubljeg proklinjanja, koje ću uskoro, kada zauvek odem, poneti sa sobom kao krst.

Jovana

Bob je stigao pre mene. Vidim kako se probija kroz masu ljudi, kao u kolu načičkanih žena, proviruje preko ramena muškaraca i besomučno škljoca pokušavajući da uhvati kadar. Maše mi kad me ugleda, poziva me da pridem, ali ja ostajem sa strane jer mrzim sahrane. Pronalazim Radu iz Udruženja. Grli me i zahvaljuje mi što sam došla.

Ajšin pogreb podsećao je na eklektički spoj žalosti i pijanog svadbenog veselja. Poljem, nad kojim se poput neprirodne izrasline izdizao breg, odzvanjali su zvuci harmonike. Lokalni muzikant cedio je ostatke islužene duše neprikladnog instrumenta. *Da li je to Ajšina pesma?* - razmišljam dok gledam u crninu odevenog veseljaka, kako mehanički u taktu razvlači meh. *Da li je Ajša uopšte imala svoju pesmu?*

Svuda okolo gore vatre. Rada mi objašnjava da su tu kako bi očistile dušu pokojnice, koja će četrdeset dana lutati po selu.

„Ubila se”, šapuće mi kao da mi otkriva dobro čuvanu tajnu, „a to je najveći greh. Sada se mole da Bog bude milostiv i da se u sledećem životu ne naseli u telo nedoličnog bića.”

Uporedo sa čudnom arijom, Ajšu ispraćaju promukli jecaji narikače. Vremešna žena džinovskog nosa, koji podseća na kljun barske ptice, u zanosu moli ili kune. Ne razumem reči koje uzvikuje, ali one, uprkos tome, lede krv u žilama. Na nekoliko koraka od nje, dečak i devojčica (za koje

Rada kaže da su Ajšina deca), stoje jedno pored drugog kao dva pokisla vrapca. Ajšina majka Esma raznobojnim zubima steže cigaretu. Glave umotane u prostranu šarenu maramu, lebdi nad nama poput velikog crnog orla.

Uvek mi je hladno na sahranama. Ipak, kao nikada ranije, osećam da mi hladnoća ogromnim gvozdenim kleštima steže telo istrošeno od neprospavane noći. Prija mi dodir Radinih rukavica. Svijam u njih smrznute prste.

„Zašto se ubila?“, pitam, dok gledam kako Ajšino telo, umotano u veliko belo platno, dvojica ostarelih meštana spuštaju u plitku blatnjavu

raku.

Rada ćuti. Ne skidajući pogled s procesije, nogom prevrće iščupani busen.

„Zašto, jebote?“, mrmljam. „Bila je duplo mlađa od mene.“

„Zato što više nije mogla da živi“, kaže Rada i zastaje... Prstom pokazuje ka lugu.

U daljini vidim čoveka u odelu boje indiga, kako se poput zalutalog geometra ili izlapelog profesora gega po mutnoj nigdini. I sa ove udaljenosti, njegov stameni korak otkriva nepripadanje. Šešir pod kojim proviruje pramen sede kose i dugački crni kišobran govore da je zalutao, ili pak prisutan zbog nekakvog neobičnog posla. Gledam na sat i shvatam da neću stići kod Darka. *Oprosti, mili moj, sestra će te poljubiti sutra!* „Znaš li ko je to?“, upita Rada.

Odmahujem glavom. Pomišljam da je reč o nekom novinaru ili diplomati... O nekome ko je pratio Ajšin slučaj. Međutim, kada se stranac približio i bez reči poklonio nad rakom, kada je diskretno zagrlio Ajšinu majku, a Džavida i Sarandu nežno pomilovao po kosi, shvatam da je to on. Pavle Dedijer, sudija koji je oslobodio Ajšinog krvnika. Došao je da se s onima kojima se rugao pomoli za dušu sopstvene žrtve.

Posmatram ga dok nepomično stoji, cipela uronjenih u mokru crnicu iz koje niču gliste. Ajšinim sestrama, koje ga pozivaju da pride, rukom daje znak da će ostati sam.

„Zašto su ga zvali?“, pitam Radu, koja umesto odgovora prislanja prst na usta.

U glavi mi odzvanjaju reči poznanika:

„Dedijer je stepski vuk, ozlojeđeni kurjak koji među ljude dolazi samo kada želi da se podseti zašto je svojevremeno pobjegao od njih.“

Desetak minuta stajao je mirno. Podsećao je na stražara u Bakingamskoj palati, kojeg ni dečja graja, ni zadirkivanja turista, ni izmet ptica, koji mu pada po velikoj crnoj kapi, ne mogu odvojiti od zadatka. A kada je u suton malena povorka krenula ka selu, Pavle se, pre nego što su se zvanice iz sujeverja razbežale, učtivo pozdravio sa svima. Tada je prišao Ajšinoj humci, ostajući nekoliko trenutaka zagledan u nju. Rada me zove da pođem. Uprkos tome, ostajem zatečena prizorom.

Zastoje došao?

Mnogo kasnije, kada moja duša i oči ostare, saznaću odgovor na ovo pitanje. Iako sam ga tada prezirala, shvatiću da bi se iz toga o čemu je preda mnom, bez reči, bivši sudija pričao sa Ajšom mogla istkati jedna od najboljih priča o ljubavi i mržnji, zločinu i kazni, i zakonu i pravdi, koju je svet ikada čuo. Tada to nisam znala. Umesto toga, puna srdžbe, poželela

sam da mu pridem. Tu... nad Ajšinom rakom... Bob me prekida krenuvši da napravi još jedan snimak.

„Stani“, kažem i zaustavljam ga rukom. „Prepusti ovo meni.“

„Da slikaš?“, gleda me začuđeno.

„Ne“, kažem. „Hoću da razgovaram s njim. Želim da čujem šta sad ima da kaže.“

Bob me gleda ispod oka i čudi se. Sleže ramenima i vraća poklopac na objektiv.

„Priča nam treba za danas.”

„Znam, ali... sada je manje bitno.”

Dedijer još nekoliko trenutaka stoji zagledan u rumenilo na horizontu koji paraju ptice. Plašim se. *Šta ako me ponovo odbije?* Oklevam... U rukama osećam trnce.

U tom snebivanju, shvatam da korača putem kojim je došao. „Sudija...”, pisnem neodlučno. Osećam nelagodnost i spuštam ruku. Vidim kako se nakratko osvrće, i onda brzo, izgubivši iz vida moju neodlučnost, nestaje gazeći kroz visoku trsku, ka lugu u kojem je ostavio auto.

Promrzla, shvatam da me je posle toliko vremena, a da ni sama ne znam zašto, Dedijer ponovo postideo.

Pavle

Juče sam bio na sahrani. Ajšina majka i sestre želele su da budem s njima dok su je spuštali u zemlju, dok su se opraštale sa svojom krvlju, dok su se molile za dušu koja neće nedostajati nikome osim njima.

„Jedini si ti reko kako treba”, kaže mi Esmā dok vračara miluje uvelu kosu njene kćeri i stavlja joj krajcare na oči. „Jedino si ti znao da će je ubiju.”

Slušam je u onom polju nad kojim se roje gavrani, nad kojim duva košava kojoj je svejedno da li umire starac ili tek rođeno dete, da li sahranjuju zločinca ili sveca, stojimo u toj blatnjavoj livadi, u plodnoj zemlji iz koje oduvek niče samo korov, i prvi put posle toliko godina plačem. Iz suvih beživotnih očiju ističe ostatak suze za Lukom. Ne mogu da joj kažem zbog čega plačem ni o čemu razmišljam, ni da me je iznenadila suza potekla za njenim detetom. Ne mogu, jer znam da bi me pogrešno razumela. Zapravo, ne smem, jer se plašim da joj priznam da sam ovde ne kao njen prijatelj, već kao jedan od Ajšinih dželata. Jedan iz streljačkog stroja, koji ju je i sam

ugurao u ovo banatsko blato, da u njemu trune brže od nas koji trunemo nad njim.

Esma ne zna da je Ajša stradala zbog mene. Esma to nikada ne bi prihvatila, možda bi me i klela zbog takvih reči, ona me voli, „obužava”, za mene bi dala sve, a ne zna da sam i ja, baš kao i Tadija, kao i Gunar, kao i čopor hijena iz *Svedoka*, krdo predatora iz Apelacionog, analitičara, ministara, tužilaca, žena iz Udruženja, eksperata, kolumnista i urednika bio neodvojivi deo te piramide zla, tog ora na oru, na kojem smo se peli jedni drugima na ramena i vratove, popevši Ajšu na tu lipu i pomogavši joj da zauvek pobjegne iz ove kloake napravljene od naših poganih telesina i još poganijih misli.

Ja sam razlog zbog kojeg je Ajša morala da strada. Mene nisu mogli da likvidiraju, ja sam sudija, ja sam beo, a ne Ciganin, s belcima je teže, ljudi se uznemire, njihovi životi, čak i kada je reč o neprijateljima, vrede više i raspadanje njihovih telesina pred očima javnosti traje i bazdi duže... Meni

su morali da prirede *civiliter mortuus*, da me ražaluju, difamiraju i ponize, da me učine monstroom, stvarnim Ajšinim ubicom, pedofilom, nedostojnim imena i dela sudije u našoj uzvišenoj republici. Da nije bilo mene, Ajša bi i danas bila živa, ljubila bi Gabriela, rasli bi Džavid i Saranda, Esma bi pušila lulu i plašila ih sa *čohano*²⁴... Da nije bilo mene, da nije bilo ovog odvratnog, zadriglog slepog miša poroznih pluća, koji se usudio da sudi, ovog nadobudnog praznoglavca, da sam kao sav pošten svet bio poslovođa, bankar, referent za radne odnose, ćata, bilo šta, makar i advokat... Da im barem nisam toliko išao na živce (ne ostvarujući pritom konkretan učinak u tom suprotstavljanju), Ajša bi i danas u polju na mesečini brojala sviće, psovala Gabriela kada se napije i rukom po dupetu udarala Džavida kad se vrati krvav iz tuče.

Umesto svega toga, ja, Pavle Dedijer, pristao sam na to da je ubijem! Bilo je to pravo finale mog u punoj meri besmislenog života. Finale promašaja koji je tako groteskno počeo idejom velikog dela, zanosom distribuiranja pravde pripadnicima sopstvene vrste, samoljubivog delirijuma koji se i nije mogao završiti drukčije. Sve moje presude namenjene popravci sveta, čišćenju kaljuge u kojoj su nastajale, svi moji intervjui namenjeni buđenju savesti, reči koje sam upućivao silnima u nameri da ih bar na trenutak pokolebam,

topili su se u magmi zla i osrednjosti, koja je bila u toj meri nezaustavljiva da je svakom normalnom (a to svakako nisam bio ja) moralo biti jasno da ne znam šta radim. I zato sam sada, pre konačnog kraja, spreman da prvi put učinim nešto korisno. Razmišljajući o tome kako da konačni obračun sa samim sobom učinim što smislenijim, svaki put sam dolazio do istog zaključka. Ako je Ajša žrtvovana zbog mene, ja moram biti žrtvovan zbog nje! Jednačina, sasvim jednostavna i teško oboriva. Nisam pronalazio, a i sada ne pronalazim nijedan drugi pristup kojim bih lakše povratio izgubljeno mesto u božjem poretku ako on, posle svega što sam iskusio, uopšte postoji. Priznaću odmah da sam ipak imao određene nedoumice. Međutim, nijednog trenutka nije me zadržavao strah od sopstvenog kraja. Od početka me je taj segment najmanje brinuo. Ono što mi je oduzelo najviše vremena bilo je promišljanje o tome kako sopstvenu smrt na najbolji način učiniti korisnom za Ajšu. Kako ponovo ne napraviti nešto besmisleno, nešto što će ostati nezapaženo i nevažno, kako se još jednom ne utopiti u more jalovine, koje samo bezopasno, gotovo romantično, zapljuskuje obale Sodome.

I tako sam, nakon noći provedenih u traganju za najboljom izvedbom, došao do donekle iznenađujućeg zaključka. Najbolje rešenje je eksploziv! Razneću se u redakciji *Svedoka* u trenutku kada mi lakirana sekretarica

doneše kafu i kiselu i saopšti da novinarka koja će sa mnom razgovarati upravo završava sastanak sa ministrom zdravlja. Isprskaću svojom krvlju i crevima zidove jazbine u kojoj urednica kulturne rubrike priprema priručnik o tome kako zavesti oženjenog muškarca, a sekretar za medije Ministarstva pravde diktira prilog koji će potpisati ekipa redakcije (E. R.). Eksplozija će odjeknuti centralnim gradskim ulicama poput bombekrmače, papiri će, nošeni beogradskom košavom, padati po Nemanjinoj ulici kao sneg i TV izveštači će se svi do. jednog zgražavati i pitati se dokle smo to kao društvo došli. Pa ipak, jedan od njih, sričući, pročitaoće unapred dostavljenu poruku:

Bagro, ovo vam je presuda zbog Ajše. Predsednik veća, sudija

Pavle Dedijer, svojeručno.

Većinu priprema sam obavio (oduvek sam voleo da sve isplaniram na vreme). Eksploziv kojim na skadarskom jezeru love krapa i ukljevu naručio

sam od Albanca koji me snabdeva uljem kanabisa i koji je sasvim pouzdan i za takve stvari. Rekao sam mu da mi je potrebno nešto dovoljno da isuši jezero. *Nema problem*, kaže Albanac i trlja lice novčanicama Evropske centralne banke. Mogao sam da mu kažem bilo šta - da ću dinamitom pobiti gledaoce u Boljšom teatru, ambasadora ili izvršiti atentat na predsednika vlade, i onda bi, siguran sam, rekao isto. Posao je posao. Albanca ne interesuje za šta mi treba njegova roba. Ni prodavca otrova za pacove ne interesuje da li će ovaj jednog dana završiti kao začim u gulašu voljenog supruga, ili će ipak biti samo konzervativno poslužen kao mamac za glodare. Kaže da - eksploziv stiže za koji dan (daće mi detaljno uputstvo za upotrebu), samo je važno da budem tih i brz. Biću, svečano obećavam i stežem Albancu ruku.

I onda se događa neočekivana stvar, koja me dodatno uverava da sam konačno, posle čitavog veka lutanja, na pravom putu. Nakon Ajšine sahrane dobijam poruku od Jovane Marić, novinarki *Svedoka* i sodomske prvosveštenice, koja moli da sada, nakon Ajšine smrti, konačno pristanem na intervju.

„Želeli bismo da čujemo vašu stranu priče, sudija”, kaže pretvarajući se da smo na vi i moli me da se javim što pre, kako bi me uključili u vikend-izdanje. Prevejana kučka, moj glavni egzekutor. Ona koja me je nazivala fašistom, sigurnom kućom za pedofile, monstrumom, ona koja se proslavila prilogom o tome kako je ugledni sudija svečano otvorio sezonu nekažnjivog silovanja Romkinja, sada želi da ponovo, ovog puta od pokojnika, dobije ekskluzivnu izjavu.

„Naravno”, odgovorih odlučno, „samo moram da se malo pripremim, da se podsetim slučaja, kako bih bio adekvatan sagovornik.”

Vidim je kako otvorenih pačjih usta zuri u telefon. Ne veruje šta je čula! Ozloglašeni drkadžija, kog su uspešno sahranili, cvrkuće iz groba? „Kada bismo mogli da vas očekujemo?”, pita krvnica, nadasve ljubazno, gotovo ljupko.

Evo samo da komšija Albanac nabavi dovoljnu količinu TNT-a da vam raznesem pola jebenog kvarta, da se razletite u paramparčad, da vas prepoznaju po DNK ostacima, kučko jebena!

Umesto toga, pišem:

„Mislim da će nekoliko dana za moju pripremu biti dovoljno. Srdačno, P. Dedijer.”

Počinje, Ajša!

Jovana

Nekoliko puta čitam tekst. Pokušavam da pronađem reč, slovo ili znak koji bi mi potvrdili da se ruga. Jer Pavle Dedijer ne pristaje tek tako na intervju, a naročito ne sa mnom. Sigurna sam da se šegači, da želi da me ponizi, da me, kada ga ponovo pozovem, onim baritonom cinično upita:

Nisi valjda zaista poverovala u to?

Ipak, Dejan mi kaže da je i njemu potvrdio dolazak. Samo je tražio nekoliko dana za pripremu.

„Ne možemo da ga čekamo”, kaže i otvara stranicu „Mreže”, na kojoj najavljuju nove detalje afere premijerovog kuma. „Potreban nam je odmah. Samo nešto tog tipa može da zaseni ovo sranje sa ofšor-računima.” Bio je u pravu. Dedijer nikada nije govorio o tom slučaju, nijedan intervju, nijedna izjava, nijedna reč... Uporno je odbijao čak i njemu naklonjene novinare, tvrdeći da sve što je želeo da kaže piše u presudi i da svako ko želi to što je napisano može da pročita. I sada, odjednom, možda zbog Ajšine smrti, možda zbog konačno probuđene savesti, ko zna, hoće da progovori, i to ni manje ni više nego za *Svedok!*

Usirena krv ponovo struji. Zardala mašina klopara. Opet ću imati priču koja će puniti hedove, opet ću oblikovati javno mnjenje kao plastelin, a što je najvažnije, ako ovo uradim valjano (postoji li iko ko bi to mogao da uradi bolje?), konačno ću se domoći Nemanjine sedam! Postaću jebena savetnica za medije jebenog srpskog premijera! Dok zamišljam sastanak s urednicima vodećih medija, kojima se pri susretu sa mnom znoje ruke, dok posmatram svoj odraz u prozoru vladinog fokera, dok slušam sopstvene reči kojima brifujem državni vrh pred konferenciju za štampu na Ist Riveru, osećam

kako mi srce skače. *Vrh je blizu, malena! Još samo korak, još samo Dedijer koji sam uskače u tvoju mrežu!*

„Šta planiraš?“, pitam Dejana koji i dalje zuri u fotografije nedavno otvorenog auto-puta, sa kojeg je, po pisanju „Mreže“, kumić pokupio višemilionski kajmak.

„Moraš da odeš tamo.“

„Gde?“

„Kod Dedijera. Da ga iznenadiš.“

Pomislila sam da se šali. Da idem kod Dedijera?! Da ga iznenadim?! „Pitam te ozbiljno!“

„Ne zezam se.“ Znam taj kez. Ozbiljan je. „Nemamo vremena, Jo. Znaš da će šef ceniti tvoju žrtvu.“

Sudija već nekoliko godina živi na Skadarskom jezeru, sam, u mestu (gleda u notes)... „Serdarev Krš!“

„Molim?! Čuješ li sebe?“, pitam ga iako sam svesna da je partija izgubljena. Kao i obično, pre nego što me je pozvao, sigurno je ugovorio sve. „Reci mi barem pod čijom kontrolom je ta vukojebina, jer me ime asocira na jedno od sela u kojem ISIS-ovci kidnapovanim novinarima odsecaju glave?“

Smeška se i kaže sekretarici da pripremi putni nalog. Ne da mi ni Boba (idem čoveku u kuću i važna je privatnost). „Ako bude prilike, napravi fotke telefonom.“

Pizdim. Znam koliko je ovo važno, sigurna sam da ga je zvao i premijer, ali mi se ne ide u nedodiju na jezeru, u selo na granici sa Sirijom, ne želim da upadam u kuću čoveka čija je lomača pre nekoliko godina zapaljena mojom kolumnom. Dejan me bodri, zna da ću, kao i uvek, biti sjajna, kaže mi da u Podgorici ima čoveka koji je tu šta god da mi zatreba i daje mi novac i karte za put. Ostali me pale: *Jo, ti si carica!* - i slična sranja. Srećni su jer će

Svedok još jednom pokidati i pokazati svima ko je ko u visokotiražnom novinarstvu!

„Ali zašto samo s njim?“

Iz sveg tog graktanja izdvaja se glas Vanje, urednice deska. Sečem je pogledom i hvatam trenutak u kojem prostački prekršta noge, taman toliko da proviri onaj jeftini fejk halter, na koji se lože još samo magarci iz arhive. „Zašto ne bismo napravili razgovor i s nekim iz Apelacionog? S nekim od sudija koji je tada preinačio presudu i osudio Ajšinog muža? Bilo bi zanimljivo čuti i njih.“

Ajšinog muža! Šalje mi onaj svoj kuršum-pogled, onu mržnju koju je oduvek osećala jer sam ja Jovana Marić, a ona u najboljem slučaju samo prva pratilja, rezerva koju Dejan koristi kada me zakači grip ili kada mu zafali felacio. Dejan odmahuje rukom i kaže da je to glupost, ali ja dobro znam zašto Vanja, „nada istraživačkog novinarstva“, koja je od istraživanja možda jedino istraživala njegove mošnice, to govori.

„Mislim da je bez veze da napadamo poznatog sudiju a da niko nije pročitao tu presudu. Mislim da je trebalo čuti i drugu stranu.“ Sećam se dobro njenih reči, izgovarala ih je kao da ona nešto zna, kao da se razume

u nešto drugo osim u pušenje kite svakom ko joj ponudi autobusku kartu za Beograd, samo da je izvuče iz zavičajnog lajkovačkog blata.

Od početka je branila sudiju, a zapravo je samo oduvek mrzela mene. Podrška Dedijeru bila je kolateralna šteta naše ljubavi.

„Možda taj razgovor sa sudijama Apelacionog može da bude tvoj doprinos“, odgovaram na način koji nikome u prostoriji ne ostavlja ni najmanju šansu da shvati koliko je zajebavam.

„Čeka nas posao, devojke!“ dovikuje Dejan i očima pokazuje da je vreme da vanredni kolegijum privedemo kraju.

Te noći sam prvi put sanjala Ajšu. Na seoskom veselju, u venčanici s neprozirnim velom, delila je gostima darove. Pijani harmonikaš razvlačio je

pohabani meh, iz kojeg su bežale leptiriće. Kada je došla do mene, zastala je, osvrnuvši se, kao da želi da se uveri da nas niko ne posmatra. Pruža mi ruku na kojoj nedostaje domali prst. U ruci je lepo upakovana kutija.

„Šta ti se dogodilo?!”, vrisnem i zurim u krvavi patrljak. Podseća na prerezanu šiju šumske životinje.

Ajša ustima primiče kažiprst i ispušta dugi, topli zvuk. Njen dah se pretvara u oblak sačinjen od hiljada raznobojnih svitaca.

„Ne otvaraj dok ne dođeš kući”, šapuće i veselo namiguje pomalo razrokim okom. „A kada vidiš šta sam ti poklonila, svima ispričaj kakva je bila Ajša.”

Budim se u znoju. Guši me klepetanje sopstvenog srca. Padaju mi na pamet priče zaposednutih ljudi, koji su čitavog života bezuspešno pokušavali da se otarase duša mrtvih. *Da li me Ajšina duša zauzima?* Psujem sebe i razmičem kapke.

Nisam otvorila kutiju. Nije bilo nužno. Znala sam šta se nalazi u malom šarenom zamotuljku. Trčim u kupatilo. Povraćam u šolju, koja mi odgovara dubokim vonjavim kricima. *Jebi se, Ajša... Jebi se i ti, Pavle, i prokleti Serdarev Krš!*

Samo dva sata kasnije, s nikotinskim flasterom na ramenu (još jedna nedosledna apstinencijalna faza), rancem u pregradi za prtljag, bromazepamom u želucu i nadom da će ovo sumanuto hodočašće biti nešto više od još jedne Dejanove zablude, sedim u repu Montenegrovog fokera. Buku motora nadjačava falset bubuljičavog klinca, koji me oduševljeno obasipa viškom informacija na putu ka tetki na Cetinju. Dok balavi o tome kako trenira borilačku veštinu šifrovanog naziva, dok refleksno napumpava biceps čim se okrenem ka prozoru, primećujem kako

neotesano zvera u moje nove sise. Ne sprečavam ga, pravim se da ne primećujem, pomalo mu se čak i nameštam, ali ne zato što mi voajerisanje junoške masturbanta prija, već zato što sam usrana od turbulencija koje nas

bacaju toliko da ću, ne učine li nešto, sise i klinca uskoro naći u nosu. Srce mi je u ustima, razmišljam o tome kako izgleda smrt sa logoreičnim krastavcem u naručju, znajući da će se i on, baš kao i svaki stariji pripadnik njegove vrste, ako krene sranje, pribiti uz mene tražeći mamu. Odagnavam strah razmišljanjem o tome da li sam ponela dovoljnu količinu baterija za diktafon i ponavljam rečenicu koju mi je pred polazak zapisala mala Jeca, naš IT-jevac i moj anđeo čuvar:

Kada bi čovek znao gde će pasti, on bi seo.

„Ako pođe po zlu, ako te matori drkadžija otera u majčinu, kao što verovatno hoće, kaži mu to i biće sve OK.” Pitam je da li me zajebava. Odmahuje glavom i kaže da je šifru dobila od Branke, Pavlove sestre, sa kojom ovaj već godinama ne govori. Kao klinka, kod nje je išla na klavir. *Kakav pičvajt, jebote!* - pomislim i sekund kasnije osetim tresak točkova o pistu Aerodroma Golubovci. *Velkam tu Montenegro kepitl Podgorica*, sriče pušačkim glasom stjuardesa, a ja, zajapurena, grabim ranac i probijam se kroz masu vikend-biznismena, švalerki i profesora ka izlazu i voljenoj čvrstoj podlozi.

„Serdarev Krš?”, mumla brkati taksista, koji je nakon nekolicine onih koji su odmahнули rukom, nevoljno prihvatio da me preveze. „Koga imaš tamo?”

Koliko bi svet bio lepše mesto kada bi bilo dozvoljeno likvidirati taksistu koji se strankama obraća bez ikakvog pitanja!

„Nikog”, mrmljam u bradu i savijam se na zadnjem sedištu koje miriše na naftu. „Idem onako.” U retrovizoru hvatam gorštakov nepoverljiv pogled. Pa ipak, i njegov mozak u deficitu s aktivnim neuronima shvata da je uputno ne insistirati dalje. Žao mi je, Gručo, priču o tome kako smo zapravo rođaci ostavljamo za drugi put.

Staje Dedijera nateralo da se odmetne i pobegne u ovu nedodiju? Zbog čega je udobnost senovite vračarske ulice zamenio mestom koje ni Vikipedija ne poznaje?

Konačno uspevam da se namestim i oslonim glavu na musavo staklo. Moj domaćin uključuje radio i pronalazi stanicu s otužnim šlagerima. Odustajem od negodovanja, shvatajući šta su alternative.

Dok putovanje odmiče, primećujem da me pejzaži umiruju. Jesenje popodne obasjano mekim miholjskim suncem polako prerasta u tiho rumeno veće. Oko mene se nižu nestvarni prizori. U jednom momentu zamolila sam vozača da zastane i omogući mi nekoliko trenutaka za

fotografije.

„Pavlova strana”, kaže ponosno u ogledalu kriveći brk.

Kakva koincidencija, pomislim. Da li je Dedijer i ovde umešao prste? Nad liticom puca bajkoviti pogled na malo rečno ostrvo, okruženo sa svih strana vodom po kojoj klize lokvanji. „Rijeka Crnojevića. Za nju si valjda čula.”

Ćutim opčinjena prizorom. Zurim u tirkizne tonove koji trepere na umirućem suncu. Paleta svetlucavih boja meša se na beskrajnom zelenom akvarelu.

U nastavku prelazimo preko malog kamenog mosta, provlačimo se uskim zavijucima bezimenog usnulog seoceta i penjemo se na vidikovce s kojih puca pogled što bistri čula. Posle nešto više od sat vremena vožnje po planinskim serpentinama, brka zaustavlja umorni golf na uzvišici sa koje se vidi selo.

„Ovo ti je Serdarev Krš”, kaže i namiguje na jedno oko kao da nišani put male kamene crkve. „Kola dalje ne idu, a ja ti ne mogu pomoć pošto ideš onako.” Ceri se i gužva novac u šaci. Kako ne znam kuda da krenem, nekoliko trenutaka stojimo jedno pored drugog, kao kidnaper i žrtva na mestu dogovorene predaje.

„Ideš kod sudije?” pita najednom čkiljeći.

„Odakle vam to?”

„Znam te s televizije.”

Brka se zaverenički smeje i najednom mi postaje draži.

„Znate gde živi?”

Umoran od razgovora, naslanja se na krov automobila i lenjo pruža prst ka selu.

„Vidiš li kamenu kuću na brdu? Onu s volatom...”

„Sa čim?”, pitam.

„S volatom...”, mumla preko volje. „Vidiš li balkon i lukove?” Kada se uveri da nam se pogledi dodiruju u daljini, dodaje: „Tu ćeš naći sudiju Dedijera.”

Silazak u selo traje duže nego što sam očekivala posmatrajući krovove s brega. Uski zemljani put vijuga kraj jezera. Po vodi, kao po nepreglednom polju posutom cvetovima belih rada, niču raspukli lokvanji. Zaboravila sam kada sam poslednji put čizme od prevrnute kože prisiljavala na ofroud. Osećaj je čudan. Blizina velikog plavetnila i nepoznati zvuci, koji sablasno odjekuju po pustari, izazivaju nelagodu.

Vodena trava prepliće se sa rastinjem i otežava i inače usporeno

kretanje. Stresam se od pomisli da me i najmanji pogrešan korak vodi pravo u zagrljaj ledenih virova. Ne, ne umem da plivam! Zastajem paralisana strahom kad ispred sebe ugledam krdo goveda koja se guraju i ropću. U pokušaju bega zamalo da završim u vodi. Dok povorka nezainteresovano tutnji, nekolicina kratkonogih crnih krava čašćava me kanonadom izmeta raspršenog repovima. Užasnuta, blato i balegu stresam sa mantila i besna shvatam da nisam uzela brkin telefon i da ne znam kako ću otići do hotela. *Nijedno sranje ne ide samo!* A onda shvatam da ne znam ni gde je hotel, za koji je sekretarica tvrdila da je na bukingu jedini u radijusu od nekoliko desetina kilometara delovao kao mesto na kojem bi neko ko nije pripadnik specijalne antiterorističke jedinice smeo da zanoći. *Misliću o tome kasnije,* hrabrim se i produžavam dalje. *Idem prvo da se javim sudiji.*

Serdarev Krš iz daljine podseća na malo sicilijansko selo, čiju siluetu iscrtavaju krovovi kamenih kućeraka nejednakih dimenzija. Belina kamena reflektuje sunčeve zrake. Malobrojni domovi su toliko zbijeni da neupućenom gostu deluje da je zapravo reč o jednoj prostranoj palati nad čijim se zidovima izdižu male kule-stražare. Kada sam se primakla kući koju mi je taksista pokazao prstom, mrak je već ogrtao pejzaž.

Osećam kako se srce, umoreno uzbrdicom i raspaljeno tremom, sve jasnije buni. Pomišljam da nije trebalo da dolazim ovamo. Snažan miris kravlje balege, koji me istovremeno i draži i umiruje, puni raširene nozdrve. *Šta ako me otera?* Dedijerova ljubaznost bila je poslednje na šta je u Serdarevom Kršu trebalo računati. *Šta ako nije tu?* Hor jezerskih žaba krekeće silno, kao da me kuraži - ili pak upozorava? *Kako ću stići do hotela?* - smeje mi se noć u divljini.

Kapija je otključana... Škripi kao istrošenim gudalom prevučena žica violončela. Ledene niti penju se uz noge... Brzo prolazim kroz dvorište... U mraku nazirem veliki sto... Nekoliko ispražnjenih boca i jedna koju kotrlja vetar... Stajem pred masivnim drvenim vratima, koja ćute.

Idemo, Jovana! Svi prozori u Nemanjinoj sedam gledaju u tebe!

Kucam nekoliko puta tiho, kao da se pravdam. Oprezni zvuci u gluvoj tišini zvuče poput topota. Nekoliko trenutaka osluškujem znak. Onda ponovo, nešto glasnije... Ništa... Negde u daljini čujem lavež.

Šta ako nije tu? Noć se spušta brzo kao pozorišna zavesa. Do prvih sunčevih zraka stajaće vreme.

Ovog puta udaram pesnicom. Vrata se tresu... Ponovo ne čujem ništa osim još snažnijeg kreketanja koje pršti sa jezera. *Da li je ovo Dedijerova kuća?* Udaram ponovo... Od buke zvone okolna brda. Odjednom, iz unutrašnjosti dopire zvuk sličan paljenju dvotaktnog motora.

„Ko je?“, brunda odnekud. „Ko lupa?!“

Tu je! Prepoznajem glas! Pavle Dedijerje tu!

Tek sada me hvata panika. U maničnom prebiranju misli, odlučujem da još malo čekam u zaklonu... Da se približi... Hrabrim sebe da će tih nekoliko koraka otežati odbijanje. Osećam kako se mraz, uz naježene noge, penje karticom. Još nekoliko diskretnijih udara u vrata...

„Ko je to?” Režeći glas podseća me gde se nalazim. Znam da moram da krenem...

„Sudija Dedijere...”, zastajem... Pljuvačka se skuplja u ustima... „Jovana Marić, novinarka...”

Iz unutrašnjosti prostorije dopire zaglušujući prasak, koji podseća na sudar tramvaja.

„Maaarrššš!!!”

Razulareni kočijaški urlik preseca noć. Toliko je snažan da ostajem prikovana u mestu, ne mogavši da se setim ni lozinke ni mesta na kojem sam ostavila ceduljicu, ničega... Treskanje vratima u unutrašnjosti govori da je Dedijer odjurio u neku od prostorija, iz koje će se verovatno vratiti s puškom.

Radi šta hoćeš, ali nećeš me oterati, sudija! Nisam došla u ovu selendru da bi me malo dreke pokolebalo. Moraćeš da učiniš više od toga!

Kružim oko kuće. Kroz jedan prozor probija se slabo svetlo. Pronalazim ceduljicu, čitam tekst i krstim se... Kucam na okno i ono tupo zadrhti.

„Pavle...”

Ne stižem da dovršim rečenicu, a lomljava stakla prolama se kroz noć. Refleksnim trzajem tela uspevam da izbegnem projektil. Saksija bačena kroz prozor završava u dvorištu. Krik sa dna Luciferovog kazana razdire noć:

„Maarrššš!!!”

„Pavle, što je?! Što činiš to?”

Čučim ispod polomljenog prozora i osluškujem glas nepoznate žene, koji dopire iz susednog dvorišta. Praćena Dedijerovim psovkama, na prstima dolazim do ograde i pokušavam da je dozovem.

„Potrebna mi je vaša pomoć...”

Iz mraka izvire izborano lice uokvireno maramom. Prilazi tiho i sluša me. Dirnuta mojom bespomoćnošću, veruje da sam sudijina rođaka.

„Sa' ću ja da ga dozovem”, kaže i za nekoliko trenutaka je vidim u dvorištu. „Mnogo je dobar čovek, al' u potonje vrijeme popije.” Sklanjam se iza njenih leđa.

„Otvoraj, čo'če, Vjera je...”

Šćućurena iza nje, čujem škljocanje brave. Kroz maleni otvor promalja se podbulo lice sudije Dedijera. Podseća na ostarelog boksera teškaša, koji je na revijalnom meču pretrpeo jedne od najtežih batina u karijeri. Pijan je toliko da ga isključivo oslanjanje na ragastov drži na nogama. Trenutak ili dva zuri u Vjeru. Shvatam da vremena više nema...

„Kada bi čovek znao gde će pasti, on bi seo!”

Niko ne progovara, čuje se samo kreketanje žaba, a meni se čini da prolazi večnost. Vjera me je gleda kao da vidi utvaru. „Kada bi čovek znao gde će pasti, on bi seo”, ponavljam, plašeći se da me nije čuo.

Vrata se pomeraju. Zardala šarka cvili. Iz mraka izranja kompletna figura sudije Dedijera. Uprkos dramatičnosti situacije, prizor je toliko nadrealan da mi izmamљуje stidljivi osmeh. Umotan u peškir koji se jedva održava na glomaznom truhu, Dedijer stoji pred nama u pozi antičkog imperatora. Vjera se krsti i nestaje u mraku.

„Gde si je našla?”, pita jedva razgovetno.

„Koga?”

„Branku... gde si našla?”

Igram va bank...

„Rekla je da ćete me primiti ako vas zamolim...”

Rukom povlači peškir, koji preti da svakog trenutka nepovratno klizne na pod.

„Šta hoćeš?”

Nije trenutak za velike reči.

„Hladno mi je. Ako možete, pustite me unutra, da se malo ugrejem. Onda ću sve objasniti.”

Jedva održava pogled. Rukom prolazi kroz kosu koja podseća na veliko zavejano gnezdo.

„Imaš petnaest minuta da se ugreješ i onda beži... I da te više video nisam!”

Kao po komandi, ulećem u veliku zamračenu prostoriju, koju boji titrava svetlost razigranog ognjišta. Oprezno sedam na krupni tronožac. Bez pitanja, kao da se podrazumeva, sipa mi piće (miriše na lozu). Ostavlja me samu za velikim drvenim stolom i s čašom vina u ruci odlazi na trosed u dnevnom boravku. Ne govori ništa. Posmatra...

Ne znam šta je pametno reći. Loza miluje nepce kao da mi se udvara. Preturam po rancu, tražeći nikotinske žvake. Duvan mi životinjski fali. Pomišljam da probijem led i zatražim još jedno piće, ali me u tome prekida Dedijerovo hrkanje. Okrećem se i vidim glasovitog suca kao od majke rođenog gde rukom pridržava peškir, koji je skliznuo na pod, kako na nekoliko metara od mene spava.

Život je jebeno ludilo!

Čoveku koji me je pre nekoliko minuta gađao saksijom prilazim kao ranjenoj zveri. Pokrivam ga ćebetom. U telefonu tražim broj hotela i shvatam da nema signala. Izlazim napolje, ali ubrzo otkrivam da je čitavo mesto tamna rupa u kojoj se još uvek komunicira putem goluba pismonoše.

Jebem ti! Panično se okrećem ka Vjerinoj kući i vidim da su svetla na prozorima pogašena. Kapi ledene kiše prskaju mi po vratu. *Kuda...*

Nalete besa smenjuju naleti panike. Neizdrživa hladnoća tera me opet u jazbinu pijanog gologuzog luđaka, koji sada još snažnije hrče. U glavi slažem Rubikovu kocku. *Da li da prenoćim ovde?* Signala i dalje nema... On se verovatno neće probuditi do jutra, a ja ionako neću spavati.

Ponovo u rukama osećam trnce, ali ne vidim bolje rešenje. Drvenim stepenicama koje se uvijaju i škripe, oprezno se penjem na sprat u potrazi za mestom na kojem ću prenoćiti.

Danas si zaradila platu, mala!

Gabriel

Nisi ti tu da misiš. Drugi mislu za tebe, da ti bide bolje. Dokturi mislu, oni znadu, a ti si tu da slušaš i da se, ako da *Devla*, jednog dana popraviš. Da piješ lekove koje ti daju, da probaš da središ to što se pokvarilo u tebe i da, ako bide sreće, ponovo bideš onakav kakav si bio.

Sada si vezan za krevet... Kaiševi od kože držu ti ruke da se ne oštetiš i da ne odeš negdi da ne praviš opet zlo. Ako te popravu, će izađeš odavde za tries godine, će imaš pedes sedam, možda neku manje ako ti daju na vladanje. Dobro je to... I tad, kad iziđeš, će bide još par godina za tebe, dve, tri možda, mož i deset... Da živiš, da vidiš Ajšu, da vidiš Džavida i Sarandu, da im gledaš *čhavorren25*, da piješ, pušiš i loviš amure na Dunav, onako sas rukama, kako si uvek od svi, baš ti, Gabriel Jankuov umeo najbolje... Al najvažnije da u glavu ostaneš zdrav jel šta će Ajša, šta će Džavid i Saranda, šta će amuri, ako ti nisi dobar za nji.

Kažu Ajša se obesila, al ti znaš da lažu. Kažedu tako jel opet oće da patiš, opet da te mori crv, da ne spavaš... Lažu te! Znaš da nema dan ni noć da ne pričaš s njom, da ti dolazi u san i na javu i da te pita uvek isto:

„Zašto se ovo desilo, Gabriel? Zašto, ako smo dobri ljudi? Zašto nas nesu pustili da živimo?“

Pita Ajša ko da ne zna, a ti znaš da ona zna sve, da je moralo tako, nije moglo drugojače. Si uradio sve što bi svaki da je bio ti. Kaže Ajša ko da ne zna da je sad kasno, al ona to kaže zbog Džavida, zbog Sarande, zbog Esme... A ti znaš da je i Ajša za tebe isto učinila.

I sad si miran, Gabriel. Više ne da se ponovi to, kaže doktor. On te gleda svaki dan, sas tobom razgovara, kaže će da izađeš odavde na svojima nogama a ne ko starac u kolica. Ti znaš...

Ti znaš da više nikad ne da vidiš Goksija, nikad Šćepu i Bosanca, zato što sada kažu ovo je Gabriel, onaj što je ubio. Više nisi Gabriel koji je silovo dete pa da te mrzu, sada te počtuju jel znadu da s ubio čoveka i će da ubiješ ponovo ako se ponovi. Ti znaš da si ubio jel ne mož drugojače, jel nisi mogo da bideš drugi, nego ti koji ne mož više da podnosi.

„Što nam se sve ovo desilo, Gabriel? Zar nema neka pravda? Zar nismo mogli da se lepo objasnimo s nji, zar nismo mogli da pobegnemo negde, da se sakrijemo negde da nas nikad ne nađu, gde nema ćorka za nas, ni batine, gde nema glad, ni *ladžo*?”²⁶

Te pita tvoja Ajša, ko da ne zna da nema pravde za nas. Ko da ne zna da š njima ne mož razgovor, da nije bilo mesto di da se pobegne, će da nas uvek pronadu. Opet će da nas teru u zatvor, da nas tuku, sramotu i da bi uvek bili bez love. Pita Ajša ko da ne zna da smo *Rrom* i *Rromni*²⁷ i da za nas nigdi nema ko za *gadže*. Zna to Ajša, a ti znaš da Ajša uvek misli da mož da bide bolje.

Ti sve to znaš, Gabriel, samo se u tvoju glavu pokvarilo nešto, samo te nešto boli ovde, tu di ti stavljali onu iglu, pa ideš okolo i praviš probleme. Tako kaže doktor, tako kaže i sudia... A sudia nie bio loš, teo da pomogne, slušo Pavla kad govorio onu poslednju reč, vido si to. Slušo i tebe, Gabriel, pažljivo te slušo. Kad si pričo o onom što je bilo, pita: „Da li je moguće da su ti radili to?” I se videlo da počtuje Pavla, mu kaže kolega i sve, slušo je, al tebe nema pomoći, Gabriel, džaba što je sudia dobar, tebe više niko ne mož da pomogne... Zato mora se lečiš i da ponovo bideš svoj i da bideš Ajši muž i otac Džavidu i Sarandi...

Će bide to Gabriel, znaš to, samo treba sad da spavaš, da piješ lekove, i ovi gorke i ove od koji te boli glava, samo da piješ kako kažu... Za tries godine, mož i pre, ako dobiješ na vladanje, a će dobiješ...

A sad, idi spavaj, jel kad spavaš, Ajša dođe da prića sas tobom, da te ljubi... Idi da spavaš, ovde kažu da se Ajša obesila, a ti znaš da to nije istina, jel ti bi znao, ti bi osetio, ko što si uvek osećo za nju.

Jovana

Zaglavljena između jave i sna, noć u Dedijerovoj kući preživljam kao brodolomnik zaboravljen u čamcu na pučini. Napola ležeći na tvrdom trosedu, i dalje obučena i spremna na beg, trzala sam se na svaki zvuk koji me je podsećao na rizik iznuđenog izbora. Željno sam čekala jutro.

Kada bi pre početka putovanja čovek pomislio na ono šta ga čeka do cilja, odustao bi i pre prve stope. Osluškujem Gordanine reči dok se pred zoru prevrćem na improvizovanom ležaju u pokušaju da umirim misli. Da mi je neko rekao da ću, ne bi li dobila intervju, noć provesti u kući zlog čarobnjaka i da ću uz sve to biti srećna što me nije izbacio i naterao da noćim u šumi, mislila bih da je lud. Pa ipak, dok slušam promukli bat zidnog sata i suvi kašalj domaćina, koji dopire iz prizemlja, osećam neobično uzbuđenje. Još jedna granica noćas je pređena!

Polu sata - sat, možda i nekoliko sati kasnije (vreme prvo izgubi značaj), uživam u toplom jutarnjem zraku, koji mi, poput dečjeg poljupca, miluje obraz. Trenutak neočekivanog spokoja prekida iskra - *ja sam slepi putnik u Dedijerovoj kući!* Hitro nameštam kosu, osluškujem zvuke i silazim niz stepenice. Prizor me ponovo zatiče nespremnu. Umesto pijanog podbulog starca, čije su me oslobođene genitalije ispratile na počinak, dočekuje me sveže obrijani gospodin, u odelu s kravatom vezanom u perfektni vindzorski čvor. Ugledavši me, spušta pribor za jelo i nekoliko trenutaka, bez reči, pilji u mene. Stojim ukopana poput deteta uhvaćenog u krađi. Pogled mi pada na neočekivani pijanino u ćošku, na kojem se gizdave dva srebrna svećnjaka. Sasvim neuklopljen u rustični prostor, podseća na londonskog sajdžiju na seoskoj svadbi. Na sebi i dalje imam sada već izgužvanu tuniku, po kojoj pada kosa koja podseća na gnezdo u kojem se legu rode. Znam da izgledam loše. Ne mareći za moju spoljašnjost, Dedijer rukom pokazuje mesto koje mi je namenio.

„Nisam ti ponudio prenoćište”, kaže i sa šporeta skida zakipelu džezvu.
„Doručuj, a nakon toga očekujem da me ostaviš na miru i da se vratiš tamo odakle si došla.”

Uprkos neprijateljskom stavu, u njegovom držanju prepoznajem notu gospodstva. Ne znam mnogo o njemu, njegovom poreklu, vaspitanju i uverenjima. No, i tako nedokučiv, Dedijer ostavlja utisak čoveka čiji su maniri generacijama brušeni. Posmatram ga dok seče kriške tamnog hleba. Ne, nije to čovek za kog bi se na osnovu bilo kakvog priznatog kriterijuma moglo reći da je zgodan. Tim pre moj utisak nije proizvod opčinjenosti njegovom pojavom. Veliki kukast nos, zdepasto (ali čvrsto) telo i raščupana, mahom seda kosa, pre bi upućivali na ostarelog slikara, rvača ili ribara nego na bivšeg sudiju. Pa ipak, skladni pokreti koje pravi dok se poput dirigenta okreće u nevelikoj kuhinji, negovana dikcija, a naročito prodorni pogled, jasno stavljaju do znanja da nije reč o običnom smrtniku. Razmišljala sam o tome i noćas, prisećajući se detalja sinoćnog susreta. Postoje ljudi koji i u fraku deluju kao sirotinja. Teška srca priznajem da je Dedijer i golih mošnica izgledao kao gospodin.

„Nadam se da me se sećate”, progovaram oprezno dok sedam za masivni drveni sto, po čijim ćoškovima stoje pretrpane pepeljare i pohabane knjige. Strelja me ledenoplavim očima.

„Nažalost, sećam te se”, kaže i otpija gutljaj kafe čiji miris me krepi. „Uredniku sam rekao da ću ja doći kod vas.”

„Zar vas ne raduje što sam vas poštredela maltretiranja?”

„Ne seri!”, praska i udara šakom o sto. Njegova jutarnja trezvenost me je zavela, učinivši da poverujem da će danas biti drugačije. „Otkad se ti brineš za to da se bilo ko, a naročito Pavle Dedijer, ne maltretira? I otkad si u arsenal svojih foliranja uvela i persiranje?”

„Zbog svega onog juče, bilo mi je lakše da se obratim tako”, mrmljam... „Biće mi drago ako ponovo pređemo na ti.”

„Nećemo prelaziti ni na šta! Pojedi ovo što sam ti spremio i beži!” „Pavle...”, pokušavam, „samo želim da čujem tvoju priču.”

„Ti želiš!” viče. „Jebe se tebi za moju priču! Došla si sada, kada ste ih sve pobili, da dobiješ poslednju ekskluzivu od mrtvaca!” Primiče mi se toliko da osećam opori dah natopljen alkoholom. „Ali si i dalje jednako glupa!”

Verovala si da ćeš nauditi meni, a sebi obezbediti slavu. Umesto toga, ostala si samo ono što si oduvek bila - oruđe u đavoljim rukama! Umesto ugleda, obezbedila si samo sigurno mesto u paklu, ono isto koje je na mene čekalo i bez tvoje pomoći. Zato ćeš sada zajedno sa mnom goreti, Jovana!”

Uprkos njegovoj nadmoći i mom umoru, preplavljuje me bes. *Nećeš mi držati lekcije! Ajša se ubila zbog onoga što si ti opravdao!*

„Da li te grize savest?“, pitam podižući ton prvi put. Očekujem da nasrne, da me udari ili bar opsuje.

„Grize me i više nego što taj tvoj pileći mozak može da zamisli. Savest me uništava gore od svake bolesti. Samo što to zbog čega se tako osećam ti ne bi mogla da razumeš.”

„Prosvetli me”, sikćem pakosno.

Najpre jedva čujno, a onda sve snažnije kašlje. Odlazi ka kuhinji i odande se vraća sa špricom koji dopola ispunjava tekućina nalik braonkastoj smoli. Nekoliko zrna cedi na krišku hleba. *Dedijer koristi ulje kanabisa!* Preplavljuje me nova doza neverice!

„To je...”, zaustim i rukom pokazujem ka špricu. Ljutito odmahuje rukom.

„Kada ne bi bila jedna od njih”, nastavlja ne obazirući se na moje iščuđavanje, „pitao bih te kako te nije sramota?! Zamolio bih te da mi otkriješ kada si postala govno! Zatražio bih od tebe da mi kažeš da li postoje bilo kakve šanse da se jednom promeniš. Ali znam da si samo jedna od njih i zato je besmisleno da te pitam bilo šta. Sećaš li se šta sam ti rekao prilikom našeg poslednjeg susreta?”

Sećam se, ali ćutim. Puštam oluju da protutnji.

„Zato jedi tu kajganu i sklanjaj mi se s očiju!” Sa čiviluka grabi šešir, treska vratima i nestaje u dvorištu praćen gromkim kašljem.

„Pavle...”

Ispuštam viljušku na pod. Grabim ranac i trčim za njim. Prekasno shvatam da sam na varljivom miholjskom suncu u tankoj tunici, koja je slaba zaštita od reske jezerske arije. Krajičkom oka vidim Vjeru. Krsti se dok sa bezbedne udaljenosti posmatra prizor.

Najednom, svud oko mene voda miriše na čaj od gorkih rečnih trava... Veliki beli pelikan klepeće krilima. Poput bokora belih rada, lokvanji se otvaraju po jezeru, a ja kao bez duše jurim za Dedijerom. Besna sam na sebe zato što mu se povinujem. Na malenom proplanku izbijamo na čistinu. Shvatam da moram da učinim nešto što bi sumanutu situaciju, koju on od početka režira, preokrenula u sopstvenu korist. Trčim još snažnije, osećam kako mi se čizme zabadaju u blato, kidišem i u trenu uspevam da mu preprečim put.

„Molim te!”, vičem i nesvesno sklapam ruke. „Ne budi govno! Došla sam čak ovamo u ovu... U ovo mesto, da bih čula tvoju priču. Ne moramo se voleti da bismo napravili intervju. Kada bi čovek znao gde će pasti, on bi seo, zar ne? Seo bi!” Zastajem nakratko. Pavle ćuti i zuri u mene. Ledenoplave oči žmirkaju na jutarnjem suncu. Koristim njegovu zbunjenost da kažem još nešto, nešto što je od jutros tu u meni i za šta, verujem, više neće biti vremena.

„Iako znam da mi ne veruješ, Ajšina smrt me je pogodila. Bila sam na sahrani, ali nisam imala hrabrosti da ti priđem... Bilo je tako...”

„Dosta!” Okreće se i nastavlja da korača ka uzvišici iz koje izvire malo seosko groblje. „Svi zavole ljude kada umru...”

Oštri korov probija se kroz farmerke, ali me ne sputava bol koju osećam. Potrebna mi je njegova priča.

„Mogu li da idem sa tobom?”

Ćuti. Pa ipak, prvi put ne urla.

Desetak minuta kasnije, posmatram kako između redova nadgrobnih ploča i natrulih krstača pali lojanicu izvađenu iz džepa. Milica Dedijer, rođena

Vujanović, leži tu uz članove nevelike, mahom u ratovima stradale rodbine. Ispod njenog imena, na mermeru je prazan prostor. Mesto ostavljeno za Pavla. Posmatram kako skida šešir i rukom prolazi kroz umršenu kosu mokru od znoja. Ćutim. Plašim se da će me, kažem li ijednu pogrešnu reč, zauvek oterati. Najednom, neočekivano, i dalje zureći u lik pokojne žene, kaže:

„Ako hoćeš, upali...” Zastaje i pruža mi novu tanku sveću. Zbunjena sam.

„Naravno...”, kažem neodlučno. „Supruga je rodom odavde?”

Kao munja u letenjem danu, Pavle ponovo prasne:

„Da se nisi usudila! Milici samo ja palim sveću! Upali je za Ajšu i pomoli se da ti oprost, ako se ne plašiš da će te i mrtva prokleti!”

Uprkos srdžbi, licem mi prostruji osmeh.

Kroz stenu se promalja svetlost...

Moj si, sudija Dedijeru!

Pavle

Albanac sutra donosi eksploziv. Obećao je. Nije isključeno da su banditi iz *Svedoka* namirisali stupicu i da, kao i sve hijene, u izvidnicu isturaju malu. Jedina veća gnjida od Jovane je njen urednik, koji i sada snishodljivo cvrkuće: „Biće mi veliko zadovoljstvo, gospodine Dedijeru.” Predoseća da nameravam da mu izgrizem grkljan.

Možda je tako i bolje. Ona žarko želi intervju, već vidi novi trijumf, oblizuje se kao keruša koja njuši šniclu i spremna je da me ponovo čereči i baca lavovima. Ona je profesionalac, trčala je jutros po strnjici i balezi i daće sve za još jedan skalp sa ove glavurde. I dobiće ga! Dobiće i više od skalpa i naslovne strane. Imaće živi prenos u trenutku kada budem iznosio završnu reč u predmetu decenije.

„Dame i gospodo, penzionisani sudija Pavle Dedijer, fašista, čovek zver, zaštitnik pedofila i sodomista, ekskluzivno, samo za vas, proziva one koje smatra odgovornima za Ajšinu smrt. Đavolji sudija, Gebels u togi, neočekivano uzvraća udarac! Ostanite s nama! Da li je na pomolu veliki obrt? Ozloglašeni delilac pravde tvrdi da ćete uskoro saznati ko je i zbog čega odgovoran za to što je nakon topčiderskih gardista, devojčice na pešačkom prelazu, mladića iz Banja Luke i mnogih drugih, još jedan mladi život, tu pred vašim očima, ugašen.”

Gledaoci kupuju kokice, osećaju krv, penzioneri mole unuke da im podese program na kompjuteru, analitičari skiciraju kolumne, političari zovu urednike, TANJUG više ne prima vesti i onda, odjednom, tu, naočigled svih zajapurenih ljubitelja starog dobrog medijskog rijalitija... BUUUM!

Pršti cetinjski kamen, njegovi raspukli delovi poput kiše padaju u jezero, a Jovana i Pavle, njihova dva naduvena garava trupla, kao dva ogromna helijumska balona sa likovima mama i tata brade, nošeni eksplozijom, u toj kiši, izvode poslednji dodolski ples.

Važno je samo da, dok ne stigne Albanac s dragocenim tovarom, ostavim utisak disidenta spremnog na saradnju. Tako neće posumnjati.

Najlakše je prevariti onoga ko sam namerava da prevari, govorio je stari profesor kriminalistike, učeći nas da najbolji lopovi rade u paru. Dok jednom od njih naizgled slučajno ispadaju novčanice, drugi iz džepa prolaznika, koji ove krišom skupljaju, izvlači novčanike.

U Jovaninom i mom slučaju, drugi lopov nije potreban. Ovog puta je moj saučesnik strast da me ponovo rastrgne, da mi zada završni udarac. Žudnja za novim zlodelom je neodoljivi mamac. Trčeći za njim u magnovenju, Jovana ne vidi da Albanac donosi TNT, da ga, dok razgovor traje, pakuje u podrumu i da mi ostavlja detaljno uputstvo kako da Miličinu porodičnu kuću, ognjište kraj kojeg se rodio ded, kubure i ordenje iz ratova sa Talijanima i fotografije predaka serdara raznesem u paramparčad. Ne shvata da je moj najveći domet, moj najjači karijerni uspeh na koji sam osuđen, moje životno delo, tu pred njom. Njene i moje kosti i meso, koje se rasipaju pred gledaocima budeći ih iz moralnog stupora u kojem se, kao teletina u pacu, već decenijama dave.

„Šta te zaista interesuje?“, pitam umiljato, dok gledam malu luciferku kako sa sjajem u očima pretura po rancu kupljenom ostacima nečije jetre, bubrega ili heroinom koji je opran u novinarskom mastilu, i odatle, uverena da me konačno ima, vadi diktafon.

„Interesuje me tvoja priča o Ajši“, kaže i u njenim očima vidim malo svetlo, zrak nade da ću još jednom, poput šarana, uplivati u njenu vršu.

Jovana

„... da čujem ono što do sada nismo čuli... Tvoju stranu priče... Oslobodio si čoveka koji je Ajši napravio dete. Kako danas, posle njene smrti, gledaš na tu odluku?“

Mršti se. Ipak nije ravnodušan... Ne znam kako će reagovati. Nikada nije pričao o presudi koja mu je uništila karijeru, i sada baš ja, koju smatra najodgovornijom za njegov linč, tražim da otvori dušu.

Pavle gleda na sat. Drsko, kao da to od mene zavisi, objašnjavam da imamo dovoljno vremena, da je važno da mi ispriča sve, da ću mu, kada ga završim, poslati tekst na autorizaciju, i da ćemo, kako sada stvari stoje, imati naslovnu stranu. Čini mi se da me ne sluša.

Iz srebrne tabakere, kao da je reč o najprirodnijoj stvari na svetu, tu preda mnom, vadi malu papirnu raketu, čiji vrh je zarolan kako se sadržina ne bi prosula na pod. Zurim otvorenih usta. Zipovac klikće... Kamen rasipa zvuk... Da li me posle noćnog bdenja izdaje razum? Karakteristični miris razvejava nedoumice... Sudija Pavle Dedijer, tu preda mnom, puši marihuanu!

„Šta je?“, pita iskašljavajući gusti lepljivi dim. Ugledavši moj izraz, nastavlja smešeći se. „Sumnjam da prvi put vidiš nekoga ko duva...“

Gutam knedlu... I sama počinjem da se osmehujem...

„Ne, ali... Nisam očekivala od tebe.“

„Zaista?”

„Koliko si ljudi osudio zbog ovoga?”

„Mnogo... Nekoliko stotina... Možda i hiljadu.”

„I nemaš problem s tim?”

Zatvorenih očiju Pavle klima glavom i duboko udiše THC. Čini to na način koji ukazuje da je izverziran u tom ritualu.

„Imam... Ali ne samo s tim. Imam problem sa mnogima koje sam osudio. Da mogu da vratim vreme, mnoge od tih stvari sada ne bih činio, jednako kao što bih i činio mnoge od onih koje, zbog toga što sam bio sudija, nisam.”

„Na primer, pušenje trave?”

Odsutno klima glavom.

„Činiš krivično delo, sudija!”

Smeje se.

„Kao i obično, iznosiš neistine. Za razliku od Srbije, u Crnoj Gori držanje droge i njeno uživanje nije zabranjeno. Osim toga, ovo je terapija koju mi je prepisao lekar. I naposljetku, više nisam sudija.”

„Onda...” Preko stola pružam ruku...

Pavle naglo povlači džoint.

„A, ne... Omogućavanje uživanja drugom zabranjeno je i ovde. Možeš samo da udišeš moje izdisaje. I to je više nego što si zaslužila. Dobićeš lozu.”

I dalje zatečena, mumlam da mi je rano. Kao da ne postojim, kao da vibriram frekvencijom koju ne čuje, Pavle se ne obazire. Ispijam lozu i još jednom pomišljam na bateriju. *Hoće li izdržati?* Dan pred nama obećava

priču, možda i bolju od one zbog koje sam došla. Hvatam sebe kako nesvesno, zavisnički, udišem svarenu travu.

Fali mi Bob. Trebalo bi slikati sve ovo... Njega u odelu, džoint u njegovim prstima, ovu kuću... Toliko toga je tu... Dedijer živi sam, bez žene, bez dece, bez prijatelja... *Najčešće je dovoljno samo pustiti kameru da snima,* govorio je Džon Martin, proslavljeni urednik BBC-ja. Okolnosti u kojima starimo govore toliko toga o nama. Bilo bi dobro prevući kadar preko ovih kamenih zidova, požutelih fotografija, zarđalih kubura, dima iz njegovih pluća, mojih izranjavljenih nogu, njegove kravate, flaše loze s etiketom na kojoj je rukom ispisano *Dedova...*

„Odakle si?“, pita odjednom i prekida tišinu iza koje smo oboje šćućureni. Zastajem...

„Iz Beograda..“

„Tu si se rodila“, kaže, „kao što si se mogla roditi i u Serdarevom Kršu ili u Nagoji. Za deset godina neće biti više nikog ko nije iz Beograda.“ Želi da zna odakle su mi roditelji, čime se bave...

Šturo, trudeći se da ne otkrijem ništa više od onoga što će ga održati u uverenju da on vodi igru, objašnjavam da se jedva sećam oca, koji je rano ostavio majku, koja je rodom iz Milanovca. I ovo kontrolisano žrtveno ogoljavanje mi ne prija. Njegovo lice na trenutak postaje blaže. „Dakle, mali miš koji je bio prinuđen da sam pronađe svoje parče sira“, kaže zajedljivo. *Puši ga, Dedijeru!* Pita me za braću i sestre, za navike... Želi da zna da li sam naučila da delim, da brinem o nekome, interesuju ga situacije u kojima postajem kučka. Dok osećam kako mi pitanjima kao metalnim šiljkom prevrće utrobu, udišem prerađenu konoplju. *Vest si, pizdo matora!*

Brzo namirišeš krv!

„Imam brata“, kažem najzad i osećam guku u stomaku, „starijeg... ali bih volela da pređemo na razgovor. Ipak nemamo sve vreme ovog sveta.“ Ne buni se. Otkrio je ono što mu je bilo potrebno.

„Volela bih da čitaoci saznaju nešto više o tebi”, kažem odmeravajući svaku reč, svesna teško zarađenog poverenja. „Kako si se odlučio za sudijski poziv...” Mršti se.

„To je sranje. To nikog ne zanima.” Kaže da je sudija čovek bez lica i imena... Sudija je samo rob sistema, kao veslač na galiji. Kada umre, zameni ga drugi, sedne na njegovo mesto, dovrši njegovu nepojedenu hranu, obuče njegovo iznošeno odelo, izjebe njegovu udovicu, ali galija, i pre i posle mrtvog sudije, jednako plovi dalje.

„Ne mogu to da pustim u tekst.”

„Pusti šta hoćeš.”

Na prozoru se oglašavaju prve kapi kiše. Za nekoliko trenutaka, jezero iza nas stapa se s oblacima u nepregledni olovni zid, po kojem povremeno trepere električne igle. Kiša mi uvek izoštri čula. Najednom svuda oko nas miriše voda i riba u vodi... Čujem topot goveda i kroz prozor vidim kako kloparajući po uličnim kaskadama, jedno za drugim, poput pokornih internatkinja, nepogrešivo idu ka svojim stajama. Odjednom, tu u kuhinji, za velikim drvenim stolom, miriše drvo i kamen, kafa koju je upravo stavio... Butine me peku... Sada sama tražim još jednu lozu, i on je bez reči naliva. *Gde sam to došla?* Sve izgleda toliko drugačije od mog života da je besmisleno porediti.

„Ne želim da pričam o sebi”, kaže odjednom. Gleda kroz prozor ka jezeru koje je sada već sasvim potopljeno olujom i koje se ljulja tu pred nama kao voda u čaši koja samo što se nije izlila na pod.

„Želim da pričam o Ajši. Valjda si ovde zbog nje?”

„Slušam te”, kažem i pritiskam maleni crni trouglic na diktafonu. On udiše duboko... Osećam trzaj vagona i čujem kako točkovi počinju da drobe prugu.

Pavle

Priča o Ajši počinje na mestu na kojem počinju sve priče nesrećnih. Na raskrsnici sudbine, koja nama kojima je Fortuna naklonjena uvek ostavlja nekoliko pravaca, ali za njih uboge čuva samo taj jedan, unapred određeni put.

Uspešni ljudi, oni koji su u ovoj reinkarnaciji, u ovom izvlačenju imali sreće (a među te smo svrstani i ti i ja već zbog činjenice da nam ova kiša ne zasipa vrat, da pijemo kafu, da imamo struje i da su nam stomaci puni), imaju različite načine za skretanje nemilosrdnih trajektorija fortune. U žargonu gospodara sveta, povlašćenih, u novogovoru društvene elite, to se zove planiranje, promišljanje životnih poteza, ulaganje u budućnost... Znaš o čemu govorim... U suštini, reč je samo o tome da kada veje sneg, zbog čudesnog poklapanja istorije i gena, imaš mogućnost da, umesto gole glavurde, podmetneš crep i izbegneš da ti se zadnjica smrzne. Iako na prvi pogled ne izgleda tako, novac, veze i društveni kontakti su najsnažnija brana od nepredvidivog životnog ruleta. Na kompasu slučajnosti, ti nevidljivi magneti redovno odvlače igle ka željenom polu.

A ljudi koji živate provode ispod crte ne raspolažu takvim mogućnostima. Njihovi džepovi ne kriju cedulje s brojevima koje treba pozvati kad krene po zlu, njihovi novčanici ne sadrže menice koje je moguće unovčiti i njihovi životni leksikoni ne poznaju stranice na kojima su upisane želje.

No, otkriću ti nešto što će te možda iznenaditi. Sudbinske kockice se ne poklope lako, čak ni kada je nesreća u pitanju. Nije dovoljno biti samo nevoljnik i sirotan. Pored svega toga, potrebno je baš nemati sreće! A Ajša je baš nije imala.

Statistika, ta zavodljiva sirena koja neopreznom mornaru lotalici, nadobudnom ignorantu, u trenu otkida glavu, na samom kraju, a zapravo najpre, na sumorni Ajšin put dovela je mene. Sudiju Pavla Dedijera, ozloglašenog delioca pravde Višeg suda u Beogradu, koji nikom nije ostajao dužan i koji je poznavao malo onih kojima se u višedecenijskoj

karijeri nije zamerio. Drkadžija, koji je osuđivao kumove moćnih, tajkune pod zaštitom države, koji je pritvarao finansijere vladajuće stranke, a oslobađao Šiptare i opozicionare, prokletnik sa kojim je nemoguće

dogovoriti se, koji mudonje na položaju tera u majčinu, postao je slučajni ali nužni sastojak otrova spravljenog za Ajšu.

Sedamnaest prema jedan bile su šanse u korist suprotnog ishoda. Sedamnaest sudija Krivičnog odeljenja Višeg suda u Beogradu moglo je dobiti Ajšin predmet tog jutra kada je glavna upisničarka tresnula na sto gomilu hartije uvezane žutim kartonskim koricama i pohvalila se koleginicama da joj je sin osvojio prvo mesto na takmičenju u tekvondu. Kompjuter je mogao izvući sedamnaestoro njih kao predsednike veća u predmetu K 1338/13 okrivljenog Gabriela Dumitraškua zbog krivičnog dela obljube sa detetom iz Člana 180, Stav 2. u vezi Stava 1. Krivičnog zakonika. Da se to dogodilo, da je kao sudija u Ajšinom predmetu izvučen bilo ko od mojih kolega, Ajša bi i danas, siguran sam, bila živa. Ti što sada sediš preko puta mene, što zuriš čekajući da počnem da pričam o onom zbog čega si došla, nikada ne bi ni saznala za Ajšu, a ni za mene, niti bi se ikada bavila ovim slučajem. Nastavila bi da izmišljaš vesti, da spinuješ i da na jahte kontroverznih biznismena šalješ paparace.

Pa ipak, kao i uvek kada je reč o nevoljnicima i onima koje sudbina ne štedi, Ajša je, uprkos i razumu i matematici, dobila Sedmo veće i njegovog predsednika, a tvog trenutnog domaćina.

Tako je napravljen prvi korak na putu koji će se nekoliko godina kasnije završiti na blatnjavom seoskom groblju Gornje male u Banatskoj Čoki.

Sipaj nam još jedno piće...

Da li je sve ipak bilo namešteno? Da li mi je predmet ciljano dodeljen ne bi li Ajšinom nesrećom ubili mene, a mojim prokletstvom kaznili nju? Ne! Siguran sam da to nije slučaj! Predmeti se sudijama planirano dodeljuju kada je reč o onima koji su važni važnima. Pouzdani predsednikovi ljudi silaze s čiviluka kad u sudnicu ulaze bankari, treneri velikih klubova, političari... Dovode se da budu Justicijini trbuhozborci kada su pred sudom kumovi ministara, njihove švalerke i vanbračna deca... Oni nisu tu za svakoga. Da bi zaslužila njih, moraš biti neki od gospodara sveta ili od onih koji iz nekog razloga gospodare drže za muda i tako ih teraju da pritisnu dugme. Tek tada je moguće očekivati da se u puku aleatornost kompjuterske

dodele nakratko umeša ljudska ruka, koja stvar prenese u skute sudije prosenjenog poveza na očima.

Ali to nije bio slučaj sa Ajšom. Ajša nikome nije trebala. Kao i svakog gubitnika, nju je čekao dežurni državni lekar, slučajno zapali učitelj i,

naravno, nasumično odabrani sudija. Jedan od onih koji sudi ubicama običnih, silovateljima ničijih i pljačkašima nedodirljivih. Jer pravo na slučajnog sudiju ne pripada svima. Ono pripada samo od boga odabranima - stvarnom društvenom talogu.

No, kao što rekoh, bio je to samo prvi korak u jednačini Ajšinog usuda, koja je dugo i pažljivo slagana, sve do konačnog tragičnog epiloga. Zapravo, hronološki gledano, kao što rekoh, to i nije bio prvi korak. Jer i pre mog uključenja u slučaj K 1338/13, kockice Ajšine tragedije dugo su se i filigranski precizno slagale. Ipak, uveren sam da je moje prisustvo postalo odlučujuće za njen usud.

Veruješ li u to da u kosmosu postoje i druge planete na kojima postoji život? Klimaš glavom, a kladio bih se da i o tome ne znaš ništa.

Kada bi znala koliko je teško pronaći još jednu planetu poput ove, siguran sam da bi ozbiljno preispitala svoju nadmenu uverenost. Nastajanje života, čak i daleko primitivnijeg od onog koji danas poznajemo, uslovljeno je čitavim nizom izuzetno retkih, gotovo nemogućih poklapanja, koja jedno za drugim dovode do toga da se u jednom trenu, nakon miliona godina crnila, pojavi prva kapljica vode, pa prva bakterija, i nakon svega toga i još nekoliko miliona godina, njihova prva kombinacija. Ne shvataš zašto sve ovo pričam? Uveravam te da će ti, ako budeš pažljivo slušala, uskoro postati jasno.

Potrebna nam je i čudesna proporcija planete i njene zvezde, njihova idealna udaljenost, koja će s jedne strane davati dovoljno toplote za opstanak vrsta, a s druge dovoljno hladnoće koja će sprečiti njihovo pregrevanje, idealne uslove za nastanak atmosfere i... nadam se da shvataš... Samo mali pomak, nekoliko metara, nešto veća zapremina ili drugačiji ugao dovoljni su da od nečega što je moglo postati nova plavetna kugla načine

večito tamnu plutajuću stenu, koja će se od sada do kraja vremena, poput kamena bačenog u bestežinski prostor, vrteti oko sopstvene ose.

Tako je bilo i sa Ajšinim slučajem. Kronološki posmatrano, prvi uslov za ovo o čemu pričamo bio je njen neverovatni sudbinski susret sa Gabrielom. Susret koji bi oni bogati i srećni već sutradan smestili u pregrade rezervisane za nevažna kratkotrajna poznanstva, ili pak potencijalno opasne kontakte mladih devojaka sa zrelijim momcima, kojih se valja kloniti. Međutim, za one poput Ajše bio je to susret koji je mogao prerasti samo u jedno - ljubav koja će postati njena smrtonosna kob.

Ali priče o Ajšinom usudu ne bi bilo bez priče o Gabrielu, momku koji je

glavni muški lik u priči zbog koje si ovde i koji će i sam, kako će se pokazati, postati naša zajednička žrtva.

Sin svadbarske pevačice i konjokradice, kog nikada nije upoznao, pre nego što će sresti Ajšu, živeo je s majkom i sestrama u mestu Crveni Gaj, u blizini rumunske granice. Divlje romsko naselje nekadašnjih Roma čergara, sklepano od razbacanih udžerica od naboja, s čijih krovova su sa prvim jesenjim vetrovima krovovi od kartona bežali poput lasta, bilo je jedini svet za koji je Gabriel znao pre nego što je upoznao Ajšu. Lepuškast, tamnook, sa majčinim darom za pesmu - da je sudbina bila milostivija, mogao je postati muzičar, voditelj ili komedijaš.

Međutim, ni Gabrielove raskrsnice nisu nudile izbor. Bio je prinuđen da se budi pre prvog sunca kako bi sa rođacima vadio bakar iz kablova, skupljao staro gvožđe i hartiju, iz šume dovlačio drva i povremeno, kada je bilo više sreće, iz lutanja po banatskoj pustari vratio bi se s nečijom odbeglom kokoškom. Otkad je znao za sebe, Gabriel je bio više gladan nego sit, češće promrzao nego zgrejan i duže zabrinut nego srećan.

Ipak, imao je svoj san. Od prvog susreta sa Gunarom, majčinim stricem iz Bele Crkve, znao je kuda ga srce vuče. Zvuci Gunarove violine, koju je jedne pijane noći debeli, bezubi muzikant izvukao iz kaputa u kući kroz

koju je nakon obilne kiše proticao potok, ostaće zauvek urezani u srcu mladog Kalderaša.

Pitaš se kakve veze to ima sa pričom zbog koje si ovde? Strpljenja, Jovana!

Od tog momenta, Gabrielova životna želja, koju je, poput amajlije vukao sa sobom dok je preskakao varoške tarabe i sakupljao odbačene uzengije kraj puta, bila je da nauči da svira. Jednom prilikom bio je čak nadomak ostvarenja svog cilja. Ipak, lokalni kabadahija, koji je željeni instrument i sam ukrao negde u blizini Turnu Severina, uhvatio ga je pre nego što je uspeo da zastruže prve tonove.

„*Čoripe, čoripe!*”²⁸ urlao je pijan i zajapuren, utrčavši u memljivu Gabrielovu čatrlju, u kojoj je na crvotočnom drvenom stolu ležao uglancani instrument. Posle nekoliko šamara (koje će dugo pamtiti), Gabrielov san o gudalu i zvuku koji je čuo iz prstiju majčinog strica bio je prekinut do kobne večeri, koja će sve aktere ove nesreće mnogo kasnije spojiti.

„Sutra sviram saranu”, rekao je Gunar kad je jedne noći, na putu iz Bele Crkve svratio na prenoćište u skromni nećakin dom. „Ako očeš, pođi sa mnom. Mož da bide love i za teb.”

Prilika da zaradi neki dinar privlačila je Gabriela, ali nije bila ni blizu sreći koju je osetio zbog mogućnosti da ceo dan bude svedok magije koju

stvara Gunarevo gudalo. Uprkos majčinom uveravanju da joj je potreban u skupljanju bakra, narednog dana je izjurio iz dvorišta poput vetra. Putovanje se odužilo jer je negde kod Kovina pukla improvizovana osovina Gunarevog kombija. Morali su da sačekaju jutro i nekog njegovog majstora kovača. Bila je to poslednja šansa da Gabriel ne sretne Ajšu, ali se i ona izjalovila jer je pijani klepac uspeo da pomoću nekakve opruge pričvrsti trulu metalnu cevku.

Sahrana je ličila na mnoge kojima je Gabriel nebrojeno puta prisustvovao. Govori i lelek za nekom baba Razijom koja se utopila u reci promicali su pokraj njega kao oblaci. Bilo je i para, baš kao što je obećao Gunar. Ali sve to mu nije bilo toliko važno. Gabriel je iskričavo pratio Gunareve prste, uživao u zvuku žice i slušao takt koji je nametao harmonikaš. Krivio je

glavu, oponašajući pokrete Gunara, koji je bradom stiskao instrument na ramenu, kao da i sam tu u Gornjoj mali svira u čast pokojne utopljenice.

I čitava stvar bi se završila u trenutku kada bi se tužni skup, po završetku sahrane, zbog vekovnog sujeverja dao u beg. Gabriel bi od Gunara dobio deo bakšiša i vratio se u Crveni Gaj, a ti bi sada, umesto ovde na jezeru u Serdarevom Kršu, sedela u kancelariji, razmišljajući o predstojećem skijanju u Livinju. Sve bi bilo drugačije, da se voljom iste one Fortune u poslednjim minutima sahrane nije pojavila ona, kako bi majci Esmi rekla da se komšijsko dete popelo na krov. Ajša Ramadanović, devojčica čije će crno i pomalo razroko oko, u danima i mesecima koji dolaze, za njega postati jedino jezero, jedino nebo i jedina kob.

Njen pogled opekao ga je poput korbača, a Gunareva violina, iako u krešendu, namah je utihnula. Crna kosa, koja je kao divlji planinski vodopad padala preko košulje uvučene u suknju boje zgaženog nara, svezala ga je snažno poput mreže. Pa ipak, iako ga je nevidljiva struna vukla ka devojci koja je postala jedino biće koje je njegov okular oštrio, strah mu je ledio grudi. Ostao je skamenjen, privučen Ajšinom lepotom, ali istovremeno i pogoden, kao ledenim kuršumom koji će se uskoro rastopiti u umrlom telu. Plašio se da će mu se devojka rugati.

I još jednom, da je bila samo malo manje ohola, sudbina je mogla ustuknuti, ostavljajući Ajšu i Gabriela van dohvata svoje otrovne senke. Da je sve ostalo na tom pogledu, Gabriel bi te večeri nosio žeravicu pod grudima, ali bi već sutra, najkasnije za koji dan, skrhan težinom gvozdениh uzengija i u bale uvezanog kartona, zaboravio na Ajšu. Međutim, njihovoj i našoj priči, nažalost, nije bio namenjen takav kraj.

Ajša Ramadanović, najmlađa ćerka Safeta i Esmi, nikada se nije mirila sa povlačenjem. Dečje naivno, ne prihvatajući ograničenja koja joj je život

namenio, verovala je da ne postoje livade na koje ne srne kročiti, kao ni pesme čiji stih ne srne prepevati.

„Ko si ti?“, upitala je izazivački Gabriela nakon što mu se u nekoliko koraka prišunjala ispod ramena.

I s leđa, opio ga je miris noćne frajle koju je zakačila za uvojak. Progutaio je pljuvačku, osetivši kako polako gubi iz vida ne samo Gunarevu violinu već i glomazno telo maminog strica. U trenucima dok su nana Raziju polagali u kišnicom ispunjenu raku, dok je visoki gočobija tukao u istanjenu jagnjeću kožu razvučenu preko suvog drvenog korita, njegovo mlado srce prešlo je u kas pretičući ritam pesme.

„Ja sam...”, zamucao je dodatno kada je video da mu se Ajša osmehnula.

„Ti si *dilo*”²⁹, ciknula je, „ali si *lačho!*”³⁰ Sviđaš mi se.”

Najednom, noge su postale preslabe za njegovo telo.

„Da mi daš svoj broj”, nastavila je drsko Ajša, „moš se dopisujemo. Ako umeš da pišeš.” Njen smeh prostrujao je poljem podsećajući na lepet lastavičjih krila.

Stajao je nekoliko trenutka gledajući je kako mu se osmehuje. Ali nije to više bio onaj smeh kojeg se sve do pre nekoliko trenutaka plašio. Zurio je kao omađijan u belutke nanizane po nevidljivoj struni razvučenoj između dve jamice. Nikada nije bio toliko bespomoćan. Činilo mu se da ima telo od blata i da će svaki dalji pokret zavisiti isključivo od male *Rromni*.

„Nemam telefon...” promrmljao je. Želeo je da doda još nešto što bi objasnilo činjenicu da je malu crnu spravu u njihovoj kući imala samo tetka Nada, ali je stisnuo jezik za zube.

Ajša se ponovo zakikotala. Ali više mu nije bilo važno da li ga zadirkuje. Bilo mu je važno što je tu.

„Onda će dođeš sutra opet ovde”, rekla je ugrizavši se za usnu. „Će te čekam kod onu lipu, tamo... na kraj selo...”

„Al... živim daleko...” zaustio je Gabriel, kao da je predosećao da ga Ajšino duboko oko uvlači u nepoznati vir.

„Ššššš...”

Prislonila je prst na usta, namignuvši mu. „Ako zaista oćeš, ti će dođeš”, reče ona, okrenu se i otrča za povorkom koja je trkom napuštala polje.

Ajšin šapat i njeno oko nosio je na putu ka kući kao što vernik pod jezikom nosi naforu. Sećaš li se kako žari prva ljubav, Jovana? Samo je

želja za osvetom jača. I nije više bilo Gunara ni njegovih priča o razuzdanom životu kafanskih muzičara i tučama u kojima je, stiskajući pod kaputom instrument, jedva izvlačio živu glavu. Nije više bilo sanjarenja o tome da će i sam jednom uzeti gudalo i zasvirati vlaško kolo, i da neće stati sve dok i najupornije deveruše ne izgube korak. Put do Crvenog Gaja proveo je hraneći se snom koji to zapravo i nije bio. Putovao je ka mestu iz kojeg je što pre želeo da pobjegne.

Ali nije sutradan otišao Ajši. Još uvek kivna zbog njegovog neplaniranog odlaska, majka mu je spremila dovoljno poslova da nekoliko dana ne digne glavu. Skupljao je žicu i kartone, nosio je gvožđe na pijacu u Belu Crkvu i proklinjao majku i rođake što ga, kako je verovao, kažnjavaju zbog njegove sreće.

I onda je trećeg dana odlučio da je potraži. Iskrao se noću iz kreveta, u koji je legao odeven, i istrčao na drum. Putovao je najpre u prikolici nekog traktoriste do Kovina, zatim je po neosvetljenom drumu punom kerova lualica otišao do Bavaništa, gde je konačno naišao na kamiondžiju koji je išao za Pančevo. Stigao je na Tamiš pred jutro, gde ga je sačekalo jato rečnih galebova, pozdravivši ga krilima.

Malo je stvari u kojima su oni koji znaju da nemaju ništa bogatiji od onih koji veruju da imaju sve. Jedna od retkih je strast. Kada si poslednji put pešačila kilometrima kako bi barem nakratko videla nekoga zbog koga ti je srce zašumelo? Verovatno nikad i teško bih poverovao da postoji neko zbog koga bi to učinila. Čekala bi bolje uslove, prvi poziv, znala bi da nisi ti ta koja se prva javlja, otišla bi u šoping da zaboraviš. Ali Gabrielov svet ne poznaje takve izgovore. Na njegovoj pozornici sve se odvija prirodnim redosledom. Poslednjih desetak kilometara prešao je na zardalom biciklu,

koji je pronašao na buvljoj pijaci u Pančevu, stigavši među prve udžerice kada je po njima već počela da sipi rosulja.

Ajša je verovala da se crnooki *čhavorro* nikada više neće pojaviti u njenoj mali. Bila je ljuta i neispavana. Posle svih tih udvarača (koji su joj svi do jednog išli na živce) i Esmine zastrašujuće najave da će joj ona naći priliku, konačno se pojavio neko ko joj se dopao. Krakati obešenjak imao je iskričavi pogled svica i Ajša je znala da bi, samo da su uspeli da se vide još jednom, mogla biti s njim.

Kada je ko zna koji put tog jutra izašla u dvorište da prospe bokal koji je skupljao kišnicu s krova, u daljini, blizu lipe na kraju blatnjave džade, ugledala je priliku koja je delovala dovoljno smušeno da bi mogla biti i njegova. Pod stablom gole krošnje pokušavao je da nađe poslednje suvo mesto. Bacila je lavor krenuvši bez plana. *Će me zapamtiš ti mene, dilo*, pomislila je dok je nad glavom držala parče kraj kapije pronađene

mušeme.

Za nekoliko trenutaka nikao je pred njom, poput male zaboravljene statue. Sa tankih pramenova slivale su se kapi kiše. Telo mu se treslo, i Ajša oseti čudnu vrstu zadovoljstva zbog neprilike u kojoj se našao.

„Što s šunjaš ovud?“, upitala ga je izazivački nakrivivši glavu. „Jes nešto izgubio?“ Gabriel iz džepa izvadi cigaretu i s mukom je upali pokislom šibicom. Ustima koja su se sušila nije bilo do priče.

„Nisam...“ reče odbijajući tanki dim. „Nisam ništa izgubio. Sam došo za tebe...“

Da je sudbina želela da im ostavi i najmanji adut, Ajša bi se odlučnije durila, možda bi ga i opsovala ili demonstrativno otišla, ostavljajući ga da kišne i onako promrzao potraži neku zapregu da ga vrati kući. Ali kao što smo već konstatovali, sudbina je poseban pik imala na ljude poput ovo dvoje.

Umesto da ga ismeje i napusti, Ajša ga je još malo začikavala, a onda je pošla ka njemu, šireći mušemu kako bi ga sakrila od sve snažnijeg pljuska.

Nebrojeno puta u godinama koje će doći, Gabriel će se setiti tog trenutka. Mnogo kasnije, u sobi Centralnog zatvora u Beogradu, govoreći mi o onome što se dogodilo tu pod čvornovatom lipom, reći će kako se tada desilo „čudo kao nikad”, kako je na trenutak „izgubio sliku” i kako je, iako to nikada do tada nije radio tako smelo, stegao njeno lice i prisionio na njega željna ispucala usta. Žar zaboravljene cigarete, ostao mu je u ruci i Gabriel ga se setio tek kada je na liniji života usijana kuglica načinila prekid koji ga je bolno opomenuo. Sve posle toga odvijalo se kao u partiji šaha u kojoj velemajstor vuče školske, unapred pripremljene poteze.

Nakon prvog neveštog poljupca, koji je više ličio na neumesnu šalu, Ajša i Gabriel oboleli su trajno. Temperature njihovih tela su se približile, a njihova bila tukla su u istom pomahnitalom ritmu. Od tada pa sve do kobnog događaja koji će uslediti, kao sidro i lađa, ostali su svezani jedno za drugo. Nisu se razdvajali sve dok ih drugi nisu razdvojili.

„Kolko imaš godine?”, pitao ju je boreći se za vazduh.

„Dešuštar...”³¹, reče ona.

Nije mogao da proceni. Bila je i mala i velika, i zrela i balava... „Stvarno?”

„Još malo”, reče Ajša i privi se uz njega. „Ti?”

„Dešuinja.”³²

„Ajd kod men da se presvučeš.” Mokri, blatnjavi i promrzli počeli da se tresu toliko da im je postalo smešno.

„Al...”, zaustio je kada ga je uhvatila za ruku.

„Ššššš...”

Plašio se njene majke, žene s cigaretom u uglu usana, koju je video na sahrani. Plašio se sebe i onoga što se ispod te lipe nije moglo videti. Međutim, kroz Ajšine vene u tim trenucima proticala je sila kojom je Bog obdario žene koje biraju čoveka. Jednom, za život. Energija kojoj nikada

niko nije odoleo. Moć koja pomera kamenje i izliva reku. Pred njom, pokisli Gabriel bio je nemoćan.

Esma je bila obazriva žena. Jednom ostavljena zbog mlađe rođake, dobro je poznavala nepouzdanost muškog srca, koje je oduvek volelo očima. Pa ipak, plašila se da će u Banatskoj Čoki, koju su najbolje muške glave napuštale čim bi se ukazala prilika, teško naći *rrom* za Ajšu. A Gabriel joj se svideo. Više osećajem, dok ga je gledala kroz dim cigarete, nego računicom, učinilo joj se da bi za njenu *čhej*³³ mogao biti dobar. I pogled po pogled, reč po reč i uzdah po uzdah, nemirni dan je iscurio. „Možeš da prespavaš kod nas”, rekla je najednom i dalje odmeravajući Gabriela, koji je sada delovao još nezgrapnije u odeći pozajmljenoj od Ajšinog brata Demira, koji je pre nekoliko godina sa cirkusom pobjegao u Italiju. „Kasno je da ideš kući. Da se osuši ovo do sutra...”

„Moram...”, zaustio je ponovo Gabriel, ali ga je Ajša rukom snažno povukla za rukav.

„Fala, *daj*”³⁴, rekla je blago.

I sve je dalje bilo kao u snu. Nakon što je večerao smušeno kao u zbegu, Gabriel je tiho, gotovo na prstima, ušao u sobu koju je Esma posebno pripremila za njega i Ajšu. U polumraku male prostorije ugledao je krevet, jedva dovoljan da se na njega smesti Ajšino sitno telo u dugačkoj spavaćici boje vanile.

Ćutali su kao dve životinjice nabasale jedna na drugu u šumi. Četiri nozdrve ritmično su se širile u pokušaju da namirišu opasnost. Mesečina je curila kroz zgužvane venecijanere, crtajući na postelji njima nevidljive zatvorske pruge.

„Dođi”, rekla je pokazavši mu rukom mesto kraj sebe. „Imam čokolade.”

Bilo mu je lakše da tu, u Esminoj kući, među zidovima tankim poput zavese, prihvati Ajšin poziv na slatkiš. Prstima su lomili čokoladu kojoj je istekao rok upotrebe, uživajući u svakom zalogaju. Umazanih prstiju i usana, smejali su se crtajući jedno drugom mrke naušnice. Ali kada se

čokolada na licu istopila, osetio je kako u njemu, poput ponovo otkrivenog vrela, bujaju umireni damari.

„Eej...”, zaustio je, ali ga je ponovo zaustavio šum sa njenih usana. U trenu, skinula je spavaćicu sa sebe. Tu pred njegovim razbuđenim očima, otvorilo se maleno sazvežđe sačinjeno od dve purpurne zvezde. Kada je

zario lice u njenu kosu, kada je osetio topao miris njene naježene kože i kada mu je ona uzvratila uzbuđenim stiskom, znao je da će Ajša zauvek ostati njegova kuća. Ljubila ga je nespretno ali željno. Zbolelo ga je kada ga je ugrizla za usnu, ali ga je, uprkos tome, kaplja krvi, koju je osetio na jeziku, uverila da su i u trenutku slatkog bola, tokom predaje i poslednjeg ključa njenog tela, bili zajedno.

„*Kamav tut*³⁵, Gabriel”, šaptala je stežući ga dok su joj suze radosnice kvasile vrat. „Moj si *rrom* sad...”

Po sobi su letele zvezde i nije se trudio da ih u tome spreči. Zapalio je dve cigarete, pružajući jednu njoj. Smejali su se, i ako postoji smeh od kojeg se sutradan postaje bolji, to je bio taj smeh. Znao je da će majka biti ljuta... Znao je da će ga rodbina koriti... Znao je da će Ajša postati njegova *rromni*. Ali znao je da nikada ranije nije bio tako srećan i svoj. Toliko srećan da je ponovo pomislio kako bi bilo lepo da je sada tu pod njegovim prstima i Gunarevo ćemane.

Međutim, ono što nisu znali ni on i ona bilo je da je te večeri, u Esminoj kući, dok je mutna dunavska voda pretela da se izlije i po ko zna koji put poplavi selo, velika tajna života još jednom otkrila svu svoju silu.

I ponovo je verovatnoća, ta nemilosrdna krotiteljica, bila na njenoj strani. Suprotno šansama koje ostavljaju zvanični medicinski protokoli, ali i drevna narodna verovanja, u Ajši je već prilikom prvog stapanja s muškarcem počeo da klija novi život. Ta prva čestica bića, koje će devet meseci kasnije postati njen prvenac Džavid, bila je kosmički vesnik nezaustavljivog usuda. Nesreće čijim ćemo crnim talasom i ti i ja biti potopljeni.

Jovana

Nekoliko trenutaka zurim u crveno svetlo diktafona. Osećam kako se dedova loza useljava u mene i kako, poput gosta iz unutrašnjosti, stopu po stopu zauzima nebranjeni prostor. Čujem pucketanje lampe koja se povlači pod udarima proređenih munja. Pavle kašlje. Iz pluća izbacuje dugo zadržavani dim. Pokušavam da odmerim reči i da ga ne uvredim u tolikoj meri da ponovo krene ka vratima.

Zašto sve ovo priča? Da li je romansirani opis Gabrielovog i Ajšinog susreta i rađanja fatalne ljubavi samo pokušaj da ublaži sopstveni greh? Da li, računajući na to da će me priča dirnuti, pokušava da me privoli na saradnju i blagonaklonost u tekstu? Ne *znaš s kim igraš, sudija!* Prva lekcija koju sam u ovom poslu naučila jeste da razdvojim činjenice od sranja. A ti, sudija, sereš!

Nervozno gledam na sat i shvatam da vreme do polaska na aerodrom prebrzo curi, a da mi još uvek nismo ni počeli.

„Moraću da te zamolim da pređemo na stvar”, kažem i pratim njegovu reakciju. „Ostalo je premalo vremena. Moram da postavljam pitanja.” Ne gleda u mom pravcu. Uvlači dugi dim, otpija gutljaj loze, sklapa oči i na trenutak podseća na umornog dirigenta koji na probi osluškuje falš.

„Na kakvu stvar da pređemo?” pita i dalje sklopljenih očiju.

„Ispričaj čitaocima o čemu si razmišljao kada si dobio predmet... Prenesi im dileme koje si imao prilikom donošenja odluke... Opiši kako si se osećao kad je odluka promenjena...”

Ponovo najpre jedno, a zatim i drugo ledeno oko proviruju ispod klupka sedih vlasi. Ne vidi dobro. Čkilji u mene kao u svog privatnog zatvorenika i čekam da svakog trenutka prasne i natera me da klečim na kukuruзу. Odnekud dopire lavež... Otvara prozor i pušta u sobu miris jezera i pokislih lokvanja.

„Završili smo za danas”, kaže i kreće ka čiviluku.

„Kako to misliš...”

„Tako...”, kaže i uzima šešir.

„Ali nismo ni počeli...”

„Dosta je bilo. Vreme je za šetnju. Ako želiš, možeš da mi se pridružiš.”

Ostajem za stolom, zaustavljena u pokretu. Ćutim, sedim i posmatram kako ponovo izlazi, prolazeći pored mene kao da sam drvo. Gasim diktafon. *Zajebavaš me, Dedijere? Odakle ti ideja da ću pristati na ovo?* „Vrati se, molim te!”, vičem za njim, ali se vrata zatvaraju uz tresak. Ponovo mi ne ostavlja izbor. Ako želim da se vratim s bilo čim, prisiljena sam da pratim njegov ritam! Uzmi ili ostavi! Ne! Ne smem to da dozvolim! Nastaviće priču i neće me više smarati glupostima! Na telefonu vidim propušten poziv i poruku od Dejana:

Kako ide? Kad stižeš u BG?

Ide fantastično! Nemam pojma šta da odgovorim. *Ne ide! Ne stižem nikad!* Umesto odgovora, navlačim čizme i ponovo jurim za njim.

Posle kiše, jezero boje olova miriše na toplu tropsku baštu. Neke od mirisa osećam prvi put. Najednom, čini mi se da koračam po nepreglednom zoološkom vrtu iz kog dopiru zvuci ptica, žaba i goveda. Pod vetrom šušti trska koju zapljuskuje olujom uskovitlana voda. U odelu, sa šeširom na glavi, Pavle Dedijer korača uskim puteljkom, koji izbija na mali kameni most. Stižem ga negde na sredini i razmišljam o tome gde će se sve ovo završiti. Ličimo na oronulog bogatog industrijalca i njegovu mladu kurvu, koji sve teže izvodljivi seks nadomešćuju šetnjom u prirodi. „Nemamo vremena. Do sutra moram da imam tekst. Molim te da se vratimo.”

Osećam kako izgovorene reči nestaju u visokoj vodenoj trsci. Okreće se i bezizražajno zuri u mene.

„Ti?”, čudi se. „Ti imaš sve vreme ovog sveta. Ajša više nema vremena, a ti ga imaš napretek. Samo je pitanje kako nameravaš da ga utrošiš.” Nastavlja da korača i onda ponovo staje.

„Možeš i da se vratiš sada. Opet ćeš imati tekst. Napisaćeš kako si me pronašla, kako živim mizerno i kako propadam sa osećanjem odgovornosti zbog onoga što sam učinio. Dodaćeš i da sam, izgrizen savešću, utonuo u drogu i alkohol, i da tako sjeban i napušten trunem u Riječkoj nahiji, u ovoj nedođiji, sustignut avetima grehova koje sam kao sudija napravio. Kakav tekst! Eto, idi!”

„Molim te da se vratimo kući i da dovršimo razgovor.”

„Ne dopada ti se moja ideja? Ostatak možeš i da izmisliš. Malo je onih koji su u tome bolji od tebe!”

Pored nas prolazi starac. Rukom u kojoj su vrše veselo pozdravlja Pavla.

„Ako staneš ovde i odeš”, nastavlja ne čekajući da se prolaznik udalji, „poštedećeš sebe daljih saznanja. A saznanja su najveći neprijatelj spokoja, nekad i života. Otkrio sam ti istinu o tome kako su se upoznali. Možeš se vratiti kući i s delićem njihove priče. Još uvek ti je savest čista, još uvek ništa ne shvataš, još uvek se prema svemu tome odnosiš samo kao prema nevažnoj tuđoj uspomeni. I što je najvažnije, tako bih i dalje Lucifer ostao ja. Ali ako krenemo dalje, sve to može početi da se rasipa, da nestaje, kao pesak nošen olujom... A možda, ako zagrebemo dovoljno duboko, dovedeš u opasnost i čitavu tu konstrukciju na koju se oslanja tvoja predstava o Jovani kakvu poznaješ. Šta kažeš? Možda je ipak vreme za rastanak?”

Ponovo me izaziva... Igra se... Pijan je i ponovo žonglira rečima kao klovn šarenim lopticama.

„Nisam došla da bih se vratila pre nego što čujem ono što me zanima!”
„Upozorio sam te”, kaže i rukom pokazuje na neuglednu drvenu kućicu.
„Ovde ćemo ručati. I novinari jedu? Na kraju krajeva, i vi ste ljudi, zar ne?”

Verovatno na jedinoj tački na jezeru na kojoj mobilni prima signal, stiže Dejanov poziv. Ljut je što se ne javljam, ponovo su zvali iz kabineta... „Kad se vraćaš?”, pita nestrpljivo.

Prateći Pavla, provlačim se kroz šiblje na putu ka oronulom kućerku.
„Stižem na večernji let iz Podgorice.” Objašnjavam da razgovor teče sporije

od planiranog, ali da ne treba da se brine. Sutra ću imati tekst. Prekidam vezu i shvatam da bi se šlogirao kad bi video odakle se javljam. *Razloga za brigu je napretek!*

„Dobri moj sudija!”, ori se iz mraka malog restorana, koji kao vodena neman izranja iz jezera. Krupni brkati čovek, koji podseća na tamnopotog vikinga, čkilji iz mraka i širi ruke. Pavle ga kratko pozdravlja i još u prolazu naručuje jelo egzotičnog naziva.

„Donesi ukljeve..”, kaže sigurnošću Džeimi Olivera, „one tvoje... i jegulje, ali samo ako je naša. Neću limsku. Tvrдио si da je bolja, ali nije. I vina... Pili smo lozu, sada ćemo piti vina.” Podiže pogled ka meni kao da bi moje mišljenje nešto promenilo.

„Žurim. Čekaju me u Beogradu.”

Pavle pali cigaretu i gužva me pogledom.

„Ne čekaju tebe”, kaže kroz kašalj. „Čekaju mene. Potrebna im je priča koju će prodati. A i tebi je potrebna. Zato, ako želiš je da dobiješ, slušaj me i ne gnjavi.” Grizem usnu... Poželim da kažem još nešto, ali se Pavle

okreće i započinje razgovor s jednim od gostiju.

Restoran miriše na drvenu kacu u tetkinoj magazi, u kojoj sam se skrivala kao dete. Za drvene šipove koji ga podupiru, svezani su mali ribarski čamci, dopola potonuli u vodu. Prizor podseća na vijetnamska sela. Kada ne bih žurila na avion i kada ne bih bila sve nervoznija zbog neobavljenog posla, verovatno bih uživala u igri pelikana tik ispod prozora. Na zidovima uhvaćenim u iscepane ribarske mreže, vidim slike još jedne čete serdara i skelete ulovljenih riba. U malenom prostoru Pavle je rado viđen gost. Konobar, koji ostavlja utisak veselog i uviđavnog momka, svesrdno se trudi da mu ugodu. Sedimo, i na Pavlovo insistiranje, kao da imamo sve vreme ovog sveta, polako ispijamo crveno vino, čija me snaga savladava.

„Koliko puta si volela?“, pita me neočekivano dok pali još jednu cigaretu. „Onako stvarno.“ Ponovo počinjem da se nerviram, sada već toliko da želim da ga oteram u majčinu.

„Zaista mi nije do zezanja“, kažem na način koji ne ostavlja ni najmanje prostora za nedoumice. Sa unutrašnje strane lica osećam iglice, ali pre nego što uspevam da izgovorim bilo šta, on nastavlja:

„Iskreno, ne znam šta bih i sam na takvo pitanje odgovorio... Što više razmišljam, to mi se više čini da se jedine prave ljubavi završavaju negde na prelazu između osnovne i srednje škole. U vreme dok još ne znamo ništa. Dok smo samo deca puna sokova i strasti, nepomućenih saznanjima i razumom. Dok ne uočavamo razlike u klasnim pripadnostima i ne sagledavamo prednosti i mane emancipovanih i neemancipovanih partnera... Dok nam je nebitno da li su pokraj nas devojke koje će biti dobre majke ili one od kojih treba bežati. Bilo je to vreme kada sam voleo samo cure koje su mi se sviđale, neopterećen saznanjem koje je kasnije poput korova trovalo srce. Sve posle toga postajalo je delom odluka duše, a delom osećaj razuma...“ Zastaje. „A ti?“

„Ne znam zašto sada trošimo vreme na ovakve razgovore.“ Izgovaram to naglašeno tupo, kako bih ga odbila. „Kakve to veze ima s našom pričom?“ U ruci nervozno okrećem čašu od grubo obrađenog debelog stakla.

„Ne znaš zašto te to pitam? A kako misliš da raspravljamo o ljubavi ako o sopstvenim ljubavima ne znamo ništa?“

„Zašto bismo govorili o ljubavi?“

„Zašto? Pa priča o Ajši i Gabrielu je na prvom mestu priča o ljubavi.“ „To su gluposti!“

„Je li? A o čemu onda govorimo?“

Srce u grlu me grebe.

„O detetu koje je silovano!“ viknem, i istog trenutka shvatam da konobar, koji spušta oval sa ribom, zuri u mene kao u belog nosoroga. Pavle mu

osmehom daje znak da je situacija pod kontrolom i naliva mi još jednu čašu.

„O pravnim aspektima čitavog slučaja govorićemo naknadno, ako te to bude zanimalo. Sada govorimo o ljubavi kao takvoj. Usput, znaš li koliko godina su imali Šekspirovi junaci kada se u Veroni dogodila ljubav koja do danas oblikuje hrišćanske nazore u ovoj oblasti?”

„Bestidno je to što govoriš! Bez srama, zlostavljanje deteta čiji je život ugašen nazivaš ljubavlju! Posle ćeš da besniš kada te opet nazovu pedofilom! Ne želim da učestvujem u tome!” Demonstrativno ustajem, svesna da nemam kuda da odem.

„Ne možeš?”, pita mirno i rukom blago pokazuje da sednem. „Možemo li onda da razgovaramo o nečem drugom?” Zastaje i pogledom prati moj povratak. Ponovo se osećam kao zatočenica.

„Možeš li mi onda reći”, nastavlja prstima otkidajući rep dimljene ribe, „nešto o svojim roditeljima? To je valjda dozvoljeno? Oni se sigurno nisu zaljubili u nedoba. Pričaj mi o njihovoj ljubavi. Da li je bila snažna? Koliko puta si ih videla da se ljube? Koliko puta su se pred tobom i bratom držali za ruke?”

Teatralno nazdravlja. Čaša ispred mene je opet puna. Izluđuje me što mi ponovo fale reči. *Da li me toliko kontroliš? Ili sam samo pripita?* Sklanjam pogled u stranu. Jesenje popodne pred mojim očima gasne kroz musavu zavesu ribljeg restorana. Iz velike slavine ističe sunce.

„Zašto negoduješ? Došla si da bismo razgovarali o slučaju čije razumevanje zahteva posedovanje različitih znanja i životnih iskustava. Razumljivo je da želim da znam da li si spremna.”

„Za šta?”, pitam ljutito i osećam kako se otežali jezik sapliće o zube. „Za šta da sam spremna? Zavlačiš me, zakasnila sam na avion, a ako ovako nastavimo, zakasniću i na sledeći. Šta hoćeš? Ako ne želiš da pričaš, reci. Ne zabavlja me ovo isleđivanje!”

„Samo želim da utvrdim li si dostojan sagovornik.”

„Neviđeno si drzak!” Umesto očekivanog praska, njegovo lice se širi u čudnu grimasu nalik osmehu.

„Možda i jesam, jer zahtevam da mi otkriješ deo sopstvene intime.” Desetak minuta provodimo ćuteći i jedući ukljevu. Predlaže da je jedem prstima. Prebrzo ispijam još dve dopunjene čaše... Delom nepomućene svesti, razmišljam o majci. Zatim o njoj i ocu. O nama... *Koliko puta ju je poljubio preda mnom? Da li se i ljubav meri brojkama?* Nisam registrovala trenutak kada je konobar doneo još jednu bocu.

Uveravam sebe da ću, uprkos svemu, stići na avion. Alkoholna izmaglica je najbolja podrška i najtoplija varka. *Pisaću u putu... Izmisliću... Ma boli me...*

„Upoznali smo se kod zajedničke drugarice”, pričala je Gordana. Sutradan joj je Stevan ponudio da krenu stojadinom na more. Dobili su me iz ljubavi, tokom seksa u kolima kupljenim na kredit. To što im kasnije nije išlo, to što je Stevan otišao, nema nikakve veze s tim kako je počelo. Ljudi se razilaze, prestaju da se vole... Gordana tvrdi da su u početku bili jedno. Ista interesovanja, ista muzika, oboje iz siromašnih porodica koje su uspele da ih iškoluju... I danas čuva Stevanove ploče. *Ne seri, sudija! Neće ti proći ta priča!*

„Eto vidiš...”, prekida me njegov glas koji dopire iz potpalublja. „Merimo ljubav standardima civilizacije u kojoj je mnogo više dece videlo oca kako bije majku nego kako je ljubi. I sigurni smo da je naše pravo da sopstvene misli i verovanja namećemo drugima samo zato što su siromašniji i manje obrazovani od nas. Ne misliš li da je to zapravo drsko?”

Ćutim. Muka mi je. Ukljeva počinje da zaudara.

„Moram na avion...”, mrmljam dok se prostorija okreće kao haljina flamenko igračice.

„Počećeš da živiš kada naučiš da ne moraš nigde.”

Neko gasi svetlo... Zatim i ton... Nema me.

Pavle

Albanca još nema. Na granici je bila racija, češljali su glisere i nije mogao da ode po robu u Skadar. Verujem mu. Kanabis kojim me snabdeva je vrhunskog kvaliteta i bije ga glas da drži reč. Strpeću se još malo.

U grudima sve češće osećam žarenje i sve brže gubim dah. Malu sam sinoć jedva odvukao do sobe. Deluje sitno, ali je onako pijana teška kao polukoncertni klavir.

Sve je nervoznija. Želi da dobije priču s kojom može da ide kući. Ona je moj Šahrijah, koji želi da me još jednom obezglavi. Želi da me što pre pogubi, ne znajući da nije samo ona ta kojoj je potrebna priča. Ja sam Šahrijahova Šeherezada, koja će pokvariti dželatove planove. Zajebala se! Veruje da će me ponovo ubiti naslovnicom, ali i ne sluti da će biti prinuđena da svojim treptavim uzjebanim okicama ovog puta zaista odgleda smrt. Moju. Da vidi kako mi se telo pretvara u eksploziv i kako moje kosti nad jezerom love kudrave pelikane.

Probajte zaštićenu pticu punjenu sudijskim mesom! Ako na vreme rezervišete mesto u konobi kod Banja, uživaćete u jedinstvenom specijalitetu!

Sažalio sam se juče dok sam je gledao kako u mojim rukama ispušta dušu u klozetsku šolju. Čudno je koliko je tanka granica od koje zavisi s koje strane dobra i zla ostajemo. Činjenica da sam onako pijanu sinoć mogao komotno da je strovalim u jezero, a da sam je umesto toga na leđima odneo u krevet, pokreće neočekivana razmišljanja u mojoj glavi. Prvobitna ideja o zajedničkom stradanju počela je da kopni.

Iako i dalje nisam siguran koliko mi je žao nje, a koliko želim da ostane neko ko će preneti priču o Ajši, shvatam da sam mekši, verovatno zato što se približava čas i što mi je potrebno da me u poslednjem činu neko sasluša. Ali ne više zbog mene! Kada priča bude objavljena, biće mi svejedno. Zatražio sam u testamentu da bilo šta što od mene ostane, komad tkanine,

oka ili jetre, pokopaju kraj Milice. Tamo nećemo čitati novine. Važno mi je zbog Ajše i ovih protuva koje su čak i sopstveno meso poslali

na megdan sa mnom.

Po povratku iz prodavnice, zatičem je kako kuva kafu i priprema sendvič u koji gura dimljene ukljeve. Lice joj je otečeno. Podseća na žrtvu lančanog sudara. Pružam joj kafetin i konačno vidim pogled pun zahvalnosti. Mamurluk je pouzdan saveznik.

„Hvala ti”, mrmlja. „Nisam smela ovo sebi da dozvolim.”

„Počećeš da živiš kada shvatiš da ne postoji ništa što sebi ne smeš da dozvoliš.”

Postoji to nešto s njenima. Svaki put kada ih je pomenula, nad njenim licem su se rojile senke. Čini se da nešto skriva. Nešto što izaziva nelagodu poput dodira bolnog mesta. Gledam je i sad. Ugruvana je i teško joj je da glumi. Osećaj stida ublažava temperament.

„Možemo li da nastavimo?”, pita dok uz bolnu grimasu ispija kafu.

„Urednik je besan što nisam došla. Molim te da shvatiš da moram što pre da se vratim s tekstom.”

Iako mamurna, u dugom sivom kardiganu deluje pitomije. Po prvi put nemam osećaj da ispred sebe vidim atentatora, Ajšinog ubicu. Zajedničko pijanstvo spaja.

„Možemo da nastavimo”, kažem i odlazim po lozu.

„Jasno ti je da ću povratiti.”

Ne obazirem se i sipam joj piće. „Dedova loza je lek.”

Ne reaguje. Pritiska dugme diktafona i čeka da počnem.

Dugi niz neverovatnih životnih koincidencija nastavio je da se niže u Ajšinom životu. Nakon sudbinske noći, tokom koje je začela dete s Gabrielom, poverovala je da joj život konačno postaje drug. *Valjda ovak*

izgleda sreća, mislila je dok se narednih jutara budila kraj mladića čiji su se mirisi sve češće mešali s njenim, i pored koga se svakodnevno sve glasnije smejala.

Njihova slučajna veza neočekivano je naišla na odobravanje obe porodice. Suprotno onom o čemu je slušala od rodbine i komšija, gde bi barem jedna od strana imala primedbe na napravljeni izbor, Ajša i Gabriel prihvaćeni su u oba doma. Esma je već prvog jutra obznanila da je vižljasti *Rumunjeco* (kako ga je zvala zbog njegovog odrastanja u blizini granice) „*rrom* za njenu Ajšu”. Slično je bilo i u kući Dumitraškua. Mladu su prihvatili na skromnoj proslavi dve familije, darujući je novcima i ponekim, baš za ovakvu priliku, sačuvanim dukatom. A Gunareva violina ponovo je bila tu da poput neizbežnog ćatinskog štambilja overi novouspostavljeni ciganski brak.

I zaista, u tim danima svako ko bi sa strane posmatrao život to dvoje mladih, mogao bi poverovati da je huda sudba ustuknula pred Ajšinim smehom i Gabrielovom pesmom. Činilo se tada da su baš oni, baš to dvoje nasumično odabranih bezimenjaka, izuzetak koji potvrđuje pravilo. Delovalo je da su *phiravlje*³⁶ deca koja će uspeti da pronađu pukotinu u neumoljivoj statistici. A oni, balavci, voleli su se sve više, sve bestidnije i sve češće. Boravili su čas kod Esme, čas kod Gabrielove majke Cule, koja je nekako ipak prihvatila snaju Arlijku, muslimanku, možda i zato što ju je smehom koji je unela u kuću neodoljivo podsećala na nju dok je bila mlada. Gabriel više nije roptao kad bi ga Cula pre prvog sunca budila da ide da skuplja bakar. Znao je da će ga kod kuće čekati Ajšin dah, tamno oko i ono njeno tiho:

„Ššššš...”

Ali sreća (ili to što je na nju samo podsećalo) bila je ipak kratkog daha. Negde pred Đurđic (setiće se Gabriel datuma zbog Gunarevog nastupa na slavskom veselju u Divcima), dok je sekla drva za ogrev, skupljajući odbeglu cepanicu, Ajša je na prvom snegu celcu ugledala nekoliko tamnih

tragova krvi. Iako se, kada se oprala, sve smirilo, iako se ubrzo ponovo osećala dobro, Cula je bila neumoljiva.

„Da ideš u Dom zdravlja u Bela Crkvu!”

Ni Ajšino snebivanje ni Gabrielova uveravanja da će sve biti u redu nisu uspela da je odgovore. Cula je umela da čuva sebe i familiju. Noseći Gabriela, jednom je i sama „nešto zbog krv” jedva ostala živa i znala je da se s krvarenjem iz „ono mesto” nikada nije šaliti.

Kao što rekoh, po Gabrielovoj priči, dogodilo se to negde pred Đurđic, dve nedelje pre Ajšinog četrnaestog rođendana. Na zavejanom putu ka Beloj Crkvi, Gunarev kombi prosejavao je na zagrljene mladence sitni beli puder. Cerekali su se čikajući jedno drugo dok im se po kosi hvatalo inje. Gunareva šklopocija klizala je po zaleđenom drumu poput sanki. I baš ništa nije ukazivalo na to da zagrljeni i ukočeni od hladnoće, u želji da umire Culine aveti, hrle u susret zajedničkom usudu.

Doktor Bogdan Lazarević, dežurni ginekolog te noći, bio je na zameni. Molbu kolege prihvatio je bez roptanja, znajući da ga zbog zavejanih drumova očekuje mirna noć i dovoljno vremena da se posveti Ružici, sestri koja mu je odavno obećala iznenađenje. Međutim, iznenadili su se oboje kada se petnaest minuta nakon ponoći začulo resko zvonu na vratima. Opsovavši sudbinu, doktor je navukao mantil, strčavši na prijem.

Zatečen kasnom noćnom vizitom neobične skupine, nije se preterano obazirao na Ajšine i Gabrielove uglas izgovorene reči. Žurio je da se što pre vrati započetom poslu. Rutinski je konstatovao trudnoću, ali i

simptome pretećeg pobačaja. Pacijentkinji je prepisao lekove i mirovanje do sledećeg pregleda.

Ajša je bila preplašena. Postaće majka! Snažna svetla i ruke nepoznatog muškaraca, neprijatno čeprkanje po utrobi i nejasne reči koje je doktor izgovarao medicinskoj sestri, učinili su da uzbuđenje zbog blistave vesti nadjača plima straha. Po prvi put silazeći sa zastrašujućeg stola, nije uspela da stopalom pogodi patiku. Kolena više nisu bila njena. „Može to malo

brže?”, pitao je nervozno doktor, stresajući novi sloj neprijatnosti na njenu ionako preplašenu dušu.

„Ime i prezime”, pitao je najzad nakon što je uneo podatke oca i pošto je shvatio da je povratila dah.

„Ajša Ramadanović”, reče ona tiho. Sestra mehanički unese u kompjuter devojčine reči.

„Kada si rođena?”

„Misliš rođendan?”

„Da.”

„*Trianda novembro milje...*”³⁷

„Može na srpskom?”, prekide je on nervozno.

„Trideseti novembar”, priskoči Gabriel u pomoć, „puni četrnest.” Uzbuden zbog neočekivane vesti da će postati otac, Gabriel nije primetio trzaj doktorovog oka. Prevideo je i podizanje glave medicinske sestre i to da se jedva vidljivo ujela za usnu. Nije osetio ni miris opasnosti koji uvek prostruji prostorijom kada đavo najavljuje feštu. U tim trenucima, kad je pred samim sobom rastao kao div, ni na kraj pameti mu nije bilo da je, u želji da pomogne u prevodu Ajšinih reči, podigao zlokobnu optužbu protiv sebe. Ne, nije shvatao ništa... Umesto toga, zagrlio je Ajšu i nevesto je pitao doktora:

„Esmo li dužni nešto?”

Kada je ovaj zamišljeno odmahnuo glavom, istrčali su u dvorište, gde ih je u kombiju čekao Gunar.

„Ajša je trudna!”, povikao je Gabriel, lupajući usnulog muzikanta po leđima. I istog trenutka sve troje su zasuzili od sreće.

Doktor Lazarević nije dugo razmišljao. Ajša Ramadanović iz sela Banatska Čoka zatrudnela je sa Gabrielom Dumitraškuom, punoletnim licem iz sela

Crveni Gaj, pre napunjene četrnaeste godine. Zakonski gledano, u trenutku začeca bila je dete. Slučaj je morao biti prijavljen nadležnom tužilaštvu.

I ranije se sretao sa sličnim situacijama. Veliki broj Roma iz okolnih

sela stupao je u rane brakove. Njihove žene po pravilu nisu dolazile na lekarske preglede. Za prekide trudnoća obraćale su se lokalnim vračarama, a za savet i lek travarima na glasu. Pa ipak, ponekad se dešavalo da pri pregledu konstatuje da je trudnoća Romkinje nastala pre dozvoljene zakonske granice za stupanje u seksualne odnose. S vremenom počeo je da postupa dvojako. Ako bi devojka u vreme pregleda imala više od četrnaest godina, izbegavao bi da prijavi slučaj čak i kada bi na osnovu starosti ploda utvrdio da je graviditet nastao u nedozvoljeni čas. Iako nije bilo usklađeno sa strogom zakonskom normom, ovakvo postupanje smatrao je pravednim. Drugačije rezonovanje, bio je uveren, napunilo bi zatvore stotinama nevoljnika i dodatno bi iskomplikovalo mnoge ionako teške romske sudbine.

Međutim, kod Ajše je slučaj bio čist. Morao je da zaštiti sebe i svoje radno mesto. Devojčica je došla na pregled pre nego što je, zakonski posmatrano, prestala da bude dete. Doktor Lazarević nije imao izbora. Izdiktirao je sestri šturu krivičnu prijavu, overivši je ljubičastim mastilom faksimila. Čim je spustio hartiju na sto, vratio se prekinutom zagrljaju sestre Ružice. I već sledećeg trena, zaboravio je na sve.

Na osnovu informacija kojima je raspolagao, direktor Doma zdravlja prosledio je krivičnu prijavu Višem javnom tužiocu u Pančevu. Kako je ovaj bio nadležan za područje na kojem su se nalazili Crveni Gaj (mesto odakle su stigli mladenci), ali i njegov Dom zdravlja u Beloj Crkvi, nije bilo dileme.

Međutim, neverovatni raspored Ajšinih zvezda još jednom je podsetio na svoju neumoljivost. Jer da je predmet ostao tu, da je postupak bio pokrenut i suđen pred Višim sudom u Pančevu, svega ovoga o čemu danas pričamo ne bi bilo. Odluku o Gabrielu doneo bi neki tihi i nepoznati pančevački sudija,

i za nju ne bi znao niko osim Ajše i Gabriela i eventualno rukovodioca sudske prakse. Ipak, u ovom slučaju, to se očigledno nije moglo dogoditi.

Zamenik tužioca u Pančevu, neki Pešić, bio je od onih koje odabrani posao već dugo nije uzbuđivao. Svega nekoliko godina delilo ga je od penzije i verovao je da je davno prošlo vreme dokazivanja, koje ga ionako nije uspelo odvesti dalje od lokalnog suda. Poznao je različite načine za rešavanje predmeta i verovao je da je najbolji od njih onaj koji omogućava da posao umesto njega obavi neko drugi. Kada je dobio prijavu doktora Lazarevića, uočio je detalj iz anamneze koji bi promakao mnogim neopreznijim i manje iskusnim kolegama.

U opisu prvog seksualnog kontakata koje je imala sa osumnjičenim, Ajša je kao mesto pomenula Banatsku Čoku u Opštini Palilula. Isušene oči

zamenika Pešića nakratko su se zacaklile. Ugledao je pukotinu u nečemu što bi većini pravnik u njegovoj kancelariji delovalo kao neminovnost. Presavio je hartiju i predmet prosledio Višem javnom tužilaštvu u Beogradu. Teza koju je izneo, iako oboriva, na prvi pogled bila je logična. Jedini lociran odnos osumnjičenog i devojčice odigrao se na području opštine na kojoj se prostirala geografska nadležnost njegovih beogradskih kolega. „Sasvim je izvesno da je ovde došlo i do začeca”, naveo je u dopisu Pešić, „imajući na umu da se vreme kontakta poklapa sa onim što je utvrdio doktor Lazarević.” Ajšin i Gabrielov predmet, tako je, pre nego što je na njega pao i prvi sloj nevidljive kancelarijske prašine, krenuo put prestonice.

Uprkos tome, iskusni zamenik Pešić nije se previše nadao. Pretpostavio je da će Beogradsko tužilaštvo brzo prozreti njegov marifetluk i da će, pozivajući se na nemogućnost tačnog utvrđenja momenta (a time i mesta) začeca, izazvati sukob nadležnosti i tražiti da se predmet vrati u njegovu fioku. Međutim, nije imao šta da izgubi. U dotadašnjoj karijeri uspevale su mu i neverovatnije smicalice.

Ipak, Ajšin fatum ponovo je bio jači od oslanjanja na makar i najčvršći racio. Predmet ne samo da je naleteo na neuobičajeno neradnički nastrojenog pančevačkog zamenika već je s druge strane Dunava dospeo u ruke njegovom antipodu - Dragani Šoštar, neobično požrtvovanoj tužilji, kojoj je u krugovima bliskim vlasti napredovanje dugo bilo obećavano.

Obljuba deteta - pa još male Romkinje - i osuda pedofila bila je značka koja joj je nedostajala.

Umesto da i sama pokuša da se otarasi slučaja koji joj je upućen uz dubiozno obrazloženje, prigrllila ga je videvši u njemu odbačeni zlatni gral. No i tada, Ajša i Gabriel su, kao što smo konstatovali, još imali šansu. Nas sedamnaest moglo je dobiti optužnicu gospođe Šoštar, a samo jedan od nas vodio ih je pravo u had. Taj jedan bio sam ja. I naravno, kao i uvek kad Lucifer zavrti rulet, kuglica je pala na zli broj. Te jeseni, kada sam se vratio s odmora u sud, na stolu sam zatekao korice s imenom koje nikada neću zaboraviti.

II DEO

OSTRVO PELIKANA

Ajša

Ne volim ovu lutku pored men. Em bez ruku em čupava. A gleda ko živa s ovo stakleno oko! Možda ni ona ne voli da leži tu. Turili jel umro pre men neka familija na Esmu, pa da tera maler.. Da ne umre još neki od nas.

A i ta lutka što ju metuli nie moja. Od neko dete uzeli. Nije telo dete da s igra s nju, pa turili uz men... A trebalo da bace zaklanu *khani*³⁸ da ne umre treći iz kuću, pa im bilo žavo.

A ja se plašim od *čohano*³⁹... Pričalo se da se *mami*⁴⁰ Razija napravila na *čohano* i dolazi u selo, noću. Ide po polje u dugu aljinu i čeka da zaskoči na neki. Ne znam... Možda je ne probivali s ekser kad umrela... Zato mislim, bolje da si je tu ova lutka, makar i ovakva. Tuđa i čupava.

A uvek sam imala stvari od drugi. Kad odbaci, kad isprosim, kad pronađem po oni konteneri... Uvek... Al za men bilo *šukar*. Šta fali, stvar ko nova, kažu kad dau! Uzimala sam, al sam tela da imam i neku novu stvar. Da nosim *fistano*⁴¹, samo da bude moj. Da imam bundu. Da obučem moe

cipele. Mnogo sam ji želela. One neke lepe, na štiklu, lakirane... Ko one glumice... I kad pitu šta ti treba Ajša, kažem: „Cipele na štiklu!”

I onda donese opet cipele od drugu *gadži*. Cipele il goleme il male, al nikad po meru i još *mahrime*.⁴² Bolu me noge, bolu... Il nabivam novinu u prsti... Ne mož cipele od drugi da budu taman. Taj *gadžo* nosio, napravio za njeg da ispadne dobro, ne za men. On išo sa svou nogu i gazio sa svou snagu. Sve mož od drugi, al cipele ne mož. Al mi nikad nisu dali moe, a ja nesam imala da si kupim.

Kaže ona *gadži* što sam spremala kod nju:

„Šta oš da ti dam, Ajša. Lepa si, da ti poklonim nešto... Vid šta sve imam stvari da ti dam...”

A ja kažem:

„Ako baš oš, daj mi pare, gospoja, da kupim.”

„Šta da kupiš?”, pita.

„Cipele.”

„Sad ću da ti dam cipele”, kaže i vadi neke, lepe, sa štiklu, ali... Nesu za men. *Mahrime* su. Opet će naturam papiri...

„Mnogo ti lepo stoje”, kaže *gadži*, „ko salivene za tebe. Što da kupuješ. Uzmi ove nosi.”

I onda i uzmem, šta da radim... Uzmem i i opet osetim da je to za njenu nogu, ne za mou. To je...

I zato sam još više volela Gabriela. Gabriel bio moj, ko cipela za mou nogu. Hah! Na drugu ne bio ranije, samo na men! Ja sam njegova prva *rromni*, samo ja. Ni ednu tako ne voleo pre men. Kaže mi:

„*Kamav tut* mlogo, Ajše... *Kamav tut*, sve mi tu...”, pa pokazuje na grudi, „nešto toplo od tebe.”

I kad sam ostala *khamni*⁴³ sa Džavida, on bio lud od sreću. Lud! Sve grlio Gunara, kad doktor reko da će imam dete. Tu noć u kuću uzeo lovu od Culu i kupio pivo za svi. Napio se Gabriel... Napio se i Gunar... Svirao na violinu za nas, al teško pogađa žicu. Popila i ja. Samo Cula bila ljuta što potrošio sve.

„Sutra će”, kaže Cula, „da dirinčiš za svi, al pi sad... Pi sad, baksuz jedan... I daj i men da piem za *nepoto*.⁴⁴ *Te aven baxtale!*”⁴⁵

I tad sam si kazala:

*Ebeš cipele... Sto godine da nosim cipele od gadži, samo da bude zdravo i da bude čhavo.*⁴⁶

I *Devla* mi dao! Mi dao *čhavo*. Moj Džavid! Mora da e *Devla* sedeo, misleo i reko:

Nije imala svoe cipele, al neka joj zato bude muško!

El *Devla* velik za nas *Rromi*.

Jovana

Plašim se smrti... Ne razmišljam o njoj stalno, ali kad strah naiđe, povlači me sa sobom kao padina nespretnog skijaša, i slama me o stene u podnožju. Ne volim da pričam o tome. Čini mi se da me i razgovor o strahu približava umiranju, kao da i same reči neobjašnjivo skraćuju moj vek. Osećam da ću umreti mlada (iako objektivno to već odavno nisam), u snu, da će srce samo prestati da pumpa, da će se isključiti bez razloga, onako kao što prestane da radi baterija ili motor aviona, i posle se svi pitaju zašto je časovnik stao i zašto je mlažnjak tresnuo u okean.

Bude to obično noću. Probudi me lupanje, osetim da gubim dah i verujem da će se svakog trenutka dogoditi najgore... Kardiolog kaže da je EKG u redu, da se na snimku ne vidi ništa, da je sve to samo od stresa kojem sam izložena... Znam da svima govori ista sranja. Pokazuje mi da su kod mene one iglice pravilne, ali ja i dalje znam da postoji nešto što se ne vidi na tim

spravama i da se moje srce, kao svaki utrenirani ubica, umiri dok ne prođe gužva i da će me zaskočiti kad se budem najmanje nadala. Biće to subotom na zumbi, u trenutku dok se budem pela uz stepenice ili u krevetu, dok budem glumila orgazam, onako prazno i bezvoljno, kako to samo ja umem. Pucaće u mene iz prislona sa prigušivačem, tiho, i samo će me pronaći posle nekoliko dana, tek kada komšije počnu da osećaju kako zaudara moje telo i kada se upitaju:

Da nije možda ona novinarka što živi sama?

Stevan je umro od srca. Gordana nikada nije pričala detalje. Samo je rekla da je bio masivni infarkt i da mu nije bilo spasa. Srce se raspalo kao što se raspadne jabuka pogođena kuršumom. Razleti se na delove, jednakom silinom noseći sa sobom i delove koji su uživali i one koji su patili i bili kivni.

Iako bi se na osnovu tih fragmenata koje je podelila sa mnom moglo zaključiti da je Stevan umro u nekakvom bestežinskom prostoru, lišenom ljudi i događaja koji su prethodili Milijinom dolasku, oduvek sam slutila da zvanična verzija njegove smrti krije kompleksniju priču. Kasnije, kada

sam počinjala da povezujem, čula sam razgovor u kojem je priznala kumi da je ćale umro s nekom ženom. Zapravo, izgleda da je umro na toj ženi, sa kojom je bio nakon što je pobjegao od Gordane. Koliko god da sam ga mrzela zbog svega, pomisao na to što mu se dogodilo s vremenom me je terala da sve više razmišljam o njoj, toj njegovoj ljubavnici i trenutku u kojem shvata da joj je Bog ostavio u amanet mrtvog švalera, koji je možda još uvek u njoj, koji je možda upravo u tom trenutku pokušavao da je dovode do vrhunca ili da joj napravi dete, jednako bezuspešno kao što su to i sa mnom svih ovih godina pokušavali.

„Sve je posledica potisnutih konflikata”, kaže doktor Ristić, moj psihijatar, s kojim sat razgovora košta kao prosečna plata u Aleksincu. Govori mi to stalno, kao da ga ne plaćam po seansi i kao da ne bi bilo korektno da mi barem svaki drugi ili treći put za promenu kaže nešto novo. I dalje odlazim kod njega, više zbog toga što mi se sviđaju njegove šake, što me pali taj odnos dominacije (psihijatar - anksiozna ludača), nego što verujem da će mi pomoći da se oslobodim straha od masivnog infarkta. Traži mi da pokušam

da uočim obrazac, da sama dođem do toga šta je okidač i da utvrdim koja su to stanja u kojima se to događa. Mislim da samo pušta da taksimetar vrti, možda bi me i kresnuo, ali je pun ega, pa mu je ispod časti da me pita, šta ja znam... U svakom slučaju, problem zbog kog sam spiskala dobro očuvanog smarta ili letovanje za dvoje na Baliju i dalje je tu. A meni ne pada na pamet da mu sama otkrijem šta izaziva moje konflikte, jer će se tek onda postaviti pitanje opravdanosti spiskanog vremena i novca.

Prethodne noći, u agoniji pijanstva, dogodilo se isto. Probudio me je topot srca, i uprkos tome što sam bila smoždena od vina, više nisam mogla da zaspim.

Moguće je da, kao što kaže Gordana, nisam navikla da slušam bilo koga i da jedino umem da funkcionišem samo kad je sve po mom. A ostajanje ovde definitivno nije ono što sam želela. Matori manipuliše. Daje mi deo po deo priče - na kašičicu.

Ponaša se kao zvezda. Pre pola sata ponovo je prekinuo razgovor. Izašao je napolje jer je, kaže, posle ručka njegovo vreme za šetnju kraj jezera. Opet razmišljam o tome kako bi možda bilo najbolje da sve ovo prekinem i da napravim priču s materijalom koji sam do sada snimila. Ostatak bih smislila sama. Uzeću tekstove koje sam pisala, pregledaću fotografije, proći ću kroz slučaj... Besna sam jer osećam nemoć... Fali mi nešto da me podigne... Loza me spušta i bedači. Fali mi koks.

Pa ipak, i dalje ga slušam... Beleženje njegovog monologa, koji samo povremeno uspevam da prekinem upadicama, ostavlja me u čudnom

uverenju da se stvari ipak odvijaju. Iako govori sporo, iako povremeno insistira na nepotrebnim detaljima, iako boravak u njegovoj kući sve više podseća na kaznu, postoji nešto u toj njegovoj priči što me vozi. Ne znam odakle to dolazi, ali se ponovo javlja poznati osećaj da je preda mnom priča koju vredi čuti. Ili me matori veštac samo spretno, poput trgovca na istambulskom bazaru, uvlači u svoj i Ajšin svet, kako bih iz njega ponela i ono što me izvorno nije zanimalo?

I evo, gledam kako ponovo ulazi u kuću. U rukama nosi hleb, a oko vrata veliki venac sušenih smokvi, koje iz daljine mirišu na smolu. Upućuje mi

pogled koji bi uputio neko ko zatiče ženu ili ćerku, možda ljubavnicu, nekog ko će zauvek ostati tu...

„Možemo da nastavimo”, kaže odsutno dok razgoreva vatru u kaminu. Pucketanje vrelih iglica, kao prijatni gost, osvaja prostor.

„Možemo”, kažem. Prvi put shvatam da ga ne požurujem, iako sam potpuno svesna da curi još jedan neplanirani dan. „Šta si radio kad si dobio slučaj?”

Pavle

Da li si nekada razmišljala o tome šta je posao sudije? Šta je zadatak tih uštogljenih demodiranih činovnika, koji su za sebe prigrabili pravo da odlučuju o sudbinama pripadnika sopstvene vrste? O onima koji su odlučili da se igraju Boga i da od te igre zarađuju za život? Ili ti je to, kao i većini onih koji su bili dovoljno srećni da ih takva sudbina zaobiđe, bilo daleko, dosadno i strano?

Verujem da ti se i kod same pomisli na ovo zanimanje pred očima pojavi slika dežmekastog čovečuljka u konfekcijskom odelu ili pak klimakterične žene sa frizuram koje bi se postidele i konzervativne usedelice. Odbojni su ti, zar ne? Jednako kao što ti se i na samu pomisao na pravo i zakon okrene želudac. To su ionako samo sterilni paragrafi i rogobatna terminologija, besmislene poštapalice, sivi hodnici, sineastičke vizije zatvora i sudnice... Sva ona mesta na kojima mi, pravoverni, nikada nećemo biti. Sve ono što najveći broj laika podrazumeva kada neko pomene nas, bezimeno Justicijino stado, dalo bi se strpati u tih nekoliko stereotipnih slika.

Ali nije li bez poznavanja osnovnih pojmova i pravila nemoguće izveštavati i sa sportske utakmice? Zato me nemoj dodatno prezreti. Ne zadržavam te bezrazložno. Samo želim da ti omogućim da me pratiš.

Pre nego što ti objasnim kako sam pristupio Gabrielovom slučaju, dužan sam da ti ukratko objasnim neke stvari. O nekima od njih ću detaljnije govoriti kasnije, ako se uverim u tvoje sposobnosti.

Znam da si mnogo puta pisala o sudijama. Tvoji tekstovi bili su poput tekstova većine drugih kolega - odisali su površnošću i rečnikom navijača! Recimo da si me podsećala na izveštača sa utakmice bejzbola, koji je dobio zadatak da u najboljem svetlu predstavi ekipu u plavim dresovima i da ocrni njihove protivnike, a pritom ne zna ni šta je ining ni koja je uloga pičera.

Ne brini! Ne nameravam da ti o svemu tome detaljno govorim. Za praćenje onoga što želim da kažem biće sasvim dovoljno da u ovom

trenutku shvatiš sledeće: generalno posmatrano, postoje tri vrste sudija. Prvu i istovremeno najbrojniju (siguran sam da se njihov procenat u zavisnosti od sredine kreće između osamdeset i devedeset odsto), čine oni koje nazivam pravovernim činovnicima. Reč je o tihim i nevidljivim aparatčicima, šrafovim tog ogromnog mehanizma, čiji je osnovni cilj da što bezbolnije i sa što manje stresa dožive penziju. Najveći deo njih završio je fakultet s prosečnom ocenom, živi uglavnom skromno i većina njihovih ambicija povezana je s karijernim napredovanjem i sigurnošću.

Svakodnevni posao ovi državni službenici obavljaju relativno korektno, trude se da ne načine krupnije propuste zbog kojih bi njihova karijera trpela, i sve u svemu, vladaju se solidno. Oni predstavljaju osnovno pokretačko mazivo državne mašinerije što svakog dana distribuira rešenja koja cinično naziva pravdom. Pripadnici ove kaste ne uzimaju novac za svoje odluke, uglavnom odbijaju zahteve nasrtljivih prijatelja, kolega i političara i može se reći da predstavljaju dobri korisni prošek - prave sudske štrebere, koji, u tehničkom smislu, posao obavljaju korektno. U današnjem žargonu, mogli bismo ih mirne duše nazvati i korisnim idiotima. S druge strane, većina njih je osetljiva na aktuelni društveni kontekst i tako podložna različitim vidovima ograničavanja, ponajviše autocenzuri. Prosečni sudija ove populacije ima nepogrešiv osećaj za to šta je u određenom trenutku poželjno, a šta nije, i po automatizmu, gotovo nesvesno, sopstvenim odlukama dodaje taj neophodni prstohvat kontekstualnog začina, omogućavajući tako neometani opstanak ne samo sopstvene vrste, već i sistema kao takvog.

Drugu grupu, po mojoj proceni njih svega nekoliko procenata, čine lopovi. Da, dobro si čula! Reč je o sudijama koje su poziciju na kojoj se nalaze

stavili u službu lopovluka, kupoprodaje predmeta i pravljenja kombinacija s okrivljenima, uglavnom političarima i biznismenima, iz kojih izvlače čist keš ili privilegije, koje je takođe moguće unovčiti, a nekada i jedno i drugo. To su oni zbog kojih se snimaju serije o korumpiranim državnim službenicima i zbog kojih u anketama javnog mnjenja naša profesija uživa jedva nešto malo više ugleda od zanata devojaka koje, dok mi ovde pričamo, uskaču u kamiondžijske kabine ispod Plavog mosta.

Pripadnici ovog soja prodaju sve. Kod njih je moguće kupiti slobodu, od njih za novac možeš dobiti ublažavanje kazne, izdvajanje kompromitujućeg dokaza, pa čak i dojavu o tome da li te i kada policija prisluškuje. Oni su najpouzdaniji saradnici svakog režima i svake protuve na kugli zemaljskoj. Ucenjeni i uvek jednom nogom u bukagijama, postaće najbestijalniji progonitelji svojih kolega, savršeni denuncijanti i izvršioци

svakovrsnih prljavština, koje pre ili kasnije zatrebaju svakom novom vladaru. Istovremeno, njihovi prikriveni gresi uvek su najpouzdaniji zalog koji garantuje da će, kada to bude potrebno, presuditi onako kako se traži. Zato ih svako malo izvlače iz fioka i skidaju s čiviluka. To je pravi pravosudni radioaktivni otpad. Ljudski ološ u najizvornijem vidu, na koji si se i ti tokom karijere najčešće oslanjala.

Naposletku, tu su i najmalobrojniji u odnosu na ove opisane. Reč je o skupini onih koji su sudijsko zanimanje doživeli kao karmu. Oni koji togu nose pre kao krst nego kao mundir, nadajući se da će jednom, kad je konačno odlože, ostati jednako čista kao i kada su joj se prvi put zakleli na vernost. Ovi retki pripadnici branše razumeju da cilj sudije nikada ne srne biti „slušanje vezirovog šapata” niti usaglašavanje poteza s društvenom klimom, s ovim, onim ili bilo kojim zahtevima. Za njih je sudija tihi usamljeni hirurg, koji je čovečanstvu obećao da će svakodnevnim rezovima odvajati bolesno od zdravog tkiva, ne praveći u tim postupcima greške i ne primajući i za najtačnije obavljeni posao bilo kakve nagrade. Ovi pravosudni iskušeniци spremni su da osude i Boga i da sa lomače svuku i đavola samo ako dokazi ukazuju na to da presuda mora biti takva. Ne interesuju ih statistike i formalna ispravnost, baš kao što ne haju ni za to šta će reći svetina ili velikodostojnici. Naposletku, oni znaju da je norma

promenljiva, a pravda večna, i da je jedina prirodna misao sudije sumnja, a potreba - osama.

Ako prihvatiš rečeno, shvatićeš da je, statistički posmatrano, Ajša i ovde imala neuporedivo bolje šanse da preživi. Jer da sam, kao što je bilo najizglednije, odabrao put najbrojnije grupe pravosudnih činovnika, pa čak i da sam odlučio da se na vreme pridružim pravosudnim bitangama, sve bi nesumnjivo bilo drugačije. Kakva god da bi tada bila moja odluka, Gabriel bi imao šanse za relativno nepristrasno suđenje i postojali bi prilično visoki izgledi da se čitav slučaj to dvoje mladih završi povoljno.

Zašto to tvrdim? Shvatićeš da je zapravo vrlo jednostavno. Ni pravoverni činovnici, a paradoksalno, ni lopovi nisu zainteresovani za slučajeve poput Gabrielovog i Ajšinog. Reč je o osobama potpuno nevažnim za aktuelni društveni trenutak, usudio bih se da kažem čak i za bilo koji trenutak ovog društva od njegovog nastanka do danas. Za dvoje bezimenih Cigančića niko nikada ne bi okrenuo telefon, niko nikoga ne bi nešto zamolio, niko nikada ne bi intervenisao i niko nikada ne bi ponudio novac. Njihove sudbine nemaju značaj za bilo koga do njih samih, a oni sami nemaju nikakvu mogućnost da na njih utiču. Drugim rečima, odluka kojom će biti determinisani njihovi životi nikada nikom ne bi ništa značila. Bilo bi potpuno svejedno da li bi sud doneo osuđujuću ili oslobađajuću

presudu, baš kao što nam je svejedno da li će bura nad okeanom sokola odneti u talase ili će ga samo još snažnije vinuti put oblaka. U društvu kakvo smo stvorili, to paradoksalno znači da bi zbog svoje savršene beznačajnosti Gabriel i Ajša imali pravo na ono što nazivamo pravičnim suđenjem.

Postojao je samo jedan mali, gotovo zanemarivi procenat mogućnosti da se ova nezainteresovanost za ishod u njihovom slučaju poremeti. Pogađaš, dogodilo bi se to u situaciji u kojoj bi sudija kojem je predmet dodeljen, iz nekog neverovatnog razloga, još na početku karijere odlučio da se priključi najmalobrojnijoj, ali istovremeno i najprokaženijoj grupi pravosudnih misionara. Jer u potpunosti nebitne sudbine hiljada Gabriela i Ajši gube to spasonosno svojstvo u trenutku kada njihove živote postane moguće kontekstualizovati i učiniti oruđem u borbi među onima koji su bitni. U

trenutku kada sudbina bezimenog sokola počne da zanima bogatog šeika, koji odluči da svom mezimcu ispuni trenutni hir.

Gabrielov predmet zatekao sam na stolu po povratku s godišnjeg odmora. Sećam se, bio je septembar. Već uveliko sam bio sudija od kojeg su kolege zazirale, strahujući da će, ako nas budu viđali, deo gneva moćnih preći i na njih. Prolazile su pored mene obarajući glavu, zurile su u telefon koristeći prvu priliku da zamaknu u kancelariju. Bio sam obeležen. Neposredno pre toga, krajem 2012. godine, premešten sam po kazni iz posebnog odeljenja za organizovani kriminal u Palatu pravde. Služio sam kao primer. Osudivši glavnog finansijera vladajuće stranke, učinio sam nedozvoljeno. Greh koji je konačno presudio bio je taj što sam najpre na stručnom skupu, a kasnije i u medijima, obelodanio način na koji je u ovom postupku nezakonito izdvojen glavni dokaz optužbe, kako bi u žalbenom postupku omiljeni premijerov tajkun bio oslobođen. Govorio sam o nameštanju predmeta u Višem sudu, razotkrivši ulogu predsednika i njegovih čauša. Na kraju, drznuo sam se da pomenem kako se odabranim advokatima unapred dojavljaju odluke o pritvorima i kako ceo taj sistem otimanja i podele novca uigrano funkcioniše. Bilo je to više nego dovoljno da budem obeležen kao neko ko je prekršio omertu.

„Sećaš li se da su na Serpika pucali njegovi?“, pitala me je dobronamerno koleginica posle jednog od mojih intervjuua. Među pripadnicima sopstvene vrste postao sam nepoželjan. Izrod kog je najpametnije kloniti se.

Ali nisu me izbegavali i osuđivali samo lopovi. Od mene su jednako, možda čak i više, bežale i pravoverne kolege. Iako same nisu učestvovale

u ovim prljavštinama, i kod njih su prevagnuli osećaj pripadnosti i potreba da štite čak i najgore pripadnike roda. Štitile su koheziju. Znale su da samo tako nepovredivost staleža, a time i njihova sigurnost, mogu ostati nenarušeni.

Nije mi padalo teško sve to. Većinu njih sam ionako odavno precrtao. Izbegavajući me, činili su mi uslugu, jer da to nisu činili, ja bih bio

prinuđen da se klonim njih. Pored toga, bio sam savršeno svestan da je kazna koja mi je odmerena bila blaga. Pamtio sam vremena u kojima se i zbog kudikamo bezazlenijih ispada u pravosuđu gubila glava.

Povratak u Palatu pravde odgovarao mi je iz još jednog razloga. U Specijalnom sudu odluke sam donosio u veću, sa još dvoje kolega. Bili su to ljudi u koje nikada nisam imao poverenja. Znao sam da mi ih je predsednik suda dodelio sa zadatkom da me nadziru i onemoguće donošenje nepromišljenih odluka. Drugim rečima, bio sam osuđen na odlučivanje s ljudima u koje sam sumnjao i kojima ni u svakodnevnom životu ne bih poverio bilo kakav značajniji zadatak. Zato je naš svakodnevni rad predstavljao obostrano iznurivanje. Jednako kao što ja nisam verovao njima, i oni su podozrevali od mene. Znali su da u mom prisustvu nikada ne mogu biti sigurni i da ću ih pre ili kasnije, ne budu li dovoljno oprezni, sigurno izložiti neprijatnostima.

Za razliku od rada u Specijalnom sudu, u Palati pravde sam ponovo mogao da budem okružen ljudima iz naroda, poštenim svetom - sudijama porotnicima. Iako penzionisana poštanska službenica i penzionisani vojni oficir nisu bili vični pravu, brzo sam se uverio da im, za razliku od mnogih pravnika koje znam, osećaj za pravdu još uvek nije amputiran. Nezainteresovani za pravosudnu karijeru i privilegije, bili su neko kome sam mogao verovati više. U takvom ambijentu dočekaao sam predmet za koji sam tada verovao da je samo jedan od mnogih koji će u narednom periodu protutnjati kroz moju sudnicu.

Optužnica protiv Gabriela Dumitraškua podignuta je neuobičajeno brzo. Zamenici Šoštar se žurilo. Sigurna u to da je slučaj jednostavan, i da će s lakoćom uspeti da dokaže Gabrielov greh, optužila ga je bez sprovedene istrage, isključivo na osnovu izveštaja lekara i razgovora sa Gabrielom i Ajšom, koji je, po njenom zahtevu, obavila policija. Bio je to tipičan bezlični tužilački akt, koji još uvek čuvam u ovoj mojoj arhivi:

REPUBLIKA SRBIJA

KT 1010/13

VIŠE JAVNO TUŽILAŠTVO U BEOGRADU

19.07.2013.

BEOGRAD

VIŠEM SUDU U BEOGRADU

KRIVIČNOM VANPRETRESNOM VEĆU

Na osnovu člana 43. st. 2. tač. 5 i čl. 331. st. 1 i 5 ZKP podižem
OPTUŽNICU

Protiv:

Okrivljenog Gabrijela Dumitraškua, rođenog 5. maja 1993. godine u mestu Crveni Gaj opština Bela Crkva, od oca Jankua i majke Cule, pismenog, sa završenom osnovnom školom, živi u vanbračnoj zajednici, oca jednog maloletnog deteta, nezaposlenog izdržava se od sakupljanja sekundarnih sirovina, mesečno zaradi 8.000-12.000 dinara, bez nepokretne imovine, ne vodi se drugi krivični postupak, sa prebivalištem u mestu Crveni Gaj bb,

jer postoji opravdana sumnja da je:

U periodu od 20.10. do 15.11.2012. godine u Banatskoj Čoki, opština Palilula i Crvenom Gaju opština Bela Crkva, sposoban da shvati značaj svoga dela i da upravlja svojim postupcima, svestan svoga dela i želeći njegovo izvršenje i svestan da je njegovo delo zabranjeno, izvršio obljubu sa detetom što je za posledicu imalo trudnoću, tako što je, kako u kući oštećene u Banatskoj Čoki tako i u svojoj kući u mestu Crveni Gaj bb u više navrata imao seksualne odnose sa maloletnom Ajšom Ramadanović rođenom 30.11.1998. godine, na taj način što je svoj polni organ stavljao u polni organ oštećene, što je za posledicu imalo trudnoću oštećene koja je konstatovana pregledom lekara specijaliste ginekologa dr Bogdana Lazarevića 15.11.2012. godine, pri čemu je olako držao da do teže posledice u vidu trudnoće oštećene neće doći

- čime je izvršio produženo krivično delo obljuba sa detetom iz člana 180. stav 2 u vezi stava 1 KZ a u vezi člana 61. stav 2 KZ.

Redovno, opis krivičnog dela iz optužnice pročitam nekoliko puta. Najčešće, već ovde moguće je uočiti brojne nedoslednosti, nejasnoće i greške. Rogobatni pravnički jezik tužiocu su razvili do savršenstva pa i najkompleksnije događaje opisuju u jednoj neprekinutoj rečenici. Ponekad

se ovakvi opisi protežu i na nekoliko stranica gusto zbijenog teksta, gotovo u potpunosti onemogućavajući razumevanje napisanog. Uprkos očiglednoj besmislenosti ovakvog postupanja, čine to s takvom revnošću da bi se nekom, ko bi ovaj proces posmatrao sa strane, moglo učiniti da je reč o davno uspostavljenom tabuu, čije kršenje sprečava strah od zastrašujuće tužilačke kazne.

Međutim, osim neosporne sintaksičke opskurnosti, striktno pravno posmatrano, opis Gabrielovog ponašanja nije ostavljao previše nedoumica. Tužilja je mladom Romu stavila na teret izuzetno teško krivično delo, za koje je zaprećena kazna od pet do petnaest godina zatvora. Pored toga, reč je o jednom od krivičnih dela kod kojih je zakonodavac izričito isključio mogućnost ublažavanja, tako da se optuženom za kog se dokaže da je kriv ni pod kakvim okolnostima nije mogla izreći kazna manja od pet godina. Gabrijel i Ajša su tako iz banatske ravnice i njihovih blatnjavih udžerica, potezom pera ambiciozne tužilje Šoštar, premešteni na neizvesniju pozornicu. Nesvesni mogućih konsekvenci ovakvog ishoda, bili su ubačeni u mehanizam krivičnog sistema u kojem vladaju pravila sasvim drugačija od onih kojima su za svojih kratkih života ovladali. Međutim, jednom pokrenut, mehanizam pravde teže je zaustaviti od lokomotive bez kočnica. Pa ipak, ni ja, koji sam dobro poznavao sistem, tada nisam mogao da predvidim razmere štete koja će im biti naneta, kao ni to da pomahnitalu kompoziciju neću uspeti da zaustavim sve do danas. Na prvi pogled, predmet je bio jednostavan. Član sto osamdeset Krivičnog zakonika predviđao je kažnjavanje bilo koga ko je sa osobom mlađom od četrnaest godina imao seksualni odnos. Ni saglasnost druge strane, ni pozivanje na ljubav, ni zajednički planovi i tvrdnje o iskrenim namerama nisu menjali ništa. Zakonodavac je opravdano smatrao da su osobe tog uzrasta, usled nedovoljne zrelosti, nesposobne da donose samostalne odluke u ovoj sferi. Bilo je to upravo ono što je učinio Gabriel. U trenutku kada su prvi put

prenoćili u Esminoj kući, Ajši je falilo još četrdeset dana do četrnaestog rođendana. Prema slovu zakona, bila je još dete. Pored toga, devojčica je, po svemu sudeći, već te noći ostala u drugom stanju. Bio je to dodatni kamen na tasu koji je merio Gabrielov greh. Trudnoću maloletnice zakon je tretirao kao posebno otežavajuću okolnost. Mladić je bio punoletan, stariji od nje i svestan svojih postupaka. Pravno i činjenično stanje su se poklopili. Jednom rečju, ispunjavao je sve uslove koje je sistem zahtevao za bacanje u Justicijinu gladijatorsku arenu. A to što se tužilja Šoštar opredelila za podizanje optužnice bez vođenja istrage lišila me je čitavog niza podataka koji bi mi u drugačijim okolnostima pomogli da pre samog suđenja potpunije sagledam slučaj.

Predmet se zasnivao na izveštaju doktora Lazarevića (u kojem je u skraćenoj verziji interpretiran i Gabrielov i Ajšin iskaz), kao i na izvodima iz matične knjige rođenih za mlade roditelje. Iz ovih dokumenata bilo je moguće videti samo to da su uslovi za kažnjavanje, koji su se ticali uzrasta optuženog i oštećene, ispunjeni. Sve ostalo u tom trenutku bilo je pokopano ili u ladicama tužiljinog stola ili u srcima mladih ljubavnika. Znao sam zato da ću saznanja o tome šta se zaista u ovom slučaju dogodilo morati da prikupljam na samom suđenju.

Sećam se da je prvi slobodan termin u sudnici bio negde pred katolički Božić. Tragajući za adresama učesnika u postupku, naložio sam zapisničarki da pošalje pozive u mesta za koja nikada ranije nisam čuo. Banatska Čoka i Crveni Gaj i njihove uske ulice bez brojeva postali su nove odrednice na zelenoj čoji koja se u mojoj glavi čitavog života popunjavala nesvakidašnjim toponimima.

Sećam se i da je na dan početka suđenja pao prvi pravi sneg te godine. Autobusi i tramvaji su kasnili, taksisti su izbegavali da voze putnike besno odmahujući rukom, a Urgentni centar se od jutra punio pacijentima polomljenih ekstremiteta. Po ulicama su se vukli promrzli ljudi, koji su, po još nerazdanoj prestonici, pokušavali da se domognu prodavnica, škola i kancelarija. Grad je već uveliko mirisao na spaljeni ćumur, izduvne gasove i vlagu. I kola tužilje Šoštar ostala su zavejana. Besna zbog toga što ih je njen sin po dolasku iz provoda ostavio na ulici, javila je mojoj asistentkinji da će kasniti.

Kasnili su i Gabrielov branilac po službenoj dužnosti (poslao je poruku da već dvadeset minuta pokušava da nađe parking) i punomoćnica dodeljena Ajši (zaglavljena u prevozu koji mili). Tog tihog snežnog jutra, u hodniku u vreme označeno na sudskim pozivima, jedini su bili Ajša, Gabriel i Esma. Na dugačkoj drvenoj klupi, obasjanoj hladnom neonskom rasvetom, šćućureni jedno uz drugo, podsećali su na usnule putnike na zaboravljenoj železničkoj stanici u Sibiru. Preko puta njih, na drugoj strani hodnika, tiskala se šarena skupina od desetak tamnopusih najrazličitijeg uzrasta. Bilo je tu i dece (kasnije ću shvatiti da su to Ajšini i Gabrielovi braća i sestre), staraca (komšije i kumovi) i sredovečnih (rodbina i prijatelji obe strane). Iako me je sudski stražar upozorio na njihovo prisustvo, znao sam da je predostrožnost nepotrebna. Na moje „dobro jutro”, bučna družina se umirila, zauzimajući položaj nalik komičnom ređanju u vrstu raspojasane vojske. Na trenutak su me podsetili na četvoro dezertera obešenjaka, uhvaćenu u begu s bojišta.

„Cigani su jedini koji u ovoj zemlji poštuju sud”, rekoх ulazeći u sudnicu. Slobodanka Terzić i Branko Beleslin, moji vremešni porotnici,

pogledaše me s čuđenjem. Očekivali su da će, kao i obično, jutro započeti neobaveznim temama. Međutim, tog jutra mislio sam na mesta iz kojih su dolazili Ajša, Gabriel i Esma. Kada su morali da se probude da bi stigli na vreme? Čime su uopšte doputovali i ko im je očistio parking?

„Okrivljeni koji poštuje satnicu već samim tim stiče nekoliko poena prednosti u odnosu na tužioca koji kasni”, rekoх sedajući za katedru.

„Zamoli bih porotnike da upamte jedno od osnovnih pravila dokazivanja u mojoj sudnici.”

„Vidite kakav je kijamet?” Kako bi me odobrovoljila, gospođa Terzić pućila je usta. „Uostalom, kasni i branilac.”

„Naravno”, rekoх mrzovoljno. „Ali ne samo oni... Kasne i ostali. Punomoćnica, veštak, predstavica službe... A znate li zašto?”

„Vremenske prilike”, spremno uskoći Branko Beleslin, bucmasti zastavnik u penziji i moj treći ćlan veća.

„Ne, kolega Belesline”, rekoš oštro, „kasne zato što im od toga šta će se ovde dogoditi, za razliku od ovih napolju, ne zavisi ništa.”

Sećam se kako smo, posle više od pola sata čekanja, otvorili vrata sudnice. Na kaputima tužilje Šoštar, branioca Jekića i punomoćnice Glamočanin bili su prisutni tragovi otopljenih pahulja. Na njihovim licima bio je vidljiv bes zbog nevremena i ravnodušnost zbog svega ostalog. Za razliku od njih, na odeći i licima suprotnog tabora bilo je prisutno toliko toga da ne mogu ni da prepričam.

Suđenja se uvek odvijaju po određenoj proceduri. Veći deo postupka, za one koji su u sudnici stalno, predstavlja rutinu. Slušamo reči koje smo toliko puta čuli i koje u najvećem broju slučajeva i) e znače ništa. Ti raubovani slogovi, izgrizeni argumenti i okeani opsena borave među zidovima Palate pravde kao duhovi koje svako od nas povremeno iskoristi, sažvaće i ispljune, da bi i drugi koji dolaze mogli da učine isto. Jedni drugima pozajmljujemo reči, kako bismo ih, uprkos njihovoj praznoći, teže doveli u pitanje.

U uvodnim izlaganjima su tužilja Šoštar i branilac Jekić činili upravo to. Žonglirali su frazama i opštim mestima, vešto ali nezainteresovano, poput umornih kafanskih glumaca. Prevrtali su ih po ustima poput žvakaćih guma iz kojih su generacije konzumenata odavno isisale nektar.

A onda je na red došao Gabriel. Ustao je nesigurno, šarajući pogledom po prostranoj sudnici kao preplašena, tek uhvaćena zver, kojoj su lovci ubrizgali snažnu dozu trankvilizatora. Decenije provedene u sudnici naučile su me da na optuženičkoj klupi niko ne izgleda sjajno. Imao sam prilike da na tom mestu sretnem i nekada moćne direktore, bivše ministre i potpredsednike vlada. Snaga njihovih reči i ubedljivost njihovih pojava,

koji su sve donedavno imponovali sagovornicima, kada bi se našli preko puta sudskog veća, iščilili bi poput snega otopljenog prolećnim suncem. Jednako kao i oni, Gabriel je odavao utisak uplašenog čoveka. Međutim, za razliku od njih, u njegovim očima, u načinu na koji je gutao pljuvačku i kršio prste, u njegovom stavu, širini raskoraka i momentima u kojima je žmirkao, video sam da njegova moć, tu pred nama, nije kopnila. Jer za razliku od nekadašnjih bogataša, mogula i predstavnika poražene političke

elite, Gabriel je bio čovek koji nikada nije spoznao moć. „Razumete li srpski, gospodine Dumitrašku, ili vam je potreban prevodilac?”

Nekoliko trenutaka je ćutao. Prstima je uvrtao krajeve duge vojničke jakne, u kojoj je izgledao još sitniji nego što je bio. Pomislio sam da me ne razume i da ću biti prinuđen da odložim pretres i obezbedim tumača za romski jezik. A onda je pogledao oko sebe, progutao pljuvačku i sasvim tiho rekao:

„Ne treba mi niko, sudija. Treba mi da idem kući jer nikom nisam učinio nikakvo zlo.”

Gabriel

Govorio si ono što te pitali. Si teo da svatu el si znao da ako svatu, će da vidu da nisi kriv.

„Da li si znao šta radiš, Gabriele?“, pitala te tužiteljica. „Da li si znao da ne smeš da budeš s njom?“

Na njenom licu si vido sitne, bele zube. Iste takve imala Ajša, samo Ajšini bili lepši. Al tužiteljica mirisala. Si sedeo blizu do nje, jel sudnica bila mala, ko soba. Ljudi bazdeli na pivo i znoj, a tužiteljica mirisala lepo. Čuto si jel te bilo stra i nisi znao šta treba da kažeš. Ti reko advokat da slušaš šta te pitu, da kažeš da nisi znao ništa, da nisi kriv... Al tužiteljica samo nešto govorila, nešto mlela, neke reči što ti ne znače ništa, i ondak samo ednom pita:

„Kada ste prvi put imali seks, Gabriele?“

Si čuo kako to pita i bilo te stid. Govorila kako ste ti i Ajša... Ono... Kako ste s ebalu... Znao si da i Ajšu stid još više od tebe dok ona to kaže. Si čuto. Udiso tužiteljicin miris, el si mislo da i miris, kada je lep, mož da pomogne nešto.

„Da li si znao šta radiš?“, pitala opet i gledala te u oči. Pogledo si pozadi u Ajšu, ali ti sudia reko da gledaš pravo i da ne pričaš s nikim i da odgovoriš kada te pitu. Sudia govorio duboko, onako ko profesor, polako, da razumeš. Imao mašnu i maramicu u džep, sat lep i crno odelo. Žena što sedela do njega, neka gospoja, pokazala ti prstom da čutiš da se sudija ne ljuti... Si vido da ona tad zatvorila oba oka...

„Sam znao“, reko si jel ti Ajša bila žena. „Sam znao šta sam radio saš njom. Sam voleo Ajšu...“ Opet te bilo stid, sve ti se u stomak grčilo ko da neko proso žar na creva. Znao si da slušadu Ajša i Esmā, Gunar... da slušadu njene sestre, svi što su došli zbog tebe u sud... A nikad pre nisi moro da kažeš da voliš se sas nekim... Nikad pre, el to se ne govori... A sad si moro. Si čuo kako se neko smeje, kako se neko domundava, kako te neko zeza i

teo si da pčuješ, al nisi smeo... Gledala te ona žena kod sudiu, sas onim prstom...

„Da li si znao koliko je stara?” pitala opet tužiteljica. „Da li si znao koliko godina ima Ajša kad si legao s njom?” Više nisi vido zubi, vido si naočari, vido si da gleda u papire, da kucka prstom o sto... Vido si da sudia podigo glavu, da se stražar protego (teo da spava), više nisi mogo da gledaš Ajšu, ali si čuo njen zvuk, uvek čuješ kad ona diše, i znao si da je ona tu...

„Sam znao”, odgovorio si. Si znao jel Ajša tvoja žena, kako ne bi znao. Znao si jel si znao sve o njojzi. Si znao, el kad si je našo, reko si ju da će o nju sve da znaš.

„Da li si je pitao koliko ima godina?” te pitala opet tužiteljica. Stalno pitala nešto ko da sve oče da zna, a ti si ju reko da jesi. „Zašto si je pitao?” Si se čudio što to pita: „Pa ona mi žena! Ko će da pita ako ne ja?” Nisi znao šta tužiteljica oče, ni dal ona ima čoveka, i si teo da pitaš dal ona zna kolko njen čovek ima godina, al nisi pito jel advokat reko da ne pitaš ništa. Vido si kako tužiteljica seda i kako popravlja flizuru, kako skida naočari i spušta i na papiri, i si čuo kako kaže više ne da pita ništa.

Teo si da bide gotovo, al posle te ponovo pito tvoj advokat, dal si znao da je zabranjeno da se voliš sas Ajšom. Čuo si kako advokat kaže sudii da misli da ti ne razumeš ništa to i da neje ti jasno zašto si ovde, i vido si kako sudija sas penkalom nešto piše.

„Razumem”, si rekao jel nisi teo da misle da si glup... Gabriel neje glup, ako je Ciganin i ako nema školu ko sudija i advokat, i to si im reko. Bio si ljut na advokata što reko tako, si znao da oče da olakša, al nije tačno da ne znaš ništa. „Razumem da sam ovde zbog ovo sas Ajšom”, reko si kad te pito.

„Da li razumeš da ne srne da se ima seks sa nekim ko nema četrnaest?”, pito te ondak sudija. „Da se zbog toga ide u zatvor?”

Si gledo advokata, si gledo sudiu, tužiteljicu... Gledo si onu žensku što kucala, što stalno čačka nokte i piše u kompjutor. I oni tebe gledali ko da si taj koji će da kaže i što zna i što ne zna... Mislio si na Džavida, na Zoricu,

na Mirelu, na Nadu... Niko nikad nije išo u ćorku zbog seksa i kada je imo decu... Nikad niko nije zbog tog išo na sud, nego pili i igrali kada žena rodi i kad dobiu *čhavo*... Nisi znao šta da kažeš, kako sad ti na robiju za to? Zašto samo Gabriel da strada? Sušila ti se pljuvačka u usta, noge ti bile tanke ko trska i si želeo da te pustu s mirom. Ponovo si teo da pogledaš Ajšu, al sudija izvrno oči onako i ondak si reko:

„Da idem u zatvor zbog... za to što živim sas Ajšu?”

„Da”, ti reko opet sudija. „Da li si znao da se zbog tog ide u zatvor?” „Zbog ljubav u ćorku?”, pito si. Zbog Džavida i Sarande? Zbog sreće za Esmu, za Culu, za sve?

„Mogu li da zaključim da nisi znao?”, pito te sudia i pogledo te ko da je važno šta će kažeš. A ti nisi znao šta je dobro i samo si reko:

„Mož. Zaključi kako misiš da treba.”

I bilo je tako.

Jovana

„Da li me zezaš da si još tu?” Dejan više ne zvuči dobronamerno. Ne obraća mi se nadimkom, ne šalje mi poljupce, ne prenemaže se i ne podilazi mi. Vidim ga kako gužva papire po stolu, kako besno provlači ruku kroz kosu i kako se breca na sekretaricu koja proviruje na vrata. „Možeš li, molim te, da mi objasniš o čemu se radi?”

Hvatam vazduh i shvatam da je vreme ponovo iscurilo.

„Nisam mogla da ga prekinem.” Šapućem u slušalicu dok izlazim na verandu na koju već uveliko pada još jedan neplanirani mrak. „Priča o slučaju. Iznosi mnogo detalja za koje ranije niko nije znao.” Na trenutak ugledam Vjeru, ona mi upućuje dugi pogled, rukom prekriva usta i zamiče za kapiju. Dejan je sada već besan. Čujem kako zamuckuje. Ne veruje da sam mogla da propustim popodneveni let, pita me da li sam zaboravila šta se

dešava u Beogradu i da li se sećam da su od mene očekivali pokrivalicu za aferu premijerovog kuma.

„Zvali su i ministar policije i Garić iz BIA...”

„Znam”, kažem. „Ali da li se ti sećaš da nisam ja odlučila da dođem ovde? Da se nisam sama spakovala i došla u ovu vukojebinu da sa Dedijerom kopam po slučaju zbog kojeg je besan na ceo svet.” Dođe mi da spustim slušalicu i da ga oteram u majčinu. *Da li je moguće da me nijednog trenutka ne pita da li sam OK?* Matori je u pravu kada kaže da ih i za mene baš zaboje...

„Pomislio sam da te je oteo”, kaže Dejan, verovatno shvativši da je preterao.

„Nije me oteo. Samo se trudim da iskoristim trenutak u kojem je raspoložen za priču i da izvučem iz njega to što mi treba. Zato sam i došla, zar ne? Doći ću sutra? Nerviram se jer gubim vreme umirujući Dejana, iako ne znam koliko je još strpljenja preostalo na Pavlovom satu. Kroz prozor dopire miris trave. „Imaćemo sjajnu priču, veruj mi...”

Traži da stignem pre ručka, kako bi do preloma uspele da ubace tekst. Osećam kako mi ogromni komarac sisa krv iz slepoočnice i pomišljam

kako je taj komarac Dejan, moj urednik... I kako se svi oni - premijer, operative! iz BIA, pomoćnici ministara, sekretari - kada prođe ponoć, pretvaraju u krvopije šiljatih očnjaka, u vampire, i šišaju ti krv, iako su ti milion puta tvrdili suprotno, zaklinjući se da na njih uvek možeš da računaš.

„OK, stižem pre ručka.”

Utrčavam u kuću i vidim Pavla kako se klati u toaletu s džointom u ruci. Vrata su otvorena i čujem žubor njegove mokraće... Ponovo pomišljam da je sam Felini umešao prste u ovaj scenario, i ko god bi me sad video, pomislio bi da sam ovde zajedno sa sudijom poludela. U Beogradu me čeka sve - nova visokoprofilna afeta, adrenalin, čeka me premijer, a ja se ovde jebavam s pijanim i naduvanim penzosom, i čekam da urinira ne bi li nastavio da me šprica ustajalim moždanim izlučevinama! Pa ipak, iz nekog

neshvatljivog razloga, osećam da je važno što sam još tu. Vidim ga kako se okreće, i dalje držeći rajsferšlus u rukama. Kada me ugleda, skreće pogled u stranu i mrmlja:

„Oprosti...”

Njegovo nezgrapno telo i hod podsećaju na kasne Rurkove role. Dok čekam da se dovuče do stola, prevrćem ispisane beleške. Blok izvrljan slovima i histeričnim figurama podseća na table na kojima košarkaški treneri iscrtavaju strategiju u tajm-autu. Posmatram ih svesna da moja strategija ne postoji. Baterija na diktafonu izdiše. Menjam je i osećam mir kada ponovo ugledam tri pune tamne linije. Diktafon živnu kao pacijent na intenzivnoj nezi nakon transfuzije.

Vrtim papire, a po glavi mi se mota misao: *Matori je pizda!*

Ne dozvoljavam da me obrlati! Kako se njegova priča odmotava, postaje sve sigurniji u to da ću popušiti nekakvu sapunicu o romansi dvoje klinaca, koji su se, uprkos zlom i prljavom svetu, samo bezbrižno voleli. U njegovim beleškama, Gabriel je ranjivi banatski Romeo, spreman na svaku žrtvu zbog zabranjene ljubavi.

A šta je sa njom? Šta je bilo sa Ajšom i njenim iskazom? Šta je bilo sa devojčicom koja je, dok još nije znala ništa o sebi, o svetu, o ljubavi i slobodi, slušajući majčine želje i potrebu da je se otarasi, pristala da pre vremena postane žena?

Slušam kako kašlje dok sladostrasno uvlači oblak gandže, koja u tihoj sobi pucketa poput udaljenog požara u borovoj šumi.

„Nikada nisam video tako tužne oči”, kaže dok mu iz usta izlazi oblak sivkaste pare, koju njuškam kao da je moja, i koja me, milimetar po milimetar, trenutak po trenutak, slovo po slovo, ponovo odvodi od Dejana, Beograda i *Svedoka*, ukotvljujući me na ovom jezeru, na kojem ću

neželjeno dočekati još jednu noć.

Pavle

Mnogo puta sam u sudnici video ljude kako plaču. Neki od njih plakali su srcem, dok su drugi plakali po navici, s istom onom lakoćom s kojom se ljudi po navici smeju ili ogovaraju. Bilo je i onih koji su samo želeli da pojačaju utisak, neki su samo bili uzbuđeni pa im je tako bilo lakše... Suze, naročito dečje, snažno su sredstvo ubeđivanja i retki su oni koje ostave ravnodušnim. Međutim, mislim da nikada nisam video nekog ko je plakao kao Ajša.

Njene suze tekle su tiho, poput reke koja se izliva i polako ali neumitno natapa polje. Iako joj je lice bilo mirno, gotovo poput bronzane maske egipatske boginje, bujica je neprekidno nadolazila kvaseći oči, kožu i prste nesrećne devojke. Od momenta kad je stala ispred nas, od moje prve reči, kad sam je upitao da li je sposobna da svedoči i da li želi da nam se obrati, Ajša je plakala tiho ali nezaustavljivo, poput neba nad Cejlonom u doba monsuna.

Govorila je isprekidano, često se boreći za dah, nepovezano je opisivala njihov susret i noć u Esminoj kući, trudila se da odgovori na pitanja optužbe i odbrane, strpljivo je otklonila i nekoliko mojih nedoumica, a onda je najednom klonula...

„Molim vas, nemojte ga poslati u zatvor”, izletelo je iz malog umornog tela. „Ja sam želela i želim da budem njegova.”

Ne, nije to bio prvi put da me je oštećena molila da ne kaznim nasilnika, čoveka koji ju je povredio i koga je, neretko, sama i prijavila. Bilo je toga i ranije, toliko puta. Znao sam da često, usled pritiska okoline, straha od neizvesnosti koju nosi život, ili jednostavno zbog toga što su u međuvremenu postale sažaljive i što su najgora sećanja izbledela, žrtve mole za slobodu svojih dželata. Ali ovde sam od prvog trena znao da to nije slučaj. U Ajšinim suzama video sam strah, ali ne od čoveka protiv koga je podignuta optužnica. Bio sam siguran da se, iako to nije umela da iskaže, Ajša plašila da joj, ako propusti ovu šansu, život možda nikada više neće pružiti novu. Strahovala je da ljudima poput nje sudbina ne daruje

sreću dva puta.

Kako mogu da budem siguran da ipak samo nije zazirala od njega? Kako mogu da budem ubeđen da Ajša nije bila samo zatočenik Esminih očekivanja, pritiska okoline i sopstvene nezrelosti, i da je u svemu tome najmanje bilo nje? Mogu li zaista da budem uveren u to da prepoznajem deo reči koji je pripadao njenom srcu, razlikujući ga od onog drugog, koji je moguće pripisati treniranom umu i doživljenom? Moj iskreni odgovor na ova i mnoga druga slična pitanja verovatno je negativan.

Ali nije li isto i u svakom drugom slučaju? Kada volimo ili mrzimo, kada se uzdamo ili sumnjamo, možemo li ikada biti sigurni od kog dela našeg bivstva potiče takav impuls? I može li se uopšte utvrditi količina različitih sastojaka u tom duhovnom amalgamu?

Ti si, primera radi, sigurna da sam zamućenim vidom gledao Ajšu i oštećenim sluhom pratio njen iskaz. Možeš li biti sigurna da bi jednako rezonovala i da si odrastala u Banatskoj Čoki ili Drezdenu? Da li bi istu količinu strasti u procenu stanja unela da si, umesto u porodici razvedenih roditelja, stasavala onoj u kojoj su oba supružnika ostala do kraja zajedno, doživlevši duboku starost? I da li bi mogla da potpišeš da bi isto reagovala da si završila samo osnovnu školu ili da si pak doktorirala komparativnu književnost na Sorboni?

Ajša je tu pred nama, pred članovima veća, koji su njenom sistemu vrednosti i nadanjima predstavljali sasvim novu i nepoznatu pojavu, bila ono što je jedino mogla da bude i što bi mogao biti bilo ko od nas da se zatekao na njenom mestu - šesnaestogodišnja devojčica satkana od krvi, mesa i damara, koje su pokretali i oblikovali kako uputstva sadržana u molekulima, tako i vetrovi, reke, reči i slike, koje je na svom kratkotrajnom putu imala prilike da iskusi. Razdvajati to dvoje u pokušaju traženja pogreške u rasuđivanju nije samo neprimereno i gordo, već je i sasvim sigurno osuđeno na neuspeh.

Jasno mi je da te nisam uverio u to. Ali možda će ti biti lakše ako ti otkrijem da u tom trenutku, jednako kao ni ti, još ni ja nisam bio siguran u ovo. Sumnjao sam. Zbog toga sam, između ostalog, i odredio da se u dopuni dokaznog postupka izvede psihijatrijsko veštačenje, i to ne samo Gabriela, već i Ajše. Želeo sam da sopstvena opažanja i zaključke dopunim i objektivnom procenom stručnjaka. Da sopstvenom iskustvu, toj smesi

emocija i predubedenja, dodam neophodnu meru bezličnog naučnog pristupa i tako proverim sopstvene hipoteze. Nije to bila sumnja u nju i u to da možda ipak manipuliše mojim osećanjima, već isključivo sumnja u sopstvenu mogućnost pronalaženja pravog tumačenja izrečenog. I baš kao što sam i očekivao, doktor Hadžitanović je potvrdio moje zaključke.

„Uprkos razlici u uzrastu”, tvrdio je prekaljeni psihijatar, „psihofizički posmatrano, Gabriel i Ajša su dva veoma slična bića. U njihovom poimanju, svesti i prihvaćenom sistemu vrednosti, ono za šta se Gabrielu sudi ne doživljava se kao nešto zabranjeno, naprotiv.”

No, jednako kao i mlada romska devojka, za Gabrielov život i njegovu slobodu molile su nas i Ajšina majka Esma i čitava njena porodica. Ruke je pred većem sklapala i Gabrielova Cula, preklinjali su za njegov spas i meštani koji su izdaleka došli da isprate neobični slučaj.

Da li je sve to mogla biti i samo dobro režirana predstava? Da li je sve to mogao biti i igrokaz živopisne porodice naturščika, koji su samo želeli da jednom od svojih obezbede bekstvo iz kandži sistema koji im je oduvek bio stran? Objektivno posmatrano, odgovor bi svakako mogao biti pozitivan. Međutim, tu je već nužno osloniti se ne samo na teoretski moguće modele već i na dugogodišnje iskustvo sudije krivičara, koje mu u sudnici izoštri čula. Ajša, njeni srodnici i prijatelji verovatno su i lagali, možda su i izrekli neistine i nepreciznosti tokom tih dugih dana suđenja, ali sam tad u jedno bio siguran, baš kao što sam siguran i dan-danas dok ti ovo govorim: Kažnjavanje Gabriela zbog ljubavi s Ajšom svi do jednog doživljavali su kao greh. Za njih je to bila osveta sistema, koji bi kažnjavanjem momka zapravo kaznio i njih. Zbog nečega u šta su i sami verovali, zbog ljubavi kakvu su i sami iskusili ili su joj se nadali, zbog običaja sredine u kojoj su odrasli i koju su voleli, neko njima stran i nenaklonjen spremao se da na lomaču pošalje jednog od njih. I kao i uvek u sličnim okolnostima, nije to više bio samo sukob pojedinca i sistema. Grupa kojoj su pripadali Ajša i Gabriel osećala je da je suđenjem kojim sam rukovodio i sama pogođena, i da je zato prinuđena da se cela brani. Kao nikada do tada, shvatio sam da odlukom koju donosim ne presuđujem samo Gabrielu, već i svim onim ljudima koji su tog dana bili u sudnici, njihovim očevima i majkama, njihovoj veri, legendama i čitavom tom svetu o kojem sam tada tako malo

znao. I prvi put otkad sam postao sudija, osetio sam da su znanja koja imam kao pravnik tako beznadežno nedovoljna. Pa ipak, kao i uvek, morao sam da donesem odluku.

Jovana

Ponovo me obuzima sumnja. Naglo ispijam još jednu čašicu bodreći ljutkastu tekućinu da što pre prodre u vene. Pavle se upinje da mi predstavi sopstvene osećaje, ali me i dalje ne ostavlja u uverenju da se bavio Ajšom i njenom stranom priče.

„Zar je važno da li je sve bila predstava ili nije, da li su joj pomagali prijatelji ili ne, pa čak i da li ga je volela ili nije?” Ostavljam mu nekoliko trenutaka za razmišljanje i odgovor, ali je jedino što čujem pucketanje duvana iz cigarete što poigrava u njegovim ustima i tihi kašalj. „Čoveče, bila je dete! Sve vreme prenebregavaš taj detalj! Zar je bilo toliko teško primeniti zakon?”

Gleda me s gađenjem.

„Zakon... Šta ti uopšte znaš o zakonu? Šta svi vi koji pišete kolumne i glumite analitičare uopšte znate o zakonu? Ili i o tome - baš kao i o ratnoj hirurgiji, božjim česticama i DNK lokusima - ne treba znati ništa da bi se mudrovalo? Treba samo što samouverenije i što češće srati!”

Pijan je... Gleda me sada već vodnjikavim ledenim očima boje sodalita. Podseća na pospanog kajmana koji proviruje iznad površine močvare, tek toliko da uoči nailazak kapibare. Možda i čeka da vidi koliko daleko sam spremna da idem. Ringišpil u glavi vrti prve krugove. Smeta mi jezik. Gužva se među utrnutim očnjacima. Puši mi se đavolski, kao nikad dosad. Šepavi jezik izleće poput savijenog creva za vodu gonjenog oslobođenim mlazom.

„Mogu li da te zamolim za jednu cigaretu?”

Gleda me značajno, bez reči. Kajem se momentalno. Čitavog života nama vladaju slabosti. I pre nego što misao stigne da se povuče poput talasa,

ćutke gura paklicu preko stola.

„Puši”, kaže. Pomislim da me je možda, koristeći situaciju, opsovao. „Da, falilo joj je tačno četrdeset dana”, kaže i prinosi plamen. Na trenutak nam lica greje ista ravnomerna svetlost male logorske vatre.

„Za šta?”, pitam odsutno. Prijatna toplota natapa pluća. Osećam kako lebdim. *Zašto ih ikada ostavljamo?*

„Za život”, kaže.

„Molim?”, pitam i iskašljavam još jedan recidivistički udah katrana. „Četrdeset dana joj je falilo do četrnaestog rođendana. Da su sačekali samo malo, da su se upoznali u decembru, a ne u oktobru, ili da barem nije odmah zatrudnela, Ajša bi danas bila živa.”

„Kako možeš da tvrdiš tako nešto? Bilo je to njeno prvo seksualno iskustvo”, nastavljam i dalje pokušavajući da iz njega izvučem saosećanje ili bilo kakav signal koji bih mogla da ucrtam u svoju moralnu mapu. „Nije reč o danima. Reč je o tome da jednostavno nije bila spremna.”

„A ti?”, pita me i opet neprijatno zuri. Sodalit svetluca... Na slaboj svetlosti ognjišta njegove oči podsećaju na umrle zvezde, čija svetlost ih nadživljava.

„Šta ja?”

„Da li si bila spremna?”

Ćutim. Nakon ujeda, kao keruša ližem ranu.

„I da li si se nakon svega”, nastavlja on nezasito, „udala za tog čoveka i poželela da s njim provedeš život? I kada si uopšte postala spremna za to da nekom zauvek daruješ sebe?”

Zaklela bih se da na njegovom licu vidim osmeh. Čujem zujanje u ušima. Ruka u kojoj držim cigaretu nekontrolisano drhti. S nagorelog vrha ispada žar. Pokušavam da ga vratim, ali odustajem. Bestidno, kako samo on to

ume, pita me da li sam dobro. Metalna klešta cepaju mi grudi i osećam da gubim dah.

„Mislim...” izgovaram usporeno dok u ušima čujem topot, „mislim da ovo nije razgovor za nas.”

Moguće je da se izvinjava i da govori nešto o Ajši, ali više ne čujem njegove reči. Kasno je... Varnica je pala na fitilj... I onda, samo miris... Kiselkasti miris znoja, koji poput malarične plazmodije zauvek ostaje u krvi, koju nosite sa sobom na ekskurzije i službena putovanja, u pozorište i u postelju, i koja se terapijom i lekovima može samo usporiti, ali nikada izbaciti iz tela... I opet je preda mnom ona ista soba u koju kroz titrave zavese ulazi topli južni vetar i cvat bulbulderskih lipa, i to ovde, u Serdarevom Kršu. I topla, vlažna, vazdušasta šaka, koja, kao rukavicu sa stola, uzima moju ruku. Ne znam koliko je vremena prošlo i da li još čeka moj odgovor. Čujem ga kako kašlje. I onda bol... Samo bol... I stid... Razjedajući stid... I kajanje...

„Ne želim više da pričam!”

Istrčavam na verandu da uhvatim vazduh. Seče oštra vodena arija. Čujem ga kako dolazi za mnom... Pucketa sagoreli duvan. Molim ga da me ostavi.

„Ako ti nešto treba, tu sam...” kaže, ali ja sam daleko, na mestu na kojem nikada nije bilo nikoga ko mi je trebao.

„Važno je da se to prvi put dogodi s nekim do koga ti je stalo”, govori Gordana i ušiva otpalo dugme na korsetu specijalno nabavljenom od komšije šanera za matursko veče. „S nekim posebnim...”

U Beogradu se u vazduhu oseća rat. Na televiziji emituju prilog o studentima koje je policija pretukla zbog protestovanja protiv Zakona o univerzitetu. „Sada si već zrela devojka. Muškarci će krenuti da te saleću i moraš da budeš obazriva. Uvek imaj na umu da je njima do provoda, a devojke koje drže do sebe ne služe za to.”

Hiljade nevidljivih prskalica gore ispod kože lica boje rumene breskve. Gledam u njene nervozne ruke, u čvornovate prste i zglobove iskrivljene artritisom. *Da li je moguće da ništa ne shvataš? Da li je moguće da si toliko slepa?* Mrzim je, ali nemam vremena čak ni za mržnju, jer mi se žuri. Čeka me Ana i zabava u hotelu Metropol, koji će nekoliko godina kasnije izgoreti, možda i od moje mržnje nakon te večeri, tokom koje ponovo nije postojao niko na svetu s kim bih mogla da podelim najbolniju od svih tajni.

Dok slušam poslednja Gordanina uputstva o tome šta i koliko da pijem, kako da plešem, s kim da se vratim kući, kako da namestim brus i ostala sranja, razmišljam samo o onom što me čeka. Znam da će me Ana, čim popije, ponovo pitati da li sam to konačno uradila i kako je bilo, da će mi ponovo pričati o seksu sa pet godina starijim tipom na letovanju, možda i o konačno ostvarenim orgijama koje je odavno lože, a ja ću samo želeti da u ponoć, kada na krovu hotela počne vatromet, nestanem u tom plamenu, ali da pre nego što se to dogodi, u toj gunguli, dok bude pucalo, a ja letela kao mali helijumski balon nošen košavom, iz sveg grla vrisnem:

„Znate li ko je moj prvi momak?! Znate li sa kim sam imala prvo iskustvo?! Ko je moj prvi ljubavnik?! Znate li čiji je ukrućeni ud prvi na koji sam položila ruku?! Kome su pripadale prve kapljice semena koje sam spirala sa pamučne potkošulje?! Ne znate? Mislili ste da Jovana nije imala iskustva, a, pizde odvratne?!”

I dok svi zveraju otvorenih usta, dok čekaju šta ću reći u onom korsetu, koji je Gordana stegla toliko da hvatam tek svaki treći udah, ja sada bez straha i stida, bez snebivanja i laži, uzvikujem njegovo ime.

„To je moj prvi ljubavnik, pizda vam materina svima da vam pizda materina!”

Eto vam ga sad, poklanjam vam ga, pa me pitajte opet hiljadu puta da li sam imala nekog i da li sam već to radila... Evo vam ga pa šapućite po frizerskim salonima i slavama, po zbornicama i kabinetima, iščuđavajte se,

krstite se krišom, padajte u nesvest i proklinjite, bagro seljačka, kada niste umeli na vreme da shvatite ko je Jovanin dečko!

Ali nije se dogodilo ništa od toga. Nije bilo vatrometa, nismo izlazili na terasu, čak me ni Ana, po prvi put, nije ništa pitala. Smuvala se sa biologičarkinim sinom, koji ju je iste večeri, bez kondoma (što će je sve do naredne menstruacije jedino brinuti), dohvatio na zadnjem sedištu tatinog golfa.

Sutradan, kada mi je pričala o svemu, dok je meračila o obliku, boji i mirisu njegove kite, ponovo sam bila nadomak odluke da joj ispričam sve. Poželela sam da joj se i sama pohvalim sopstvenim iskustvom, da joj se zagledam u razrogačene oči i razvaljenu vilicu, koja klepeće dok sluša nenadjebivo iskustvo njene drugarice. Naravno, nisam joj rekla ništa. Kao i toliko puta ranije, učestvovala sam u njenoj priči, pretvarala sam se da mi je drago, romorila sam da „kod mene još uvek nema ničeg značajnog“. Mog suđenja nikad nije bilo. Možda zato što nisam ostala trudna? Možda bi se, da mi je napravio dete, i u mom slučaju pojavio doktor koji bi na dežurstvu u pauzi karanja medicinske sestre naškrabao prijavu? Ja nisam mogla. Očuvala sam običaje sredine i nepisano pravilo da mlađi poštuju starije i majčina očekivanja. I mi smo imali svoje tradicije, Gordana, zar ne? I mi smo se vodili njima!

Prekida me lupnjava koja dopire iznutra. Ponovo postajem svesna da sam izašla na verandu u majici, da se smrzavam i da mi treba još jedna cigareta. Čujem kreketanje žaba i zvuk sličan dubokom lavežu, za koji ću kasnije shvatiti da je zov pelikana. Iza leđa čujem Pavlov glas:

„Moram da legnem... Bolje da udeš. Napolju je hladno.”

Ne znaš ti, zlikovce, koliko je napolju hladno, pomišljam i ulazim u kuću, koja sve više izrasta iz mene kao oklop.

Pavle

Noćas sam sanjao neobičan san. U mojoj sudnici, među zidovima i policama na kojima prepoznajem i najmanje udubljenje, na mestu s kojeg

sam toliko puta propovedao odanost poretku, na optuženičkoj klupi sedeo sam ja. Šćućuren i neugledan, poput istinskog odmetnika, kršio sam ruke nameštajući se na tvrdoj skamiji, u iščekivanju da me sudija prozove. Ali neobičnost moje noćne fantazije nije se iscrpljivala u tome što sam sebe video kao glavnog krivca u sopstvenom kraljevstvu. Nešto kudikamo bizarnije odvijalo se pred mojim usnulim očima. Čovek sa mojim likom ne samo da se nalazio na optuženičkoj klupi već i na mestu sudije. Strog i usredsređen, odeven u moju togu, sa dva venčana prstena (jednim Miličinim i jednim mojim), zurio je s visoko uzdignute katedre u mene. Ni to nije bilo sve! Pogledao sam na drugu stranu i ostao preneražen! Isti takav čovek, samo u tamnom odelu, s naočarima čiji je ram klizio prema vrhu nosa, koji je bio moj, gledao me je s mesta tužioca. Jedino je Ljudmila, moja zapisničarka, i u snu ličila na sebe. Bila je tu, kao i uvek, jednako predano zureći u telefon.

„Priznajete li krivicu, okrivljeni Dedijeru?“, uzviknuo je sudija Dedijer propinjući se sa glomazne katedre. Rezao me je nemilosrdnim pogledom rezervisanim za patološke konfabulante. „Priznajete li da ste krivi za smrt Ajše Ramadanović?“

U snu osećam kako mi se usta skupljaju. Počinjem da se gušim dok gledam kako se zidovi nekada moje sudnice svijaju oko mene poput kaveza.

„Uvaženi sudija Dedijeru...“, zaplićem, „želeo sam samo da donesem pravičnu odluku..“

„Ne kaje se!“ Viče tužilac Dedijer značajno zureći u sudiju Dedijera koji zabrinuto klima glavom. „Priznajete li onda makar činjenicu da ste tvrdnju da su u romskoj kulturi rani brakovi uobičajeni iznosili i vašim porotnicima? Gospođi Terzić i gospodinu Beleslinu? Ili je možda i to neistina?“

Dlanovi mi se izdajnički znoje. Tužilac Dedijer se približava i pitanje je trenutka kada će poput kurjaka zariti čeljusti u moj obraz.

„Ali...“, zamuckujem, „odluku smo donosili zajednički. Diskutovali smo o različitim aspektima slučaja... To je uobičajeno...“

„Uobičajeno, kažete?!”, nastavlja kezeći očnjake tužilac. „A da li je uobičajeno i to da pravnim laicima, kakvi su penzionisana profesorka geografije i penzionisani zastavnik Jugoslovenske narodne armije, poturate vaše dubiozne konstrukcije? Da ih zbunjujete pojmovima poput *pravne zablude* i *nedostatka svesti o zabranjenosti ponašanja*? Da li ste vi zapravo prevarant, okrivljeni Dedijeru?”

Sudija Dedijer mu jedva vidljivo rukom daje znak da bude obazriviji. „Molim vas...”, pokušavam da zaustavim tužiočevu konjicu, ali me sudija Dedijer preseca snažnim udarcima olovke o katedru.

„Da li ste zaista pominjali Indijance?” pita strogim tonom i popravlja otvor na togi.

„Molim?”

„Da li ste pominjali američke Indijance, uveravajući ih u sopstvene stavove?”

Kaleidoskop u glavi se besomučno vrti očajnički tražeći izlaz iz nailazeće stupice. Grozničavo pokušavam da se setim šta sam rekao porotnicima, svestan da će sudijina odluka zavisiti od svake izgovorene reči.

„Jesam...”, kažem i zastajem... „Govorio sam kako pojedini sistemi, poput američkog, uvažavajući kulturološke razlike, imaju posebne sudove za pojedine etničke zajednice. Samo sam...”

Tužilac Dedijer besno udara rukom o sto. Gledam u ogromnu pulsirajuću žilu na njegovom nagužvanom čelu. S ulice dopire nečiji pijani smeh.

„Da li ste ijednog trenutka pomislili šta činite na ovaj način? Da li ste pomislili da bi, da niste bili puni taštine i želje za oponašanjem pravednika, Ajša danas bila živa? Da li vam je ijednom kroz glavu prošla misao da biste, da se niste igrali Boga, spasli devojčin život? Ubili ste je! Grize li vas savest, gospodine Dedijeru?”

„Kako...”, zavapio sam. „Kako bi se to dogodilo? Kako sam mogao da znam?”

Sudija Dedijer nervozno vrti glavom i gleda na sat. Znam da mi vreme ističe.

„Kako se usuđujete da to pitate?!”, urla. „Zar to nije očigledno? Da ste osudili Gabriela, odluka ne bi privukla pažnju javnosti niti bi mogla da bude korišćena protiv vas. Tada nikoga ne bi zanimala! Shvatate li? Zbog

takve odluke vas niko ne bi napadao. Prošla bi nezapaženo kao i stotine drugih. A to bi dalje, sasvim izvesno, pružilo priliku vašim kolegama iz Apelacionog da isprave grešku i oslobode Ajšinog muža!”

„Ali...”, zaustio sam ponovo se suprotstavljajući prividnoj nelogičnosti u sudijinom izlaganju. „Gabriel bi ponovo bio oslobođen i onda bi ga...”

„Dosta! Da li se vi to šegačite ili ste samo običan tantuz, gospodine Dedijeru?”, prekida me besno sudija s mojim likom. „Dobro znate da su u žalbenom sudu neporočne sudije! Tamo nema nitkova poput vas! Njihovu odluku niko ne bi dovodio u pitanje! Stvar bi bila okončana na način koji bi nas spasao zla koje ste izazvali. Gabriel i Ajša bi i dan-danas bili zajedno, daleko od onoga što ste im priuštili! Nemojte nas uveravati da vam sve ovo nije bilo poznato dok ste razvijali sopstvene pravne teorije i divili se vašem briljantnom pravničkom umu.”

Ćutim i osećam kako kopnim pod teretom njegovih kletvi. Gledam u Ljudmilu. Odlazući telefon, zapisničarka mi uzvraća prezrivi pogled.

„Tako si bedan, Dedijeru”, šapuće. „Oduvek sam to znala, ali si predugo uspevao da prevariš druge. Srećna sam što su te sada svi pročitali.”

„Mogu li onda da vas zamolim nešto?” pitam sudiju Dedijera i uspevam da iznudim njegov pospani pogled.

„Molim vas samo da budete kratki?” Na temenu osećam poglede tužioca Dedijera i Ljudmile, koja i dalje nerazgovetno mrmlja. Srce me polako izdaje.

„Želeo bih da kazna bude najstroža koju ste ikada izrekli za ovakav slučaj.”

„Vidi, vidi...”, dovikuje tužilac Dedijer. „Zločinac koji ponovo misli da mu pripada nešto posebno! Nema još jednog ovakvog slučaja, gospodine Dedijeru! Vi ste slučaj bez presedana! Kako vam to još uvek nije jasno?” Sudija i tužilac se gledaju uz smešak.

„Pobogu, Dedijeru...”, zausti sudija, a onda zastade i teatralno pogleda po sudnici. „Naravno da vas neću kazniti. Nisam poludeo da to učinim! Potrebni ste nam! Zapravo ste nam sad potrebniji neko ikad!”

Okrećem se ka tužiocu...

„Predložicu vaše napredovanje! Mislim da je, zbog ovoga što ste učinili, trenutak da pređete u Apelacioni sud! Zaslužili ste da im se pridružite!”

„Potreban si im, bedniče”, dobacuje šapatom Ljudmila i vraća pogled na telefon.

„Ali... Zašto?”, pitam zbunjeno.

„Kako zašto?”, dobacuje Ljudmila. „Kako bi inače znali kako izgleda genetska greška? Kako bi izučili kada se i zbog čega pojavljuje mutacija u prirodnom poretku da nema tebe, crve? Pritom, sada ćeš im biti i najkorisniji!”

„Tišina u sudnici!”, uzvikuje sudija Dedijer. „Slučaj je završen! Ljudmila, prozovite broj K 785/15.”

Srce tutnji... Otvaram oči i vidim da je svuda okolo mrak. Nakon nekoliko trenutaka agonije, umiruje me iskra koja tinja u ćošku probuđene svesti... Ujutro stiže eksploziv!

Jovana

Jutro ponovo donosi mir. Meni. Na njegovom licu vidim tragove nesvarene noći. Pa ipak, možda svestan da odlazim, sada me posmatra blago. Pitomije... Na stolu je ponovo kafa, ovog puta i cigareta. Prostorija miriše

na Vjerino slatko od smokava, koje Pavle poput oronulog Vini Pua jede velikom drvenom kašikom.

„Priveli smo razgovor kraju, sudija”, kažem krčkajući jutarnji led. „Tekst će biti spreman za koji dan. Mogu ti ga poslati i mejlom ako negde možeš da ga otvoriš.”

Ponovo mi deluje da je odlutao i da na stolici preko puta mene sedi samo njegova ljuštura. Kašlje... Dok gledam kako se gega ka kupatilu, razmišljam o tome kako sam u njegovom domu provela sve ove dane, kako me je hranio i kako bi ipak bilo fer da mu se nekako odužim. Iznenadio me je. Novac bi ga svakako uvredio. Čišćenje kuće i odlazak u nabavku uvredili bi mene. „Danas se vraćam za Beograd”, kažem. „Ostalo je još da mi kažeš nešto o presudi. O tome kako si je doživeo.”

Nemarno ubacuje veliki komad drveta u ognjište. Vatromet sićušnih zvezda se penje ka odžaku. Ne obraća pažnju na mene. Sa čiviluka uzima šešir i tek tada mi okreće lice.

„Čekam te na obali.”

Krupnim telom zaklanja svetlost koja kulja kroz otvorena vrata. Ispijam kafu i ponovo trčim za njim. Luđaku se opet šeta! Na telefonu žmirka nova Dejanova poruka. Podseća na obećanje da ću stići pre ručka. Udišem duboko. Nekoliko trenutaka kasnije, pipajući diktafon u džepu vetrovke, izlazim u dvorište i krećem uskom kamenom stazom ka vodi.

Ne znam kuda me vodi. Jesenje sunce mi ponovo miluje kosu. Podmećem mu ruke i lice, guram ka njemu kapke i shvatam kako, nesvesna, skidam sa sebe jaknu i vezujem je oko struka. Topli miris goveđe balege, ranije tuđ i uznemirujući, sada je samo još jedan od raznobojnih začina nestvarnog jutra na jezeru koje se budi.

Šta li je naumio?

Na nekoliko koraka pre vode, u dugačkom drvenom čamcu, vidim Pavla kako sedi i čeka me. S izgužvanim šeširom i maramom neobičnih boja oko

vrata, podseća na ostarelog gondolijera koji sačekuje mušterije na klimavim dokovima Lida.

„Nema šanse...”, kažem i zastajem. „Nemamo vremena.” Pavle me doziva rukom i pokazuje slobodno mesto na pramcu.

„Bilo bi šteta da odeš pre ovoga.”

Oduvek sam se plašila vode. Duboko plavetnilo, čiji se kraj ne nazire, ježilo mi je kožu još dok sam bila dete. Pamtim očeve ruke kako me drže dok drhtim i molim ga da me ne pušta. Verovala sam da ću jednom zauvek, učini li to, potonuti u bezdno, kao kamen. Dok ulazim u drveni čun i stajem u lokvu na njegovom rasušenom dnu, sećam se talasa na Kornatima, isprekidanog daha dok rukama tražim očeve prste, i studeni od pogleda ka crnilu pod sobom. Poput lista vrbe ispod koje je privezan, čun se ljulja. Stežem ivice i čujem kako umorno drvo škripi. Sudijin motor zarezava... Oprezno, kao srna koja na majčin znak nogom pipa led, ulazim u drvenu ljusku. Zatvaram oči svesna još jedne predaje.

Desetak minuta kasnije, umorna od opiranja, dopuštam prizoru da me prigri. Nestvarna džungla vodenog šiblja i čvornovatih jezerskih panjeva, kroz koje se provlačimo malim drvenim koritom, neprimetno mi smiruje dah. Pramc para tepih krupnih vodenih cvetova. Na vrhovima udaljenih planina beli se sneg. Pavle ćuti. Svesna sam da me pušta da sama zaključujem i da se divim. Malo-pomalo, kraj nas promiču ptice čudnih kljunova i krila i onda nestaju u zelenim krošnjama vrba, koje plutaju po plavetnilu. Kao da se čitavo jezero, njegovi useci i ostrva, okreću oko malenog drvenog sunca, u kojem smo sudija i ja.

„Ovo je Žabljak”, kaže odjednom upirući prstom ka drugom kraju nestvarnog mora. Podižem pogled. Iznad krošnji me gleda razrušeni srednjovekovni grad. Uzdiže se nad nama kao div slomljenih zuba, čije masivno truplo, uprkos ranama koje su naneli vekovi, izaziva divljenje. „Prestonica dinastije Crnojevića i poslednje zetsko uporište koje je palo pred Turcima.” Ne volim istoriju i s naporom pratim njegove reči. Pogled mi klizi preko kamenih kuća, koje se presijavaju u vodi po kojoj plutaju male jezerske zmije.

Rečnim klancem, koji se povremeno sužava toliko da mi se čini da vrhovima prstiju mogu da dodirnem obe obale, plovimo dugo.

Najednom, umesto zgusnutih krošnji i malenog vodenog puteljka koji se probija kroz gustu jezersku travu, vrh čuna čepa granicu nepreglednog vodenog prostranstva. Dokle god seže pogled, širi se plavetnilo. Beskrajni vodeni kosmos. Daleko na horizontu, spaja se s nebom tirkiznih tonova.

„Kuda me vodiš?“, pitam dok čamac klizi ka ništavilu.

„Želim da ti pokažem nešto...“

Rukom steže kormilo i usmerava pramac ka jedva vidljivoj tački u daljini. Iz džepa vadi pljosku s rakijom.

„Ostrvo pelikana...“ kaže desetak minuta kasnije. Kroz izmaglicu koja se diže s vode, nazirem malu jezersku hrid, nad kojom se uzdiže staro kameno utvrđenje. Pavle gasi motor i čamac nastavlja da klizi nošen jakom vodenom strujom. Svuda po porušenim zidinama velike ptice dugih kljunova, zbijene, jedna pored drugih, poput putnika pretovarenog prekookeanskog broda, pogledom traže kopno. „Zapravo, zove se Grmožur“, nastavlja Pavle i sam opčinjen prizorom. „Nekada je bio zatvor. Danas je samo tvrđava na steni na kojoj pelikani svijaju gnezda. Bežeći od svih, u potrazi za slobodom, nastanili su se u nekadašnjoj tamnici.“ Nelagoda koju osećam zbog nestvarne tišine koja nas okružuje, nepregledne duboke vode i magle, koja na momente postaje toliko gusta da jedva vidim vrh pramca, postepeno čili pred bizarnom lepotom prizora. Velike čupave ptice podsećaju na domorodačko pleme koje posmatra misionare pristigle u posetu udaljenom arhipelagu. Zure u nas istovremeno i nezainteresovano i s prezirom, ali ipak dovoljno koncentrisano, kako bi se uverile da je njihova kolonija bezbedna.

„Znaš li priču o njima?“, pita Pavle dok grabi vesla i polako primiče čun ka kamenoj obali.

Kratko odmahujem glavom i čvrsto stežem hrapave ivice plovila. Hladno mi je. Obavijam ruke oko tela.

„U prethrišćansko doba, u vreme velike gladi, verovalo se da majka pelikan, kako bi u životu održala mladunče, kljunom probija grudi i prehranjuje ih sopstvenom krvlju. Kasnije je ovaj motiv često predstavljan kao simbol Hristove žrtve.”

Nekoliko krupnih ptica raširenih krila, koje su me, sa mog mesta, podsećale na orlove, kružilo je iznad nas. Njihova blizina na ovom čudnom mestu stvara mi tinjajući osećaj nelagode.

„Zbog njih smo došli?”

„Ali kao što vidiš”, nastavlja u zanosu Pavle, „uprkos svojoj nesebičnosti, pelikani beže od drugih živih bića. Njihove naseobine, poput ove, udaljene su od naseobina ostalih vrsta. Žive i podižu mlade u kolonijama, u kojima jedni drugima pomažu u lovu i odbrani. Da nije tako, sa svojom požrtvovanošću i naivnošću, odavno bi nestali u sudaru s drugim kulturama.”

Još nekoliko trenutaka ćutim i slušam duboka graktanja čudnih kudravih ptica, koja podsećaju na promukli pseći lavež.

„Pričaj mi o presudi”, kažem iako sam svesna da mu promena teme ne prija. Rukom u džepu tražim dugme diktafona.

„Tražiš da ti pričam o nečemu što ti je već dovoljno poznato”, kaže. Pavle i rukom sa čela briše nakupljeni znoj. Veslom odguruje čamac od stenja obraslog u mahovinu... Otpija još jedan poveći gutljaj... Jedna od probuđenih grdosija lagano širi krila, kao da ga pozdravlja. Pažljivo, ne želeći da naruši njen mir, nekoliko puta ravnomerno zavesla, vraćajući čamac ka mestu s kojeg smo došli. „Koliko se sećam, i ti si objavila delove presude.”

„Čitaoce bi interesovalo da im kažeš da li si se dvoumio... Da li je u veću bilo neslaganja... I, naročito, da li se danas kaješ zbog te odluke?” „Nije bilo neslaganja u veću! Da si pažljivo pročitala presudu, u njenom zaglavlju bi pronašla podatak da je doneta jednoglasno. I moji porotnici su verovali da treba osloboditi!”

„OK, ali...”

„I nikada nisam donosio odluke zbog kojih bih se kasnije kajao! Kajem se jedino što sam odabrao da budem sudija... U onoj tamnoj rupi... U onom Alkatrazu... I što ranije nisam pobjegao, da ne moram sve to da gledam.” Sve snažnije vitla veslima, pod kojima se povija trska. Na momente mi se čini da će njegovi neujednačeni trapavi pokreti prevrnuti čun. „Oslobodio si Gabriela jer navodno nije znao...”

„Oslobodili smo ga zato što bi, da smo ga kaznili, učinili nepravdu!” Prestaje da vesla i naginje se ka meni. „Oslobodili smo ga zato što je zločin kazniti čoveka koji i ne shvata zašto ga kažnjavaju! Oslobodili smo ga jer smo smatrali da nije učinio ništa zbog čega bi bilo opravdano kazniti ga!”

„Zašto ne upališ motor?” pitam ga dok slušam njegovo sve teže disanje.

„Zato što mi je ovako lakše...” Povlači još nekoliko krupnih gutljaja.
„Umoran si!”

„Ne! Dok veslam, lakše mi je da te podnesem.”

Ćutim.

„U osnovi prava na kažnjavanje leži ideja da čovek treba da odgovara za učinjeno zlo”, kaže uz šištanje pluća. „Za poremećaj u prirodnom i društvenom poretku, koji je sopstvenim postupcima izazvao. Zato kažnjavamo ubice, lopove, silovatelje... Činimo to svesni da se bavimo božjim poslom, koji nije namenjen smrtnicima, ali i da bi bez toga u društvu nastao kaos. Činimo manje zlo... Na svoje duše prihvatamo greh kako bismo smanjili količinu nesreće koja bi nas inače, kada bismo sa svih strana oslobodili ljudske prirode, udavila.”

Ćutim i dalje, osećajući da je tako najbolje.

„Krivično pravo i kažnjavanje su nužnost... Poput hemioterapije koju puštamo u krv samo kada ništa drugo ne pomaže. Kada ne postoji ništa što bi manje štetilo pacijentu. Citostatike ne dajemo deci koju muči zubobolja ili trudnicama koje imaju gasove.”

„Molim te...”, zaustim ipak, ali me dva nova treptaja sodalita momentalno zaustavljaju.

„Gabriel nije spavao sa Ajšom da bi se sutradan pohvalio pred drugovima, nije je obeščastio da bi se osvetio zbog nerešenog sukoba s majkom, nije je silovao niti ucenio da bi tako iskoristio njenu mladost. Ajša je od prvog trenutka, sve do kraja, bila i ostala njegov jedini svet.” Čujem ga kako duboko diše. Potopljena vesla, vučena strujom, ostavljaju trag po dubokoj mirnoj vodi.

„Reći ću ti još samo ovo... Radeći ovaj posao, naučio sam da sudije retko kad poprave stvari. Poput mrtvozornika, mi po pravilu stižemo na kraju, kada su zakazale sve druge opcije. Ali i to je nešto! Kažnjavajući one koji su zaslužili, makar prividno vraćamo poredak u ravnotežu. Žrtvama darujemo privid pravde, a poniženima iluziju dostojanstva. Ali šta kada svega toga nema? Šta kada bismo na kraju dana otišli kući s uverenjem da je nakon naše odluke žrtvi još gore, a poniženom još neprijatnije? Koja bi tada bila naša uloga, Jovana?”

„Dobre namere mogu da opravdaju bezakonje? To hoćeš da kažeš?” „Ne, naravno! Svestan sopstvenih vrednosnih deficita, zakon je sam smislio mehanizme za povremeno zaobilaženje sebe samog! Jedno od tih pravila je i ono prema kojem se ne može zahtevati da svako od nas poznaje sve postojeće norme!”

„Svako se može pozvati na to!”

„Može, ali veoma retko to može da učini s uspehom, uvažena koleginice!” Kliberi se ironično. „Zapravo, za sve ove godine, ne sećam se još jednog ovakvog slučaja. Ajša i Gabriel bili su jedan od tih izuzetaka. Prepoznao sam ih, kao što kopač dijamanata prepozna primerak za koji su ga čitavog života uveravali da ne postoji. Bili su već dovoljno poniženi i samim svojim postojanjem i dovoljno žrtvovani u svetu koji nikada nije bio njihov. Poput ovih pelikana na ostrvu koje je nekada bilo zatvor, šćućureni jedno pored drugog, želeli su samo da prežive u okruženju koje je, po njima nedokučivim pravilima, bilo ustrojeno za druge, a protiv njih. Nažalost, kao sudija, nisam mogao da im pomognem i da im već podeljene karte zamenim boljim. Ali ako to već nisam bio kadar, znao sam da bih učinio greh kad bih

i svojom presudom, kao bagerom, ušao među njihove čatrlje, porušivši im i ono malo života koji su uspeli da otmu od nas.”

Na rukama osećam prve kapi kiše.

„Dobro”, kažem dok gledam u nebo. „Mislim da sada imam sve što mi treba. Morala bih konačno da pođem. Čeka me avion za koji još nemam kartu.”

Pavle ćuti nekoliko trenutaka. Ostaje zagledan u snegom pokrivenim planinama, koje se izvijaju nad nama.

„Imaš sve što ti treba?”, pita ne gledajući me. Zuri u otvor ispražnjene pljoske i baca je u vodu.

„Da. Ispričao si mi sve što me je zanimalo...”

„Ti imaš sve što ti treba?”, pita glasnije. Zbunjena sam. Ne znam šta sad namerava... „Sve što te je zanimalo?”

„Da... Što pitaš?”

Vidim kako se oko njegovih kapaka pojavljuje mreža sitnih isprekidanih useka. Kašlje i rukom pokriva usta.

„A šta je sa mnom?” Zagleda se u ruku... „Šta je s Ajšom? Šta je s Gabrielom? Imamo li mi sve što nam treba?” Najpre jedva primetno, a onda sve snažnije počinje da klati čamac. Vidim kako mu se lice menja, kao nebo pred oluju.

„Imaš sve što ti treba?!” , uzvikuje.

„Pavle...” Mahnito stežem ivice čamca, koji sada već divlja. „Šta ti je?” Tupa ledena nit preseca mi utrobu.

„Ne!”, uzvikuje. „Ništa nije gotovo! Ne ideš ti nigde!”

„Jesi li poludeo?” Pokušavam da ustanem, ali gubim ravnotežu i stropoštavam se na tvrdu drvenu klupu.

„Nema aviona, nema karte, nema ničega!”

„Molim te...”, vapim dok se tu, nasred jezera po kojem cvili kiša, ispred mene transformiše u podivljalog Zeusa. Dok pokušavam da uhvatim dah, ustaje i, kao luđak u transu, nogama počinje da klata čun. Preklinjem ga... Sada sam već sigurna da ću svakog trenutka zajedno s pomahnitalim starcem i ovom drvenom olupinom otići na mračno jezersko dno.

„Naša priča, ono zbog čega sam pristao da razgovaram sa tobom, tek počinje, Jovana!” urla dok se njegove reči, kao veliki brzi obluci, odbijaju od površine vode i vraćaju od planina odjek koji podseća na smeh. „Samo ćeš sada, umesto mene, pričati ti!”

„Vrati me na obalu!”, vičem i rukom u džepu tražim telefon.

Moje reči ga razjaruju i sve mahnitije ljulja čamac. Držim telefon u ruci. *Koga zvati u pomoć?* Telefon ispada i ogromna crna usta ga gutaju u trenu. Psujem i plačem... *Jebaću ti mater zbog ovoga!*

„Vratiću te, ali ćeš prvo, tu u taj diktafon, da pričaš... da pričaš kako si, posle moje presude, ti donela svoju! Da li si se dvoumila? Da li je bilo

ikakvih neslaganja u redakciji? I da li se danas možda kaješ zbog onoga što si tada uradila, kučko?!”

Mrzim ga! Mrzim i sebe jer ne mogu da zaustavim suze. Proklinjem svaki trenutak u kojem sam plakala pred muškarcem kog je trebalo ubiti. „Govori, Jovana!” Pogled na njegovo iskrivljeno lice uverava me da je izgubio razum.

„Zažalićeš zbog ovog!”, urlam. „Vrati me nazad! Prijavku te!”

„Želiš na obalu?” Cereka se dok mu potoci vode natapaju lice. „OK! Sada ću te vratiti na obalu!”

Odjednom, do tada nepoznati zvuk zapara tišinu. Motor čamca zarezha poput mlažnjaka na pisti. Ne stižem ni da se pomerim, a strahovita snaga mašine

ruši me i padam s drvene klupe. Na vlažnom podu pomahnitale barke, nemoćno posmatram razularenog otmičara.

Čun je divljao gonjen oslobođenom snagom prejakog motora. Talasi su me prevrtali po dnu barke, natapajući vetrovku, majicu i farmerke vodom koja je prodirala kroz pukotine osušenog drveta. A Pavlovo lice - lice teroriste koji se otetim kolima zaleće u masu na Jelisejskim poljima.

„Stani, molim te!”, vičem, ali me buka motora nadjačava. „Molim te...”

Pomislim da bi bilo bolje uspraviti se, ali odustajem od te ideje kada nad glavom ugledam prepletene grane vodenih vrba. Strahovitom, bolesnom brzinom jurimo kroz džunglu. Kiša, koja lije sve jače, meša se sa vodom koja prska iz jezera dok čamac glisira među redovima trske i čvornovatih stabala. Srce mi tuče u grlu i sigurna sam da ćemo se svakog trenutka prevrnuti.

„Zaustavi, molim te! Ne umem da plivam!”

Čujem sebe kako izgovaram reči od kojih sam oduvek bežala. Potopljene u buku motora i strah koji mi sputava svest, prolaze kraj mene poput kamena koji me je promašio.

„Umeš li da pričaš?!” , viče Pavle i dalje ne smanjujući gas. „Umeš li da kažeš istinu ili si spremna jedino na laž?”

Udarac glavom o drveni kostur korita u trenu mi muti vid. Osećam da gubim svest. Strah ipak prevladava i tu, u bari na dnu čamca, ruku ulepljenih u mešavinu benzina, ulja i vode, molim ga za milost.

„Umem! Reći ću ti sve što želiš. Samo stani...”

„Sve?”, dovikuje pobednički.

Klimam glavom ne znajući da li me uopšte vidi.

I tada, u nejasnoj mešavini krošnji, neba i vode, ponovo vidim Miliju.

Ajša

Dok sam bila živa, malo sam pričala s Esmu. Tu i tamo samo, o poslovi, o *čhavorren*, o lovu... Ali nikad nismo pričale o men, o nju, o to šta misli o život, šta joj teško, šta voli. Nemala vreme Esma, ja nesam imala vreme... Uvek neki dođe, neki ode... Prođe dan, prođe godina, ode život...

A sad imam *but*⁴⁷ vreme. Pričam s Esmu, sve je pitam i ona mi kaže. Lakše kad si daleko i kad samo čueš glas, kad ne vidiš. Onda moš da pričaš sve, ne te stid.

Kaže Esma da me voli, da joj teško bez men, da plače... Nikad mi ranije nie pričala to. Kaže da sam pogrešila... I ja njoj kažem da mi teško, a to joj nikada onako ne bi rekla, kažem da ne valja da plače mlogo za mrtvi... Kaže da od sve ćerke mene najvolela. Baš kaže... Otkad sam se rodila, bila sam kao na svou ruku. Al me zato volela. Što sam ko *balval*⁴⁸, svoja... Laže Esma, al znam da joj teško.

Pričam ovde i sa *mami* na Esmu. Zara se zove. Ona stroga... Ljuta na mene... Kaže ovako, znaeš ti da sam se ja u rat u logor rodila? Majka me sakrila, odranili logoraši u Crveni krs u Niš? Nesam znavala, kažem. A ona opet, a znaeš li da su moi *dad*⁴⁹ i *daj*⁵⁰, kopali one rake i bacali oni streljani pa ji pose Nemci ubili? Ćutim i klimam s glavu.

*Arakh Devla!*⁵¹ Pa el sam ja rodila tvou *mami* a ona tvou *daj* da se ti sad ubivaš, nesrećo, pita ona. El sam ja čistila klozeti i skupljala papir kad smo svi ovamo pobešli posle rat iz Niš ti da se besiš?

Stra me od Zaru...

Al oni uzeli Gabriela, kažem ja, i Gabriel napravio nesreću, kažem opet... Ostala sam sama, s *čhavorre*, s muku, bez išta... I sve su to radeli što smo se voleli. I što smo... zbog Džavida i Sarandu...

Pa šta, kaže Zara i gleda me s ono svoje oko, ko na sovu. Šta ako su apsili? Uvek su *gadže* apsili! I Nemci i Srbi i svi... I uvek će da apsu. Takva

sudbina na nas *Rromi*. Šta si mislela, da će te daruju? Da će te volu? Al nie bio logor! I nie bilo streljanje! Zato si napravila nesreću, el nisi

zafalila za život. A svoj život si imala! Mogla si da sačekaš muža, pa da pobjegnute negde s decu. Gde će bude *lače*.

A misim, ne zna Zara šta se desilo, pa zato tako govori. Gde da bežim, Zara? Kuda da bežim? *Rrom* nema kud da beži. Ne beži se od sudbinu, Zara... Niko od sudbinu nije pobego.

Misim to al ćutim, spustim glavu i kažem: oprosti, Zara, oprosti ako možeš.

Jovana

Promrzla i mokra, uvijena u ćebe koje smrdi na naftalin, cvokoćem i osećam kako me proždire bes.

„Pobrinuću se da odgovaraš za ovo što si uradio!”

Pavle donosi čaj sa šporeta. Odbijam da ga pijem, iako me mami njegova toplota. Gledamo se kao policijski pregovarač i terorista. Sipa nam lozu. Vidim da mu se ruka trese. U kamin ubacuje veliki komad drveta. Vatra pucketa ravnomerno i tiho, kao da greje skijaški klub u Aspenu. Kiša tuče u prozore poput šake bačenog šljunka.

„Bićeš ovde dok ne ispričaš svoju priču, a onda možeš da ideš.”

„Kako nameravaš da me zadržiš?” Dok to izgovaram, shvatam da više nemam ni telefon. „Nasiljem?”

„Može se reći”, kaže on odlučno. „Eksplozivom.”

Pluća mi nesvesno zastaju. U ušima čujem sopstvenu krv. Na njegovom licu vidim mržnju.

„O čemu to pričaš?”

„Misliš da se šalim?“ Zurim u osmeh koji me plaši. „Tu ispod nas je tri kilograma najčistijeg trinitrotoluena. Količina dovoljna da od nas i ove kuće napravi gomilu pepela i letećih oblutaka. Nisam ekspert, ali me oni koji se razumeju uveravaju da jedini način da se nakon takvog vatrometa raspoznaju mrtvi jeste DNK analiza tragova krvi i tkiva. Problem je samo što se rasipaju u radijusu od nekoliko stotina metara, po granama i telefonskim žicama, pa je forenzičarima problem da ih pokupe u prazne kutijice od *Niveine* kreme. Ne zajebavaj se, Jovana!”

„Potpuno si poludeo...”

„Predlažem da ubuduće naš razgovor postane sadržajni. Već smo dovoljno toga prošli zajedno, a moguće je da ćemo se zajedno i rasti. Bilo bi glupo da do kraja robujemo besmislu i formi.”

Osećam kako mi brada drhti. Pokušavam da se fokusiram. Da li je zaista minirao kuću? Odluka dolazi u trenu. Savladava me poput bujice. Skaćem ka vratima... Obaram diktafon na pod... Dok rukom grabim ka

kvači, iza leđa čujem preteći metalni zvuk...

Klik! Zveket zlokobno odzvanja prostorom...

Gledam ka njemu. Miran poput pokeraša, u ruci drži jednu od pušaka sa zida. Prvi put otkad znam za sebe, u mene zuri crnilo puščane cevi.

„Ne potcenjuj je...”, kaže i slobodnom rukom iz tabakere uzima džoint. Vazduhom se širi opori miris skanka. „Ima već nekoliko Talijana na duši. I danas je bolja od mnogih daleko mlađih devojaka.”

Noge mi se tresu i plašim se da će me izdati. Ništa ne zaustavlja tako brzo kao puščana cev uperena u grudi. Oklevam za trenutak... *Možda blefira...*

„Tražim od tebe samo priču”, kaže on i dalje držeći cev oružja oslonjenu o sto. „Samo priču o onom što ste uradili nakon što smo oslobodili Gabriela. Što pre je ispričaš, pre ćeš moći da se vratiš onim divnim ljudima u *Svedoku*. I ne tražim to zbog sebe.”

„Zbog koga onda? Zbog koga to tražiš?“, pitam glasom koji mi beži. „Zbog tebe“, kaže i polako pomera cev u stranu. „Pružam ti šansu da se iskupiš i da oprostiš sebi... Jednom kad čuješ šta si učinila.“

Nekoliko dugih trenutaka kasnije, ponovo sam za stolom.

„Mogu li dim?“, pitam i očima pokazujem ka smotuljku u njegovoj ruci.

„Ne.“

Umesto pušćane cevi, koju je, kao da je reč o štapu za pecanje, odložio kraj kamina, ka meni gura paklicu cigareta. Prstima koji se tresu prinosim plamen šibice ustima. Čujem svaki zvuk u prostoriji. Odnekud šušti žižak... Vatra se koleba kada naiđe na vlažnu stranu cepanice... Kišne kapi se tupo zarivaju u blato... Čini mi se da iz daljine dopire i zvuk motora još jednog aviona koji odlazi...

„Šta želiš da čuješ?“ pitam ga i podižem umorne oči.

„Sve“, kaže i podiže oboreni diktafon s poda. Crvena lampica ponovo žmirka. „Sve što ste učinili da biste nas ubili.“

Gabriel

„Tražili su da govorim protiv tebe, Gabriel“, kaže ti Ajša. „Da kažem kako nisam bila sa svou volju. Kako e bilo sa zor, na silu...“

Si mislio da se šali. Da se zeza Ajša, da te začikava.

„Zezaš?“, si pito.

Vrti glavom.

„Ko ti to tražio?“

„Iz ono udruženje“, ona kaže i gleda te sas onima svojim očima.

„Ona Rada iz udruženje bila danas.“

„Rada iz udruženja?”

„Da.”

Nije ti ništa jasno. Rada bila dobar čovek, pomagala uvek Romima, donosila stvari i *xamasko*.⁵² Ko majka nam bila. Jednom za Ajšu donela cipele, jel znala da voli... Kaže: „Na lepu ženu lepe cipele.” Onako, od srca bila. A sad traži od Ajše da kaže da je bilo na silu.

„Zašto”, si pito. „Zašto tražila to? Kako mož to da traži?”

„Zato”, kaže Ajša, „što tako bolje za mene.”

Si stajo pred njom i nisi svato ništa.

„Kako bolje? Kako bolje da kažeš da nisi bila sas svojom voljom? Ej, Ajše? Kako, kad to laž?”

Gleda te Ajša sas onima njenima očima. Gleda i ćuti. Gleda, a vidiš da ju nije lako, jel ti znaš svou Ajšu i znaš kad ima problem.

„Kaže Rada kako sudia napiso u presudu za Romi mlogo loše stvari. Kaže, napiso da mi ništa ne znamo i da se zato ovo dešava.”

„Šta je napiso?”, si pito el ti ništa nije bilo jasno. „Sudia me spaso, Ajše... Nas spaso, zar se ne sećaš?”

Si gledo kako ćuti.

„Kaže Rada da ja ne razumem”, kaže i vido si da plače. Tu pred tobom plače Ajše. „Da ne razumem i da ja samo misim da je bilo s mou volju, znaš. Kako si ti stariji mlogo od men i kako ja nemam dovoljno godine da razumem... Tako kaže.”

„A el si ju rekla za *čhavorro*, da će bide još jedno?”

„Jesam.”

„I?”

„Rekla da će da mi pomogne s lovom ako kažem da je tako bilo.” „Kako?”

„Pa to, da nesam tela s tebe.”

„Sas lovom? Da ti da lovom da tako kažeš?”

„Da.”

„I?”

„Šta i?”

„Pa šta si ju rekla?”

„Pa...”

„Šta pa?”

„Pa... rekla sam da te volim i da ne mogu to da kažem... da to nije istina.”

„I?”

„I bila ljuta Rada. Ljuta što ja ne razumem. *Mlogo si glupa, kaže.*”

I plače Ajše. Si gledao i znao si tad, ko što znaš i sad, da je ona žena za tebe. Si znao da tvoja Ajše nikad ne bi kazala da nije bila sas tobom sas svojom voljom. I si znao da će da, dok si živ, da će radiš za nju i za Džavida i za novo *čhavorro* da bude lova za sve. Ne treba lova od Rade. Će bude lova... Uvek... Dok si živ.

El *Devla* je velik za nas *Rromi*.

Jovana

Ne mogu da se setim da li je bio utorak ili sreda... Sećam se samo gužve u redakciji prethodne večeri. Premijer je ispalio nekakvu glupost u Zagrebu i trebalo je ispeglati stvar. Spremala sam se da pošaljem tekst sa nekim od uobičajenih spinova - povećan broj napada migranata, Šiptari se spremaju

za ofanzivu i slično. U kancelariju ulazi Dule. Nikada nisam uspela da upamtim njegovo prezime, možda ga nikada nije ni rekao. Zнала sam samo da je zamenik višeg javnog tužioca u Beogradu, koji nam je dostavljao poverljive stvari iz policije i tužilaštva. Mladić u srednjim tridesetim, neugledne spoljašnjosti.

Osnovno Duletovo oružje bilo je to što su ga ljudi potcenjivali. Pa ipak, izgužvano odelo i razlabavljen čvor na kravati mogli su da zavaraju samo neupućene. Jer Dule je bio punokrvna udbaška krtica. Prepun ambicija i pokvarenosti. Nimalo naivan tip. „Prodajem one koji me kupuju”, govorio je s čačkalicom u uglu usana, uz smešak libanskog atentatora. Od njega smo uvek prvi dobijali zapisnike sa saslušanja, fotografije sa uviđaja, dojave o hapšenjima, neobjavljene transkripte... U redakciji se pričalo da su njegovi nekoliko generacija bili panduri. Ne znam da li je to tačno, ali je uvek bio tu kada je nekog trebalo sahraniti.

On mi je doneo tvoju presudu. Ne, nije bila fotokopija, sećam se da mi je baš to upalo u oči. Pečat tužilaštva razmazanih ivica, u gornjem levom uglu dokumenta, otisnut onom plavo-ljubičastom bojom koja se ne skida sa prstiju. Unutar pravougaonika hemijskom upisan broj.

„Ovo puštaš ujutro”, kaže i spušta papire na sto.

„Šta je to?”, pitam.

Naginje se ka meni i šapuće:

„Bomba!” Vadi čačkalicu iz usta. „Presuda kojom je Dedijer oslobodio silovatelja romske devojčice. Bićeš mi zahvalna zbog ovoga!”

Nekoliko trenutka po glavi prebiram informacije koje skladištim o sudiji Dedijeru... O tebi...

„Onaj što je optužio kolege za nameštanje predmeta?”

Dule podiže obrve, klima glavom i smeška se.

„Taj! Gospodin ispravni! Ovaj put ga imamo!” Pominje šefove i kaže da traže „žestoko”.

Iako je često koristio taj izraz, nikada nisam tačno znala ko su ti šefovi. Zamišljala sam dežmekaste tipove u demodiranim odelima, sa teglama na nosu. Sovjetske činovnike iz doba perestrojke. Uzimam presudu sa stola i brzo prelazim preko teksta na prvoj stranici.

„Šta treba da radim?”, pitam dok na brzinu čitam šta se dogodilo u jesen 2012. godine u Banatskoj Čoki i Crvenom Gaju, mestima za koje tada prvi put čujem.

„Da ga razvučeš onako kako samo ti to umeš. Oslobodio je silovatelja deteta samo zato što je u pitanju Romkinja! Kapiraš? Ovo je masna priča... Etnička... Imaćeš ekskluzivu, a za tobom odmah idu mediji, nevladine organizacije i analitičari, svi...”

„Zna li Dejan za ovo?”

„Naravno”, kaže Dule i ponovo se naginje ka meni. Osećam jedan od onih jeftinih parfema koji se u djuti fri-šopovima prodaju u velikim metalnim korpama. „Zvali su ga jutros iz ministarstva, ne brini.” Namiguje. „I dalje si jedna od najboljih riba u srpskom novinarstvu”, dobacuje i izlazi iz kancelarije. Sere mi se, ali se uigrano osmehujem.

Teraš me da ti pričam stvari zbog kojih bih mogla da imam probleme. Ozbiljne probleme... Ne, imena učesnika nisu bila izbrisana iz presude. Videlo se sve... Znala sam da to nije dozvoljeno, kasnije smo sve izbelili u štampi. Nadam se da shvataš da ovo nije zajebancija. Ako zloupotrebiš ovo što ti govorim, neću ti zaboraviti... A možda ćeš i mene nositi na duši. Ne zezam se. Daj mi još jednu cigaretu... I lozu...

Dejan potvrđuje da je zeleno svetlo za praćenje slučaja dato na najvišem nivou. Pretpostavljam da nije potrebno da ti objašnjavam šta to znači.

„Akcenat je na Dedijeru”, kaže urednik. „Tekst ne srne da bude plitak, seljački. Ovog puta ga treba ogaditi njegovima.”

„Kojima?“ pitam.

„Kругu dvojke... Intelektualcima... Drugosrbijancima, onim pederima... Znaš kako kažu stari komunisti - ništa dok ne udari pisac na pisca!“ Pljeska rukama.

„Napašće nas da komentarišemo nepravosnažnu odluku i da utičemo na sud. Već smo imali takve situacije.“ Dejan vrti glavom i smeje se.

„Ne kapiraš“, kaže. „Odluka je već pala. Nema ko da nas napadne.“
„Kako?“

„Jebote, treba li da ti crtam? Apelacioni sud će obrazloženje pronaći u tvom tekstu. Mi smo njihova prethodnica. Ti si Apelacioni sud! Kapiraš?“ Osećam da će se dogoditi nešto važno. Osećam da je možda baš ovo korak koji mi je nedostajao. Ali nemam dovoljno vremena za pripremu. Rok je isuviše kratak. Ipak, u naredna dva sata istražila sam sve dostupno o tebi, o ranijim presudama i medijskim nastupima. Iskopala sam da si se na početku karijere zalagao za ukidanje smrtne kazne i da si se protivio pooštavanju kaznene politike. Upravo ono što mi je trebalo! Sve se uklapalo u priču! Pronašla sam tvoju polemiku sa nekim kriminologom, koji je svojevremeno zagovarao hemijsku kastraciju pedofila. Znala sam da imam priču. Jebiga, sam si se namestio. Bio si oličenje liberalnog masturbanta, zastupnika izopačenih vrednosti i urušitelja patrijarhalnih svetonazora.

Radila sam do kasno te noći. Možeš da misliš šta hoćeš, ali i dalje verujem u to što sam napisala. I dalje mislim da je ta presuda bila sranje i da ju je trebalo rasturiti. Oslobodio si čoveka koji je silovao devojčicu samo zato što je Rom i što, kao, kod Roma to nije problem. OK, znam šta ćeš reći - nije je silovao, ali je to manje-više isto. Imao je seks sa detetom! Ne kajem se što sam to napisala. Jedino što tada zaista nisam znala jeste kakav će efekat izazvati moje pisanje.

Tekst je otišao iz moje spavaće sobe u štampariju. Žurili su toliko da su prevideli i nekoliko krupnih grešaka. Nisu imali vremena za lektorisanje. Ipak, čitava naslovna strana je bila naša. Sećaš li se: *Skandal - Sudija Dedijer oslobodio pedofila. Dozvoljeno je silovati Romkinje!*

Bila je to Dejanova odluka. Urednik određuje naslov. Da li sam bila protiv? Slagala bih te kada bih rekla da mi je smetalo. Naslovi su inače tu da privuku pažnju čitalaca i najčešće nemaju mnogo veze s tekstom. Međutim, sledećeg jutra sam shvatila da se ipak događa nešto neobično. „Skoro ceo tiraž je rasprodan.” Dejanov glas odzvanja u slušalici. „Jutrošnje internet izdanje imalo je ubedljivo najviše poseta u prethodnom mesecu!”

Otvaram kompjuter i zatičem brdo mejlova. Jedan za drugim mediji prenose vest. Tviter gori... Na Fejsbuku osnivaju posebne grupe o Gabrielovom slučaju.

Skandalozna odluka sudije Dedijera!

Oslobođen silovatelj Romkinje - „pošten” sudija pokazao pravo lice!

Dedijer otvorio sezonu silovanja romskih devojčica!

Jedan za drugim, u programima sa nacionalnom frekvencijom,

pojavljuju se analitičari, socijalni radnici i pedagozi. Otkriće *Svedoka* postaje tema koja zasenjuje sve druge. Javne ličnosti me zovu i traže da uzmem njihove izjave.

Dule mi šalje poruku:

„Rekao sam ti”, i završava je smajlijem.

Doneta mi je bomba na sto, i ja sam je, kao što se od mene i očekivalo, aktivirala.

Pavle

Slušam je i pokušavam da definišem osećanje koje budi u meni. Ne, nije to više čista ogoljena mržnja koju osećate prema ubici deteta, muškarcu koji je pretukao vašu kćer ili kolegini za koju otkrijete da je prodala odluku za koju vas je pitala. Dok je posmatram kako jednu za drugom pali moje cigarete, dok gledam kako joj se od straha za život tresu ruke i kako se

skuplja na stolici kao dete koje je zbog krađe prvi put dovedeno u policijsku stanicu, shvatam da je to nešto drugo... Nešto između prezira i sažaljenja.

Ne znam da li za to što se kod mene javlja postoji ime. Da li su socijalni hirurzi i analitičari porodili termin koji bi precizno definisao šta osećam dok gledam Jovanu Marić, najperspektivniju režimsku glumicu, kako mi, suprotno sopstvenoj volji, u strahu od eksplozije pod nogama koja bi njene veštačke obrve, veštačku kosu i veštačke nokte rasula po jezeru, otkriva šta je činila kako bi zadovoljila nezasitog Mamona. Dok je gledam kako se bori da sačuva život, za koji i kaluđer i terorista jednako veruju da je vredan čuvanja.

I shvatam da je odgovor i u njenom slučaju jednostavan. Nije Jovana Marić rođena gadura, žena crnog srca i pogane duše. Povremeno, dok je gledala pelikane, dok sam je posmatrao kako govori o majci i bratu, u njenom oku video sam istu onu svetlost kao i u očima ljudi čije su duše bile čiste i osetljive na tuđu bol. Ne! Jovana Marić samo je još jedna od bezbrojnih sledbenica princa tame, vojnika pohlepe i nezasitosti, od kojih je beznadežno oboleo svet što je sa ivice provalije u ambis gurnuo Ajšu. Sve što je činila i što sada čini, sve za čim bi žalila kada bi bila sigurna da ću konačno potegnuti oroz ili upaliti štapin, stalo bi u neku od kombinacija prostih arapskih brojeva. Njen život, njena religija i uverenja mogli su se do poslednjeg para cipela u ormanu i poslednje Armirane haljine izraziti brojkama.

I zato ona nikada nije bila i nikada neće biti najveći Ajšin i moj neprijatelj. Ona je samo izvršilac zadaća gospodara kog ni sama ne vidi.

Ona je đule u njegovim rukama, njegov pandur i štapin... Navodna uverenja, briga za Ajšino detinjstvo i položaj romskih žena, samo su tu da ublaže užas koji se javlja u susretu sa ogoljenim Mamonovim likom. Neprozirna ritualna maska. Nešto poput nesvesnog autohtonog odgovora organizma na smrtonosni virus, gde se nova vrsta belih krvnih zrnaca uvek iznova prilagođava novom agresoru.

I nije tu Jovana izuzetak. Dok je trajala hajka zbog presude, na suprotnoj strani, među onima koji su me podržavali, video sam iste takve ljude. I među malobrojnima koji su pravdali odluku kojom je oslobođen Gabriel,

sretao sam one koji su to činili iz razloga sličnih onima zbog kojih je Jovana na Gabriela i mene bacala užarene kamenice. Mnogi od njih navijali su za nas verujući da će put do raskalašnog života, do kojeg je Jovana stigla ranije, do slave i novca, do telefonskog broja premijera, najčistijeg kokaina i seksa sa prvim sekretarima ambasada, biti kraći, bezbolniji i izvesniji ako se obruše na one kod kojih se u ovom deljenju nalazi Gral. Za Ajšu, njenu dušu i ono šta će se s njom dogoditi, i jedni i drugi podjednako nisu marili. Svako od njih je malu romsku devojčicu video samo kao projektil koji, pravilno usmeren, povećava šanse za konačnu nagradu. Mamon je istinski uživao!

Kako sam tako siguran i kako znam da sve to nisu samo najnovija ludila zluradog starca, koji je deformisao misaonu optiku provodeći decenije u proučavanju najrazličitijih pojavnih oblika nečastivog?

Znam zato što sam i sam predugo bio njegov zatočenik!

Kad je poginuo Luka, kad sam završio u sanatorijumu, kada je posle svega umrla i Milica, bio sam jedini koji je znao zašto se sve dogodilo. Od prvog trenutka... Od momenta kada sam ga zatekao izlomljenog kao pregaženog pelikana, u lokvi krvi na asfaltu, dok je onako, kroz poslednje titraje odlazeće duše, jedva čujno govorio „Izvini.. dok mi se polumrtav na asfaltu izvinjavao što ga je usmrtio auto, dok smo jurili odbeglog vozača, znao sam da se sve to zbilo zbog toga što sam i sam bio Luciferov sledbenik. Znao sam da je pohlepa - zbog koje sam sanjao šarene žetone na zelenoj čoji, osluškiavao stakato plastične bele kugle po furioznom krugu, obožavao zvuk mašine koja bljuje kovanice - ono što je zaista ubilo Luku. Jer Mamona ne interesuje novac. Novac, bogatstvo i moć interesuju nas, njegove sluge. U njegovom svetu, novac je samo trapist namazan mišomorom. Mamona interesuju duše slepaca koji jurišaju za njegovim plaštom, i on ih uzima, ali tako da večno održava lanac bola. Dok otima jednu, u nekolicini drugih rasadauje novu smrt, koja će se, čim dođe vreme njegove žetve, pojaviti rađajući nove i nove mladice.

Zato će i Jovana, dušom u kojoj, a da ona to još uvek ne zna, klija

otrovni pelin, u trenutku kada možda već bude zaboravila sve ovo, shvatiti da je ona ubila Ajšu. I tada više neće biti nikoga da joj pomogne. Mamon,

surovi princ tame, kidaće joj deo po deo tela, a ona, istrošena i bez snage, spiskane na zaludno ispoljene strasti, svađe, pohlepu i zavist, neće moći da mu se suprotstavi.

I zato sada, dok je gledam, ne osećam više mržnju koja me je donedavno razjedala. Ispunjava me nešto između prezira i sažaljenja, koje sam osetio kada sam nakon dve nedelje u sanatorijumu prvi put ustao iz kreveta i u isluženom ogledalu ugledao istinu o sopstvenom liku. „Pročitaću ti nešto”, kažem joj i gledam kako umornih i uplašanih očiju naliva sebi još jednu čašu loze.

8. septembar 2014.

Pančevo

Dugo sam razmišljala da li da Vam pišem. Ne verujem u to da reči, naročito onda kada su upućene post factum, mogu na bilo koji način da utiču na suštinu. Pa ipak, jedan događaj, koji je naizgled nepovezan sa razlogom zbog kog Vam se obraćam, naterao me je da ponovo preispitam i ovu mogućnost.

Naime, u nedelju smo moj bivši suprug i ja bili na groblju. Iako već nekoliko godina ne živimo zajedno, imamo običaj da svake godine na taj dan, dan kada se za nas sve završilo, zajedno posetimo Saru. Tako se zvala naša ćerka. Iako je uobičajeno da roditelji za sopstvenu decu biraju najlepše reči, uveravam vas da je Sara bila posebno dete. Taj utisak delili su svi koji su imali priliku da je, tokom njenog kratkog trajanja, upoznaju. Bila je divno, nasmejano biće, čija je duša zračila toplinom. Išla je na balet, sanjala je o tome da jednog dana ode u Japan i, kao i sve tinejdžerke, verovala je da će upravom trenutku, kada to samo bude dovoljno želela i kada za to bude spremna, sresti čoveka kojem će se podariti zauvek. Nekog poput tate - njenog heroja.

Imala je jedva dve godine više od Ajše kada ju je momak, za koga je poverovala da bi mogao biti njen princ, silovao. Njen izabranik i krvnik bio je uzrasta sličnog Gabrielovom. Zabavniji i zreliji od njenih vršnjaka, koristio je masku za koju Sara još nije bila spremna. Opčinjena njegovim rečima i neotporna na njegova lukavstva, pristala je da je jednog

popodneva, tokom kojeg smo suprug i ja bili u vikendici, odvede u stan svog prijatelja. Želela je malo nežnosti, a suprotno njenoj volji, imali su seks. Molila ga je da stane, ali se

„princ” nije zaustavio.

Sve to bi verovatno prošlo kao i gomila sličnih situacija u kojima bi devojke, najpre od njihovih dušmana, a posle i od sebe, bile ubeđivane da takav događaj zapravo i nije vredan pažnje. „I ja sam to želela”, „Sama sam doprinela tome” i slična maskiranja tragova, ružna epizoda bi se s vremenom i u Sarinjoj glavi pretvorila u samo još jedan neželjeni događaj, koji možda neće ostati upamćen, ali koji se ipak nije zbio ni sasvim protivno njenoj volji. Da, sve bi to sasvim sigurno ostalo tako i Sara bi bila sa nama, da njen momak, njen Gabriel, nije poželeo da čitavu tu stvar iz prikrajka, bez Sarinog znanja, snimi i da, kako bi se pohvalio još jednim trofejom, nije ovaj snimak najpre pokazao drugovima, a zatim ga okačio i na Fejsbuk. Kasnije, tokom sudskog postupka, saznali smo da je Sara sve ovo dugo krila od nas, da ga je molila da snimak obriše, da je nudila i da plati, ali da je bilo kasno. Njena golotinja, molbe i uzdasi širili su se Internetom poput požara. Podsmesi vršnjaka i strah od toga da ćemo i mi u jednom trenutku videti njenu sramotu konačno su ispisali presudu. Osmog septembra 2009. godine, u dvanaest časova i dvadeset minuta, sa terase našeg stana na sedmom spratu solitera, Sara je pobegla na mesto za koje je verovala da će je zaštititi od sudbine za koju nije bila spremna. Nikada sebi neću oprostiti što sam nekoliko minuta ranije izašla da bacim đubre. Suprugu nikada neću oprostiti što je, po mom izlasku, uključio aparat za brijanje.

Verovatno se pitate zašto sam se u svemu ovom setila baš Vas. Neposredan povod je činjenica da je toga dana na klupi pored Sarinog groba neko ostavio primerak „Svedoka”, u kojem sam videla tekst o Vašoj presudi. Najpre nisam obraćala preteranu pažnju na ovu koincidenciju, ali sam kasnije pomislila kako je moguće da je upravo to znak koji mi je ostavljen, kako bih Vam se obratila i ispričala sve ono što mislim od kada sam prvi put čula vest o oslobađajućoj odluci.

Ne ulazim u motive zbog kojih ste oslobodili Gabriela. Sarin silovatelj je na kraju dobio nekakvu vaspitnu meru pojačanog nadzora, jer je navodno bio mlad. Naknadno smo saznali da mu je otac bio jedan od vodećih ljudi u

Rafineriji i blizak moćnim ljudima u vlasti. Po prirodi stvari, ne verujem da je to bio slučaj kod Gabriela. Možda ste samo želeli da manifestujete sopstvenu probranost, pripadnost višoj vrsti, gađenje prema onima kojima darujete pomilovanje. Moglo bi se zaključiti svašta, ali to nije ono zbog čega Vam sve ovo pišem.

Razlog zbog kojeg Vam se obraćam je sasvim drugačije prirode. Naime, duboko verujem da ste, odlučivši da oslobodite tog čoveka, zauvek preuzeli odgovornost za Ajšinu sudbinu. Da ste ga osudili, odgovornost za njega i Ajšu pala bi na zatvorsku ustanovu, pedagoge, vaspitače, možda i društvo u celini. Ovako, ostali ste samo Vi.

I to ne samo zato što ste ga pustili da išeta slobodno iz vaše sudnice. Možda još i pre, zbog toga što ste, svesno ili nesvesno, ali ipak sopstvenom odlukom, doveli do toga da sramota jedne mlade, duboko ranjive žene, u punoj meri izađe pred krvi žednu svetinu. Ajšinom tugom i bolom, nakon Vašeg slučaja, sada se bave svi - od prodavačica u samoposlugama i vozača tramvaja do medicinskih sestara i sociologa. Baš kao što je to bio slučaj i sa mojom Sarom. Tešku ste karmu navukli na sebe, gospodine Dedijeru!

Ne znam da li ste toga svesni, ali ja sam, eto, osetila potrebu da Vam to kažem.

Biljana Đurđević Sarina mama

Jovana

„Šta misliš?” pita me dok pokušava da ukroti još jedan napad kašlja.

„O čemu?”

„O ovome što sam ti pročitao.”

„Optužila te je. I ja sam.”

„Da, ali zbog različitih stvari”, kaže i iskapljuje čašu vode, koja mu nakratko smiruje gušenje. „Ti si bila dovoljno bestidna misleći da razumeš poentu, ona se zadržala na formi koju je smatrala opasnijom od suštine. Poručila nam je da bi njena ćerka sigurno preživela silovanje, ali da nikako nije mogla da preživi nas. Razumeš?”

„To je budalaština!” Srce se penje u grlo i kreće da dobuje. „Najbolji način da zaštitimo žrtvu je da ćutimo o onome što joj se dogodilo, zar ne?”
„Ponekad, možda. Nisu sve istine bolje od svih ćutanja.”

„Možda za tebe”, kažem i osećam puls u ušima. „Ne prija mi ovaj razgovor.”

„U redu... Ionako je tvoj red. Nastavi.”

„Zaista imaš eksploziv?”, pitam ne bih li skrenula tok razgovora. Odsutno klima glavom i pruža mi telefon.

„Javi uredniku da ćeš kasniti.”

„Kasniti?” Smejem se histerično. „Jasno ti je da će uskoro poslati policiju po mene. Ne brine te to?”

Sada se smeje i on.

„Naprotiv! Žurka će biti bolja!”

Kratak i neprijatan razgovor s Dejanom uverava me da je i njegov fitilj dogoreo. Smušeno objašnjavam da sam ostala bez telefona i da su se stvari iskomplikovale.

„Jebite se i ti i on!”, viče i prekida vezu.

„Urednik je ljut?”, pita Pavle ne dozvoljavajući mi da saberem misli. Sklapam oči umesto odgovora.

„Nije se ponudio da dođe da te odmeni?” Ceri se. „Ćudi me. Mislio sam da je u pitanju džentlmen.”

„Zašto im toliko smetaš?“ pitam kako bih se izborila za predah. „Koje je tvoje objašnjenje? U redu, zaratio si sa svojima, ali zašto ovi iz ministarstva žele da ti skinu glavu.“

Rukom prolazi kroz umršenu kosu.

„Zaista ne znaš ili samo pokušavaš da dobiješ na vremenu?“

„Moje vreme je odavno iscurilo. Zaista ne znam.“

Nekoliko trenutaka ćuti. Razmišlja... Zatim naglo uzima telefon sa stola i prevrće po njemu. Potura mi ekran.

„Poznaješ li gospodina?“

Na ekranu vidim kratko čelo i čekinjaste obrve Momira Rakonjca, pomoćnika ministra pravde. Veseli se na nekoj proslavi. Ispred njega je oval s pečenjem i nekoliko boca belog vina. Klimam glavom u znak potvrde.

„Pomoćnik Rakonjac.“

„Bingo!“, kaže Pavle.

„I?“

„To je pitanje za tebe“, kaže i vraća telefon u džep široke karirane košulje.

„Šta te zanima?“

Ponovo se smeje. Lagano, osluškujući svaki udah svog smeha, ceri se kao neko ko ima sve vreme ovog sveta. Kao neko čiji avion nije upravo poleteo sa Golubovaca. Trenutak kasnije, primiče mi lice na kojem iz te blizine vidim sitnu mrežu tankih crvenih kapilara.

„Interesuje me njegova uloga. Pre nekoliko godina gospodin Rakonjac je bio moj pacijent. Zanima te?“

Zbunjena sam. Ne deluje da blefira. Nakon svega, bilo bi banalno.

„Slušam?“

„Uvaženi pomoćnik je posredovao u davanju mita na carini. Povezivao je uvoznike cigareta i carinike za koje se znalo da su šareni. Za to je dobijao proviziju. U to vreme je bio sitni pravnik u Carinskoj ispostavi Beograd.”

„I? Šta je bilo s tim?”

„Nisi se zainteresovala za taj slučaj? Da li je moguće? Istraživački novinar tvog kalibra?”

Sležem ramenima koja ponovo postaju teška.

„Bio je nahvatan na merama. Tako u žargonu zovemo...” „Prisluškivanje?”

„Da.”

„Osudio si ga?”

„Ne, nažalost. Koleginica Marjanović je, uz jedno od najneverovatnijih obrazloženja koje sam do tada čuo, izdvojila transkripte iz spisa. A tužilaštvo se na njeno rešenje nije ni žalilo. Šta kažeš?”

„Sonja Marjanović?”

„Upravo! Njen omiljeni metod uklanjanja dokaza. Kasnije se učlanio u stranku, napredovao i čitava ta epizoda mu je oprostena. Moguće je da mu je i pomogla da dođe na ovo mesto, jer ga taj leš iz ormana drži na kratkom povocu. Međutim, nikada mi nije oprostio to što sam dvaput odbio da prihvatim zahtev branioca za izdvajanje razgovora u kojima ugovara procenat za sebe i šalje instrukcije u vezi sa smenama u kojima su pouzdani carinici. Znao je da mi je bilo savršeno poznato o kakvoj protuvi je reč. Da li ti ta sprava još uvek radi?”

Potvrdno klimam glavom.

„OK”, kaže. „A sada ti... Pričaj mi šta znaš o uvaženom pomoćniku ministra pravde, gospodinu Momiru Rakonjcu? Kakva je njegova rola u Ajšinom ubistvu?”

Nekoliko trenutaka po glavi prebiram po prašnjavim fajlovima...

Sećam se da sam Rakonjca upoznala odmah po promeni vlasti. Iz kabineta je traženo da s njim napravim intervju u vezi s planovima nove vlade u oblasti reforme pravosuđa. To se uvek odvija na isti način. Pozove neko od njihovih savetnika za medije, saopšti nam šta je u agendi novog ministra i kako bi sve to trebalo ispratiti. Propaganda. Da li ju je moguće odbiti? Naravno, ali onda ostaješ bez ekskluziva, a možda i bez posla, jer ćeš doći na crnu listu ljudi u čijim rukama je daljinski. Nadam se da kapiraš.

Rakonjac je na prvi pogled delovao šlifovanije od većine tipova iz premijerovog kabineta. Bio je uredan, imao manire i poštovao ugovoreno vreme, što s većinom njegovih kolega nije bio slučaj. Terazijski Crnogorac, što bi rekla moja majka. Bilo je vidljivo da se trudi da ostvari što prisniji kontakt s novinarima.

„Postoje dobre i loše strane toga da ste na vlasti”, govorio je. „Jedna od dobrih je ta da možete da pomognete ljudima koji to zaslužuju. Možete me pozvati šta god vam zatreba, Jovana.”

Sretali smo se često. U najvećem broju slučajeva, informacije iz kabineta ministra delio je on. S vremenom sam stekla utisak da je Rakonjac stvarni šef parade, a da ministar služi samo za slikanje i protokol.

Još jednom ću reći da se nadam da sve ovo nećeš zloupotrebiti...

Od početka je bio izuzetno zainteresovan za Gabrielov slučaj. Kada je

čitava stvar buknula, dolazio je nekoliko puta u redakciju. U početku je uglavnom razgovarao sa Dejanom, koji mi je prenosio šta je na tim sastancima dogovoreno. Međutim, Rakonjac se dva puta obratio i lično meni.

Prvi put kada je zatražio da napravim razgovor sa Radom Jovanović, predsednicom Udruženja Roma. Rekao je da su u udruženju zgroženi zbog presude, da je to uvreda za sve njih i da bi bilo dobro da njihova reakcija

bude objavljena na naslovnoj stranici u prvom narednom broju. U tom trenutku mi nije bilo čudno što on ima takva saznanja. I ranije smo iz ministarstva dobijali spisak nevladinih organizacija koje su bile na beloj ili crnoj listi. Znalo se, na primer, da je Udruženje pravnika u pravosuđu njihov projekat i ti klinici su imali prednost nad svim ostalima kada je o medijskom prostoru reč.

Rada mi je saopštenje poslala mejlom i ja sam ga, po dogovoru s Rakonjcem, objavila. Bilo je žestoko. Obrazloženje presude nazvali su fašističkim. Svidelo mi se kada sam ga pročitala. Bio je to još jedan bum. Javljali su se kolumnisti, komentatori, profesori... Tih dana je bilo baš mnogo posla oko tebe i Gabriela.

Međutim, ono za šta si me već nekoliko puta pitao, dogodilo se nešto kasnije. Dejan mi je jednog popodneva rekao da je zvao Rakonjac i da je zamolio da dođem do kabineta.

„Ministra pravde?“, pitala sam.

Potvrdio je. „Mislim da je nešto u vezi s presudom. Izgleda da je važno.“

I ranije sam povremeno odlazila u Nemanjinu, ali nikada nakon radnog vremena. Bio je novembar ili decembar... u svakom slučaju, kada sam ušla u zgradu, već je uveliko pao mrak.

Rakonjac me je sačekao u kabinetu sa ženom koju sam tada prvi put videla. Kasnije će mi je predstaviti kao tvoju koleginicu, sudiju Sonju Marjanović iz Apelacionog. Pomenuo si je malopre i to je upalilo lampicu u mojoj glavi. Čim sam kročila u prostoriju, shvatila sam da se to dvoje od ranije dobro poznaju. Ne isključujem ni mogućnost da su se pre mog dolaska tu na kožnom trosedu i kresnuli. Znaš onaj osećaj kada uđeš u sobu u kojoj još uvek miriše seks... Rakonjac je bio vidno raspoložen. Ponudio me je pićem. Nasuprot njemu, ova iz Apelacionog glumila je učtivost. Smeškala se poput kaluderice koja pod mantijom šteka vaginalne kuglice.

„Jovana Marić“, predstavio me je svečano Rakonjac. „Ona će napraviti članak o tvojoj presudi.“

Pokušavala sam da shvatim šta se događa. Ispred njega se nalazila gomila papira.

„O čemu je reč?“, pitala sam trudeći se da prikrijem zbunjenost.

„Ona skandalozna Dedijerova odluka izmenjena je na Apelacionom. Manijak je, hvala bogu, osuđen.“ Okrenuo se ka Marjanovički. „Kada ćete je pustiti iz suda?“

„U ponedeljak“, tiho je promrmljala Sonja odmeravajući me.

„OK“, reče Rakonjac zaverenički. „U ponedeljak. Potrebno nam je da odmah imamo dugačak tekst o tome. Ovo ti dajem u poverenju.“

Pružio mi je nekoliko listova hartije na kojima sam videla zaglavlje Apelacionog suda. I dalje nisam bila načisto o čemu je reč.

„To je presuda koja još nije objavljena.“ Sudinica je raširila oči, blagonaklono klimnuvši glavom.

„Molim vas da ovo ne pokazujete nikome do ponedeljka“, prošaputala je konspirativno. „Gospodin Rakonjac je tražio da vam je dostavim, iako to nikad ne činimo. Mogli bismo imati problema.“

Nekoliko trenutaka procesuirala sam ono što se preda mnom odvijalo. Videla sam reči: „U ime naroda...“ Videla sam: „Preinačava se presuda...“ Videla sam Gabrielovo ime... Ponovo sam videla Banatsku Čoku i Crveni Gaj... Bila je negde tu i Ajša...

I na kraju, tu u mojim rukama, odluku kojom Gabrielu izriču šest godina zatvora.

Možda će ti danas to izgledati glupo, ali... Prvi put te večeri učinilo mi se da možda nešto sa svim tim u vezi s Gabrielom nije u redu. Ali ne mislim na to što je kažnjen... Dugo sam se borila za to. I lagala bih kad bih rekla da mi nije imponovalo to što je moja borba dala rezultat. Međutim, pomislila sam da nikada nisam tako zamišljala ljude koji kažnjavaju. Jer nekako, Rakonjac i Marjanovička, u tom kabinetu slatkasto-otužnog mirisa, u toj kancelariji

koja je vonjala na jebarnik, podsećali su pre na ocvalog kupler-majstora i oronulu madam nego na one koje smo ovlastili da u naše ime izriču kazne. Znam takve tipove! Ali sve to mi je prošlo kroz glavu samo na trenutak. Jer u novinarskom poslu ovakvi darovi dobijaju se možda jednom-dvaput u karijeri. Ushićena zbog toga što ću prva imati vest, otrčala sam kući da za vikend pripremim tekst o Gabrielovoj kazni. I verovala sam da je i ono što sam i sama pisala doprinelo toj maloj pobedi pravde, koja će učiniti da mizogini seksistički muški svet pretrpi barem jedan mali, ali za mene nesvakidašnje sladak poraz.

III DEO SMRT MANDARINA

Pavle

Bio sam mlad kada sam prvi put čuo tu misao. Gimnazija. Profesorka filozofije govorila je o Balzaku i njegovoj dilemi. Veliki pisac se pitao da li bi (a da to niko nikada ne sazna) čovek bio spreman da sopstvenim mislima prouzrokuje smrt nekog starog, bolesnog i nikom potrebnog Mandarina ako bi zahvaljujući tom činu postao neizmerno bogat. Dakle, samo misao koja rađa posledicu za koju niko nikada neće saznati, a zauzvrat bogatstvo koje ceo život čini ugodnim i ispunjenim zadovoljstvom.

Kasnije sam dugo razmišljao o tome. Kratka reminiscentna epizoda u Selimovićevom *Ostrvu* ponovo je u meni pokrenula krug preispitivanja. Pokušavao sam da sebi što realnije predstavim oba pomenuta događaja. Na jednoj strani trenutak kada ulazim u privatni mlažnjak, koji me vozi ka omiljenom letnjakovcu na sardinijskoj steni, sa koje gledam najduži zalazak sunca i uživam u kohibi, a s druge strane poslednje udahe dugobradog starca na ulasku u pekinški metro dok provejava prvi sneg. Trenutke u kojima zbog moje misli ispušta dušu.

Većina mojih prijatelja, bez mnogo razmišljanja, lakonski je davala očekivani odgovor. Za razliku od njih, ja sam bio uzdržan. Za mene je prebrzo izrečena misao predstavljala odraz nepoštovanja prema Balzakovoj dilemi (on ju je, doduše, pripisivao Rusou), ali i prema sebi. Iako sam od početka osećao da, uprkos blagodetima takvog izbora, ne bih bio kadar

nositi starca na duši, želeo sam da to osećanje sazri. Smatrao sam da ću tek tada uspeti da sagledam da li se u mojim mislima krije larva ili pak raskošni leptir. Trudio sam se da opipam starčevu ruku koja me poslednjim damarima steže, ali i jedro jahte kojom bih plovio Sredozemljem, da čujem njegove poslednje reči, ali i šum talasa koji zapljuskuje malo privatno ostrvo, na kojem odrastaju moja deca, da u nozdrvama zateknem miris mokraće u kojoj Mandarin napušta ovaj svet, ali i vetar pun lavande koji se širi s ljubičastih provansalskih polja dok izvijam glavu u kabrioletu boje smaragda. Posebnu pažnju u ovim

razmišljanjima posvetio sam momentu tajnovitosti, vraćajući se iznova i iznova na misao o tome da niko nikada ne bi saznao za moju odluku. Ove ekskurzije dovodile su me pred vrata jedne druge misli - one o nepostojanju greha (ono što je nemoguće saznati zapravo ne postoji), ali sam, ipak, brzo napuštao takav kurs.

Čak i kada sam, uz punu osvešćenost, rešio Balzakovu dilemu, shvatajući da je i neotkriven greh cena koju ne bih mogao da podnesem, priča o umirućem Mandarinu čuči u meni sve do danas. Poput nikad izvađenog projektila, koji je s vremenom srastao sa tkivom žrtve, postala je nerazdvojni deo moje unutrašnjosti.

Javljala se u različitim oblicima kada god bih svesno ili nesvesno preispitivao određene izbore i odluke koje sam tim povodima donosio. Povremeno mi je pomagala, povremeno mi je život činila gorčim i teže prohodnim, ali me je uvek terala na jednu vrstu moralne pokore.

Ovih dana setio sam se ponovo priče o Mandarinu u dva sasvim različita slučaja, koji na prvi pogled nemaju mnogo dodirnih tačaka ni s pričom, ali ni međusobno.

Prvi je Milgramov eksperiment. Pretpostavljam da si čula za njega. Ako nisi, pojasniću ti. Reč je o ispitivanju tokom kojeg su dobrovoljci, uvereni da je sve stvarno, pristajali da kažnjavaju ispitanike koji ne bi pokazali zadovoljavajući uspeh u memorisanju uparenih reči. Ovo kažnjavanje podrazumevalo je usmeravanje sve snažnijih strujnih udara u telo žrtava, pri čemu su učesnici u eksperimentu bili ubeđeni u to da su ovi strujni šokovi stvarni, iako to, iz razumljivih razloga, nije bio slučaj. Rezultat

Milgramovog eksperimenta sve do danas nije prestao da zbunjuje psihologe, sociologe i antropologe, ali i obične smrtnike. Većina učesnika eksperimenta nastavljala je da kažnjava ispitanike čak i onda kada je snaga struje, puštena kroz elektrode u telo žrtava, kako su verovali, dosegla i nekoliko stotina volti. Bili su spremni, dakle, i da ih ubiju. Za razliku od većine, mene rezultati Milgramovog eksperimenta nikada nisu zbunjivali. Poslušnost autoritetu i konformizam su nešto sa čim sam se već susreo u priči o smrti starog Mandarina, ali i nebrojeno puta kasnije, tokom sudijske karijere. Zapravo, veći deo mog profesionalnog života svodio se na rad s ljudima spremnim da u telo žrtava sjure na stotine volti struje, i to isključivo na osnovu uverenja da su i takvi postupci pokriveni zakonom. Slično se dogodilo i kada sam pre dvadeset godina, tokom boravka u Krakovu, u pauzi konferencije s kolegama posetio memorijalni centar logora Aušvic. Zastrašujući prizori spavaonica, u kojima još titraju duše udavljenih u gasnim komorama, gomila ženske kose, spremne za radnička odela i mornarsku užad, i dimnjaci krematorijuma većinu

prisutnih ostavilo je u dilemi: *Ko su ljudi spremni na ovakve stvari? Kako je sve to moguće?*

Na momente sam se osećao neprijatno. Činilo mi se da u čitavoj grupi jedino ja nisam imao slične nedoumice. Bio sam zatečen jasnom spoznajom da su ljudi kadri da ubace kantice ciklona B u ventilacione otvore logorskih kupaonica, da ledenom vodom iz šmrkova polivaju ukočena gola tela isterana na sneg i da eksperimentima *in vivo* proveravaju otpornost ljudske lobanje na pritisak stege zapravo isti ti sa kojima u tim trenucima obilazim porušene barake Birkenaua. Među kolegama, s kojima sam do pre nekoliko trenutaka delio salu razmenjujući misli o nezavisnom pravosuđu, video sam ulickane replike Ajhmana, Mengelea i Geringa. Bili su to potpuno isti šrafovi režima, koji je u jednom istorijskom trenutku samo podigao lestvicu poslušnosti, zahtevajući od sopstvenih patricija da pripadnost i vernost pokažu jasnijom vrstom odlučnosti.

Kasnije, kada sam o svemu razmišljao, shvatio sam da ponovo uzrok razlike između mog razumevanja i njihovog površnog zgražavanja treba tražiti u činjenici da tokom sopstvenog odrastanja nisu posvetili dovoljno pažnje problemu Mandarinove smrti. Drugim rečima, verujem da su, u potrebi da

što pre manifestuju odanost građanskom moralu, samo bili površni. Da nisu momentalno zaokružili odgovor, da su pomirisali jedra i dotakli starčevu ruku, verovatno bi se i sami spremnije zagledali u oči Frica ili Gertrude u trenutku dok popisuju pristigle i dodeljuju im brojeve, i videli bi u njima sebe. Da su tako postupili, verovatno bi lakše razumeli zašto je većina mojih tadašnjih saputnika, samo nekoliko godina kasnije, kada je proglašeno vanredno stanje, na mig države, bez obrazloženja i dokaza, masovno zatvarala okrivljene, spremno saučestvujući u ordalijama u osnovi istog tipa. Da je jedino što ih razlikuje višak sreće, koji je proistekao iz toga što njihovi gospodari, za razliku od onih u osvjenćimskoj ravnici, još nisu skupili hrabrost za konačno rešenje.

Danas sam još uvereniji nego što sam tada bio da su i Ajša i Gabriel žrtve istog ovog principa. Iako su, bez sumnje, na slična pitanja davali poželjan odgovor, njihovi dželati zapravo su u ključnom momentu nesvesno birali bogatstvo nauštrb starčevog života. Zaslepljeni željom da unište nepoželjnog sudiju, da očuvaju značaj sopstvenih udruženja i opravdaju donacije koje ova dobijaju, da potvrde moralni kredibilitet i misionarsku ulogu, ili - poput tebe - da podignu čitanost i tiraž uz zavodljivi osećaj da čine dobro, jednom rečju, birajući sopstveno blagostanje naspram razmišljanja o dobrobiti drugog, oni su... zapravo, vi ste gurnuli tu decu u krematorijum.

I upravo je u toj nevidljivosti najveća sličnost između Ajše i starog

Mandarina. Dok je kod starca tajna o zlodelu čuvana udaljenošću i njegovom savršenom efemernošću, u Ajšinom slučaju ona je negovana izuzetnom kompleksnošću čitavog procesa i brojnošću zahtevanih interakcija. Neupućenom posmatraču bilo je izuzetno teško da poveže način na koji su se vaše sasvim različite delatnosti stapale u konačni savršeno ukomponovani mozaik zla. Plin ste puštali tiho, s više strana, deleći ubilački posao stotinama ruku, kako nijedan od vas, poput vojnika u streljačkom stroju, ni na trenutak ne bi pomislio kako je njegovo zrno bilo presudno. Put do pakla, koji je čekao Ajšu i Gabriela, bio je popločan pojedinačnim namerama da se devojka spase.

Zato je važno da i dalje pažljivo slušaš šta se, posle uspešne osnovne akcije, događalo sa vašim nasumično odabranim žrtvama.

Kažu da je, kada je čuo presudu, Gabriel na nekoliko trenutaka zanemeo. Otvarao je usta poput bakalara kojeg je pijani ribar zaboravio na vrelom avgustovskom suncu. Mnogo kasnije, kada budem spremao njegovu odbranu, Cula će mi reći da mu je trebalo vremena da shvati šta se dogodilo.

„Čuo sudiu, al to više nije bio on.”

Okretao se prema Ajši, koja se okretala prema Esmi, pogledom je tražio branioca, koji je nemoćno slegao ramenima, zurio je naposljetku u sudije, koje su se nervozno vrpaljile u foteljama, spremajući se da krenu. Pokušavao je da u nečijem pogledu, grimasi ili osmehu pronade potvrdu da ono što je čuo zapravo nije izgovoreno. Oblizujući osušene usne, Sonja Marjanović je procedila kroz zube:

„Pretres je završen. Možete ići.”

Šest godina zatvora odmerili su Gabrielu za njegov greh sa Ajšom. Dve hiljade sto devedeset dana, pedeset dve hiljade pet stotina šezdeset sati, više od tri miliona minuta, nakon pažljivo organizovane kampanje, pripreme javnosti i pregovora sa Mamonovim izaslanicima, odrezao je kantar Sonjinog veća. Iako bi i minimalna kazna od pet godina u ovom slučaju predstavljala surovo sankcionisanje Gabrielovog čina, želeli su da budu sigurni da im niko neće prebaciti da su za zločin, koji je u toj meri uzburkao javnost, izrekli najmanju predviđenu cenu.

„Imamo pravo na još jednu žalbu!”, vikao je Gabrielov branilac, pokušavajući da umiri uplakanog momka, koga su pospani stražari izvodili iz sudnice. U tim trenucima vazduh je, prema Ajšinim rečima, mirisao na izgorelo meso. Formalno, Gabriel je zaista imao pravo na žalbu. Međutim, njegovom braniocu je, jednako kao i svima koji su tog popodneva bili tu,

bilo jasno da su Gabrielove žalbe, nade i šanse zauvek potrošene. U momentu kad je Sonja preklopila kožni neseser, rekavši zapisničarki da joj naruči duplu slađu sa malo mleka, za momka iz Crvenog Gaja životna utakmica je i konačno bila završena. Zauvek...

Konačni ishod očekivano je potvrđen svega mesec dana kasnije, kada je još jedno veče Apelacionog suda odbilo i poslednji Gabrielov argument. Karta za njegov put u grotlo srpskog kazamata bila je overena. Dugo čekana i pažljivo planirana pravda, u čijem kovanju si i sama učestvovala, konačno mu se osmehnula. Pedofila ste najzad smestili u kavez, a sudija koji je pokušao da prevari sistem konačno je raskrinkan! Popijmo u to ime još po jednu, Jovana!

Gabriel

„Bićeš ti dobro, Gabriel!”, govorio advokat, a on znao. „Pogrešio je sud. Strašno je pogrešio i ja ću da probam sve.”

Si znao da je advokat dobar čovek, da se trudi i da će još da proba sve... Si znao al te ipak bilo stra, jel moraš u ćorku, a nikad u ćorku nisi bio.

„Ako budeš dobar”, kaže advokat, „pustiće te za tri-četiri godine. Ništa to nije! Čas poso će prođe!” Pozdravlja se s tobom. Stiska ruku. Ostavlja cigarete... Oćeš nešto da ga pitaš, al stojiš ko mula, gledaš u one cigarete el reći ne idu iz usta, el u glavu zui ko u košnicu. Šes godine... Šes godine će da stariš ovde...

Ajša plakala, kaže, ne srne to da se desi da ti ideš tamo, Gabriel.

„Će pobegnemo”, kaže i plače ko *čhavorro*. „Će pobegnemo zaedno, ne ideš nigde, ne dam! Dok sam živa ne dam d ideš od men!”

Slušaš je, a još ti teže.

„Di da pobegnemo, Ajše?”, pitaš. „Di? Kuda da bežimo kad vidiš da ni ovde di smo bili, di nismo bežali, ne mož?” A ona samo plače i ćuti.

I Gunar ti reko da bežiš. Kaže, daće ti neku lovnu da se snađeš, sve dok ne prođe.

„Beži”, kaže, „nie ćorka za tebe. Će te nagrđi. Nisi ti za to, ti si za svirku”, kaže Gunar, a Gunar zna jel bio u ćuzu zbog tuće na neku svadbu. I ondak si se zamislio. Ne znaš šta da radiš i nemaš kog da pitaš da ti kaže. Jedan dan misiš d ideš, da se javiš odma da što pre prođe... da što pre advokat mož da moli za tebe... Drugi dan misiš da bežiš negdi... Misiš kako trčiš kroz šumu, *kaš dži kaštete, bar dži bareste*⁵³, kako trčiš kroz njivu, kroz reku... Sanjaš kako bežiš i ne staješ sve dok ne dođeš negdi di više nema ljudi... Di nema nikoga... Na kraj svet da odeš... Di te niko ne zna. Legneš tu u neki lad, pod neko drvo, zviždiš, pušiš i čekaš da dođe Ajše. I ondak dvoje vas

će počnete od početak, sas Džavida i Sarandu. Nema love, nema *khanči*⁵⁴, al jedete voće, pijete vodu... Praviš mic po mic kuću u šumu, od drva za vas... Će živite slobodno ko *ruv*⁵⁵, ko *čirikli*⁵⁶, ko

vaši stari što pričali da bilo ranije, niko vas ne pita i ne traži ništa. I znaš da moglo bi tako. Srce ti tada puno sreće, Gabriel, ko da si već pobego... Skoro si već rešio da bežiš i ondak jedan dan u sud vidiš sudiu Dedier. Ide kroz kodnik ko *Devla* onako u tamno odelo... *Gadžo!* Gledaš ga i kažeš sebe: *Sudia zna... On zna šta da radiš... Pitaj njega, Gabriel! Sudia znao da nisi kriv. Ako je znao šta je pravo tad, će da zna da kaže šta je pravo sad, sto posto.* I tad ti, tu na kodnik, došla ta pamet. I si otišo kod sudije, ti Gabriel, ti ciganin jedan, si otišo kod sudije, eeej!

I te primio sudia Dedier u kancelariu! Sediš tu saš njim, se gledate i kažeš:

„Šes godine me osudili, sudio.”

„Znam”, kaže on i klima sas glavu. Puši...

„Teo bi nešto da pitam”, kažeš.

„Reci”, kaže on.

Se misiš kako da kažeš to, prevrćeš po glavu reči ko siću u bušan džep, se plašiš da se ne naljuti i ondak samo odjednom izleti:

„Ne znam da l da bežim, sudio.” Gutaš pljuvačku, a ona jaka ko rakia.

„Sam došo da te pitam dal da bežim il da idem, i... Nije ćorka za mene. Mi kaže i Gunar, a on bio u ćorku. Oću da pitam, i kako kažeš, tako ću uradim.”

Ćuti sudia... Ćuti i gleda me. Razmišlja... Pali još jednu cigaretu... Vidi se, ni mu je lako.

„Mislio sam da nisi kriv, Gabriele”, kaže. „I sada mislim da nisi kriv. Ali Viši sud je rekao da ja nisam u pravu, a Viši sud je pametniji od mene.”

Si ga slušo svaku reč.

„Veruješ li u Boga, Gabriele?“, pita.

Šta da kažeš? Ne smeš da lažeš sudiu ako si došo da ga pitaš za savet. „Pa... onako... Veruem, pomalo... Kad se uplašim... I na groblje...“ Klima sas glavu sudia i puši.

„I ja“, kaže i se smeje. „Znaš“, kaže, „i Isusa su razapeli na krst, iako nije bio kriv. U jednom trenutku je i vikao: *Moj Bože, zašto si me napustio?* Nije mogao da shvati zašto je ostavljen sam kada nije učinio ništa loše. I Isus je, znači, imao sumnje, ali nije bežao. Iako je znao da je nepravedna, prihvatio je kaznu.“

Si ga slušo, svaku reč, i vido si da sudii teško.

„Nemaš gde da bežiš, Gabriel“, kaže, „od sveta u kojem živimo nema kud da se pobegne. A taj svet je izmislio takvu kaznu... Prihvati je ko kišu, ko bolest, ko smrt roditelja za koju nisi kriv. Ko zna zašto je to bolje. Prihvati i probaj da ne postaneš gori čovek nego što si bio.“

Si ga slušo i zapamtio si svaku reč. I tada si dono odluku.

„Fala, sudio. Fala!“ Posle njegove reči u glavu se sve izbistriilo. Sudia Dedier ti pomogo da doneseš odluku.

„Idem da odležim svoje. Kad tako kažeš, idem!“

I kreno si, Gabriel.

Kreno si, el tad si moro da kreneš.

Pavle

Bio je to poslednji put da sam ga video pre odlaska u Zabelu. Kasnije sam mnogo puta razmišljao o tome šta bih mu rekao tog popodneva u kancelariji da sam znao ono što sada znam. Da li bih smogao snage da mu kažem da beži, ili bih opet postupio isto, pozivajući se na obavezu poštovanja propisa? Da li bih uspeo da iskoračim iz očekivanog, predvidivog i bezbednog i obratim mu se kao ljudsko biće, a ne samo kao prvosveštenik

poretka? Da li bih mogao da budem bilo šta drugo od onoga što sam oduvek bio? Jer danas, sa ovim što znam, nemam nikakve sumnje u to da je jedini pravi odgovor na Gabrielovo pitanje bio: Beži!!!

Ali danas je kasno. Gabriel me je poslušao, kao što pristojni sin poslušao oca, uplašeni prijatelj prijatelja i vernik paroha. Otišao je da se javi na izdržavanje kazne, noseći u grudima priču o Isusu. Tako sam još jednom na putu Gabrielove golgote nehотиčno na sopstvena pleća natovarao i njegov krst.

Pričaće mi kasnije kako je dugo zurio u visoke zatvorske zidine požarevačke kaznionice i kako je čekao poslednji trenutak da se javi. Delovali su mu kao obrisi tuđinskog grada, iza kojih ga je čekala armija nepoznate snage. Koračao je pustom džadom, tumarao blatnjavim poljem, slušao promrzle kerove kako laju, sve kako bi odgodio neminovno. Znao je da dugo neće čuti te zvuke i da dugo njegove noge neće ići stazama koje su same odabrale. Puštao je da mu po jeziku padaju ledene pahulje tihog februarskog snega. Želeo je da zapamti njihov ukus i hladnoću, kako bi ih u beskrajnim noćima pozivao u pomoć, kao svedoke sećanja da je nekad bilo drugačije. U džepu je gužvao Ajšinu fotografiju.

„Za šta si ovde, lepi?” Šef straže Goran Marjanović čkiljio je kroz napola spuštenu kapak, koji se nakon preležanog šloga nikada nije vratio u prvobitni položaj. Gabriel je zurio u njegovo smežurano lice, pokušavajući da pronade nešto što prepoznaje. „Krađa, a? Mora da si mazdisao nešto, jelda, lepi?”

Ćutao je. Stražareve reči lepile su se po njemu poput perja uvaljanog u katran. Bilo ga je stid da odgovori. Tada, onako zbunjen i pokisao, nije mogao znati da Goksi, kako su ga u zatvoru zvali, dobro zna za njegovu presudu, baš kao što je u slovo znao i presude svih drugih koji su stizali u njegovu apsanu.

„Obljuba s detetom”, promrmljao je najzad Gabriel.

„Ne čujem te!”, teatralno viknu Goksi. „Kaži glasno, zašto se stidiš? Niko ovde nije svetac.”

„Obljuba s detetom”, reče nešto jasnije Gabriel. „Ali to je...”

Goksijev zvižduk preseče prostor. Nekoliko zatvorenika se okrenu. Začu se žamor...

„Obljuba s detetom?!”, uzviku Goksi tobož zaprepašćeno. „Da li je moguće, Gabriele? Da li je moguće da si obljubio dete?”

Stajao je tamo na dugom sivom hodniku kao zarobljeni poglavica vezan za konjske repove.

„Čuješ li ovo, Bosanac?!”, povika Goksi. „A ti, Šćepo? Gabriel leži za obljubu deteta! A vi? Babojepci!” Sa svih strana odjekivao je smeh koji je podsećao na graktanje. „Što ste se kurčili, kurčili ste se. Dobili smo novog šefa spavaonice.”

Obukao je sivo čojano odelo. Mirisalo je na stotine muka bezimernih prethodnika. Zurio je u preduge rukave iz kojih su virili vrhovi nekada njegovih prstiju.

„Slušaj me dobro”, rekao mu je Goksi držeći u rukama Ajšinu fotografiju pronađenu u džepu Gabrielovog kaputa. „Došao si na gadno zajebano mesto. Šest godina iza ovih zidina dovoljno je da i od mnogo boljih od tebe napravi neupotrebljive ljude... Kašu... Biljke... Kišne gliste... ne znam da li me razumeš?”

Kratko je klimnuo glavom. Neko je već dobacio: *Mrtav si, Cigane!* „Jedini način da sve ovo preživiš i da se vratiš u tu tvoju vukojebinu koliko-toliko tačan je da poštuješ pravila koja ovde imamo. Je l' jasno, Gabriele?”

Ponovo je klimnuo. Okretao se oko sebe, hvatajući krajičkom oka iskrivljena lica zatvorenika koji su se cerili.

„A znaš li koje je pravilo najvažnije od svih pravila, Gabriele? Koje pravilo nikad ne sme biti prekršeno?”

Sada je ćutao slegnuvši ramenima.

„Ne znaš? OK, reći ću ti sada. Najvažnije od svih pravila je da ovde postoji samo jedan bog. Ne dva, ne tri, samo jedan! A znaš li ko je taj bog, Gabriele?”

Pomirljivo, gotovo pokajnički, ponovo je slegnuo ramenima.

„Taj bog sam ja, lepi moj. Goran Marjanović Goksi je u narednih šest godina tvoj bog, i drugog boga nemoj imati. Shvataš?”

Klimnuo je. „A slika?”

„Koja slika?”

Gabriel pokaza rukom ka fotografiji u Goksijevoj ruci.

„Ko ti je to?”

Ovlaš se ugrizao za jezik. Pogrešna reč mogla ga je zauvek odvojiti od Ajšinog lica.

„To je... Ajša...”

Šef straže ponovo pogleda fotografiju. Nakrenuo je usne kao da pozdravlja ono što vidi.

„Ajša? A ko ti je ona?” Goksi je ponovo razvlačio strunu.

Gabrielovo srce tuklo je kao u gonjenog srndaća.

„Moja žena.”

„Čekaj...” reče Goksi izvijajući obrve. „To je ova što si je...”

„Moja... To je moja žena...”

Goksi podiže ruku kako bi ga prekinuo i prinese prst ustima.

„Ššš... Znam ja ko je to, Gabriele. Ne bih smeo ovo da radim, ali ću ti je dati.” Pružio mu je fotografiju. „Daću ti je jer mislim da si ti dobar momak. I mislim da si ti momak s kojim neću imati problema, Je l’ tako, Gabriele?”

Klimnuo je glavom i zgrabio Ajšu.

Tako je počela prva zatvorska noć.

Jovana

„Znaš šta mu nikada nisam oprostila?” pitala me je Gordana u jednoj od retkih prilika u kojima smo pričali o Stevanu i o njihovom rastanku. Bilo je to jedno od onih lenjih letnjih popodneva, koja su mirisala na istopljeni asfalt i kišu koja pristiže s reke. Popodneva u kojima smo se pretvarale da smo majka i ćerka, osećajući se dobro u kratkotrajno preuzetim ulogama. „Nisam mu oprostila njenu fotografiju. Ali ne to što ju je držao u fioci na poslu, ne... Mogla je tu ostati zauvek, zajedno sa kovertama, spajalicama i lekovima za pritisak... Mogla sam nikada ne saznati za nju i ništa se ne bi promenilo. Nisam mu oprostila to što nikada, baš nikada, čak ni u prvim godinama dok smo se voleli, nije pozeleo da ima moju. A imala sam divne fotografije, znaš... Fotografije na kojima sam bila srećna, na kojima sam podizala pehar na takmičenjima u klizanju, one na kojima sam bila zanosna i na koje bi bio ponosan. Međutim, nikad nije imao nijednu moju fotografiju, iako sam bila mnogo lepša od žene zbog koje je poludeo. Nemoj se zadovoljiti čovekom koji, i kada ste razdvojeni, povremeno ne poželi da vidi tvoje lice.”

Razmišljam o tome dok slušam Pavla kako govori o prvoj Gabrielovoj noći u Zabeli. Od sve te ljubavi koja je stvorila Darka i mene, od čitave te socijalističke sreće zlatnih sedamdesetih, godina kredita i letovanja na Jadranu, nesvrstanih, vikendica i jednakosti među polovima, Gordana je želela samo taj mali simbol, verujući da neki simboli znače više od nekih suština. Možda se zato, uprkos njegovom insistiranju, nikada i nije udala za Miliju. Možda je znala da se ni u njegovom novčaniku ne nalazi njen lik. A možda joj je i nekim drugim nečinjenjem pokazao da je nije vredan. Možda je i osećala, ko zna...

Sa mnom je bilo lakše. S fotografijama ili bez njih, moji mužjaci nestajali su pre nego što bih uspevala da za njih smislim bilo kakav iole zahtevniji zadatak. Davili su se u klozetskim šoljama zajedno sa salvetama s kojima bih ih obrisala sa sopstvenog tela, lica bi im se nepovratno stapala s licima drugih putnika na aerodromima, nestajali bi u brojevima

elektronskih imenika, zajedno sa mobilnim telefonima zaboravljenim u taksiju.

A onda sam, sasvim neočekivano, u jednom trenutku poželela dete. Bilo je to furiozno, do tada nepoznato osećanje, koje je jurnulo poput plime, rušeći pred sobom jednako i razum i predrasude i stid. Moj biološki sat je tukao poput tibetanskog gonga. Ne, nisam nikoga volela, nisam upoznala nekoga toliko posebnog, samo sam htela da budem majka kvočka ili kengurica sa onom torbom, da brinem o nekome, da imam nekog ko će biti moj. U trenu, pre nego što sam se osvestila šta mi se događa, maštala sam o tome da u rukama držim malog Hijavatu ili Zvončiću (svejedno je, samo da je zdravo!), da mi se smeju, da im se kreveljim i da spavamo zagrljeni dok gledamo Simbu i Meri Popins. Međutim, čak i retki koje sam puštala u sebe nisu uspevali da se zadrže dovoljno dugo u mojoj nutrini. Dovlačila sam ih u krevet u vreme ovulacije, merila sam temperaturu sopstvenog tela, stiskala sam njihove nabrekle mošnice, ali avaj... Kao da ih je moje meso, mimo mene, mimo uma, odbacivalo, svesno da je reč o neprirodnom poduhvatu u kojem ne treba učestvovati.

„Šta misliš, da li materica oseti ko je taj?“, pitala me je Ana kada je saznala da je zatrudnela s čovekom prema kome, plašila se, nije osećala ništa. „Da li je moguće da su jajnici dalekovidiji od nas?“

„Moguće je“, odgovorila sam nezainteresovano, iako sam bila sigurna da je to samo poslednji u nizu Aninih pokušaja da opravda neželjeni zgoditak na ruletu zvanom „seks bez zaštite“. Čuj, materica oseti! Kako da ne, glupačo glupa! A kako ta tvoja ingeniozna teorija objašnjava tolike materice koje su se otvorile pred onima za koje će se kasnije ispostaviti da su nasilnici, idioti ili luzeri? Kako ovakvom teorijom pokrivaš žene koje su zanele sa silovateljima? Kako, uostalom, objašnjavaš Darka i mene ili Milijinog sina iz prvog braka? Ne, sve je to samo slučajnost, mila moja, surova evolutivna

igra u kojoj opstaju samo najjači, oni koji su jedini i potrebni svetu koji ne trpi gubitnike.

Pa ipak, zateklo me je saznanje da su u vreme drugostepene presude Ajša i Gabriel već imali i Sarandu. Ne bi to ništa izmenilo u mom uverenju da je Dedijerova presuda bila pogrešna, ali sam ipak bila začuđena da tu činjenicu niko nikad nije pomenuo. Podatak o tome nisam videla ni u drugostepenoj presudi, koju sam one večeri krišom dobila u ministarstvu. Nije o tome ništa govorila ni Rada iz Udruženja Roma. Za Sarandino postojanje sam prvi put saznala na Ajšinoj sahrani, videvši je kako za ruku drži Džavida dok gleda kako joj u zemlju spuštaju majku.

Zašto je Ajša poželela i drugo dete, sada u uzrastu kada to više nije bilo zabranjeno zakonom? Zašto je poželela da rodi sestru dečaku zbog

kojeg je njihov otac krivično gonjen? I šta je to zbog čega žrtva ponovo trči u zagrljaj sopstvenom dželatu? Da li je u pitanju ljubav, stokholmski sindrom ili nešto za šta još nije smišljeno odgovarajuće ime? Postoji li drugo objašnjenje zbog kog Gordana, nakon brodoloma sa Stevanom, nikada nije ni pomislila da s Milijom ostavlja potomstvo? Ili deca, bez obrazovanja i sigurnosti, lakše pristaju na ono na šta stariji i situirani ne bi pristali nikad?

Razmišljam o svemu ovom dok posmatram Pavla kako prevrće po papirima.

„Kada ćeš me pustiti odavde?“, pitam najednom. Puška je i dalje oslonjena na zid, ali u ovom trenutku, pomalo zaboravljena, deluje pitomije. Poslepodne uveliko odmiče, a vreme kada je trebalo da budem u Beogradu još jednom je nepovratno prošlo. Osećam se sve više kao da lebdim u bestežinskom prostoru, na koji, mimo sopstvene volje, već počinjem da se privikavam.

„Čim završimo sve što je potrebno“, kaže on.

„Sigurna sam da ti je jasno da mi praviš problem.“

„Zaista?“

„Kod tebe sam već tri dana duže nego što je bilo planirano. Urednik je besan i sada se već sasvim lako može dogoditi da dobijem i otkaz.”

Podiže pogled. Koža na nosu mu se bora.

„Zaista misliš da imaš pravo da mi išta prebacuješ?”

Ćutim. Možda bi ga konačno zadovoljilo da i ja ostanem bez posla zbog njega?

„Zašto ne možemo da skratimo? Zašto ne možemo sada, večeras, da jedno drugom ispričamo sve što se dogodilo do kraja? Zašto je potrebno da sve ovo ovoliko traje?”

Ustaje i odlazi do ormara iz kojeg vadi činiju s lekovima. Polako prebira po njoj. Šaku raznobojnih tableta zaliva čašom vode iz frižidera. Kašlje...

„Zato što za svaku priču postoji vreme, Jovana. Na tvoju i moju žalost, nisu te to naučili u tom tvom smeću od novina. Da jesu, ne bi me to ni pitala. Umesto toga, sedela bi ovde bez reči, jer upravo sada počinje najbolji deo. Ono zbog čega ste se borili! Dolazi tvojih pet minuta, Jo!”

Pavle

Mesec dana posle Gabrielovog odlaska u Zabelu, napustio sam sud. Nije više imalo smisla ostajati na poslu na kojem sam predstavljao strašilo i koji ni meni odavno nije pružao ništa osim povremene nesanice i jutarnje mučnine. Pored toga, znao sam da će moja odluka obradovati mnoge. Bilo bi nepošteno reći da su njihovi sentimentali presudno uticali na mene, ali predstavljali su dodatne argumente za to da je kucnuo čas za rastanak.

Da, postoje odvratniji ljudi i od novinara, Jovana. Reč je o mojim kolegama. Zadivljujuća je sistematičnost i upornost s kojom su lili krokodilske suze, žaleći zbog „nenadoknadivog gubitka za pravosuđe”. Njihove farisejske jecaje ni najmanje nije ometala činjenica da sam, jednako kao i oni, bio svestan tog licemerja. I oni i ja znali smo da je izrod, koji je već predugo kvario zabavu, konačno zauvek napuštao krdo.

Otišao sam u advokaturu. U jednoj od onih pohabanih predratnih zgrada na uglu ulica Koče Kapetana i Krunske, koje su mirisale na mačke, iznajmio sam malu prizemnu kancelariju. Učinio sam to bez namere da se ozbiljno bavim branilačkim poslom. Bilo mi je potrebno mesto na kojem bih ujutro na miru popio kafu, pročitao novine i proveo nekoliko sati nalakćen na prozor, u uverenju da još uvek imam kakav-takav plan. Želeo sam da verujem da, makar i zbog toga što se vodim kao zaposleni, smrt neću čekati u sumornim kalemegdanskim šetnjama. Privremeno sam zaposlio jednu službenicu iz pisarnice, koja je iz nekog razloga verovala da je pametno krenuti za mnom u neizvesnost. Dani su nam prolazili u prepričavanju dogodovština, razgovoru o njenim nepročitanim i mojim nenapisanim knjigama i sećanjima na prohujala prijateljstva. Nadao sam se da nas niko nikada neće angažovati jer više nisam mogao da podnesem bilo šta što je imalo i najudaljenije veze sa sudnicom. Želeo sam da postanem nevidljiv.

A onda je jednog kasnog martovskog popodneva, dok su dani postajali duži, a košava bežala pred prvim prolećnim kišama, u kancelariju ušla Gabrielova majka. Do danas nisam uspeo da shvatim kako je uspela da me

pronađe. Cula je bila nepismena, u Beogradu nije poznavala nikog, a ja sam se advokaturom prikriveno bavio tek nekoliko nedelja i retko ko je znao gde se nalazi moja kancelarija. Pa ipak, valjda gonjena majčinskim instinktom, nekako je iskopala moj ćumez. Iz nečega što je podsećalo na putnu torbu, izvadila je maleni buket napola uvelog poljskog cveća.

„Došla sam da te molim za sina, sudia”, rekla je pružajući neočekivani dar umotan u zgužvanu novinsku hartiju.

Bio sam zatečen njenim dolaskom. Objasnio sam joj da više nisam sudija, ali da čak i da jesam, ne bih ništa mogao da učinim za Gabriela. Presuda je bila pravnosnažna, mladić je započeo sa izdržavanjem kazne i nikakvi izgledi za promenu prilika nisu postojali. Zapravo, gledajući je kako se skuplja na tvrdoj drvenoj stolici, nisam ni znao šta da radim s njom.

„Gabriela u zatvor tuku...”, rekla je brišući oči ispucalim prljavim rukama, koje je krila ispod predugih vunениh rukava. „Mlogo ga tuku... Bila sam da ga vidim. Nije dobro, sudia. Reko mi da nema niki drugi da mu pomogne nego ti. Da niki drugi...”

Nemoćno sam odmahivao glavom. Međusobno maltretiranje predstavlja uobičajen vid ponašanja zatvorske populacije. Iako vezani istom mukom, zatvorenici su oduvek najsurovije postupali jedni prema drugima, pokazujući na taj način specifičan vid patološke grupne autodestrukcije. Ipak, ukazivanja međunarodnih tela na to da su domaći zatvori prepuni torture uspešno su zataškavana od ovdašnjih vlasti, kako bi idilična slika o siromašnom ali humanom društvu bila očuvana. Za to vreme, u kaznionicama širom zemlje odvijaju se svakodnevna prebijanja, psihička izživljavanja i silovanja. Gabrielova situacija bila je dodatno otežana time što je bio osuđen za pedofiliju. Uz to, bio je i Ciganin, što je i u zatočeništvu, baš kao i na slobodi, predstavljalo neoprostivi beleg i teško skrivanu sramotu. Jednom rečju, nisam imao nikakvu sumnju što se tiče prirode pakla koji mu je namenjen.

„Nažalost, bojim se da ne mogu da vam pomognem”, rekao sam. Bio sam svestan da bi pokretanje bilo kakve zvanične procedure bilo ravno novoj, ovoga puta možda i smrtnoj presudi.

Međutim, u tom trenutku ni Cula ni ja nismo ni izbliza uviđali prave razmere zla u koje je sve dublje tonuo Gabriel. Na osnovu nekoliko kratkih susreta s njim, Cula je uspela da zaključi da je od samog dolaska u Zabelu imao problem sa nekolicinom momaka, među kojima se izdvajao Čeda Čabarkapa, višestruki izvršilac razbojništava, kojem sam svojevremeno i sam sudio. Prilikom jednog od grupnih noćnih maltretiranja, Čedina ekipa mu je polomila podlakticu, ali je Gabriel posavetovan da na lekarskom

pregledu prijavi da je povreda nastupila usled pada niz stepenice.

„Ovde ne cinkarimo jedni druge”, posavetovao ga je Goksi vodeći ga kod doktora.

Iako nisam znao kako da učinim bilo šta smisleno, iako sam bio siguran da je problem koji je Gabriel imao poslednja stvar koja će zanimati zatvorsku administraciju, obećao sam joj da ću probati da učinim sve što je u mojoj moći. Iskreno, dok sam joj stezao ogrubelu ruku, nadao sam se da se više nećemo sresti. Gabriel je u mom srcu i duši već odavno predstavljao pokopano tamno mesto, odavno izgubljenju bitku i još jedan poraz s kojim se, onaj ko je navikao da gubi, pre ili kasnije pomiri.

Pa ipak, nakon nekoliko dana tokom kojih sam gotovo zaboravio na Gabriela i Culu, ponovo se javila uznemirujuća misao o tome da je nešto možda ipak potrebno preduzeti. Najubojitije me je na moguću dužnost opominjala Culina rečenica:

„Mi reko da nema niki drugi da mu pomogne...”

Ponovo sam osetio neobjašnjivo breme odgovornosti za tog momka i njegovu sudbinu, s kojom i dalje nisam znao šta da činim. Ponovo sam po glavi preturao moguće ishode, tražeći bilo koje rešenje koje bi isključivalo moj angažman, i ponovo nisam uspevao da ga nađem. Gabriel me je sve više podsećao na neželjeno dete, koje je majka u povelju ostavila ispred moje kapije.

I tako sam još jednom na toj nesrećnoj putanji učinio dobronamernu ali kobnu grešku. Nekoliko kontakata s dugogodišnjim poznanikom iz Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, za kojeg sam verovao da će biti diskretan, ipak su pronašli zli put. Gabrielova pritužba dospela je do šefa straže Gorana Marjanovića Goksija. Bilo je to dovoljno za početak kraja. Od tog momenta, Gabriel će postati Goksijeva briga. A to je značilo samo jedno postao je zver potpuno stavljena van zakona.

Izvod iz nalaza i mišljenja sudskog veštaka, neuropsihijatra dr Ilije

Hajdera

Datum: 11. decembar 2017.

Ispitanik je urednog izgleda, pristojnog vladanja i adekvatno i sa poštovanjem komunicira sa ispitivačem. Imponuje kao osoba skromnog obrazovanja i nevelikih introspektivnih kapaciteta, ali koja je u stanju da za vreme psihijatrijske eksploracije ostvari zadovoljavajući nivo saradnje i da na adekvatan i jasan način opiše događaje i njihove učesnike i saopšti sopstvena osećanja.

Kontakt se otežano uspostavlja. Adekvatno održavanje i

usmeravanje komunikacije zahtevaju dodatni napor i sugestije od strane ispitivača. Govor i kretnje su usporeni u umerenom stepenu. Ne evidentira se tendencija ka lažnom ili manipulativnom ponašanju, simulaciji ili disimulaciji.

U početku eksploracije se kod njega uočava visoka anksioznost, koja se ogleda kroz fizičke manifestacije napetosti, suzdržanost i nesigurnost u odgovaranju na postavljena pitanja, produženu latencu odgovora i povremeno zamuckivanje. Ispitanik o sebi govori u drugom licu (u referatu su njegove reči, radi lakšeg uvida, unete kroz uobičajeni govor). U situacijama u kojima se od njega zahteva da opiše događaje u zatvoru, menja raspoloženje, a nakon određenog broja pruženih podataka, dolazi do zamora koji opisuje rečima „umoran sam” i „ne sećam se više”. Sa protokom vremena početna napetost postepeno opada, a ispitanik verbalizuje da izvor takvog stava najpre leži u njegovom strahu da bi eksploracija mogla da ima negativne posledice po njega. Za vreme intervjuja je postupno ostvaren zadovoljavajući nivo saradnje, mada se prisustvo početne napetosti u izvesnoj meri osećalo do kraja ispitivanja. U vezi s prezentovanim sadržajem je prisutna i emocionalna pratnja tuge, uznemirenosti, očajanja i teškoća u emocionalnoj regulaciji.

Prvi događaj ove vrste ispitanik je opisao na sledeći način:

„Šef straže Goksi prebacio me je u drugu sobu. Bilo nas je deset, dvanaest možda... Glavni u toj sobi je bio Šćepa, koji je izuzetno krupan. Kada sam stigao, Goksi me je predstavio i rekao da sam ja Gabriel. Rekao je da su me tamo gde sam bio tukli i da ovde moraju da paze na mene. Ruka mi je još uvek bolela i imao sam modricu na licu. Pomislio sam da sam sada miran i da će sada sve prestati, naročito kada je Šćepa rekao Goksiju da ne brine i da će se on starati o meni. Video sam da svi u sobi slušaju ovog Šćepu. Tako je prošlo nekoliko dana.

Međutim, jedne noći, Šćepa me je probudio. Nisam znao šta se događa. U sobi je bio mrak, zatvorenici su spavali i dopirala je samo slaba spoljna svetlost sa kruga. Video sam Šćepu i Bosanca kako stoje oko jednog čoveka, koji je ležao na krevetu u uglu. Pidžama mu je bila svučena ispod kolena i čuo sam kako jeca. Bosanac mu je onda seo na ramena i čuo sam kako taj čovek mumla i kao da moli da prestanu. Ležao je na stomaku.

Uplašio sam se jer nisam znao šta se događa. (Kod prepričavanja ovog događaja, ispitanik zastaje, zamuckuje, znoji se i nastavlja tek na ponovljeni zahtev).

'Sada ćeš da upoznaš Gabriela', rekao je Šćepa tom čoveku. 'On

je profesionalac u karanju. Opusti se...' Bosanac mu je skroz svukao pidžamu. 'Ajde!', rekao mi je. Nisam znao šta da mislim. Ostali zatvorenici su spavali ili su se pravili da spavaju, niko nije rekao ni reč. U početku sam mislio da je to šala koju hoće da naprave sa mnom i sa ovim čovekom, ali sam shvatio da misle ozbiljno kada mi je Bosanac naredio da i ja skinem pidžamu. Molio sam ih da me ostave na miru, ali se nisu obazirali. Postali su još gori.

'Šta je?', pitao je Bosanac. 'Nema dupe ko Cigančica? Ne sviđa ti se?'

Noge su mi se tresle, slušao sam onog čoveka kako jeca, molio je da ne rade to... Stajao sam nad njim... Bosanac mi je svukao pidžamu. 'Vidi ga... Kurat Mandov!', rekao je Šćepi. Uhvatio me je rukom za jaja. Bolelo je...

Okrenuo je glavu onog čoveka i privukao me njegovom licu. Tada sam ga prvi put video. Mislim da nije bio iz naše sobe i da je bio mlađi od mene. Izbegavao sam koliko sam mogao, ali me je Bosanac gurao ka njemu. Čovek je plakao, ali je u strahu krenuo ustima ka meni. Nikada to nisam radio sa čovekom... Nisam verovao šta se događa. Bosanac me je nabio u njegova usta. On i Šćepa su se smejali... Onaj čovek je pokušavao nešto da kaže...

'To, care!', drao se Bosanac nabijajući me ka momku. Počeo sam da se tresem. Bilo mi je loše i pomislio sam da ću da se onesvestim. Bilo je užasno neprijatno, ali se moj polni organ, usled tog guranja, malo ukrutio... Bila me je strašna sramota. Kada je to video, Bosanac je urliknuo:

'Vidiš da voliš, Mandove! Vidi ćunu...'

Oči su mi zasuzile.

'Molim vas, nemojte...' , rekao sam. 'Nemojte više...'

Šćepa je tada rekao Bosancu da me ostavi.

’Možda ne voli da jebe, pusti ga...’

Pomislio sam da je možda gotovo i da će nas ostaviti na miru. Čuo sam onog čoveka kako jeca. Vratio sam se u krevet. Zahvalio sam se Bogu.

Ne znam koliko vremena je prošlo, ali Šćepa me je ponovo probudio. Ovaj put on i Bosanac su bili iznad mene. Nisu govorili ništa. Bosanac mi je svukao pidžamu, nabio mi je lice u jastuk i pod grlo mi stavio nekakav nož... Osetio sam da me pritiska sečivom. Smrdeo je...

U sledećem trenutku, osetio sam da mi Šćepa razmiče noge. Pokušao sam da se branim i da mu ne dopustim, ali je Bosanac

snažno stisnuo sečivo... Osetio sam toplotu krvi. Šćepa mi je povukao noge ka sebi. Zaledio sam se, skoro sam prestao da dišem... Nisam imao kud... Po čmaru mi je namazao nešto što je peklo... Legao je preko mene... Molio sam ih da me ostave...

’El vidiš kako je bilo ovoj tvojoj?’, pitao je Šćepa. Tada sam osetio strašan bol... Hteo sam da me nema od bola, besa i sramote. Šćepa je bazdio na alkohol. Molio sam Boga da što pre prestane. Psovao me je... Obraćao mi se kao devojci... Stid me da kažem... Ne znam koliko je trajalo, možda petdeset minuta... Možda ni toliko... Šćepa je mumlao i shvatio sam da će da svrši. Pokušao sam da pozovem u pomoć, ali mi je Bosanac nabio nož u grlo. Ostali su se pravili da spavaju. Tišina... Plakao sam... Poželeo sam da mi prereže grlo nožem... Onda je na mene legao Bosanac.

Nije me posle ni bolelo... Nisam osećao ništa. Nisam osetio ni kada sam se usrao. Samo sam čuo Bosanca kako se dere i kako mi psuje majku cigansku. Onda je uzeo neki peškir, ili jastučnicu, i taj izmet mi razmazao po telu i kosi.

’Jedi, pizda ti materina ciganska... Jedi, govno jedno pedofilsko! Napravićemo čoveka od tebe, kad te već nisu napravili u toj tvojoj pripizdini!’”

Ajša

---

tolko oću da ti pišem a kad krenem da pišem neznam šta da pišem prvo oću da kažem da smo svi dobro. džavid juče napravijo malo glupos el tuko sina na Kikirez što mu on reko da mu tata robiaš vratio se sav od blato iscepo usta jel se rvali po zemlju, nie moj tata lopov pa sam ga smirila i rekla da ne sluša šta govoru ljudi on zna koje njegov Tata bolje od nji. Saranda dobro bolelo je uvo preladila se el išla bosa a bilo ladno al sada je dobro pita za tebe kažem da će dođeš da si na neki put i da će stigneš skoro raste velika postala baš svi te pozdravlja mlogo i pitu za tebe i mića i Mare i ljlja i esma pita i kikirez al on pita onako kažu pametan on će se snađe tamo

oću da ti nešto kažem drugo nikad nisam rekla kolko te volim uvek smo oko tog pravili zaebanciu kao ti i ja kad me pitaš dal me voliš ja kao zezam se i smejem se i to al sad kad te nema sad kad sam sama svaki dan dođe mi stalno da ti kažem da te volim za svaki onaj put kad sam se zezala i nemoj da se smeješ Ludo edna Eto volim te Gabriel i nedostaješ mlogo svaku noć i svaki dan i samo broim dani i kažem sada edan manje dok se ne vratiš eto da znaš.

i misim se da li i ti mene voliš il si tamo zaboravijo na sve

eto ovako za drugo nema kanči snalazimo se gunar dolazijo, i kaže da će nađe neki poso da radim dao neku lovu na esmu alja kažem da oću da radim da ne mora da nam dava i on kaže biće samo da nađe nešto Esmā išla u udruženje kod radu da pita za pomoć al kanči. kako da pomognem kad Ajša rekla da nie žrtva kaže zamisi kao nisam tela da te krivim i zato sad nemogu da dobiem pomoć, esma kaže da neveruje i da rada laže al mi ovde edna žena, što slično imala kaže da možda bude nešto kasnie kakogod nemoj da brigaš za to imaš ti svou brigu dobro smo a ti samo gledaj da budeš dobar, kažu ako se dobro vladaš mogu te puste ranije važno samo da nepraviš problemi da slušaš tamo i to. rekla ćula da će ti donese ušticipci masni samo nezna dal davaju kaže trebu ti cigare i neki lekovi to sam pitala geometar mi obećo on će nađe marboro da pušiš s

ortaci tam doneo i drva mlogo dobar čovek

eto tolko prošlo već dva meseca tako i ostalo će prođe gledaj na onu mou sliku da te seća. ja gledam na onu tvou sliku kad smo bili na kolači ta slika je u telefon noću kad legnem gledam i zamišljam da te ljubim znaš ti kako, idem sad će se probudu džavid i Saranda i odma će tražu nešto da jedu Ač devlesa⁵⁷

voli te tvoja Ajše xxx (ovo znak za poljupci reko džavid)

Jovana

Molila sam ga da prestane. Ništa... Čitao je izveštaj želeći da čujem baš svaku reč, da oslušnem svaki Gabrielov jecaj, kao da je želeo da i sama udahnem vazduh spavaonice u kojoj ljudi siluju ljude, da budem tamo u prostoriji u kojoj bazde Bosančev znoj i Šćepina skorela sperma. Nakon svake rečenice gledao me je u oči, kao kurjak koji se hrani strahom gonjenog kunića. Srećan je jer ga moje nestajanje pred njim učvršćuje u uverenju da tek sada razumem njegove reči.

„Važno je da ovo čuješ, Jovana”, govori jezikom koji se otima poput guje u rukama podivljalog fakira. „Važno je da razumeš presudu koju si donela, da vidiš svoje delo. Postupci povlače odgovornost. Nijedan čovek nije ostrvo, Jovana, sećaš se?! Slušaj za šta ste se izborili! Kako ste kaznili pedofila! Slušaj!”

Mrzim ga ponovo onom istom žestinom kao i kada me je prvi put ponizio. Samo sad kao dželata koji me sladostrasno kinji uživajući u mojoj nemoći. Njegova osveta otkrivanjem detalja, za koje nikada nisam morala da saznam, surova je kazna. Uživa kao graditelj pred pogledom na dovršenu katedralu.

„Lagali ste da je Gabriel silovao Ajšu!”, više u pauzama između Gabrielovih reči koje ujedaju s papira. „Lagali ste da biste i njega i mene pokopali dublje. Verovali ste da je cilj taj koji opravdava laž! Ali zato su, zbog vaših laži, Gabriela silovali stvarno. Slušaj, Jovana! Slušaj kako stenje žrtvovani čovek!”

Želim da vrisnem... Da prekinem sve, da mu kažem da je pizda... Da ga udarim... Da dozvolim da me raznese tim jebenim dinamitom i da konačno završimo, ali da mu prethodno saspem u gubicu ko je Jovana Marić... Da kažem svima... Da ostane zapisano na ovom diktafonu, čije baterije nikako da umru...

Ali umesto toga, u pauzama između reči, dok hvatam vazduh, dok slušam krkljanje pelikana koji kao da mi reži s ramena, ne dešava se ništa od toga. Ne vrištim, ne udaram ga, ne otkrivam istinu o sebi... Umesto

svega, preda mnom su samo ona ista soba i vlažna Milijina ruka na mojoj...

„Dečaci će početi da se interesuju za tebe...” Vidim samo usta, uvek t# modra usta, kao sipino mastilo koje diše... Palacaju kao čeljusti velike morske nemani, koja proždire vazduh i oveće, zvezde i vreme. „Važno je da prepoznaš kada žele da te iskoriste. Moraš da se sačuvaš za trenutak kada ćeš biti sposobna da pravom iskusnom muškarcu pokloniš ljubav. Sada to nisi... Zato je važno da pričamo...”

Ruka je sada na kolenu. Dok slušam kako Bosanac stiska britvu o Gabrielovo grlo, na meni su Milijin jezik i nokti koji prodiru u meso poput miliona staklenih insekata. Milijini nokti su dugi. Otrovnim žutim kandžama kao ris kopa po mom skeletu, koji ga mrzi i nemoćno želi da mu uzvratu smrtonosnim udarom struje, kao jegulja.

„Nemaš nikog bližeg od mene da o tim stvarima priča sa tobom, Jovana.”

Pavle čita deo nalaza u kojem Gabriel priznaje da nakon meseci provedenih u paklu počinje oralno da zadovoljava Šćepu jer shvata da tako sve traje kraće... Mrzim ga!

„Šćepa je tako svršavao brže”, kaže Gabriel. „Počeo sam da mu sam predlažem takav odnos... Želeo sam da brže stane... Polako, postajao sam srećan kada bi mi dozvolio da mu pušim... Kada ne bi tražio da se okrenem na stomak... Kada me ne bi mazao...”

Spuštam ruku u Milijino krilo. Usta su mi suva. Podrigujem tiho da ne bih povratila...

„Ovo ne smeš da radiš...”, davi se u požudi. „Previše si mlada da bi ovo radila sa drugima. Jovanaaaa...”

Dok Bosanac razmazuje fekalije po Gabrielovim očima, ja, zarobljena u mom privatnom Hadu, u mojoj oštećenoj glavi, iz džepa vadim prljave gaćice i guram ih pod očuhov nos. Oči mrtvaca sjaje... Toliko puta sam videla kako ga stežem najlon čarapom, lastišem iz grudnjaka, gajtanom od pegle, kako ga gledam dok iz njega ističe život, kako ga bacam kroz prozor na beton kao vreću... Umesto toga, slušam kako grokće, kako priziva Boga i moju detinju mindžu. Kada oseti ustajali miris mog međunožja, gubi kontrolu i trese se kao vepar.

„Dušooo tattiiinaaa...” Lepljivi sok se sliva niz moje prste i curi na dlakave butine pune tamnih bradavica. Brišem ih o njegovu košulju ibežim iz sobe...

„Na čijoj je duši Gabrielova golgota, Jovana?”, čujem Pavlov glas iz kupatila. „Na čijoj je duši?”

Na mojoj valjda... Na mojoj je duši sve, gade matori! Plačem.

Noćas ću pobeći odavde. Oslobodiću se ovog zatočeništva, nestaću iz ove kuće, koja je postala moj kazamat i mučilište. Ono zbog čega sam došla u međuvremenu je postalo najmanje važno. Korak po korak, Pavle me je uvukao u mrežu sopstvene ogorčenosti, u vršu otrovne oholosti i prezrenja. Osećam da će me, ostanem li još makar i dan, ugušiti ovaj ustajali vazduh ispunjenom njegovom zlobom i njegovim rečima, a možda će me, pre no što okopnim, zaista i ubiti...

Pakujem stvari u ranac i čekam da noć podigne bedem između nas. Molim Boga da zaspi što pre i dovoljno čvrsto kako bih konačno mogla da se iskradem. Ponovo je legao pijan i naduvan. Proklinjao je svet gadova koji će se raspadati pred njegovim očima. Čujem ga kako kašlje u snu. Njegova sećanja i osude sada me samo nagrizaju. Ostatak priče ispričaću sama, jednom kad pobegnem iz ove bolesne tvrđave, u kojoj sve čega se dotaknem miriše na smrt.

Kiša ponovo udara u okna. Zurim u noć nad jezerom. To crnilo, koje se vuče nad vodom poput Dementorovog plašta, deli me od života na kakav sam za ovih nekoliko noći zaboravila. Iako nemam plan koji će me izvući iz ove vukojebine, znam da moram da odem.

Na prstima ulazim u njegovu sobu. Zvono starog sata potmulo tuče. U sinkopi s mojim srcem, klopara kao da me potkazuje. Pod bosim snebivljivim stopalima uvijaju se crvotočne daske. Negoduju... Pavle u snu proklinje. Oprezno uzimam sa stola njegov telefon i spuštam ga u džep pun duvanskog trunja. Treba mi da sa ceste pozovem taksi. Navlačim kapuljaču... Zbogom, bolesna otrovna olupino! Jebite se i ti i tvoj predmet! Crkni zajedno sa svojim stavovima i moralom, idi u raku grleći svoje principe, ljubi se tamo sa ćoravom Justicijom! Nećeš me povući sa sobom! Želim da živim i da se radujem svom nesavršenom sebičnom životu, koji bi ti spremno uništio samo zbog toga što sa tvoje platforme deluje mali i nevredan etičkih visina. Neću ti pružiti to zadovoljstvo!

Napolju me dočekuje ledeni vetar ispunjen hiljadama oštrih kapi, koje se zabadaju po licu. Strah me je. Ipak, znam da ne smem da odem do Vjere. Izdala bi me i prijavila Pavlu. Ne smem da idem kod bilo koga od njih. Niko u selu me ne bi sakrio od njega. Moram da idem sama.

Svuda okolo stiska gumeni mrak. Za orijentaciju je potrebno vreme. Pogledom tražim brda i groblje iza kojeg se nalazi put. Na ukradenom telefonu bezuspešno pokušavam da pronađem lampu. *Jebi se, Pavle!* Grizem usnu i nastavljam hod pokraj preteče uzburkane vode. Zvukovi koje proizvode talasi podsećaju na smeh.

Ne prepoznajem sopstveno srce. Kao da je srce deteta koje se stiska uz mene i moli me da mu ne puštam ruku.

„Ne idi tamo do kraja ulice...”, kaže mi Gordana i stresa smrznuti sneg sa sanki. „Tamo je mračno... Tamo su Cigani... Oni otimaju decu koja ne slušaju roditelje i vode ih sa sobom.”

Gledam je očima nenaviknutim na svetove u kojima žive ljudi kojih se treba kloniti. „Oni ne žive kao mi. Spavaju u istom krevetu, jedu iz istog tanjira,

kupaju se u istom lavoru... Sankaj se ovde gde se sankaju naša deca, kod prodavnice...”

Nizbrdica na kraju ulice bila je najstrmija u kraju. Nikada se nisam sankala u njoj. Plašila sam se da će me zaleđena kosina odvesti pravo među njih, da će me ubaciti u neprovidni džak i odneti tamo gde svi jedu istom kašikom... Negde odakle nikada više neću videti ni Gordanu, ni tatu, nikoga... I nikada posle nisam otišla tamo da proverim Gordanine reči. Kasnije smo se odselili i više nije bilo ni potrebe ni vremena. Ostao je samo strah od mraka na kraju ulice, koja vodi u zemlju ljudi koji nisu kao mi. Strah koji me i sada stiska i ne da mi da dišem dok stopalima brojim kamenje koje proviruje iz blata.

„Ne plaši se”, kaže Milija dok rukom napipava prekidač od noćne lampe. U trenu, crnilo ispunjava sobu, ulazi u moja usta i lepi se za moje ruke kao prosuti katran. Tišina i privremeno slepilo izoštravaju čula. Nozdrve postaju vlažna vučja njuška, koja naslućuje kilometrima udaljenu opasnost. Osećam njegovu kolonjsku vodu, osećam onaj nesnosni miris na njemu, za koji znam da je miris izopačenog seksa, nešto nalik mirisu znojavih nogu zidara uronjenih u dečji puder. Miris koji nakon njega nikada više nisam srela. „Ne plaši se mraka, dušo moja... To sam samo ja...”

Plašim se mraka! Gužvam te reči po ustima, nespemna da ih izgovorim glasno, plašeci se da će me raskrinkati duhovi noći. Plašim ga se i sada dok jezersko crnilo stiska moje smrznuto telo, dok iz daljine čujem zvuk kudravog pelikana ili zalutalog govečeta, dok čujem zapomaganje krošnji koje cvile pod udarima bure koja nadire poput kozačke konjice.

„Ovde sam... dođi... sedi pored mene...”

Plašim se svega... Plašim se da ću stati na blavora koji će se pretvoriti u smrtonosnu otrovnicu, da ću naići na čopor besnih kurjaka koji će mi zarivati očnjake u meso, da ću nabasati na jezersko čudovište koje još niko do sada nije video i koje će me povući u vodeni vir, plašim se da ću umreti noćas. Plaše me slike koje vidim dok se krećem po mraku i shvatam da od udara kiše ne vidim ništa što bi bilo stvarno.

Brdo sa grobljem mora biti blizu!

Najednom, kroz glavu mi prolazi misao da ću, krećući se kroz ovo beznađe, ne znam ni sama kako, naići na Ajšu. Sumanuta strepnja reže mi stomak toliko snažno da sam prinuđena da zastanem i da pokušam da je fizički odagnam od sebe kao nasrtljivca. Kiša mi natapa oči... Puni mi usta... Pokušavam da povratim dah. Da li da se vratim? Da li da ipak kod Pavla sačekam jutro? Da li da priznam da sam preslaba i za umirućeg starca i da mu se pokorim?

Koračaj dalje, mala! Kuća je sada daleko i ne uspevam da je razaznam od senki okolnih krovova. Strah me je! Strah me je jer ne čujem ništa i ne vidim nikog. Po prvi put od početka osećam da sam zabasala negde gde nije trebalo biti. Po prvi put otkad sam došla u ovu zabit, željna još jedne priče koja će me vinuti, koja će mi obezbediti mesto u kabinetu, počinjem da verujem da sam podigla kamen koji nije trebalo dirati. Ovde, dok mi kiša natapa jaknu, patike i džemper, dok čujem komešanje talasa i huk vetra, na način na koji do sada nikada nisam činila, počinjem da zurim u ponor sopstvenog bića. Pavlove priče o duši, o karmi, o sudbinama na koje smo sopstvenim postupcima uticali, ovde, u ovom mraku, izviru ispred mene kao kulise dijaboličnog pozorišta, koje se istog trena rastapa kao u vodu prosuto mastilo.

Od ivice oblaka nastaje trag sečiva na Gabrielovom vratu, od huka vetra Šćepin urlik dok puni dečakova usta poganim semenom, od povijenih grana vidim Ajšino gubilište, od lišća žalosne vrbe njene izvijene, koščate noge, kako se klate. Kao da me progone sve te utvare dok pokušavam da pronađem put do asfalta.

Ne! Nećeš me zaustaviti, matori daždevnjaku, ti spodobo satkana od pakosti i otrovnih reči! Znam da su ovo tvoji pipci kojima, poput bršljana, pokušavaš da me zadržiš ne bi li mi isisao još krvi koja će produžiti tvoj isušeni život. Nećeš me uveriti u to da sam kriva! Ne zaustavljam se! Koračam dalje! Nesreće koje mi pripisuješ nastale su same, zato što je tako sudbina htela, zato što je na kraju krajeva tako hteo Bog, a ne ja! Pozovi u pomoć svoju statistiku i vidi koliko su česte neželjene nesreće! Uskoro će put i svetla na putu. Tamo ću pronaći nekog. Tamo ću pozvati taksi koji će me izbaviti iz ovog lavirinta. Odatle ću otići u grad, gde me čeka hotel. U

hotelu će mi spremi doručak. Na terasi ću popiti kafu... Sutra ću zauvek otići iz tvog jadnog kraljevstva, spodobu!

Trava oko mene postaje sve viša i shvatam da sam na nekom od prethodnih skretanja izgubila pravac. Vrtim se ukrug? Zastajem... Da li se vratiti ili nastaviti put do poljane, koja je negde u produžetku? Stopala su mi mokra. Koračam jer mi se čini da ispred mene, u daljini, mesečina crta

stazu. Zubi mi cvokoću, čujem ih kako tuku. Podsmevam im se, hrabreći se. Na ovom mestu sam već bila?!

Voda sada već dopire do polovine listova i noge sve teže vučem kroz mulj... Hladnoća me steže... Neka krupna nevidljiva životinja prolazi ispred mene. Stajem... Trska mi dodiruje teme. Počinjem da se tresem. Plačem...

Najednom, snažan udar bure povija okoliš. Rukom panično tražim oslonac kojeg nema. Gubim ravnotežu i padam u nevidljivi ponor koji se otvara ispod nevernih nogu. U trenu, batrgam se u ledenoj mutnoj vodi, koja me grli poput lepljive haljine kosca. Pokušavam da viknem, ali mi studeni talas ispunjava pluća!

„Plivaj, Jovana!”, viče Stevan dok me na Korčuli pušta iz raširenih ruku.
„Ne boj se, plivaj!”

Davim se... Lupam rukama dok me nakvašena odeća, poput olova, povlači ka dnu. Da li ovako izgleda kraj? Nimalo pompezno, nimalo posebno, nimalo šik... Umreću ovde, u ovom jezeru, u ovoj bari, u ovoj noći gustoj kao rastopljena kamionska guma. Nekoliko trenutaka odbijam da poverujem da je sve tako jednostavno i bedno... Smrt ne može biti tako banalna! Ne može nemati lice! Ne za mene... Nikada nisam bila gubitnik, nikada nisam bila neko za koga će pisati da je stradao na pružnom prelazu ili tako što se okliznuo u kadi... Smrt Jovane Marić mora biti značajnija. Novi talas mi izbija poslednje kubne decimetre arije. Poslednjim atomima svesti, razaznajem:

Ubiće me Ajša zbog toga što veruje da sam ja ubila nju. Dok hvatam poslednje udahe, kroz glavu mi prolaze slike kao u onim starim aparatima... U kolu koje svijaju oko mog trupla, suđenice se keze!

Vidim Gordanu, vidim Darka, vidim Stevana... Vidim i Miliju... Ledena voda me steže u zagrljaj iz kojeg ne mogu... Postajem teška, postajem umorna, postajem saučesnica u sopstvenoj smrti... Odlučujem da se predam...

Kada bi čovek znao gde će pasti, on bi seo.

Ti nisi znala.

Zato zbogom, mala Jo.

Gabriel

„Što mi nisi verovo, Gabriel?” te pita Goksi i gleda kroz dim cigarete. „Zašto, kada sam bio dobar s tobom i kad sam teo da ti pomognem?” Gledaš ga i ne znaš šta da mu kažeš... Više reči ne vrede... Ne znaš za šta si kriv, a za šta nisi...

„Sam verovo...”, kažeš.

Goksi se smeje i ustaje od stola. Kreće ka tebe... Ti pruža cigare... Uzimaš jel ti se puši... Marboro puši... Onaj zlatni, dugi...

„Kako si verovo?”, pita i gleda u tebe. „Kako si verovo kad zvaao pomoćnik ministra da pita šta e problem? Pa nije on sam od sebe zvaao da se interesuje za tebe?”

Ćutiš. Goksi ne zna šta se dešava u sobu i zato je ljut. Veruješ da Goksi samo ne zna i da treba da mu objasniš šta je sas tobom.

„Žalio si se, Gabriel, na mene”, kaže. „A znaš da sam ja jedini koji ti je pomago! Jedini koji nikad nije mrzeo Cigane! Nikad! Igrao sam se s Cigani ko dete. Igrao sam se ko s rod rođeni! Niko nije teo da se igra s vas, samo ja, ko da niste to što ste... Znaš?”

Ćutiš.

„A znaš da sam ja jedini koji je reko nemoj da ga neko dira što je Ciganin? Teli su da ti jebu i oca i majku, Gabriel, el znaš? Da pišaš krv, da zažališ što si se rodio, jebem ti mamu da ti jebem mamu!”

Ćutiš ali ti krv u glavu el ne mož niko da tako kaže za tvoju Culu.

„I ti si se žalio na mene? Ti majmune jedan majmunski!” Udara pesnice o sto.

„Nisam. Nisam, *te diljav!*”⁵⁸

„Ne laži! Šta nisi, smradu ciganski!” viče i lice mu se gužva od besa. „Ja sam teo da ti pomognem ovde... Teo sam da te zaštitim, da ti pružim šansu... Govorili su: Gabriel pedofil, zašto ga štitiš? Zašto kad je jebo to dete? Al ja sam mislio da si pošten čovek i da treba da ti se pomogne. Svaki ima pravo da pogreši... Al ti si me zajebao, Gabriele. Zajebao si me gadno. Sad moram da pišem u ministarstvo izveštaj. I znaš šta...”

„Nisam misio...”, kažeš i osećaš kako ti se srce steže.

„Šta? Šta nisi mislio, pičko jedna mandovska?”

„Nemoj tako... Nisam teo da ti napravim problem. To je majka, moja Cula... Možda ona negdi rekla da me tukli...”

Vidiš ga kako se unervozio, kako šeta po kancelariju, kako krši prste. „Slušaj me dobro, Gabriele. Odsad si gotov. Mrtav si, znaš? Sad će da vidiš kako je kada okreneš protiv mene. Sad će da vidiš kako prolazi ko krene protiv Goksija. Sada će da te jebu, pičko jedna prodana. Će ti presedne majčino mleko!”

Vidiš ga da ti prilazi još korak ili dva. Osećaš kako diše... Srce ti udara ko čekić. Te vata sas rukom za vrat...

„Kad ti se neki unese u lice, ne čekaj da te udari”, kaže Gunar. „Udaraj prvi... To ti e pravilo u kafanu. Posle bide kasno!”

Udaraš Goksija u bradu, on se klata i gleda te sas onima izbuljavelima očima, ko da oće da t ubie al nema nazad sad. I vičeš:

„Mene ebu već! Znaš da mene ebu! Oćeš i ti sad da me ebeš, a?”

On te gleda, ko da ne mož da poverue šta s dešava. Mumla nešto... Rukom pipa bradu pa te gleda.

„Znaš li šta si uradeo sad?”

„Znam”, kažeš i osećaš da ti se telo trese ko prut.

„Mogo sam da te ubijem sad, da pucam sad u tebe tu i da te samo odnesu u đubre. Znaš li?”

„Znam.”

„A znaš zašto neću da pucam?”

Ćutiš.

„Neću da pucam jer oću da gledam kako će da umireš polako zbog ovo što si napravio! Da gledam kako se gasiš, crve jedan ciganski! Da ti se osuši ta ruka koju si digo na mene! Tek sad će da te jebu... Al sad će da jebu i tebe i tvou majku i Ajšu... Sad će da vas jebemo sve, pizda vam materina ciganska da vam pizda materina! Sada će da zapamtiš Gorana Marjanovića i dan kada si me upozno, govno jedno mandovsko!”

I si znao da se ne šali.

Al već bilo kasno za sve.

Jovana

Sve se dogodilo nestvarno brzo, pre nego što sam uspela da se oprostim od sebe, pre nego što sam se setila i da se pomolim... I već plutam u mraku ovog ledenog mastila, koje mi nezaustavljivo ispunjava duplje i koje će me za nekoliko trenutaka pretopiti u hranu za ribe čudnog naziva, koje sam, nesvesna ravnodušne povezanosti svega sa svim, donedavno jednako ravnodušno i sama proždimala.

I evo me već na vratima onoga čega sam se oduvek beskrajno plašila. Deo svesti čuva spoznaju o umiranju, tako da mi je, uprkos hropcu, jasno da je ovo kraj. Drugi deo izdišućeg aparata nestvarnom brzinom odmotava četrdesetogodišnji film. Dok promiče pred ugaslim očima, shvatam kako u njemu i nema ničeg posebnog. Slika jedne crvene haljine, koja je jednom detetu puno značila, prvi dan škole u kojem se zaljubljujem u nastavnika, saznanje da više nikad neću razumeti Darka i da ću s onim što mu se dešava zauvek morati da živim, prva cigareta na zidiću igrališta i opori metalni

ukus u ustima, vest o Stevanovom odlasku, prvi poljubac s očuhom, posle kojeg završavam sa glavom nabijenom u šolju, nekoliko različitih slika Gordane, malo momenta novinarske slave, mešavina životinja koje mi sude... I onda, odnekud, ponovo ona...

Vidim je kako u dugačkoj haljini, koja se razliva po vodenom šiblju, iz grudi na kojima je zubima napravila ranu, ka meni iz usta toči kapljice sopstvene krvi. Čuti, ne govori ništa, ali ja znam da Ajša u ovom jezeru, sada već grimiznom od njene krvi, pokušava da me oživi. Njena krv je taj poslednji pokušaj da se u ovo telo udahne iščileli život.

„Jovana!”

Omamljena i gotovo bez svesti, između refleksnih trzaja napola umrtvljenog trupa, kroz seriju slika, čujem glas kiborga koji dolazi s druge strane, s obale mrtvih. Ili je to glas male romske sirene, koja je moja poslednja suđaja? Odnekud, provlači se kraj stabljika lokvanja, korenja barskih trava, odbija se od struja koje proizvode jata jegulja i zavija između nogu uspavanih čaplji, dozivajući moje ime.

„Jovana!”

Iako bez snage, u trenu se prenem... Ne znam da li je to san ili tako izgleda prelazak između dve dimenzije, onaj trenutak kada se još nijednoj od njih duša nije poklonila. A možda me to samo Ajša doziva da mi kaže poslednje zbogom ili da mi pre konačnog odlaska saopšti kletvu ili oprost. Ili pak samo da pita:

„Zašto?”

Ime je poslednje što čovek zaboravi. Ono traje do kraja. Duže od nas... To čime ga dozivaju je poslednja šansa za bolesnika u stuporu, za žrtvu saobraćajne nesreće, za umirućeg kog pokušavaju da sačuvaju za još udahdva: „Jovana!” je poslednje što ću čuti o sebi, poslednje što će ostati pre nego što me izbace talasi i pre nego što mi barska roda dugačkim kljunom na obali ispije oko.

„Jo-va-na!”

Nemam snage za bilo šta što bi me pomerilo s hladnog jezerskog dna. Ali tada počinjem da osećam nečije ruke, neko me hvata za vrat, pa me ponovo pušta... Pogledom tražim Ajšu, mog malog pelikana, mog neočekivanog spasioca ili rogonju. Moja kosa vijori po uskovitlanoj vodi, u lice mi se zabija podvodno granje, barske zmije mi se upliću oko tela poput električnih iskri... Niti mi vezuju udove.

„Šta si to uradila?”

Ponovo ruke, sada na ramenima. Okreću me. Najednom, tu je udar arije koji priziva svest. U džepove, oko pasa, u ranac na leđima, stavljaju mi nešto... Kamenje? Ili eksploziv? Trnci ponovo pucketaju zamrlim telom.

Ajša... Oprosti...

Ruke me sada snažnije grabe i prevrću poput lutke. Pluća istiskuju gejzir i u sebe ponovo stidljivo puštaju život. Iz sebe izbacujem vodu, travu i nesvarene žabe... Povraćam mulj i puštam truplo preko nečeg velikog, što me diže.

Snažan zvuk... Neverovatno snažan... Eksplozija... I bol...

Ne znam koliko je trajalo to bestežinsko stanje, to otimanje između agonije i nestajanja.

Otvaram oči i vidim raščupanu glavu i ledene oči koje svetlucaju u mraku. Bol u grudima je nepodnošljiv. U ustima grozan ukus. Rezervom svesti beležim da sviće.

„Šta...” Reči mi dotiču nepce i ostaju zaglavljene u zubima.

„Malo je falilo”, kaže. „Toliko malo da ovo što si ovde možemo

smatrati čudom. Kao kada kuglica u poslednjem bacanju sklizne na broj čekani čitavog života. Parče čije prepuno tvojih žetona...”

Boli me svaka kost, svaka vlas, svaki udah...

„Šta se dogodilo?” pitam i počinjem da se saživljam s onim što je trebalo da se dogodi.

„Upala si u jezero. Mislio sam da si mrtva.”

Čkiljim i shvatam da slabije vidim. U glavi divlja plehani orkestar. Poslednje čega se sećam bila je hladnoća.

„Šta si radila tamo?”

Sležem ramenima i osećam bol.

„Htela si da pobegneš?”

„Mislim da jesam”, mumlam.

Ustaje i prilazi prozoru. Gleda u jezero. Podižem ruku i shvatam da na sebi imam spavaćicu koja nije moja. Moje stvari su ostale u rancu, koji je potonuo zajedno sa mnom. Pavle me je presvukao. *Video me je голу!* Primećujem kako mi je koža, uprkos svemu što je preživela, neprirodno glatka.

„Vidiš da ti ne dopušta da odeš”, kaže i dalje okrenut leđima.

„Ko?”

On se osmehuje.

„Ajša.”

Na pomen njenog imena čudna, energija prostruji mojim telom.

„Zašto si me spasao? Zašto me nisi pustio da se udavim? Zar me ne mrziš?”

Izlazi iz sobe kao da ne čuje pitanje. Ubrzo se vraća s lavorom punim vode koja se puši. Spušta ga ispod kreveta.

„Mrzim te. Ali ne toliko da dozvolim da umreš pre nego što ti pružim priliku da se iskupiš. I najgori zaslužuju šansu.” Očima pokazuje prema laboratoriju, zatim prilazi i podiže me sa jastuka. Ne znam šta je naumio. Osećam cepanje u leđima. Noge mi spušta u vrelu vodu. Sekunda je potrebna nervima da do mozga provuku informaciju. Stresam se i refleksno izvlačim stopala...

„Budi mirna”, kaže i odnekud donosi pregršt kuhinjske soli koju posipa po vodi i mojim gležnjevima.

„Šta je to?”, pitam zatečena neobičnim ritualom.

„Nešto što će ti pomoći da se povratiš. Telo se nakupilo hladnoće, a voda i so će ti činiti dobro. Izvući će i crnu energiju, koja je tu odavno.” Nemam snage za protivljenje. Ubrzo osećam kako se toplina s nogu širi po čitavom telu. Prijatni žmarci jurišaju kroz kičmu ka vratu. Život se stidljivo rađa. Gledam ga. Stoji na vratima i puši travu kao da mu je

svejedno. Svetlost polako osvaja sobu. Prvi put njegovo prisustvo mi prija. Previše vremena je prošlo od kada sam poslednji put bila dete o kojem je neko brinuo. U nozdrvama - miris Gordanine sobe, miris gripa i limuna u čaju, miris gumenog termofora, njene ruke... Toliko su udaljeni od mene da nisam sigurna da li su stvarni ili to samo mozak pravi još jednu od svojih zamki.

„Hvala ti”, kažem.

„Za šta?”

„Zato što si me spasao.”

„Nisam ja.”

„Kako nisi?”

„Ona nije želela da umreš.”

„Ajša?”

Klima glavom.

„Svejedno ti hvala.”

„Ne seri!”

Lice mi se tiho razvlači u nenametljiv prirodan osmeh. Ka meni pruža džoint. Širim oči.

„Mogu?” pitam zatečeno.

„Sada da. Ali samo sad.”

Prija mi miris posteljine, miris drveta, starih knjiga i spaljene konoplje. Čudno je sve to, čudno... Kao da više nisam baš sasvim ja, ali ni neko drugi. Osećam potrebu da ga zadržim pored sebe još malo, potrebu da ostanem budna i da slušam šta joj se događalo. Da! Imam neobjašnjivu potrebu da slušam o njoj!

„Molim te, donesi mi diktafon.”

„Suši se. Bio je u rancu. Zajedno s telefonom koji si ukrala.”

U trenu shvatam šta se dogodilo.

„Na njemu mi je sve! Diktafon mora da bude OK!”

„Biće.”

„Donesi mi onda papir i olovku.”

„Hoću”, kaže. „Ali ćeš i bez toga zapamtiti.”

„Želim da čujem šta je bilo s njom.”

„Znam”, kaže.

„Kako znaš?”

„Znam zato što vidim da više nije isto, zar ne?”

„Nije”, kažem i postajem svesna reči koja mi je do tada bila nepoznata. Pružam mu zapaljeni smotuljak.

Pavle se smeje.

„Drago mi je što si se vratila.”

Ajša

Verovala sam da će izdržim duže. Mislela sam da čovek mož nađe rešenje, da mož nađe izlaz. Al onda naiđe glad. Ništa nije ko glad. Prvo nekoliko dana za red, posle sve više. Na kraju svatiš da si zaboravila kad si jela, a da si ono što si imala dala na decu, a oni i dalje gladni ko da im ništa nesi dala.

Gabriel uvek dolazio s neke pare, uvek umeo da smisi nešto. Nekad proda gvožđe, nekad proda kokošku, nekad uradi neku majstoriju pa mu plate. Mogli smo... Sad Gabriel nie tu i sad *khanči*.

Prvo sam probala da radim po kuće. Esmu kaže: *Idi pitaj ljudi da ti pomognu, da ti dau da radiš*. Išla sam u Pančevo kod rođake na Esmu da mi pomogne. Obećala, ali ni ona nije mogla ništa.

„Neće te uzmu”, kaže.

„Zašto?”

„Što si Ciganka. Što se plašu.”

„Što?”

„Da će ćordišeš.”

„Kaži da neću, da me znaš? Kaži ja sam ona što njen slučaj bio u novine. Što su teli da mi pomognu?”

„Kažem.”

„I?”

„Nema koji ne krade”, kažu. „Pa šta ako bila u novine?”

Onda sam misila da prosim. Esma se razbolela. Nije moglo dalje. Glad te ponizi. Spreman si na sve. Prošnja je ništa. Spreman si da ćorneš, da otmeš, sve samo da stane. Gledaš deca kako plaču, kako jedno od drugo uzimu komad kiflu. Traže da edu. Ne znu da nema. Traže da daš. Pomisim, Gabriela u ćorku barem ranu, krenem da prosim.

Prosila sam kod crkvu u Ovcu, kod pijacu, kod semafor u Pančevo... Dođem ujutro i krenem... Prvo mi bilo teško. Ne znam kako da pitam, ne znam šta da kažem. Psuju ljudi, teru. Jednom me istukla neka *gadži*, misila da joj uzimam mesto. Ostanem ceo dan i uveče vidim da ima trista-četristo dinara, nekad i više. Jednom bila i iljadarka, uglavnom psuju.

„Beži, Ciganko!”, viču kroz prozor od kola. „Iš!”

„Za ranu mi treba, za decu...”, kažem.

„Ajde, sklanjaj se! Što ne radiš nešto pošteno? Idi čisti po kuće!” Jednom mi neki mladić reko:

„Evo ti za ranu”, i gurno mi u ruku u kesu govno od kuće što šeta. Zamisi! Ponekad pljunu na teb. Svašta bilo...

Jednom sam stajala kod semafor u Pančevo. Velika gužva, mlogo kola, nervozni ljudi... U crni džip vidim *gadži* koju poznajem... Misim se odakle... I onda se setim! S televiziju. Znam ju lice. Ona žena što je u emisiju plakala zbog mene, što bila tužna što sam rodila Džavida. Obrađujem se. Prvi put sam srećna što nekog vidim. Pridem, ona spusti plozor i gleda u mene.

„Hej! Ja sam Ajša!”

Ona i dalje gleda u mene. Ozbiljna. Tek će se upali zeleno.

„Ajša, ona što si bila u emisiju zbog mene, ne sećaš se?”

Ona *gadži* zatvori prozor i okrene se. Pomisim da me ne pozna. Upali se žuto na semafor. Vičem:

„Eej, da mi pomogneš! Ja sam Ajša! Ona što si plakala zbog mene što sam rodila dete!”

„Beži, bre, odatle”, viče *gadži*. Sa džip mal me ne udari i juri dalje. A znam dobro da ona bila. Poznala sam.

I onda došo Gunar...

Pavle

Postoji tačka čovekovog pucanja. Momenat kada, nesposoban da se dalje nosi s teretom koji mu je sudbina natovarila, odustaje od svega onoga što je do tog trenutka bio ubeđen da jeste. Iako često pokušavaju da nas uvere u suprotno - nismo samo vreća mesa, kostiju i govana. Ono što nas uspravlja, čini dostojanstvenim u sopstvenim i tuđim odrazima, zapravo su predstave koje imamo o čvrstini naših uverenja, izuzetnosti naših osobina i postojanosti naših vrednosti. Trenutak u kojem čovek svesno odbaci unutrašnju konstrukciju zarad biološkog opstanka zapravo je veliki prasak organizma. Momenat kada na mesto nekadašnjeg bića stupa novo i nepoznato obličje prilagođeno nametnutim okolnostima.

Tačka pucanja različito je postavljena kod svakog od nas. Neki veruju da mogu poneti više od onog za šta su predodređeni, drugi se iznenade kada shvate izdržljivost sopstvenih pleća. Gledao sam okorele kriminalce, ubice i razbojнике kako nakon nekoliko nedelja samice ridaju kao tinejdžerke. Nisu mogli više, iako su sve dotad verovali da su neuništivi. Samo nekoliko nedelja bilo je dovoljno da se njihov univerzum rasprši u nepovrat i ustupi mesto kosmosu drugog, do tada nepoznatog bića. S druge strane, sretao sam anoreksične majke, heroinske zavisnice, žene invalide, koje su u susretu s opasnošću po sopstveno dete jurišale na džinove, kabadahije i agresivne psihičke bolesnike, savlađujući ih silinom koja je bila dovoljna da pomeri i planine. Iste te žene lomile bi se poput stabljike trske na vetru kada bi im ista ta deca bila oduzimana i slata u starateljski dom. Ljudski duh je večita

tajna, Jovana, ali jedno je sigurno. Nikom ne bih pozeleo trenutak spoznaje svoje tačke pucanja. Tada se gubi sve i čovek postaje duh.

Kao i većina onih koji prethodno nisu iskusili jade koji iz korena menjaju percepciju, Ajša je verovala da može mnogo više od onog za šta je zaista bila predodređena. Za nedaće koje su je snašle nakon Gabrielovog odlaska mislila je da su ništa drugo do iskušenja koja će, jednom kada ih konačno savlada, samo potvrditi vrednost njene i Gabrielove ljubavi.

„Kako znaš da me stvarno voliš”, pitao bi je Gabriel proveravajući njenu odanost „kada nisi bila s nikim drugim, kada me s nikim nisi uporedila? Ljubav je prava ako uspe kad je teško! Kad je na probu!”

„Meni to ne treba”, odgovarala bi ona dureći se zbog njegovog sumnjičenja. „Najbolje znam stvari koje osećam.”

Promrzli prsti, hronični nedostatak novca, uvrede i poniženja za nju su bili samo teret koji joj je onaj odozgo dodelio, poštujući samo svoj, običnim smrtnicima nedokučivi kantar. Verovala je da će se, bude li samo dovoljno uporna, odnekud pojaviti već neko rešenje koje će pomoći da Džavid, Saranda i ona preguraju do Gabrielovog povratka, a tada će sve ponovo doći na svoje. I taj dan stigao je neočekivano, kao što stižu kiša i bolest, ali i dobra vest i zgoditak.

„Kaži dragička”, povikao je Gunar jedne večeri kada je, umoran od puta sa svadbe u Indiji, svratio da joj donese deo gaže. „Imam za tebe poso!” Ajša je poskočila sa stolice, hitro svezujući kosu. „Gazda Tadija, moj prijatelj, traži konobarice za lokal u Pazovi. Zamolio sam da te primi. Iako ne prima Cigane, reko je da će za mene da napravi izuzetak.”

Srce joj se spotaklo od sreće. *Bog je veliki*, pomislila je ljubeći Gunara. Zagrlila se s decom, otrčala je do Esme... Znala je da će je onaj gore pogledati samo ako ona dovoljno dugo bude gledala u njega. Radiće u restoranu! Dobijaće platu i bakšiš, kao i svaki zaposleni, kupovaće Džavidu i Sarandi ćevape, burek i baklavu! Gotovo je s gladovanjem! Gotovo je s hladnoćom! Od sutra više nema prosjačenja, nema psovki, nema suza! *Počinješ da radiš, Ajša!* - mislila je sa osmehom, radujući se sopstvenom odrazu u ogledalu.

„*Te del o Del baxt thaj sastipe*⁵⁹, Gunar”, šapnula je stežući mu rukama smežurane obraze. Znala je da može da se osloni na njega. Znala je jer joj je to rekao Gabriel kada je odlazio. Soba je zamirisala na džem od šljiva i pecivo. *Vidiš da Devla na kraju pomogne Ciganima*, pomislila je žureći da vest podeli sa selom.

I začas, malenom zajednicom prostrujala je željena vest. Za sreću, geometrova ćerka joj je poklonila haljinu na kopčanje boje peska. Od tetka Đeljane dobila je nošene cipele na štiklu. Kurva Ljilja joj je poklonila crveni ruž. Život je ponovo dobijao boje, a Banatska Čoka na tren je postala razdragano i složno naselje.

Put do Pazove provela je u razmišljanju o tome kako će od prve plate otići da poseti Gabriela. Biće ponosan na nju. Odneće mu krempite (oduvek ih je voleo), kupiće mu cigare (jer tamo mnogo puši, a treba da ima za drugare) i napraviće fotografiju s decom. Ona, Džavid i Saranda, ispred slike plaže sa palmom, koju ima Paparaco, fotograf u Besnom Foku.

I onda dan po dan, mesec po mesec, godina po godina, izaći će on!

Noć je već uveliko pala na šorove kada je spustila Đeljaninu štiklu na asfalt autobuske stanice u Staroj Pazovi i kada je osetila kako joj je noga, od dugog sedenja, klecnula.

„Kafe-klub *Vavilon*?”

Portir koji je dremao u malenom kiosku na rampi bezvoljno je podigao sumnjičavi pogled. Kiseli izraz na njegovom licu nije joj smetao. U njegovoj aroganciji nije videla ni rđav znak. Za nekoliko trenutaka, kada bude prekratila tih par stotina koraka, tih nekoliko šorova na koje je upro mastilom uprljanim prstom, njegova sumnjičenja neće joj značiti ništa. Biće zaposlena u elitnom restoranu!

Vavilon je bio poslednja kuća u ulici kojom su se vukli izgladneli kerovi. Naviknuta na njihovo zavijanje, nije se plašila. I oni su bili tu samo da je pozdrave, da joj poželee sreću, da joj potvrde da je vredelo. U poslednjim koracima pre snažno osvetljenog ulaza, iznad kojih je sijala neonska reklama, osetila je tremu.

Šta ako ipak nešto ne budem umela? Šta ako obrukam Gunara? Šta ako...

„Šta 'oćeš?”

Ćelavi džin kockastog lica odmerio ju je sumnjičavo. Ni to je nije omelo. Ciganka je i jasno je da neko neupućen može pomisliti kako joj nije mesto u finom lokaluu. Pa ipak, nova tura vrelih iskrica rasula se po stomaku.

„Ja radim ovde...” zaustila je spremno, ali ipak ponizno da ne naljuti kiklopa.

„Gubi se bre, da ti ne pokažem gde će da radiš.”

Grube reči su je zapekle. *Nisu mu javili!* Kako bi i mogao da zna da je nju poslao Gunar, Tadijin prijatelj? Važno je samo da bude strpljiva. Reči koje su kuljale iz tankih otrovnih usta odbijale su se od njene kože kao kapljice kiše od agavinog lista.

„Zovi mi Tadiju.”

Džin ju je ponovo ljutito odmerio. Bio je zatečen time da neko poput nje uopšte izgovara gazdino ime. Besno je skupio nos i nasmejao se.

„Šta da mu kažem?” Nacerio se. „Kako se gospođa zove?”

„Ajša”, rekla je ponosno kao da komanduje gardom. „I kaži da me šalje Gunar.”

Kockasti ju je još nekoliko trenutka osmatrao, a onda je nestao u mraku *Vavilona*. Oblaci su sa reke dovlačili kišu. Minut-dva kasnije na vratima je ugledala punijeg zdepastog čoveka sa čudnom šubarom na glavi. Gledala ga je kao u transu. Drugačije je zamišljala bogatog gazdu.

Njegove sitne oči jedva su se nazirale ispod gustih čekinjastih obrva. Nekoliko trenutaka ju je posmatrao.

„Šalje te Gunar?”

„Da”, rekla je ponosno.

Čovek pod šubarom je uzdahnuo. Bila je isuviše uzbuđena da bi je i to omelo.

„Hajde”, rekao je pomerivši se u stranu.

Kročila je u tamu *Vavilona*.

Tako je počelo...

Gabriel

Nikad nisi bio sam, uvek neko bio. Sad si sam u sobu. Imaš krevet. Iznad metalni vrata mali prozor sas rešetkama gleda na kodnik. Kroz njega ide svetlos. Žuta. U sobu mrak. Soba u zemlju. Iz zemlju bazdi vlaga.

U uglu *xindo*⁶⁰ zapušen sas flašom, iznad njega slavina. Flašu ne diraš. Zbog flaše pacovi ne izlazu iz rupe. U drugi ugao krevet. Tvoj. Na njega jastuk, pod jastuk dušek, na dušek si ti. Okolo zidovi. To je sve.

Ovde si el si udario Goksija, el si napo službeno lice u vaspitnu ustanovu. Če ostaneš tu dok Goksi ne kaže da mož d ideš.

Prvi dan si samo spavo el si bio umoran. Si bio miran. Nema Šćepe i Bosanca. Nema nikog. Bolje tako.

I drugi dan si spavo. Nie bilo nikog.

Posle počelo da bide teško. Nisi znao koi je dan, ni koi sat, ni koliko traje ni šta da radiš. Ne puštadu te u šetnju, ni u razgovor, ništa... Sve bilo isto, dan i noć koji ne prolazu nikad. Ležiš i misiš. Misiš na sve to. Misiš na Ajšu, misiš na *čhaven*⁶¹, misliš na Culu, misiš na *gav*⁶², na Gunara, na sneg, na muziku, misiš na polje, na sunce, na *čirikli*⁶³, na bol, na sreću, na ranu, na cigaretu, na pivo... Misliš na *ladžo*⁶⁴ što ti napravili, na ono kad te ebu, kad ebu druge, na pcovke, na smrad od Bosanca, na ljude, na pacove, na mačke što edu pacove, na bube, na ranu... Misiš na zidove, na mrave na zidove, na plafon, na sialicu, na govna, na krevet, na dlake na krevet...

Pa ondak opet na Ajšu, na *čhaven*, na Culu...

Misiš da si kriv, misiš da nisi, misiš da si živ, misiš da nisi, misiš na slobodu, na ono što bilo pre, na ono što će bide posle... Misiš na bežanje, na šumu, na san, na svetlo...

Pa ondak misiš opet na Ajšu, na Ajšina usta, na Ajšine sise, na Ajšin miris, na njenu mindu... Ondak drkaš... pa plačeš, pa opet drkaš, pa plačeš i plačeš, ne znaš zašto, al plačeš i drkaš, al ne osećaš ništa, samo da si sam. Ondak sedneš na ruku, da utrne, da bide ko tuđa, pa opet drkaš, ko da je tuđa, da nisi sam... Ondak se bieš sas tom istom rukom, bieš dok ne pođe

krv iz nosa, iz usta, ondak sas krv napišeš na zid:

Ajša.

Ližeš njeno ime, ližeš to što si napiso sas krv, udaraš glavom u to... Plačeš, pa se smeješ, pa opet isto...

I ondak si počo da gubiš pamet. Si počo da se plašiš, da vidiš slike, da čuješ zvukove, da osećaš dodire... Soba puna pacova, u sobu Šćepa i Bosanac stoju i gledu, čuješ krici, u sobu beba, braniš bebu od pacova, ne smeju pacovi na bebu... ne znaš kad je san kad nije, isto je. Moliš stražara da te pusti. Ne mož više. Postaeš lud.

„Šta oćeš?“, pita stražar.

„Ne mogu više.“

„Ne možeš?“

„Ne mogu d izdržim.“

„Izdrži kol'ko možeš“, dere se kroz smej.

„Ne mogu sam.“

„Dobro“, kaže stražar.

I ondak u sobu uđe čoek. Misiš dobro je. Više nisi sam... Al vidiš da čovek ne razume šta ga pitaš, ne razume tvoj ezik, samo spava i nešto mumla.

Bala mu ide iz usta, bela, mokar jastuk... Čovek leži u tvoj krevet el nema drugi.

„Šta radiš ovde?“, pitaš.

Čovek ćuti.

„Ja sam Gabriel“, kažeš.

Čovek ćuti.

Prođe dan.

Čovek ćuti.

U noć te probudi zvuk. Ondak bol. Jeziv. Treseš se... Čuješ kako čovek riče i vidiš kako grize tvoju ruku. Drži je u zube ko ker. Vičeš...

„Straža! Pomoć!“

Odande smeji.

Udaraš čoveka sas pesnicom u čelo, u oko, u krvava usta. Bacaš čoveka na pod. Šutiraš ga u lice, u grudi... Ujedaš čoveka i ti... Se grizete ko kerovi oko mesa... Padneš od umora i bola...

Čovek ćuti. Mljacka...

Mljacka tvou krv.

Ne govori ništa.

I svataš da nemaš di. Ako će da preživiš, mora da postaneš zver.

Jovana

Bolje mi je. U grudima još uvek tutnji, lice mi je i dalje osetljivo na dodir, ali su odblesci bola ređi. Jutarnji zraci prijaju. Miluju umorne kapke poput

obloga od kamilice. Pavle u prostoriju unosi diktafon i ponosno ga podiže uvis.

„Preživio je”, kaže pobjednički, „I telefon. Uspeo sam uz pomoć fena. A i snimak je sačuvan. Opet si imala sreće.”

Dišem duboko.

„Pretpostavljam da želiš da se javiš”, kaže i pruža osušeni mobilni.
„Sigurno su zabrinuti.”

Ne znam šta želim. Da li me se neko još uvek seća? Poslednji put kada smo se čule, Gordana je bila u jednoj od depresivnih faza. Požurivala me je kako bi se što pre vratila seriji. Znala je da ću biti dobro. *Maja sam uvek dobro...*

Dejan je odavno besan. Potrošila sam sve rokove. Uveren je da se zajebavam, možda misli i da sam se smuvala s Pavlom i da se zajedno opijamo po crnogorskim krčmama. Najednom, misleći o svima njima, shvatam da se nešto dogodilo. Čitav taj svet koji je tamo, svi ti ljudi koji nisu bili sa mnom u vodi ni oko mene kada sam se ponovo rađala, nemaju više isti značaj. Tabakera koja je zaustavila kuršum i ona koja skuplja prašinu u vitrini ne vrede isto. Ne, nisam ljuta. Osećam samo ravnodušnost koja se oseća prema stvarima koje služe za svakodnevnu upotrebu, ali bez kojih znaš da možeš. Ipak pozivam Dejana. Za sve drugo bilo bi teško naći opravdanje. Nakon duge zvonjave, javlja se poslovno, hladno, glasom koji podseća na glas telefonskog operatera.

„Moram da ostanem još malo”, kažem i osećam kako se obale na kojima stojimo zauvek razdvajaju. „Dogodilo se nešto nepredviđeno.” Moje reči se odbijaju od kamenih zidova i vraćaju se dodatno isušene u grlo.

„Jebi se! Jebi se zbog svega što sam učinio za tebe!” kaže i prekida vezu.

Pavle se trudi da pokaže da nije čuo Dejanove reči, iako one odzvanjaju prostorijom. Prevrće nešto po kuhinji. Savršeno mi je jasno šta ovo znači. Zatiče me odsustvo brige. Samo dan-dva ranije, bila bi nesnosna. *Jebi se, uredniče! Jebite se i ti i sve što si učinio za mene!* Nekoliko trenutaka

ćutim. Razmišljam o tome kako je zapravo jednostavno izgubiti nešto što je do juće predstavljalo sve.

„Šta znaš o žrtvovanju?“, pita me Pavle prekidajući olovne misli. U čajnik potapa veliku kašiku meda.

„Žrtvovanju?“

„Da. Žrtvovanju životinja ili ljudi.“

Prodire u moj zbrkani misaoni tok i ponovo me zatiće nespremnu. Da li si toliko inferiorna, Jovana? Njegova sklonost okretanju razgovora u neočekivanom smeru me izluđuje. Znam za pojam, ali se svesno povlačim kako me ne bi uhvatio u raskoraku i time dodatno ponizio. Pretvara se da previđa moju neupućenost i nezainteresovano lupka kašikom o ivice porcelanske posude.

„Kartaginjani su žrtvovali decu, Kelti robove, pripadnici plemena Poni ubijali su mlade devojkje.“ Privlači stolicu krevetu i pritiska dugme diktafona. Žmirkanje crvene lampice, taj mali simbol kontinuiteta, nakratko me ispunjava vedrinom. „Znaš li zašto su to činili?“

„Poštovali su obrede“, kažem i dalje ne znajući kuda nas najnovija ekskurzija vodi.

„Ne!“, uzvikuje i pljeska se po kolenima. „Činili su to kako bi umilostivili bogove i tako spasli sebe! Prinosili su žrtve za koje su verovali da će bogovima biti draže od njihovog stradanja.“

„Kakve to veze ima s našom pričom?“

„Ni ja nisam razumeo odmah, ali sam posle određenog vremena posvećenog ovom slučaju shvatio da su Ajša i Gabriel zapravo žrtvovani. I pravda, baš kao i rat, more, zemlja, vatra i mudrost, ima svog boga, tačnije, u ovom slučaju, boginju. Reč je o Justiciji. Čula si za nju?“

Kiselo se osmehujem, ali uprkos tome što se izruguje, shvatam kako me ponovo uvlači u svoj lavirint.

„OK. Sada ću ti reći ono što te nisu naučili. Nasuprot uobičajenom verovanju, boginja pravde koju smo preuzeli od Rimljana samo je delom ono za šta se izdaje.” Oči mu ponovo plamte. „Ona je zapravo boginja prava i pravde. Iako je reč o pojmovima za koje i laici znaju da su mnogo češće u konfliktu nego u ortakluku, Justicija ih je velikodušno prigrlila pod isti plašt.”

„OK, ali...”

„Strpljenja, Jovana! Složili smo se da se nakon svega može reći da si se ponovo rodila. Bilo bi glupo da i u novom životu ponavljaš iste greške, zar ne?”

Grizem usnu i pokretom ruke tražim cigaretu. Pali je i prinosi je mojim ustima. Pušim...

„Rimljani su bili pragmatični”, nastavlja u dah. „Njihova država temeljila se na vojnoj sili i zakonu. Tanane razlike između prava i pravde nisu bile u fokusu moćne imperije. Bili su im potrebni simboli i sredstva. Zato su u Justiciji podarili oba kraljevstva, čineći je tako boginjom večitog prokletstva. Za razliku od njih, Grci su shvatali kuda bi vodilo nepoštovanje ove dihotomije. Zato je kod njih Dika bila boginja pravde, dok je Temida brinula o pravu.”

„Šta želiš da kažeš?”, pitam pokušavajući da još jednom zauzdam njegovu misao.

„Želim da kažem da je, kao zatočenica sopstvenih suprotnosti, naša boginja od samog početka tvorila nakaradan koncept poretka. Nalazeći se na stolovima, zastavama i u holovima onih koji poseduju moć, Justicija je oduvek bila pre boginja trenutka nego večnosti. Bila je apostol zakona i njihovih donosioca umesto pravde i prirodnog poretka. Znaš li do čega je to dovelo?”

Zurim u njega i tupo odmahujem glavom.

„Da bi i dalje štitila svoje podanike, da bi i dalje čuvala prolazna ovozemaljska carstva, i na kraju, da bi smirivala i sopstvenu raspolućenu dušu, bile su joj potrebne povremene satisfakcije. Trebali su joj darovi, a za svaku boginju, najdraži darovi oduvek su žrtve.”

„Zvučiš kao sveštenik koji baca anatemu!”

Smeje se. Moje čuđenje ga zabavlja.

„Ajša i Gabriel samo su poslednji u nizu žrtvovane dece”, nastavlja u dahu. „Samo što ovog puta obred nije vršen u tajnim odajama hramova niti pod rukovodstvom prvosveštenica kulta, već javno - armija vas je pisala tekstove, kolumne, podneske i osvrte, a samo s jednim ciljem: da umilostivi prokletu boginju, tu nerazumnu slepicu, kako bi podarila dugi život našem dijaboličnom carstvu. Da li sada naslućuješ šta želim da kažem?”

„Sereš!”, izletela mi je ta reč iz usta poput dugo zatočene ptice. Ponovo je uspeo da u meni probudi prostakušu. Uprkos neprimerenosti mog nastupa i dalje me posmatra s kliničkim izrazom, kao kad šef laboratorijskog tima prati eksperimentalnu bubu. „Nisam ništa znala o Gabrielovom stradanju u zatvoru! Želela sam samo da bude kažnjen za

ono što je učinio! Zar je to toliki greh?”

„I nije bilo tvoje da znaš!”, uzvikuje. „Žrtvovanje uvek i obavljaju oni koji su uvereni da je čitav proces bogougodna stvar. Šta misliš, kako se razrešava tenzija između prava i pravde? Kako je moguće da Justicija ne poludi?”

Misli mi ponovo kaskaju.

„Ako je ovaj raskorak sve veći”, nastavlja on u zanosu, „a već smo konstatovali da jeste, postoji samo jedan način da se on prevaziđe. Neko mora da plati cenu čitave te zajebancije! Neko mora da zalegne za to što smo odabrali da sledimo šizofrenu boginju raspolućenog srca. Šta misliš ko je to?”

Očima mu dajem znak da nastavi, iako slutim šta će reći.

„Nekada su to bili Igoovi jadnici, danas je to sve veći i veći deo društva koji sopstvenim telima, zdravljem i životima plaća podmazivanje Luciferovog aparata zasnovanog na normativnom alibiju. To su ratni invalidi koje izbacuju iz stanova zbog neplaćenih drugova za struju, prosjaci utamničeni zbog krađe hleba i neuspeli atentatori na diktatore ogrezle u krvi. Paradoks je sledeći - što je veći jaz između prava i pravde u jednom društvu, što je izraženija Justicijina raspolućenost, potreban je i širi front iz kog će se regrutovati žrtve. Tako na kraju Justicijina kraljevstva završe u samouništenju, jer onih koji uživaju blagodeti ovog ludila ostane nedovoljno i za reprodukciju.”

Bez reči zurim u njega. Da li smo svi samo deo te dijabolične igre?

Da li smo svi samo figure u rukama Justicijinih gospodara? Da li sam i ja samo žrtva koja to još nije shvatila, uljuljkana u uverenju da je patricijka?

U nozdrvama osećam miris zime. Lampica na diktafonu namiguje. Kroz prozor vidim Vjeru kako izlazi da nahrani goveda. Ovu kamenu kuću prvi put osećam kao svoj dom.

„Pričaj mi šta je dalje bilo s njom.”

Pavle

U trenutku kada je Tadija ušao u sobu, Ajša je po ko zna koji put bezuspešno pokušavala da namesti crnu čipkanu čarapu koju joj je donela Anđela, devojka koju su zvali Mama. Prostorijom se valjao težak ustajali vazduh, koji je nije podsećao ni na šta čega se sećala. Iako je garderobu koju je obukla ranije viđala jedino kod Ljilje kada je kretala na zanat, Ajša se još bodrila mislima o tome kako će uskoro početi s prvim pravim poslom, koji će je izvući iz zagrljaja gladi. *Žele da budem šukar*⁶⁵, pomislila je kad ga je ugledala.

„Ne stoji ti loše”, promrmljao je Tadija zatvarajući za sobom masivna tapacirana vrata. Koračao je sporo. Izdaleka se osećao na bačvu kakve je sretala u podrumu gazda Jusufa. „Daj da vidim šta mi je Gunar poslao.” Iznad tankih krivih usana ugledala je sitne kapljice znoja. U trenu, kratki

prsti, koji su poput bodeža provirili ispod sakoa na pruge, žarili su se u njenu zadnjicu. Drugom rukom podigao joj je jedva vidljivu suknu. Nekoliko trenutaka ostala je u neprirodnom položaju, poput slomljene lutke. Dok je pokušavala da povрати dah, pljuvačka u ustima joj se sušila. Od prvih izgovorenih reči, osetila je stid. Prošaputala je:

„Molim te, nemoj...”

Ali poslednje što je Tadiju moglo da zaustavi bile su reči Cigančice kojoj je bio potreban. Odlučnim pokretom, šaku je sa zadnjice premestio u Ajšino međunožje. Činio je to hladnokrvno, kao vodoinstalater koji rutinski prstima traži rupu na sifonu. Drugom rukom je otkopčao šlic. Ajšine oči su jurnule iz duplji. Pokušala je da se oslobodi stiska. Tadija je snažnim potezom obmotao gustu kosu oko ruke, vukući je ka širokim maljavim preponama.

„Šta je, pizda ti materina?”, cerekao se razdražen njenim opiranjem. „Da nisi nevina?”

„Molim te...”, zaustila je ponovo, ali joj je, pre nego što je stigla da se osvesti, Tadija lice priljubio uz topli smežurani ud. Ustajali zadah njegovih mošnica, mešao se sa neizdrživim vonjem neopranog veša. Htela je da povрати.

„Puši ga!”, urliknuo je. „Puši ga, mamu ti jebem mandovsku!”

Isprva nije imala predstavu o tome koliko jako je stisla zube. Reakcija je bila instinktivna. Poput pitbula koji refleksno steže vilicu kada se napadač približi njušci, želela je samo da sa odbrani od neposrednog zla. Međutim, kada je začula neprirodni Tadijin urlik, a odmah zatim i kada je u ustima osetila dlake i krvave grumuljice nalik ostacima nesažvakane hrane, shvatila je da je duboko zarila sekutiće. Iz Tadijine butine jurnula je krv.

Prvi udarac bio je strahovit. Glomaznom otvorenom šakom pogodio ju je u slepoočnicu, koja je momentalno popustila. Preko kreveta, skotrljala se na pod. Nevidljiva topla linija skliznula je sa obraza do usne, završavajući na progorelom itisonu, koji je bazdio na duvan. Nije stigla ni da se pridigne na

kolena, a Tadijine cipele već su se zarivale u njeno lice, stomak i grudi. Od svakog udarca telo bi joj se zgrčilo kao pod udarom visokog napona. Kanonada udaraca i psovki bacali su je po sobi poput krpene lutke.

„Majku ti jebem cigansku!”, urlao je u magnovenju. „Ti ćeš mene da ujedaš! Jebaću ti...”

Nije imala predstavu o tome koliko dugo je bila bez svesti. Kada je došla k sebi, shvatila je da se ponovo nalazi na krevetu, ali kolena oboreni na pod i lica zagnjurenog u jastuk. Nad njom je ječao Tadija. Težina njegovog tela bila je tolika da je verovala da će je ugušiti. Neizdrživi bol u oku i grudima onemogućavao ju je da učini bilo šta što bi joj pomoglo da pobjegne.

„Dobra si mala... Vrela si... Dobra si...” mumlao je dišući sve teže. Molila je tetkicu Bibiju, kao dete, da se samo što pre završi, da ona zapali, da uništi *gadžu* onom svojom malom rukom.

I Bibija ju je poslušala.

Tadija je urliknuo, prosipajući sopstvenu telesinu i njene izlučevine po njoj.

Tada je ponovo izgubila svest. Napolju, na šoru i u prolazima između naherenih krovova, svitalo je prvo prolećno jutro.

Rubrika *Lični osvrt*

Reakcija na tekst *Sudija Dedijer oslobodio pedofila*

11. septembar 2014.

Znate li šta je najveći problem našeg pravosuđa? Najveći problem je

to njihovo „slobodno sudijsko uverenje”. Sudija je slobodan da donosi odluku kakvu on misli da treba, kako se njemu čefne, a ne prema zakonu! To je ono što prvo treba ukinuti u budućoj reformi pravosuđa. Moramo da ih nateramo da donose odluke prema zakonu, a ne kako oni misle da treba.

Navikli su da se po onoj Brozovoj „ne drže zakona kao pijan plota” i to im se, izgleda, osladilo.

Najbolji pokazatelj takvog ponašanja sudije vidi se na ovom primeru. Čovek je oslobođen za monstruoan zločin samo zato što pripada etničkoj zajednici koja stalno upražnjava takve stvari. Zna, postoje etničke zajednice kojima nije stran ni kanibalizam! Pa šta to znači? Da ćemo sada reći da njihovi pripadnici mogu da idu po Srbiji i da jedu ljude?! Da pljačkaju, da krađu, da tuku žene? Da nam ovde uvode svoja pravila? Zar nam to treba? A možda nas i to uskoro čeka? Možda će nam uskoro migranti nametati svoju kulturu, pa će i kod nas postati normalna ponašanja divljaka?

Pominjem sve ovo jer mi zapravo i ne znamo odakle dolaze svi ti ljudi. U nekim od tih zemalja još ima sodomije i opštenja među srodnicima! Da li ćemo, kada i oni počnu da šire svoje običaje u našoj sredini, koja, uprkos svim nedostacima, pripada porodici civilizovanih evropskih naroda, reći kako nisu dužni da poznaju naše zakone jer će sudije, ovlašćene da primenjuju slobodno sudijsko uverenje, odlučivati da su zbog toga nevini?!

Kao građanka i kao roditelj, zgrožena sam ovakvom odlukom! Nikom ne želim zlo, ali nakon ovoga čovek prosto ne može da se ne zapita šta bi bilo kada bi se tom sudiji dogodilo isto? Kako bi onda reagovao? Da li bi i tada primenjivao „slobodno sudijsko uverenje” i rekao da taj čovek nije kriv zato što je Rom?

Ali postoji tu još nešto što ne uviđamo. Posebno sam alergična na tu priču o različitosti Roma. Stalno se potencira da su oni navodno ugroženi, da su im, navodno, ugrožena ljudska prava, a u stvari, odgovorno tvrdim da je sasvim obrnuto. Čini mi se da smo mnogo češće mi Srbi ugroženi u sopstvenoj državi. Pogledajte samo kako im se uvek izlazi u susret. Gleda im se kroz prste u krađama, u prosjačenju i u svakom drugom nepriličnom ponašanju, sve pod geslom da su, bože moj, oni ugroženi.

Trideset pet godina sam radila u prosveti i mogu vam reći da se oduvek blažim kriterijumima gledalo na Rome. Mi nastavnici bili smo u stalnom strahu da se slučajno ne kaže kako im je nešto zakinjuto, ili da se ne zaključ

da smo ih, ne daj bože, uvredili po etničkoj osnovi. Za to vreme, mnogo puta smo morali da, baveći se

njima i njihovim „specifičnostima”, zapostavljamo drugu decu.

Da li se tako ponašaju i druge države? Da li je i tamo dozvoljeno nekažnjeno ispoljavanje običaja kojima se vrše teška krivična dela? Da li se isto toleriše i u Nemačkoj, Italiji ili Americi? Verujem da razumete šta hoću da kažem.

U svakom slučaju, zaključujem time što još jednom ističem pogubnost slobodnog sudijskog uverenja i donošenja bilo kakvih odluka koje ne poštuju domaće zakone i ovdašnju kulturu. Kome se to ne dopada, može slobodno da traži drugu sredinu, u kojoj može do mile volje nekažnjeno da upražnjava svoje nastrane običaje.

Čitateljka Ivona Veljović, učiteljica u penziji iz Kraljeva

Ajša

Kud sam mogla d otidnem? Kog sam mogla ja da pitam? Ležim na krevet i čujem kako kerovi laju i kako vrištu žene iznad, kako neko pcuje majku, neko se dere, neko kune... Oko boli, grudi bole, onako bez gaće, bez kombilizon, *ladžo*.⁶⁶

„Ne mogu ti ja više ništa”, kaže Gunar. „Tadija obećo da ti pomogne. Ako te on otpusti, ja više nemam ni lovni ni poso da ti dam.”

„Ja ovo ne mogu...”, kažem i molim ga da svati. „Znaš šta uradeo Tadija? Znaš?”

„Znaš li da pevaš?”, pita a zna da ne znam. Nikad nesam znala da pevam. „Ako ne znaš da pevaš, onda radi što znaš”, kaže i prekida vezu. I onda dan po dan, noć po noć, kreće... Ne sećam se skoro nikog. Ko da je sve palo u neki bunar, sva lica i ljudi, sve što pričali i radeli. *Ladžo*, i onda sam mozak to valjda obriše. Samo tako po neki, sad kad se setim, vrati mi se u pamet.

Sećam se prvi koj bio, neki *temo čhavo*⁶⁷, visok, duga kosa, lep... Došo i kaže:

„Ne mogu da te jebem.”

Ja ga gledam. Ne znam šta da kažem.

„Daću ti pare, al ne mogu”, kaže on.

„Zašto?”, pitam.

On ćuti... gleda u zemlju, onda kaže:

„Ne mogu, što si...”, stane... „Što si Ciganka, jebote!”, vikne. On oborio pogled. Ćutimo i on i ja.

„Pa što s došo onda?”, pitam. „Što s došo kod mene?”

„Opklada... Kladili se da ću da jebem Ciganku. Drugovi mi rekli da ne mogu, al ja sam reko da ću da te jebem i da ću ispričam kako je bilo. Svataš?”

I dao mi pare, ko što reko. Tako prošo prvi put.

Posle bilo sve. Narkomani... Imvalidi... *E phure*⁶⁸... Čupali, tukli,

pljuvali... Tražili da me ebu tamo dole u *bul*⁶⁹, neki mi zub slomio kada sam rekla neću. Tadija me tuko kad ne radim zbog povredu. I onda došla Anđela i rekla da probam sa *drab*.⁷⁰

„Će ti bude lakše”, kaže. „Eroin obriše sve.”

I onda sam uzela eroin i bilo fino. Prvo na nos, onda na *suv*⁷¹, onda na sve. Anđela mi pokazala. Sa eroin mogla sam i deset da imam za noć. Ne osećaš ništa, samo ko san neki u koji ti po telo i pred oči idu slike... Ebu me, a ja sanjam Gabriela, sanjam Sarandu, sanjam Džavida, sanjam da pada sneg, grejemo se uz peć... Ebu me, a ja vidim Sarandu sa nove cipele što sam ja kupila od svou platu. Džavid da gol na utakmicu i pobedi, a ceo stadion više: *Džavide, srećo Ajšina!* Ebu me a ja ne vidim lice, ne osećam miris, ne dodirnem kožu...

Nikad na Esmu nesam kazala šta radim u Pazovu. Nikad. Nije me ni pitala mlogo. Misim da ona znala, samo nie tela da pokaže da zna. Majka uvek zna. Morala da vidi kad me tukli... Morala da zna da lažem... Morala da svati da ne pominjem više Gunara, da donosim veliku lov, da spavam kad dođem kući. Nesam joj pričala ništa od to što bivalo tam.

Samo ednom...

Samo kad došo Dule, prvi čovek koj pitao za Gabriela.

Samo tad.

Jovana

„Iako beskrajno truo i pokvaren, mali je svet, Jovana!”

Pavle sa police skida novu hrpu papira. Zraci svetla seku zlatasti oblak prašine, koji poput sićušnog roja zvezda plovi po sobi. „A naročito postane mali onda kada verovatnoća odluči da se poigra s našim životima. Upravo to se još jednom dogodilo Ajši.”

U nozdrvama osećam miris skorele krvi.

Voda se ohladila. Vadim noge iz lavora.

„Znaš li ko je bio čovek koji ju je prvi upitao za Gabriela?”, pita me. Sležem ramenima.

„Čovek sa smeškom libanskog atentatora.”

Koža na licu se steže. Naslućujem novi preokret.

„Dule? Zamenik tužioca?”

On se osmehuje.

„Krtica! Čovek koji ti je doneo odluku i pritisnuo dugme za odstrel. Nije li to sjajno?”

„Ne mogu da verujem!”

„Zašto?” Radoznali smešak titra mu jagodicama.

„Šta je on tražio tamo?”

„Ono što traže svi koji idu na mesta kao što je *Vavilon*. Mlado meso koje neće voditi u skupe restorane, kojem neće kupovati egzotične poklone i koje neće morati da laže. Jednom rečju, devojkju koja će nakon seksa zauvek prestati da postoji.”

„Ali čekaj...”

„Tvoj doušnik redovno je posećivao klub u Pazovi. Za razliku od Ajšine prve mušterije, bio je iskreno oduševljen kada je od gazda Tadije, štićenika

službe i njegovog starog znanca, obavešten da se pojavila *mlada garava roba.*”

U trenutku, ponovo osećam bol pod plećkom, koji me sprečava da udahnem. *Nije li to isuviše koincidencija? Da li je moguće da su baš svi povezani?*

„Odakle ti sve to?”

„Zaboravljaš da sam se dugo bavio ovim slučajem.” Zastaje i unosi mi se u lice. „Gabriel i Ajša obeležili su moj život! Ali mnogo toga saznao sam i tokom kasnijeg procesa. O tome ćemo kada dođe vreme.” „Nastavi...”

„Dolazeći u klub, Dule nije znao da će tamo zateći Ajšu. Bio je to samo jedan od njegovih uobičajenih vikend-pohoda, tokom kojih bi se opijao i bludničio sa Tadijinim ženama.”

Pavle

Tražio je ono što bi od žena tražio uvek. Uzbuđivao ga je pogled na zlatasti mlaz koji se sliva između njihovih nogu. Kasnije, kada bi po njegovim grudima i licu ispraznile mehur, na ruku bi im navlačio belu rukavicu sa zečjim krznom. Pažljivo prateći njegova uputstva, dovodile bi ga do vrhunca.

Bizarni fetiš stekao je rano. Kao dečak, kroz ključaonicu kupatila posmatrao je guvernantu koju je njegov otac, karijerni diplomata i dugogodišnji saradnik Službe državne bezbednosti, angažovao kako bi njegovog sina naučila francuski jezik i lepim manirima. Jednom od ovih prilika bio je toliko zanet masturbacijom da je sa zakašnjenjem primetio otvaranje vrata njegove tutorke. Sređena za polazak, na ruci je imala uvek prisutne bele rukavice od zečjeg krzna. Nekoliko trenutaka odmeravala ga je pogledom ljubopitljive dreserke. U prolazu, po tek omaljavelim mošnicama, dotakla ga je nežnom paperjastom dlakom. Bilo je to dovoljno za zauvek.

Zamisli koliko je bilo potrebno statističkih podudarnosti u svemu ovom. Da zamenik tužioca dvadesetak godina ranije nije upoznao nestašnu pohotnu guvernantu, da je toga dana ona popravljala grudnjak, puderisala lice ili češljala kosu, umesto što je urinirala, ili barem da je Ajša mogla odmah da mu priušti traženo zadovoljstvo, sve bi se, barem nadalje, odvijalo manje tragično za nju i Gabriela. Moglo je biti drugačije. Pa ipak, u njihovom slučaju, drugačija mogućnost ponovo nije postojala. Umesto toga, Ajši je bilo potrebno vreme da se pripremi kako bi zlatni tuš, koji će sručiti na Duletove grudi, bio adekvatan.

Ispijala je vodu iz plastične boce i očima je besciljno kružila po sobi. I upravo u tih desetak minuta, koliko je bilo potrebno da se nekoliko decilitara ispijene tekućine sjuri do njene bešike, dogodio se novi, ponovo će se ispostaviti, kobni preokret.

Prekraćujući vreme i rasterujući tišinu, Dule ju je neobavezno, sasvim bez želje da se pozabavi odgovorom, upitao odakle je. Snebivala se...

Ispijajući krupne gutljaje, pomenula je da je iz malog mesta u blizini Beograda.

„Ne znaš ti gde je to...”

U većini slučajeva, ovde bi svaki razgovor o temi zamro. Ali Lucifer je opet imao drugačiji plan. Ajša je mogla otići do kupatila i vratiti se spremna, ili je Dule mogao odustati privučen drugom mišlju, mirisom ili prizorom. Međutim, bogovi verovatnoće ponovo su igrali na proveren broj. „Gde?”, pitao je Dule ni sam ne znajući zašto. Moguće je da je na neki čudni način osetio potrebu za zbližavanjem sa ženkom koja će mu za neki trenutak, po ceni od pedeset evra, podariti mlaz svežeg urina. Možda je samo želeo da dodatno opusti nju, ko zna.

„Banatska Čoka”, reče Ajša uverena da će se u toj beznačajnosti razgovor završiti.

Međutim, u njegovoj glavi ime mesta je zazvonilo. Cigančica iz Banatske Čoke! Fliper je mahnitno odbio kuglu.

„Hej... Banatska Čoka? Da nisi...”

Mogla je da slaže. Mogla je da kaže bilo šta. Ali prvi put tada, nakon meseci batinanja, dreke, heroina i suza, neko je pomenuo nju, neko se setio Gabriela, neko je pomenuo presudu i kaznu... Zajedno sa suzom, reči su poletele same, poput ptica koje sa golih grana otera pucanj.

„Jesam...”, rekla je tiho. „Ja sam ta...”

Ako sam išta naučio kao sudija, onda je to da ne postoji apsolutno loš i apsolutno dobar čovek. I najbolji od nas, oni kojima ostavljamo ključeve od stana, kojima na čuvanje poveravamo bolesnu decu, od kojih primamo savet, ponekad u tami svojih soba maštaju o bolnoj smrti svojih bližnjih. Jednako tako, pod jastukom hladnokrvnog ubice moguće je pronaći sliku majke, kojoj je ovaj do sudnjeg dana subotom donosio žito iz poslastičarnice. Tako je bilo i s Duletom.

Sve to što je činio, o čemu si i sama svedočila i o čemu sada i sam dovoljno znam, govorilo je o tome da je reč o uštvi, besramniku, udbaškom pacovu koji je čitavog života sopstvenu sreću gradio na nesreći, potkazivanju i upokojavanju drugih. Međutim, kad je čuo Ajišinu smušenu priču o Gabrielovoj kazni i njenom usudu, u njemu se nešto prelomilo. Prvi put do tada, dok su tople kapi zlataste tekućine natapale malje na njegovim grudima, i dok je posmatrao Ajšu kako, opkoračujući ga, rukavom briše suze, pomislio da bi mogao da učini i nešto dobro. Nešto zbog čega će jednom biti ponosan.

Narednog jutra, pre nego što je s novim zadatkom krenuo put uredništva nacionalne televizije, pozvao je upravnika požarevačkog zatvora.

„Nemojte više jebati tog čoveka”, rekao mu je tonom koji je ovaj umeo da razume. „Najebao je već dosta. Očekujem od tebe da mi to učiniš?”

I upravnik je to učinio. Uprkos činjenici da je bio disciplinski kažnjavan zbog napada na stražara, Gabrielu je ubrzo bilo omogućeno vanredno razvrstavanje u grupu s većim stepenom prava. Omogućeni su mu i slobodan izlazak u grad i prijem poseta van zavoda. Pomislio je da se oblaci nad njegovom sofrom konačno razmiču. Međutim, kao i mnogo puta do

tada, nije znao da za ljude kao što je on ne postoje dobre karte, i da za one koje sudbina obeleži i zgoditak na lotou predstavlja samo novo prokletstvo.

Republika Srbija

Narodna skupština

Treća sednica Drugog redovnog zasedanja

01 Br. 8-2/311/14

21. oktobar 2014.

Stenografske beleške

Narodni poslanik Goran Mihajlović:

Uvaženi predsedavajući, dame i gospodo, nazovimo stvari pravim imenom. Šta je taj sudija Dedijer uradio? Oslobodio je pedofila, je li tako, gospodine Prokiću? Znači, posle svih njegovih istupa u javnosti, posle konstantnih predavanja koja nam je držao i nakon kritikovanja predstavnika zakonodavne i izvršne vlasti, on oslobađa pedofila oprostite, ali moram tako da kažem - manijaka koji je obljubio trinaestogodišnju devojčicu!

Kaže taj Dedijer kako okrivljeni nije znao da je pedofil, nije znao

da je zabranjeno obljubljevati decu... Čujete li to, uvaženi narodni poslanici? Hej, nije znao, pa je odlučio da ga oslobodi! Ali da ja vas ovde nešto pitam. Da li smo mi to u nekoj afričkoj koloniji, negde na nekim urođeničkim ostrvima u okeanu? I da li žrtve imaju neka prava

ili prava pripadaju samo okrivljenima koji su pod zaštitom sudije Dedijera? Da li je ta devojčica znala šta je čeka? Da li je to za nju bio zločin?

Na osnovu ovoga što smo čuli u medijima, on ga je oslobodio, kao, eto, čini mi se, zato što je Rom. Znači, svaki pedofil ima pravo

da se izjasni kao Rom, kao na fakultet što se upisuju - ko god se upiše

na fakultet i izjasni se da je Rom, odmah za njega nema prijemnog; da, ili kao Vlah, ne znam da li to važi i za Vlahe i Egipćane, ali za Rome, po svemu sudeći, važi. Dakle, uzme, siluje nekoga, i kada

policija dođe, on kaže ja sam Rom - i nikom ništa! Znete, mi Romi možemo da silujemo, jelda? Da li je to pravo i pravda kakvu nam predlaže sudija Dedijer?

Znači, neznanje čak i kod ovakvih gnusnih dela oslobađa, gospodine predsedavajući. Jeste vama to smešno, gospodo narodni poslanici, ali meni nije! Samo se vi smejte, ali vas uveravam da ova država ima snage da se obračuna sa takvima kao što je sudija Dedijer, koji je umislio da je iznad zakona ove države. Samo što će država vrlo brzo doći u situaciju da će morati da primenjuje drakonske zakone. Vratićemo se na zakon Cara Dušana, koji je, po svemu sudeći, ono što nam je potrebno da sredimo stanje sa ovima što su toliki ljubitelji ljudskih prava da im i sami zakoni smetaju. Znete li šta je po zakonu Cara Dušana bila kazna u ovakvim slučajevima, gospodo? Kastracija je bila kazna! Kastracija! Pa onda pođi ponovo da siluješ dete, samo ne znam čim ćeš!

Predsedavajući:

Molim vas, gospodine Mihajloviću...

Narodni poslanik Goran Mihajlović:

Izvinjavam se, ali kao čovek i kao otac, ne mogu da ostanem miran na sve ovo, razumećete me.

Pre nekoliko godina, naša poslanička grupa je za ova dela predlagala uvođenje kastracije. One, kako se zovu... Hvala, Javore, hemijske kastracije! I tada je bilo onih koji su se smejali, i nažalost, takav predlog nije prošao zbog svih onih dušebrižnika kojima su puna usta Evrope. I znate li šta je najinteresantnije? Upravo taj sudija Dedijer, koji sada oslobađa pedofila, bio je jedan od najglasnijih protivnika uvođenja ove kazne. Bilo je to tobože suprotno ljudskim pravima i šta ti ja znam čemu. Suprotno Evropi! A ja vam kažem, ako je to suprotno Evropi, onda nam ta i takva

Evropa i ne treba! Međutim, sada kada znamo za ovu presudu, mnoge stvari postaju jasnije. Znači kako se kaže: ne veje sneg da pokrije breg, nego da svaka zverka pokaže svoj trag.

Da li su to bili razlozi zbog kojih se taj Dedijer zalagao da se kazna ne uvede? Da li je i tada zastupao nečije interese - i čije, pitam ja narodne poslanike! I u čije ime sudije uopšte sude danas u Srbiji, gospodo narodni poslanici? Da li su oni neka bogomdana bića kada mogu da donose presude koje su suprotne zdravom razumu, običajima i osećanju svakog normalnog čoveka u ovoj državi? Mislím

da bismo tu morali da pitamo i ministra pravde, da nam da neke odgovore i da nam kaže šta namerava da učini.

Sudija je prekršio zakon, u to više nema nikakve sumnje! A da li je razrešen? Nije! Zašto, pitam ja vas? Verovatno zato što je pod ko zna čijom zaštitom! E pa, sada vam odgovorno kažem: neće da može! Neka ima čiju god hoće zaštitu, ali ste vi u obavezi da to sankcionišete. Ne interesuje me da li ga čuvaju ambasade, tajkuni ili ko zna ko... Povredio je zakon i ima da bude razrešen. Ovde je interes tog deteta u pitanju. Na to kako ćemo da reagujemo sada gledaju i drugi roditelji. I šta ćemo da im poručimo odavde, pitam vas?

I samo još nešto, gospodo narodni poslanici. Da li se sve ovo dešava slučajno baš sada?

Uveren sam da se ne dešava, gospodine predsedavajući. Čitava ta akcija odvija se u trenutku kada naša država, na čelu s predsednikom i premijerom, ulaže nadljudske napore kako bi svetu pokazali da smo u poštovanju ljudskih prava, ako ne bolji, onda makar ravnopravni sa narodima koji nas danas ocenjuju. Pogledajte samo, molim vas, šta je sve u prethodnom periodu učinjeno na planu poboljšanja života Roma. Koliko je investicija, koliko kontejnera u nehygijenskim naseljima, koliko stipendija i održanih predavanja... Što kaže jedan moj prijatelj, da poželiš da budeš Rom! Sve to učinjeno je zbog toga da se njihov život poboljša, da njihova deca dobiju jednake uslove za školovanje, obrazovanje i život. I sada treba da pošaljemo ovakvu sliku. Da kažemo da naše društvo toleriše seksualne odnose sa maloletnim licima i da sve to podržavaju i najviši državni

predstavnicu. Mislim da je svima jasno kakve bi to posledice imalo po ugled naše zemlje.

Oprostite što sam malo odužio, ali sam siguran da je tema takva da zaslužuje vašu pažnju. Hvala!

Gabriel

U samicu si prvi put pomislio na bežanje. Si svatio da će poludiš. Si osetio to. Jedno jutro si čuo neko zujanje u glavu, neki roj, kao *birovli*⁷² da ti ušla kroz uvo i da se zaglavila negdi unutra. Uplašio si se. Posle si samo na bežanje počeo da misliš, al si znao da nema kud. Zidine visoke, na kulama stražari sas puškama, ubili bi te ko zeca, Gabriel, znao si to. Ne bi stigo ni do kapije. Čak i kad bi u san kazo nešto tako, neko od onih u sobu bi te drukno. Al otkad si počeo da misliš na bežanje, nekako bilo lakše, postojala neka nada i da će možda preživiš.

I ondak došo Goksi stražar jedan dan, baš kada si uzimo gaće iz vešeraja. Gleda te sa sve strane sas onim njegovim čkiljavim okom, i kao nešto te odmerava, a ti znaš da nije bez đavola to. Pomisiš da nije svatio da razmišljaš o bežanje i kroz telo ti prođe zima. Pa ne mož on da čita misli, Gabriel, budalo jedna jebena.

„Prebačen si u B1”, kaže i žmirka. „Poluotvoreno. Nisam znao da imaš jaki ljudi.”

„Koji jaki ljudi?”, pitaš.

„Nije važno, znaš ti. Sledeći mesec imaš pravo na izlazak u grad.” Smeje se. „Jesi bio nekad u grad, Gabriele?”

Znaš da te zajebava, al ni te je briga.

„A poseta?”

„Kakva poseta?”

„Kući”, kažeš. „Žena, deca...”

Goksi se kezi. Vadi nešto iz usta s prs.

„Imaš onaj tamo mesec, vikend.”

„Dobro.”

„Al...”, kaže on i gleda onaj prs koji je turao u usta.

„Šta?” pitaš.

„Na tvoje mesto ja ne bi žurio da idem kući.” Gledaš, igra mu brk.

„Zašto?” pitaš.

„Pa...”, zastaje i gleda po sobu ko muve da lovi sas očima, „čujem da ti se žena snašla i bez tebe...”

Osetiš kako ti u grkljan tuče, ali ćutiš jel te baš briga za njega. *Xal khul.73*
Ko ga jebe, skoro ćeš kući. Kad završiš ovo, nikad više neš da ga vidiš.

„Pusti zaebanciu, Goksi. Ni mi je do problema. Dosta je bilo”, kažeš. „Nije zaebancia”, nastavlja on i odlazi do prozora. „Kurva ti se Ajša, Gabriele. Onaj tvoj prijatelj, onaj Gunar, našo joj poso u burdelj. Jebu je za pare. Zajebi kučku, Gabriele, ti si pošten momak.”

Krv ti udara u žile, u oči, u usta... Znaš da ne smeš da ga udariš opet, jel ode šansa za razvrstavanje, za poluotvoreno, za beg...

„Nemoj to, Goksi”, kažeš i vataš vazduk jel nemaš vazduk. „Nemoj to, ko boga te molim. Nemoj da mi psueš Ajšu. Psui mene ako baš moraš...” Vidiš kako vrti glavom.

„Ne psuem je, samo ti kažem ono što sam čuo, a ti kako oćeš”, kaže on.

Goksi izlazi iz sobe. Ti ostaješ tu.

Ostaješ sam sas onim crvom što ušo u tebe, zauvek.

Jovana

Zašto mi Dule ovo nikada nije rekao? Možda je želeo da samo njemu bude omogućeno iskupljenje? I zašto je želeo da se iskupi? U odnosu na koga? Da li ga je pogodila sudbina devojke čije telo je kupovao, ili čoveka koju je tu istu devojku zloupotrebio pre njega? Neobična moralna dilema! Da li je, kada je shvatio da ispred sebe ima devojčicu iz Gabrielovog predmeta, odustao od zadovoljenja sopstvene požude, ili je ipak odlučio da se vrati tom pitanju tek nakon što mu ova izlije urin po kvarcovanom telu?

Pavlov kašalj se pojačava. Gledam kako se gega ka stepenicama. Ponovo sam u prilici da pobegnem, ali me ta ideja više ne privlači. Umesto toga, pogledom prelazim preko njegovih beležaka, preko izvrljane hartije ostavljene na krevetu, pokušavajući da pronađem mesto na koje će se vratiti kada nastavi razgovor.

Šta se dogodilo sa Gabrielom? Crv sumnje, taj jezivi razarač koji se useli u telo i tamo rije stvarajući crvotočinu koja se pre ili kasnije obruši na domaćina - bila mi je dobro poznata ta kob. Celog života živela sam kao zatočenik njegovih ćudi. Ni sada nije drugačije. Jede me, samo što je od nekada mladog i kaloričnog tkiva, u koje je mogao do mile volje da zariva zube, nedovoljno preostalo.

„Gospođo Marić, nasleđe je samo jedan od faktora koji utiču na mogući razvitak bolesti kod potomaka. Ako bismo ga drugačije tumačili, nijedna od žena u čijoj porodici je bilo sličnih slučajeva ne bi se odlučila na rađanje. Srećom, danas znamo da nije tako. Mnoge od ovakvih pacijentkinja postanu srećne i posvećene majke.”

„Kolika je verovatnoća?”

„Na šta mislite?”

„Kolika je verovatnoća da će moje dete biti bolesno?”

Doktorica se usiljeno osmehuje. Trudi se da deluje opušteno i umirujuće, ali mi time samo još više unosi nervozu. U svakoj pori negovanog lica vidim

laž.

„Statistika barata cifrom od jedan u sto slučajeva. Kao što vidite, verovatnoća je sasvim prihvatljiva. Pored toga, danas imamo savremene dijagnostičke metode...”

„Koliko je češće?”

„U odnosu na šta?”

„U odnosu na normalne?”

„Ah, gospođo Marić. Vi ste savršeno normalna osoba. Nikada nemojte sumnjati u to. Verovatno ste hteli da pitate kolika je učestalost kod onih koji nemaju ovakve slučajeve u porodici?”

„Da. Koliko je češće kod nas, savršeno normalnih, koji smo imali slučajeve?”

Ponovo se kezi iritirajuće. Želi da bude konstruktivna, da me razuveri, ali meni je samo potrebna ta jebena brojka.

„Sedam puta.”

Ćutim. Žvačem tu reč. Gutam taj broj i ponovo ga pljujem u njen izvrljani rokovnik.

„Sedam puta?”

Klima glavom.

I onda godine seksa, ponekad sa zaštitom, ponekad bez nje, čitave jedne zime i proleća i sa šarovom koji mi se sumanuto učinio mogućim donatorom... Pa ponovni rizični odnosi, ponovo bez zaštite, par godina zastrašujućeg promiskuiteta, pucanja kondoma, kašnjenja menstruacije... U međuvremenu, nekoliko predaha sa ženama... Pa onda ponovo jedan s kojim sam pomislila da bih htela... Pregledi...

„Biološki je sa tobom sve u redu, dušo”, kaže doktorka i gleda me opet bljutavo brižno. „Možemo ponoviti testove, ali mislim da samo moraš da se opustiš.”

Pa opet različite poze, on pita da li sam merila temperaturu, juri kući da bismo se jebali dok temperatura ne spadne, dok je ćelija na vrhuncu, pa promena poze... Jedna kratkotrajna veza s vlasnicom bjuti salona... Pa jedna dugotrajna, koja i danas s prekidima traje, s Tamarom, šeficom kabineta ministra policije. Pa opet mere njegove spermatozoide, drka na ribe u boksu i nosi uzorak... Pa jedan crkvenjak koji odlazi na Hilandar, donosi vodu, grickamo neke bobice, novi pregledi... Vlasnica... Šefica kabineta... Mužjak... Ništa...

„Testovi su ponovo u redu, dušo...”

Posmatrala sam ih kao zlo dete koje zna da mačka koju ukućani traže nikada neće biti pronađena jer je prethodne noći završila u bunaru. Dok sam izgovarala reči „naravno da želim naše dete” i „naravno da želim da i ti postaneš baka”, moje se telo, pod crvom sumnje, koji je u matericu unela statistika, zauvek zatvaralo.

Ajša je zatrudnela prilikom prvog odnosa s Gabrielom. Mnogo puta tokom razgovora sa Pavlom setila sam se te činjenice, posumnjavši ubrzo, doduše oprezno, da upravo ona ruši konstrukciju o izvornoj grešnosti njihovog odnosa. Ne može se dogoditi tako lako u nečem dijaboličnom ako se nikako ne događa u nečem svetom. Šta ako je i u Ajšinom i u mom slučaju prste umešao Bog? Šta ako je, iz nekih samo Njemu znanih razloga, pozeleo da Ajšinu i Gabrielovu vezu produži zdravim potomstvom, a moju da spreči, spašavajući me tako možda od još jednog genetskog usuda? Šta ako je od samog početka moje telo odbijalo saradnju sa mnom, šta ako me je crvotočina zapravo spasla? Onda je, sasvim moguće, na tom mestu postavljena granica kazne koja mi je u ovom životu namenjena.

Nećeš imati decu, ali te neću kazniti rađanjem bolesnog potomstva!

Hvala Ti, ko god da si!

Pavle je ponovo tu. Iz činije vadi suve smokve i jednu, boje jesenjeg

lista, pruža meni.

„Da li si spremna?“, pita me, i ne čekajući moj odgovor, nastavlja: „Sve što sam ti do sada ispričao, barem za mene, bilo je na neki način predvidivo. Međutim, ono što sada sledi nikada ne bih mogao ni da pretpostavim.”

Pavle

Naizgled, bila je to samo još jedna besana noć u mom promašenom advokatskom životu. Danju sam odlazio u kancelariju kako bih uverio sebe da život još ima smisla, noću bih pio u njoj, svađajući se sa senkama koje su se množile po zidovima, koji su podupirali tu besmislenu konstrukciju. Sećam se da je bilo kasno leto. Napolju je još bilo toplo, kroz prozore su dopirali miris pečenih paprika i zvuci potpetica devojaka koje su još verovala da svaka noć otključava novu životnu priliku.

Kada sam ga ugledao na vratima, onako pijanog, učinilo mi se da preda mnom stoji duh. Desetak kilograma mršaviji, upalog ostarelog lica, Gabriel me je gledao očima pustinjskog sokola. Bilo mi je potrebno nekoliko trenutaka da se povratim i prihvatim da je to on. Kada sam konačno krenuo ka njemu, poput tkanine nošene vetrom, provukao se kraj vrata. Ne zatraživši odobrenje, skliznuo je u fotelju u salonu. Gotovo trogodišnja robija ostavila je lako uočljiv trag. Ispred sebe sam video drugog Gabriela. Umesto mladića, ušao je ostareo i umoran čovek.

„Otkud ti?“, upitao sam i dalje pokušavajući da shvatim šta ga je dovelo k meni. Prstom je prekrpio usta.

„Jesi li sam?“, upitao je, i kada je dobio potvrđan odgovor, nagnuvši se, tiho je dodao: „Trebam tvoju pomoć. Pobećem sam.”

Od prvog Culinog dolaska i molbe da se angažujem oko Gabrielovog slučaja, preko nespretnog dobronamernog pokušaja popravljavanja njegovog položaja, koji se završio kobno, pratio sam koliko sam mogao šta se dešava s njim. Činio sam to u uverenju koje me nikada nije napuštalo. Bio sam duboko obuzet idejom da su na neki samo Bogu, karmi ili ko zna kome

znani način, Gabrielova i moja putanja prepletene i da mi je sudbina tog mladića, na koju sam nevoljno uticao, i dalje poverena.

Pa ipak, znao sam da nisam i da, izvesno je, neću ni biti u poziciji da mu budem od koristi. Strahovao sam da bi sve što bih preduzeo, baš kao i moje raspitivanje u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, Gabrielu donelo neko novo zlo, a možda ovoga puta ugrozilo i život. Kroz glavu su mi

prolazili svi oni slučajevi u kojima su zatvorenici stradali pod nedovoljno jasnim okolnostima. Pomisao na takav ishod momentalno me je zaustavljala, stvorivši osećaj da je bezbednije ne činiti ništa. Trebalo je pustiti da se Gabrielov boravak u zatvoru odvija na način na koji je to sam Bog izmerio.

Umesto rizičnog angažmana, trudio sam se da energiju, koja bi bar donekle popravila njihovo stanje, usmerim ka Ajši, Džavidu i Sarandi. U nekoliko navrata slao sam im novac preko Cule, zahtevajući od nje zauzvrat samo jedno - da moje ime nikada ne pomene.

Pitaš se zašto sam to činio? Danas, sa ove distance, verujem da su postojala barem dva ravnopravna razloga. Osećao sam najpre da je Ajši, koja je ostala sama, bilo nužno olakšati svakodnevnu studen života. Cula mi nikada nije govorila o onome što se dešavalo u Tadijinom lokalnu, ali sam i bez toga bio siguran da su dani koje provodi bez Gabriela, bez posla, novca, zaštite i pomoći suviše teški čak i za nekog ko, poput nje, nije navikao na životne udobnosti. Međutim, s druge strane, danas to sasvim sigurno znam, u pozadini mojih interesovanja i podrške nalazilo se opet ono isto osećanje razdiruće griže savesti. Bilo je nezaustavljivo... Ajša je bila moj usud, teret na duši i moj progonitelj. Šta god da su mi u tim danima govorili, koliko god da su me uveravali da sam opsesivan i da sam neopravdano nametnuo sebi nepostojeći tovar, znao sam da je Ajšin život, na neki zlokoban način, postao test sveukupne moje ispravnosti, provera mog identiteta i svega onog za šta sam verovao da je u meni ikada vredelo. Prateći, dakle, koliko god je to bilo moguće, Ajšin i Gabrielov život nakon presude, mogao sam da pretpostavim kako izgledaju njihovi dani. Zato bi bilo netačno zaključiti da bi me iznenadilo kad bi se, u takvim uslovima, neko od njih odlučio i na ekstremne poteze. Ipak, poslednje što sam očekivao bilo je da te večeri na vratima ugledam Gabriela, a još manje s pričom koju je u dahu izustio.

„Kako?“, i dalje zatečen, pokušavao sam da iz njega izvučem reč koja bi ublažila težinu trenutka. „Kako si pobegao?“

„Dobio sam izlazak u grad“, rekao je. „Nemam mnogo vremena. Uskoro će me traže.“

Moja prva reakcija bila je očekivana. Pitao sam ga zašto to čini. Objasnio mi je da mu je namera da ode i da provede nekoliko dana s Ajšom i decom. Ubeđivao me je da ih se previše uželeo i da će se nakon nekoliko dana vratiti i sam prijaviti upravi kaznionice. Znao sam da ne govori istinu. Zbog viđanja s porodicom nije morao da beži. Odlazak na vikend sledovao mu je već idućeg meseca. Nakon što sam ga ukorio zbog pokušaja prevare, shvatio je da njegova priča neće proći. Tada sam na

njegovom licu zapazio dodatnu neprozirnu senku.

„Ne mogu više, gosn Dedier. Ne mogu... Će umrem ako ostanem tamo.“

Ispričao mi je u kratkim crtama svoju golgotu, govorio je bez daha o Šćepi, Bosancu, Goksiju, bolesniku s kojim je delio samicu... kroz nezadrživu bujicu reči, uzdaha i bola, svedočio je o silovanjima, uvredama, batinama, uvrtnju mošnica, pečenju cigaretama, o primoravanju na seks s drugim muškarcima, o felaciju na koji su ga terali zatvorenici zaraženi hepatitisom... Bilo je to desetak minuta čistog jada koji se izlivaio iz njegove duše, natapajući memljivu prostoriju, koja je u tim trenucima postala ispovedaonica zgaženog čoveka.

„Ne mogu više, gosn Dedier. Ne bi ni vi više mogli.“

Uprkos svemu što sam čuo, pokušavao sam i dalje da ga odgovorim. Predočavao sam mu šta će se dogoditi kada ga uhvate, koliko će to otežati njegov položaj, kao i Ajše i dece, koliko će biti nemilosrdni prema njemu kada se vrati. Govorio sam i ubeđivao ga, kao što bi to činio svaki dobronamerni uzorni građanin na mom mestu. U nekoliko navrata posebno sam istakao da me, kao bivšeg sudiju, mora razumeti. A onda je, nakon što me je pažljivo saslušao, izgovorio nešto što ću zapamtiti zauvek.

„Gosn sudia, to što kažete je dobro za vas, ali ne i za mene. Ja nisam sudia... Nemam školu... Nisam čak ni beo... Više nemam ni obraz, ni stid... Nisam niko...”

I tada, tog trenutka, tu u kancelariji, dok sam gledao njegove grozničave prste, dok sam ga nudio cigaretom i posmatrao kako uživa u svakom udahu života van zidina, naučio sam do tada nesavladanu lekciju. Verovatno ni sam ne shvatajući da me u tim trenucima upravo podučava jednom od najdragocenijih iskustava, Gabriel mi je neočekivano otkrio putokaz koji je na mojim raskrsnicama oduvek nedostajao. On nije bio ja, i ono što sam mu savetovao, već samim tim, nije bilo jednako dobro za obojicu. Poštovanje poretka, služenje kazne, vraćanje u sistem kao građanin koji je odužio svoje - sve je to arsenal vrednosti primenjiv na ljude koji s Gabrielovom sudbinom nisu imali ništa. Ako sam mu savetovao da se vrati i odsluži izrečenu kaznu - da li sam to mogao činiti mirne savesti a da ga istovremeno ne spasem ni od čega što mu je kasnije priredio taj isti sistem koji mu je kaznu i izrekao. Ako sam ga opominjao mogućim razvojem događaja ako se odluči na kršenje pravila - nisam li istovremeno morao da mu pokažem i paragraf koji je morao biti njegov štit?

Hiljade nepovezanih misli potopljenih u ostatke konjaka, koje sam strugao sa dna poslednje boce u bifeu, lutalo je međusobno se sudarajući

hodnicima izbezumljenog uma. Tehnički, imao sam prilično jednostavan izbor. Za njegovo dobro, mogao sam ga spakovati u kola i hitno vratiti u Zabelu. Tamo bih mogao reći da je sve moja krivica. Do kašnjenja je došlo usled kvara na koji nisam mogao da utičem. Verujem da bi snaga autoriteta koji sam još posedovao prevagnula i da bi me Gabriel, ako bih dovoljno uporno insistirao, na kraju poslušao.

S druge strane, mogao sam postati nešto što nikada nisam bio. Nešto što je bilo fundamentalno suprotno svemu što sam do tada oličavao. Mogao sam postati Gabrielov jatak. Neko ko ga podržava i krije, pomažući mu da ostvari sumanutu naumu. U tom postupku, koji nije imao nikakvog izgleda na uspeh, mogao sam mu se pridružiti i kao saučesnik i time mu ponovo, ovoga puta sa više izvesnosti, nauditi.

Vreme koje nam je preostalo topilo se poput kockica leda u čašama. I on i ja mogli smo u tim trenucima da osetimo kako pod našim prsima čili. Postoji li prava odluka u zlom času? Postoji li put koji je manje loš, ili koji će bar u danima, mesecima i godinama koji dolaze doneti manje razloga za kajanje?

Po drugi put zagledan u njegove oči, suočio sam se s mišlju koja je odnekud doletela kao ptica koja je izgubila put. Prethodno, Gabrielov život srušen je na osnovu zakona. Njegova nerazumna primena, njegovo nametanje po cenu posledica koje su daleko prevazilazile navodno zlo, držali su nas obojicu okovanima u ovoj prostoriji. Rušilački naum pronašao je tada put do mog uma.

Zašto nepravdu načinjenu pravom ne bi bilo dozvoljeno ispraviti pravdom osvojenom nepravdim postupanjem? Nije li to jedini mogući, a ipak univerzalni lek? Nije li poslednja šansa odbrane od zla koje nameće poštovanje poretka milost koju donosi njegova negacija? Već i samo dopuštanje ovim mislima da kolaju mojim krvotokom činilo je da se osetim kao rekonvalescent nakon složene operacije. Zapravo, nije ni bilo čudo. U tim trenucima, tu pred Gabrielom, nestajao je jedan deo mog bića, ustupajući mesto nečem novom, za šta tada još nisam imao ime. Na mesto poslušnog vojnika poretka, stupao je ostrašćeni poremećeni bombaš samoubica, koji je kao vrhovnu dužnost video upravo borbu protiv tog istog poretka kojem je dao sve što je imao. Klatno je pošlo na nepoznatu stranu... Krv se pretvorila u misli, misli su postale reči i sve je naposljetku krenulo jednim tada mogućim putem.

„Noćas ćeš spavati kod mene”, rekao sam čoveku koji je tada ponovo na trenutak postao dete. Gledao me je krupnim zahvalnim očima, kao sin oca koji ga nije ošamario nakon prve popušene cigarete. „Odvešću te sutra do nje, i tada ćeš zaboraviti da smo se ikada sreli. Nadam se da će ti

bogovi osvetliti put.”

Zagrlio me je snažno, kao što davljenik grli spasioca. Uprkos neizvesnosti, nepoznanicama i strahu, srce je govorilo da sam nasumično doneo ispravnu odluku. Pa ipak, tada nisam znao ono što sada znam. Pomoć u skrivanju, koju sam video kao poslednju priliku za otkup duše, predstavljala je završni klin zakucan u kovčeg koji je te večeri bio konačno pripremljen za Ajšu.

Ali ništa od toga tada nisam naslućivao. A nisam ni mogao, jer ću tek kasnije shvatiti da je najvažniji deo priče Gabriel prećutao, sačuvavši ga za sebe.

Na poslednju etapu tragičnog putovanja on i ja smo ovog puta zajedno krenuli iz moje kancelarije.

IV DEO

ŽRTVA

Jovana

Nedeljnik *Svedok*

Ponedeljak, 15. septembar 2014.

Romi su deo nas

Intervju sa Svetlanom Petrović Čolić, direktorkom kancelarije za ljudska i manjinska prava Vlade Republike Srbije

Razgovor vodila: Jovana Marić

Gospođo Petrović Čolić, znamo da je u toku dekada Roma. Možete li nam ukratko reći šta je Kancelarija na čijem ste čelu učinila na planu popravljaja položaja romske manjine kod nas?

Sa velikim zadovoljstvom mogu da primetim da je učinjeno mnogo toga i da su rezultati uveliko vidljivi. Za razliku od prethodnog perioda, kada su odgovornima bila puna usta navodne brige za Rome, a kada su se aktivnosti svodile na prikupljanje donacija za izradu elaborata i održavanje okruglih stolova, Vlada je sada problem ovog dela naše populacije zaista stavila u

svoj fokus. Izgrađeni su stanovi, preseljavani su ljudi iz nehigijenskih naselja, puno toga je učinjeno na edukaciji. Posebno smo se angažovali na tome da Romi imaju bolji pristup javnim politikama, da imamo sve veći broj Roma u oblasti zdravstva, školstva i da ih što više angažujemo u građanskim inicijativama, što je sve doprinelo osetnom poboljšanju života pripadnika ove tradicionalno marginalizovane grupe. Krunu ovih zalaganja predstavlja podatak o tome koliko je Roma prethodnih godina zaposleno.

Da li ovakvi naponi, po vašem mišljenju, menjaju stereotipe kada je o Romima reč? Da li smo kao društvo sada spremniji da prihvatimo Rome?

Svakako. Potrebno je još mnogo raditi, ali se već sada može sa sigurnošću reći da su mnoge od ovih predrasuda ostale u vremenima iza nas. Danas nije uopšte redak slučaj da su Romi prepoznati kao ravnopravni učesnici u kulturnom i javnom životu, ima ih u svim oblastima ljudskog stvaralaštva, iako je samo deceniju ili dve ranije to bilo teško zamislivo. Primera radi, kada sam kao devojčica išla u baletsku školu, nismo imali nijednu Romkinju u klasi, a danas je situacija sasvim drugačija. Učinili smo puno i na edukaciji mladih Roma, promovišući značaj obrazovanja, prevencije ranih trudnoća i ranih brakova, ukazivali smo im na posledice skitničenja i drugih oblika antisocijalnog ponašanja. Poseban akcenat u ovim programima stavljen je na informisanje od opasnosti od trgovine ljudima i drugih krivičnih dela koja posebno pogađaju ovu populaciju. Sve to doprinosi i smanjivanju nasilja, pa i manjem prisustvu zločina mržnje izvršenih prema Romima. S ponosom mogu da kažem da rezultate naših zalaganja prepoznaju i oni kojima su na prvom mestu namenjeni - organizacije Roma, koje ističu da su zadovoljne naporima koje država, vodeći odgovornu politiku prema ugroženim grupama stanovništva, ulaže da se unapredi socioekonomski položaj romske nacionalne zajednice.

Nedavno je jedna presuda, kojom je oslobođen okrivljeni koji je seksualno zloupotrebio romsku devojčicu, izazvala dosta bure u javnosti. Kako vi vidite ovaj slučaj?

Ne bih komentarisala sudsku presudu, kako mi pravници ne bi zamerili da vršim nedozvoljeni uticaj na sud. Međutim, moram da kažem da je reč o slučaju koji je na najdrastičniji način pokazao koliko nerazumevanja, kada je reč o romskom pitanju i kulturi, postoji i kod onih kojima je država poverila najodgovornije poslove, kao što su to sudije. Jedna od osnovnih postavki ove, zaista moram da kažem skandalozne odluke, jeste da je u romskoj etničkoj zajednici normalno rano stupanje u seksualne odnose. Ovo izuzetno teško krivično delo je tako od strane suda ocenjeno kao nekakva „normalna pojava” kod pripadnika romske populacije, što je sve samo ne tačno. Na taj način, stiče se utisak da država stimuliše ovakva ponašanja i, što je još opasnije, da pravi razliku između toga gde će i u kojim uslovima ovakva ponašanja kažnjavati, a u kojima ne, što je svakako nedopustivo.

Jedan deo obrazloženja u javnosti bio je i da bi kažnjavanjem došlo i do nanošenja dodatne štete toj devojčici. Šta je zapravo trebalo učiniti?

Tek je takvo objašnjenje licemerno. Ispada da izvršioce ovih dela ne bismo trebali kažnjavati kako njihove žrtve ne bi ostale bez muževa i očeva svoje dece. To bi zaista bili zastrašujući razlozi. Ovde je jedna očigledno pogrešna odluka zapravo onemogućila postupanje čitavog niza državnih organa i institucija. Mlade devojke u ovakvim slučajevima imaju podršku najpre Centra za socijalni rad, zatim su tu sigurne kuće i savetovališta, tako da je u XXI veku u demokratskom društvu, kao što je i naše, besmisleno tvrditi da je put za rešavanje ovog stanja - ostajanje u zajednici s nasilnikom. Sigurna sam da će i u ovom slučaju oštećena dobiti svu potrebnu pomoć i podršku. Nasuprot tome, upravo nas iskustvo uči da su zlostavljači iz ovakvih odnosa oni koji nastavljaju da muče žrtvu, a neretko je dalje uključuju i u druge oblike antisocijalnih ponašanja, zloupotrebljavajući njihovu mladost, socijalni status i nedovoljno iskustvo. Zbog svega toga verujemo da će ovakva odluka biti usamljeni primer pogrešnog razumevanja, kako prava, tako i romske kulture i tradicije, i da neće bitnije uticati na sistem koji država u ovoj oblasti gradi.

Za kraj, malo vedrije teme. Poznati ste kao osoba od stila. Kako uspevate da uklopite brojne obaveze koje imate i da pritom u javnosti uvek izgledate savršeno?

Hvala vam na komplimentu. Mislim da, uprkos poslovnim obavezama, žena uvek mora da nađe vremena i za svoj izgled. Ne pristajem na opravdanja tipa „ne stižem” ili „lepota dolazi iznutra”. Iako se slažem da je izuzetno važno šta čovek nosi u sebi, takav stav ne srne biti nauštrb nege žene i brige o tome kako će se pojaviti u javnosti. Pritom moram da priznam da najveće zasluge u tom pogledu pripadaju sjajnim ljudima koji se brinu o mom izgledu. Godinama ne menjam svoju kozmetičarku, frizerku i krojačicu. One su te kojima poveravam većinu odluka kada je reč o preparatima i primenjenim metodama. Uglavnom se trudim da sastojci budu prirodni i da izgled bude lišen nekakvih krupnih estetskih zahvata. Saradnici mi u šali često kažu kako bih mogla bez svih njih, ali da bez ovo troje (kozmetičarke, frizerke i krojačice, prim, aut.) ne bih nikako mogla da

funkcionišem, i verovatno su u pravu. Jednostavno, ja sam tradicionalan tip i kada se naviknem na određene stvari, teško im nalazim zamenu. Možda je to moja mana, ali tako sam navikla i kasno je da se menjam.

Ajša

Sve mi sad eroin. Moj noć i dan, moja rana, moja sreća, moj lek. Ne osećam ništa, nie ladno, samo topla krv ide u noge i ruke, u stomak i u oči. Anđela, moja Mama donese mi prašak i *rroj74* i *suv75* i toplo sunce me grli i milue izunutri. Ne me boli ništa, ne čujem šta govoru, ne slušam kako se deru i vrištu...

Eroin... Izmišljen *drab76* za kurve. Samo ednom tolko sam bila u san da nisam osetila kada me grize edan *dilo77*, da nisam osetila da mi grize *čuči.78* Pogledam i vidim krvava mu usta... Smeje se... Gledam, krv po meni sve i počnem da se derem, a on se smeje ko lud.

Tadija teo da me izbaci.

„Narkomanko jedna...”, drao se, „ako te vidim još jednom da si tako ufiksana, letiš u pizdu materinu!”

Izbacio me ednom na ulicu. Tu noć sam bila tu, na klupu, brez ništa. A već bio sneg, ladno, duva vetar... Ležim na klupu, pokrila se s neke krpe i

kartoni i ne znam gde da idem... Nie teo da me primi zbog *drab*, zbog eroin. Kaže da sam sramota za klub. Smrdim, kaže, ko klošar... Ležim tu, oću da spavam, nemam gde da idem. Ne mogu kući bez lovu, ne mogu kod Esmu, ne mogu nazad kod Tadiju. Ležim tu, pada sneg... Otvaram usta i jedem... Slan sneg, al slan od suze...

I malo-pomalo, vidim Gabriela... Seo pored men, ko ono veče pored ezero kod Bela Crkvu. Pada sneg, i pada na ezero, a mi sedimo i gledamo to... Tišina...

„Esi bio nekad na more?“, pitam.

„Ne, a ti?“

„Nisam. Al ću d idem.“

„S kim?“

„S tobom.“

„Kako da ideš sa mnom?“

„Tako. Da me vodiš!“

„Na more?“

„Da. Oću da skočim u vodu... Da plivam... Da gledam ispod vodu...“ „Ti ne znaš da plivaš.“

Ćutim i guram ezik na sneg.

„Ne znam, pa šta? Će naučim.“

On se smeje i grli me.

„Ja ću te naučim.“

„Može i drugo da radimo na more.“

„Šta?”

„Da lovimo ribu.”

„To e glupo.”

„Što?”

„To može da radimo i ovde.”

„Može al bolje na more. I može da... da gledamo sneg kako pada, ko sad.”
Ljubim ga.

„Na more nema sneg”, kaže on.

„Otkud znaš kad nisi bio?”

„Znam. Bio Gunar. Na moru toplo. Tamo je leto.”

„Stalno?”

„Da, stalno.”

Gledam ga...

„Neću onda d idem”, kažem. „Neću ako nema sneg.”

Gabriel se čudi.

„Al šta će ti sneg? Svi bogati vole leto... Sunce...”

„Nek vole. Ja volim sneg. Ni ja ne teram nji da vole što ja volim. Vidi kako pada na ezero... I kako se ne čuje *khanči*. Pada u vodu ko da e gluv.
Pogledaj...”

Gabriel se smeje. Gledamo sneg kako pada po vodu. Iljade bele tačkice, padau i nestanu ko da nikad nisu bile.

Grlim ga, i baš kad najlepše, osetim da me ker grize za nogu.

„Mrš, džukelo...” viknem. „Ne diraj me sad kad na ezero pada sneg!”

Jovana

Ne sećam se priče o Gabrielovom bekstvu. Promakla mi je. Nestala je negde u crnoj rupi sećanja, zatrpana vestima o spektakularnim hapšenjima, uspesima domaće privrede, direktnim stranim investicijama, otvaranju novog kraka auto-puta, uvozu novog kontingenta ruskih helikoptera, mogućem otvaranju još jednog poglavlja u pregovorima s Evropskom unijom... Možda je i zanemarena u danima opijenosti sopstvenim uspesima i kokainom, ko zna?

Gabriel nam je bio zanimljiv dok je, u kombinaciji s Dedijerom, predstavljao opasnost po poredak. Onog trenutka kada je osuđen i uhapšen, mi, bela krvna zrnca sistema, pretorijanska garda vlasti, uspavali smo se. Učinilo nam se da je opasnost prošla. Naša misija je završena. Ali zeznuli smo se! Gabriel je ponovo izronio! I kao i svaki mutiram virus, bio je mnogo opasniji nego pre.

Najednom, moje misli prekidaju zvuci klavira. Dopiru iz prizemlja, najpre tihi i nekako bojažljivi, a kasnije sve snažniji i odlučniji. Ispisuju nevidljivu ariju koju prepoznajem. Ritmično ali nežno, setna melodija širi se prostorom poput glasa oživele jezerske vile. Osećam kako mi tonovi, koji rezonuju kroz raspukle drvene grede, kroz orman Miličine majke, kroz uzglavlje hrastovog kreveta, miluju izmrcvareno telo.

Shvatam da svira Pavle. Po prvi put ustajem iz postelje, i oprezno, na prstima, ne želeći da ga moje iznenadno pojavljivanje zaustavi, silazim. Stopalima umirujem škripu stepenica. Tupi zvuci stapaju se s toplim vibriranjem žica vremešnog instrumenta. Zatičem ga kako zanesen, kose pale preko čela i očiju, poput naduvanog Rubinštajna, uvodi melodiju u pažljivo odmereni krešendo. Po koži osećam hiljade razigranih mrava. Kada me ugleda, dirke u trenu začute. Rukom mu dajem znak da nastavi i još malo, sve do tihog, usporenog završetka, uživam u jednoj od najdivnijih melodija koju je iko ikad svirao za mene.

„Bilo je predivno”, kažem shvatajući da su me emocije izdale. „Šta je to?”

„Šopen, nokturno u Es duru...”, kaže naslonjen laktom na dirke. „Bila je to omiljena Miličina kompozicija. Još je vidim kako miluje istu ovu slonovaču. Zbog nje sam je i naučio, samo nikad tako kao ona. Danas je godišnjica. Ovo je u njenu čast.”

Zatečena, pokušavam da pronađem prave reči.

„Nisam znala da si tako dobar.”

„Da li bi nešto promenilo i da jesi?”, pita. „O onima koje mrzimo, po pravilu ne znamo ništa.”

„Mogu li da zamolim za još jednu?”

Odmahuje glavom.

„Sviram samo po Miličinim narudžbinama.”

Ustaje od klavira i odlazi ka kupatilu. Ponovo slušam kako kašlje. Žestoko... Razorno... Večeras je kašalj još žešći i drugačiji. Povremeno se davi. Ne prilazim da nudim pomoć, znam da će me opsovati.

Ostajem za stolom i prevrćem po papirima razmišljajući o njegovom planu. Koliko još namerava da govori? Kada će konačno odsvirati kraj? Na komadima cedulje vidim opsesivne beleške. U većini njih su procenti... Odakle ta opsednutost verovatnoćom? Prekida me njegovo ponovno pojavljivanje. Bled je. Izgleda loše. Gega se ka stolu. Prstima traži cigarete...

„Je l' sve u redu?”, pitam da ne bih ćutala.

„Jeste”, kaže i prinosi plamen. „Imam rak.”

Reči me pogađaju poput kamenica. U njegovom cerenju vidim naznaku ludila, ili nade.

„Šališ se?”

Odmahuje glavom i potezom ruke gasi šibicu iz koje se izvija nekoliko vlati dima.

„Ne. Moraš biti veća budala čak i od mene da bi se šalila s rakom. Naročito ako su u pitanju pluća, kao što je slučaj kod mene.”

Najednom osećam tugu. Čovek koga sam prezirala, koga sam se plašila, od koga sam bežala... Sada je tu ispred mene samo još jedan pacijent koji čeka svoj broj u hladnom hodniku smrti.

„Koliko je zajebano?”

„Prilično.” Namiguje, kao da priča vic. Začikava velikog kosca. „Koliko, jebote?”

„Fifti-fifti.”

„Šta?”

„Da ću poživeti još nekoliko godina. Tako kaže statistika.”

„Jebala te statistika!”, ispaljujem nekontrolisano. Suludo je kako nas nevolja zbliži. „Šta kažu lekari?”

Smeje se. Gleda me sažaljivo, kao učitelj koji, uprkos svemu što je uložio u učenika, ne vidi nikakav pomak.

„A šta misliš šta kažu? Lekari uvek i jedino kažu ono što kaže statistika. A statistika kaže da je s mojim tipom kancera jednaka šansa da ću da doživim sedamdesetu kao i da neću. To i nije loše!”

Tražim reči koje ne zvuče glupo. Nešto što će olakšati teskobu koja ostaje iza dijagnoze.

„Uvek je moguć povoljniji ishod.”

Ponovo ga hvata napad kašlja. Davi se. U maramici prvi put vidim nekoliko kapi krvi. Donosim čašu vode. Odmahuje rukom.

„Da... Ali jednako moguć kao i nepovoljni. U mom slučaju biće da je tako.”

„Opet si jebeni pesimista!”

„Samo razumem brojke. Primetila si?”

Osmehujem se usiljeno.

„Pola-pola je ako nema metastaza. Ako su tu, onda verovatnoća preživljavanja rapidno pada. Ide na nekih šest odsto. To je prilično malo, zar ne?”

„Šta kaže skener?”

„Kaže da ih nemam.”

„Hvala bogu!”

„Ali ja znam da su tu.”

„Opet si pametniji od svih.”

„Nisam. Samo sam pametniji od njih. Oni samo gledaju moj mozak, a ja sam s njim svaki dan. Mozak mi propada, Jovana. Osećam kako ga ti električni crvi nagrizaju i zato neću trajati dugo. Zbog toga beleži svaku reč i prenesi je. Jer uskoro me neće biti. Laku noć.”

Ćutim. Vidim ga kako ustaje i kako se zanosi. Prilazim da ga pridržim. Težina malaksalog tela me pritiska. Bol pod plećkom podseća da sam do malopre ja bila takva. Gleda me s nepoverenjem.

„Mogu sam”, kaže i izvija se ispod moje ruke.

„Ne možeš”, kažem. „Bio si tu za mene. Sada sam tu ja.”

Psuje. Gegamo se kao dva brodolomnika. Poslednjim ostacima snage pomažem mu da legne u krevet. Nekoliko naleta kašlja i desetak minuta kasnije čujem ga kako duboko diše.

Dugo ne uspevam da zaspim.

Pred jutro, ponovo sanjam Ajšu. Drži za ruku Sarandu i kaže joj: „Pozdravi teta Jovanu. I ona je sada sa nama tu.”

Budim se. Agonija sna polako čili.

Čujem ga kako prevrće sudove po kuhinji, sklapam oči i osećam kako me polako napušta strah.

Jebi se! Jebi se đubre matoro! - pomišljam i shvatam da sam srećna što je i dalje tu.

Gabriel

„Zašto mi nisi rekao?”, te pito kasnije u zatvor dok ste se spremali za sud. „Zašto mi nisi rekao one noći? Tada je još bila šansa, Gabriele.”

Si ćuto. Znao si nije fer što nisi reko. Si ćuto jel si znao da te sudia primio u *ćher*⁷⁹, da bilo opasno, da su mogli i njega da ga uapsu. Al zna i on da nisi mogo da mu kažeš... Zna, samo vrti sas glavom jel zna da je sad sve gotovo.

„Nisam mogo”, kažeš i vidiš da razume, iako je ljut.

A tu noć, u *ćher* kod sudije bila onako, prava noć. On mogo da te otera... Da te prijavi... Mogo a nije.

„Noćas ćeš spavati kod mene”, kaže ko otac da ti je. I posle pričamo. Pričamo o sve. Pričam o ćorku, o problemi tamo, o stra... Priča on o sve što bilo saš njim... Pijemo viski... Dosta pije sudia... Pijem i ja.

„Zašto si me oslobodio?”, pitaš ga. „Mogo si kažeš da sam kriv.”

„Zato što nisam mislio tako.”

„Stvarno?”

„El jesi?“, pita on.

„Misim da jesam.“ Vidiš kako se mršti.

„Znači, znao si?“

„Šta?“

„Da ne smeš da budeš s Ajšom?“

„Nisam.“

„Zašto si onda kriv?“

Prevrćeš po usta reči ko da su žileti. Viski te fata, al reči i dalje nisu tvoje i ne znaš šta će d izađe mesto nji.

„Zbog ovo sve. Mora da sam kriv kad sve ovako. Mora da sam nešto kriv. Ne bi Bog dao sve ovo što se desilo i ovo što će bide da nisam kriv.“ „Šta će biti?“ pita.

„Ništa. Ne znam...“

Ćutimo. Možda i on zna?

„A ti? Šta ti misliš? El sam znao?“

Gleda te. Izdržiš malo i ondak sklanjaš pogled.

„Ne znam. Nisam imao dokaz da jesi.“

„Zato si me oslobodio?“

„Da.“

„Oćeš da ti kažem?“

„Šta?“

„Šta e bilo?“

„Neću.“

„Što?“

„Zato što to više ne znači ništa. Što nema istine koju ne pojede vreme. Ne želim da znam istine s kojima više ne mogu da učinim ništa.“

Pavle

Nažalost, te noći nisam znao ono što sada znam. A i da jesam, pitanje je da li bih išta mogao da promenim. Čoveka koga vodi strast nije moguće obuzdati argumentima, još manje molbom. Racio i njegovi postulati nevidljivi su onome koji mrzi.

Odvezao sam Gabriela pre jutra, posle noći pune neuočenih simbola. Sada, kada ih posmatram sa ove razdaljine, kada u njima prepoznajem skrivena značenja, mogao bih se zakleti da je bilo dovoljno biti samo malo obazriviji. Da sam pažljivije slušao šta mi pijani mladić govori, mogao sam da predupredim zlo. Međutim, kao i mnogo puta ranije, bio sam zaokupljen razmišljanjima onome što je tada već bilo odlučeno. Brinuo sam se o tome da li je moje pristajanje da saučestvujem u njegovoj odluci ispravno ili ne, i da li će me sve to previše koštati. Bio sam ponovo sebičan, Jovana. I zato sam ponovo morao biti kažnjen.

Na putu sam se okretao za svakim vozilom koje je promicalo kraj nas. Zagledao sam u lica nadničara i prozore baraka koji su bleđeli u jutarnjoj izmaglici. Pamtio sam registarske tablice parkiranih kola. Imao sam osećaj da nas svi, počev od slučajnih prolaznika do skretničara na napuštenim peronima i pijanaca koji se teturaju kraj taraba, posmatraju sa sumnjom. Prvi put od kada znam za sebe, i sam sam bio prestupnik. Jedan od onih kojima sam sudio. Krio sam begunca!

Čudno je kako verujemo da su uloge koje u životu igramo stabilne i kako nam, jednom dodeljene, trajno pripadaju. Posao sudije uljuljka te u uverenju da su boravak s druge strane zakona, skrivanja, zatvori i hapšenja

rezervisani isključivo za druge. Kao da postoji čitav jedan svet kojem je već prilikom rođenja utisnut taj nevidljivi beleg, koji ga trajno odvaja od nas ispravnih, zar ne? Kao da se mi i oni krećemo po paralelnim ravnima dva univerzuma koji se nigde ne presecaju. A istina ne može biti drugačija! Potreban je često samo jedan pogrešan korak, samo jedna noć sa čovekom kojem pretpostavljeno ili stvarno dugujemo, molba lekara koji je spasao život našem detetu, fatalna greška koju smo slučajno učinili i koju

nakon toga pokušavamo da pokopamo - da trajno kročimo u dimenziju koju smo oduvek posmatrali sa distance, odvojeni neprobojnim staklenim zidom.

U Banatsku Čoku stigli smo kada su se iz većine sulundara već izvijale tanke plavičaste niti. Selo je uveliko bilo budno. Po blatnjavim putevima, koji su se provlačili između redova naherenih kućeraka od naboja, lutali su izgladneli mršavi psi. Zagrlio sam Gabriela. U džep sam mu neprimetno ugurao nekoliko novčanica. Spazio je... Uzvratio mi je kratkim tapšanjem po ramenu i osmehom.

„Pozdravi se s Ajšom, i vraćaj se nazad”, rekoh trudeći se da mu sačuvam što više ukradenog vremena. Klimnuo je glavom. Imali smo dogovor.

„Fala, sudia. Ovo pamtim zauvek.”

A šta će se sve dogoditi tog kobnog dana saznaću tek mnogo kasnije, u njegovoj zatvorskoj ćeliji, tokom priprema za proces.

Gabriel u selu nije zatekao Ajšu. Da li bi - da je bilo drugačije - uspela da ga umiri, ili bi pak prebrzi susret s njom dodatno uzbudio demone, nikada nećemo saznati. Bilo kako bilo, kad ga je videla, Esmam je ostala prikovana na do vratku, Ajšu je tad na pločicama Tadijinog kupatila tresla bolna apstinentska groznica. Heroin, koji je nemilosrdno proždirao njenu krv i meso, bio joj je potreban poput vazduha davljeniku. Jednako kao što je u tim trenucima Gabrielu trebala osveta.

Sa Esmom je promenio jedva nekoliko šturih rečenica. Uzalud je pokušavala da ga uvede u kuću. Pozdravio se kratko i ubrzo je bio na putu za Mramorak. Neki kamiondžija (i sam Rom iz malog mesta na obodu Deliblatske peščare) prihvatio je da ga preveze kako bi prekratio ravnice. U

Mramorku je pronašao napušteni bicikl i na njemu je prešao ostatak puta, prolazeći banatsku pustinju kroz koju je kamenicama terao čopore gladnih pasa. U Belu Crkvu stigao je predveče. Blatnjav i umoran, grejao se na plamenu strasti, koji je jedini ostao nepromenjen. Znao je da je onaj koga traži tu.

Gunara je zatekao u kući. Spremao se za još jednu svadbu na kojoj će gudalom isplesti nevidljivu lepljivu mrežu, u kojoj će se na kraju noći praćakati novčanice gostiju željnih pijanog zaborava i derta. Upravo je završavao sa nanošenjem kolonjske vode na sveže izbrijano lice. Kada ga je ugledao, nekoliko trenutaka stajao je skamenjen, držeći u rukama krajeve nevezane kravate. Nesigurni osmeh izvio mu je usnu.

„Ej! Rumunjeco! Otkud ti?”

Gabrielovo lice ostalo je neprozirno. Pogledom je prelazio preko okruglih očiju, ulaštenih brkova i kratkih mesnatih prstiju.

„Gde je?”, pitao je.

Gunar je progutao pljuvačku. Gabriel je i sa ove udaljenosti naslućivao njen ukus.

„Radi. Našo sam joj poso, kume.”

„Znam”, reče Gabriel. „Zato sam i došo. Samo me zanima gde je.” Gunar se kratko nasmejao. U vazduhu se osećala nevolja. Stari kafanski vuk umeo je da je prepozna mnogo pre nego što bi se razlila po prostoru.

„Kod prijatelja Tadije. Veliki gazda. Pomogo nam je.”

„Gde, pitam te?”

Gunar se kratko premišljao, ali su Gabrielove oči bile odlučne.

„U Pazovu... *Vavilon*... Kako si uspeo da dođeš?”, upitao je tiho, kao da se trudi da ne probudi duhove.

„Sećaš se šta si mi obećo, kume?“, upita Gabriel. „Sećaš se šta si mi obećo kad sam polazio?“

Milioni nevidljivih električnih iglica leteli su po prostoriji i Gunar je čuo njihovo pucketanje. Rukom je povukao nezavezanu kravatu i spustio je na sto. Sat je odbio sedam dugih gongova.

„Obećo sam da ću joj pomognem... Da joj nađem poso, da radi...“ „Obećo si da je čuvaš, kume...“

Prvi put Gunar je ćutao. Iako je na osnovu Gabrielovog pogleda, nekoliko kapljica rose iznad njegove usne i teškog zlokobnog mirisa, koji se šunjao prostorom poput hijene, mogao da zaključi šta će se dogoditi, još je verovao da je moguće razići se u miru.

„A ti si je...“, nastavio je Gabriel glasom koji je jedva čujno podrhtavao, „ti si je odveo kod oni krvnici.“

„Šta...“

„Nisam nikad imo ništa svoje“, nastavio je Gabriel ne obazirući se na Gunarove reči. „Ajša je bila jedino što sam verovo d imam, jedino što sam voleo i jedino što nije moralo da nestane. Zato sam te jedino i molio za nju. Poverio sam ti najvrednije što imam.“

Gunar je još nešto zaustio, možda je izgovorio i nekoliko reči koje su se rasule među zidovima sa kojih su visili gobleni, jedna isušena tambura i nekoliko fotografija, ali je svakako, pre nego što je i uspeo da dovrši misao, ugledao dršku kao žilet oštrog kuhinjskog noža kako mu viri iz srca. Kao u magnovenju, podsećajući na zaposednutog proroka, napravio je još nekoliko koraka s rukama sklopljenim oko mesta koje je ritmično ispumpavalo krv. A onda mu je najpre jedna, a zatim i druga noga klecnula, ostavljajući ga u čudnoj pozi lutke pokretane nevidljivim koncem. Ipak, ostao je u uspravnom položaju dovoljno dugo da pogledom

isprati Gabriela, koji se udaljavao brzim korakom. A onda se, poput džaka cementa bačenog s leđa nadničara, sručio na pod licem prema zemlji. Velika krvava fleka širila se oko njega podsećajući na vino proliveno iz razbijenog

vrča. Kada je izašao iz Gunarevog stana, Gabriel je obrisao ruke u gomili opalog lišća, omogućavajući krvi s njegovih dlanova da se gotovo neprimetno utopi u prvu jesenju rumen.

Portal *Seobe*

Sreda, 17. septembar 2014.

Goran Bačić, pozorišni reditelj

Zašto je presuda sudije Dedijera ideološka osnova novog lebensrauma

U gomili tekstova koji su prethodnih nedelja posvećivani odluci Pavla Dedijera, sudije Višeg suda u Beogradu, isticani su različiti aspekti, počev od skandaloznog propusta da se uoči da je najranjiviji deo društva - maloletno dete - ostalo bez zaštite, pa sve do neprihvatljive podrške i legitimizacije ranih brakova u romskoj populaciji. Međutim, čini se da je jedna ravan promakla većini komentatora. Reč je o skrivenim rasističkim porukama koje ova presuda sadrži.

Naime, osnovni fašistoidni argument sudije Dedijera je taj da je okrivljeni Rom pripadnik populacije čije „sociokulturološke” osobenosti omogućavaju postojanje zablude na njegovoj strani „u pogledu dopuštenosti” ovog inače svuda zabranjenog ponašanja. Drugim rečima, Romi su, saglasno sudiji Dedijeru, u toj meri zatucani

i drugačiji od nas „civilizovanih” i „ispravnih” da nisu u stanju da razumeju naše bogougodne neromske norme i pravila ponašanja.

Tako se perfidno čini subverzivna i duboko opasna logička inverzija. Naizgled, Dedijer uvažava različitost i vrši pozitivnu diskriminaciju po principu da se ne smeju primenjivati jednaka pravila na nejednake. Međutim, skrivena subverzivnost ovakve odluke upravo je u toj navodnoj uvidavnosti koju nam Dedijer tako besprizorno podvaljuje. Jer Romi su u ovoj presudi, stereotipno i na način na koji se to u realnosti oduvek čini, predstavljeni kao divljaci, ljudi kojima je neophodno nametnuti pravila ponašanja, koja oni, inače, spontano ne prihvataju. Jezivo, zaista!

I još gore! U obrazloženju presude, sudija Dedijer nas zapravo uverava kako momci iz okruženja okrivljenog sistematski siluju devojčice od 12 i 13 godina (kulturalna specifičnost zajednice!), kako i majka oštećene svedoči da je drugu ćerku udala sa 12 godina, kako je

čitav ovaj zločin i „proslavljen”, te da je etnička specifičnost Roma zapravo - odsustvo svesti o krivičnom delu! Dedijer se tu ne zaustavlja, već nas „obogaćuje” informacijom da je, prema mišljenju veštaka, devojčica delovala starije (što je takođe često prisutno kod romskih devojčica) te da su, što valjda sve implicira da su Romi mentalno obustavljeni u razvoju na ulazu u pubertet, gluplji od većinskog stanovništva, da je devojčica fizički napredna (kao valjda i sve Romkinje), muškarac glupi divljak (kao valjda i svi Romi) i da bi tu svako mešanje suda bilo bespredmetno. Sve ovo Dedijera vodi zaključku da ne samo da okrivljeni nije mogao da zna da se obljava deteta kažnjava nego da on nije ni morao da zna (po principu, šta „Cigani” uopšte mogu da razumeju)!

Dedijerova odluka stoga je duboko rasistička i može se bez preterivanja reći da su u njenoj osnovi ista shvatanja koja su dovela do Jasenovca, Aušvica ili Starog sajmišta. Jer ako prihvatimo Dedijerov rezon, deli nas još samo korak od toga da Rome ponovo proglasimo nižim bićima, da ih počnemo zatvarati u geta, a Dedijera i njegove sledbenike označimo ibermenšima, nadljudima koji su dovoljno inteligentni i obrazovani da nam ukažu na ove razlike i povedu nas u svetlu budućnost novog srpskog lebensrauma.

Zbog toga je danas osnovni zadatak svakog mislećeg čoveka ne samo da digne glas već da urlikne protiv ovakvih i sličnih simbola neofašizma u posrnulom srpskom pravosuđu.

KOMENTARI

Čist rasizam. Sudiji Dedijeru oduzeti licencu i osuditi ga žestoko za primer.

Bogdan 1989

Cigani su van zakona! Njima je dozvoljeno da krađu, prosjače, siluju, prodaju žene i decu, voze neregistrovana kola... Mi koji nismo privilegovani bivamo kažnjavani i kada se branimo od tih istih Cigana koji nas krađu i maltretiraju. Koje ovde lud? Čija je ovo država?

Anica

Ima li sudija decu?

Vi(li)nska mušica

Ubuduće svaki silovatelj samo treba da kaže da je Rom i prolazi! Ludilo mozga!

Terminator *Ah te jezive, povlašćene manjine...*

Kino operater

A šta mislite šta bi se sa tom devojkom dogodilo da je ostala sama? Najlakše je sada biti pametan.

Lidija *Da li biste se udali za Roma ili udali za Romkinju? Pitam za druga.*

Boris Smoreni

Za mog komšiju se udala devojčica trudna do zuba u 8. razredu. Nije završila osnovnu jer se više nije pojavljivala. Ni njenoj mami nije bilo jasno zašto je morala da dolazi i da polaže ispite iz svih predmeta. Takvi su Romi i tu pomoći nema.

Makijaveli *1389 Ljudi, geni su čudo, zato...*

Što mačka omaci, to miševe lovi!

Što se nije tucalo, neće ni da se omaci!

Mnogo je mačku goveđa glava (povodom tvrdnji o mogućnosti integracije u sredinu).

Ima još toga ali neću da smaram.

Iako se gnušam stereotipa i generalizacije, ne možeš ih izbeći kad su očigledni.

Sudija Dred

Već posle nekoliko koraka po izlasku iz Gunareve kuće, osetio je čudnu smirenost. Teret koji je nosio od trenutka kada mu je Goksi preneo varoške abrove, koji su rasli pod njegovim plećima poput otrovnog ploda, lagano je čileo. Činilo mu se da je ostao tamo u sobi, otičući iz njega zajedno sa poslednjim kapima Gunareve krvi, koja je ritmički isticala iz rane na grudima.

Iako je učinio nešto na šta nikada nije pomišljao, nešto suštinski suprotno onome za šta ga je spremala Cula, osećao se dobro. Kao da je nekakva čudna ravnoteža između njega i Ajše, koju je Gunar narušio

izdajničkim činom, ponovo bila uspostavljena.

U dugim satima koje ću provoditi s njim u pripremi završne reči na suđenju, vraćaćemo se često momentu njegovog polaska za Staru Pazovu. Tokom čitavog procesa uveravao sam veće da je Gabriel krenuo put *Vavilona* isključivo da bi se sreo sa Ajšom i da bi zajedno s njom pobegao negde gde će konačno moći da žive van domašaja ljudi spremnih da im naude. Uložio sam mnogo napora u to da nekadašnjim kolegama objasnim da nije imao ni najmanju predstavu o tome da je moguće da se nešto desi drugačije, a ponajmanje onako kako se desilo. Da li sam u to zaista verovao? Da li sam ih, makar podsvesno, lagao? Sada, nakon svega što se dogodilo, nisam siguran da i sebi mogu da pružim odgovor na to pitanje. Ipak, jedno je sigurno. Šta god da mu je bila konačna namera, šta god da je bio spreman da za njeno ostvarenje učini, Gabriel je u tim trenucima očajnički želeo da vidi Ajšu.

Njegovo kretanje te noći detaljno smo rekonstruisali pomoću njegovog sećanja (uprkos tome što će ovo tada već u značajnoj meri biti narušeno),

nalaza veštaka sudske medicine, koji je opredelio približno vreme Gunareve smrti, kao i Ajšinog iskaza, ali i iskaza drugih zaposlenih u *Vavilonu*.

Negde posle devet sati uveče, Gabriel je ušao u autobus. U Beograd je stigao pre jedanaest. Sat kasnije seo je u voz za Staru Pazovu. Negde oko dva i petnaest posle ponoći, bio je pred vratima *Vavilona*.

Prljavi, umorni i smušeni Ciganin nije mogao ostaviti uverljiv utisak na sumnjičavo obezbeđenje kluba. Kao i obično u ovakvim situacijama, pozvali su Tadiju da reši problem s navalentnim gostom.

„Šalje me Gunar”, rekao je Gabriel odlučno. Bez obzira na hladni prijem, nije hteo da odustane dok je ne vidi.

„Šta oćeš?”, procedi Tadija i odmeri ga pogledom.

„Oću Ajšu!”

Svi se nasmejaše. Kiklopi na vratima ispališe nekoliko zajedljivih šala. „A pare?”, upita Tadija. „Imaš li?”

Gabriel potvrdno klimnu glavom.

„Pokaži!” Tadijino lice se gužvalo. „Neću da mi se Mandovi unutra jebu za džabe.”

Ponovo se prolomi grubi smeh.

Gabriel iz džepa izvadi smotuljak zgužvanih novčanica. Tadija baci prezrivi pogled na promrzle ruke.

„Sa ove pare ne može ni WC da plati!” zakikota se jedan od kiklopa. „Ma pusti ga!”, viknu Tadija. „Ajša je na popustu!” Gromoglasni kikut.

„Al za pola sata tutanj! Ni za Ajšu nemaš za više!”

Nije se obazirao na groktanje Tadijinih gorila. Nisu ga pekle njihove otrovne strele. Kliznuo je u mrak *Vavilona* pokušavajući da privikne čula. Tražio ju je pogledom, njuhom, dodirom... Neka od žena poslala ga je u

sobu na spratu. Otišao je. Čekao je Ajšin dolazak, osećajući u grudima titraj krila vilinog konjica. Tih nekoliko minuta, koliko joj je trebalo da nakon susreta s gojaznim lokalnim načelnikom policijske stanice i brzometne popravke šminke siđe do njega, vukli su se poput godina gladi. Sve je bilo neobično. I zid obložen lamperijom boje sandalovine, i prigušena svetla male lampe sa prosenjenim abažurum, i lepljivi miris stotina plaćenih ljubavi, koji se u prostoriji nastanio poput duha pokojnika, zajedno sa nikad zamenjenim nameštajem.

Razmišljao je o tome kako izgleda i koliko su joj naudili svi ti ljudi koji su protutnjali kroz njenu nutrinu. Kroz glavu su mu prolazili neizrečeni dijalozi, njen pogled, od kojeg ga uvek istovremeno obuzimali i jeza i slast, dodir, koji će ga, znao je, ponovo opeći poput mlade koprive. No, najviše od svega razmišljao je o tome kako će je što pre odvesti odavde. Kako će zajedno smisliti nešto što će Ajšu zauvek osloboditi Tadijinih kandži.

I onda se na vratima, tiho poput zore, pojavila ona. Stajala je nekoliko trenutaka umorno naslonjena na dovratak. Pokušavala je da na osnovu dotadašnjeg iskustva i stečenog osećaja, na osnovu kontura, mirisa i energije koju je širio, u tami sobe dokuči prirodu narednog mučitelja. Ne, nije ga odmah prepoznala. Bila je to samo još jedna silueta, čije će lice, nakon tuširanja, prljava voda odneti u slivnik.

Zastao je i on. Iako mu je zaigralo oko, ono što je ugledao sputavalo mu je bilo. Nije to više bila devojka čiji ga je pogled umalo usmrtio na sahrani teta Razije. Nije to bila ni ona kaćiperka koja ga je začikavala stavljajući do znanja da će njena zauvek biti poslednja. Umesto nje, gledala ga je mršava, ispijena žena, tamnih podočnjaka i duge, usahle kose. Kada ga je konačno prepoznala, prekrila je rukom usta kao da sprečava beg ptice iz kaveza. Noga, kojom je zakoračila, klecnula je oštro. Pridržala se za ragastov. Istovremeno sa suzom krenula je i reč:

„Gabriel...”

Ko zna koliko bi stajala tako, da joj nije prišao. Grlili su se dugo, podsećajući na dva strašila koja je spojio vetar. Pod prstima je osećao svaku žilu malog umornog tela, svaku kost savijenu rukama kovača i kamiondžija, svaki mišić koji se uvijao pod naletima bola i heroína.

Pokušavao je da, sa te tkaninom prekrivene mape bez reči, kao slepac pročita dnevnik života žene koju su mu oteli. I ko zna koliko bi se grlili tako da ona nije rekla:

„Nemo me kuneš, Gabriel.”

Ljubio joj je kosu koja više nije imala miris lavande, ali je i dalje bila jedina kosa koju je želeo da udiše. Milovao joj je lice, koje više nije bilo glatko poput svile, ali je i dalje bilo jedino čiji ukus je znao, poljubio joj je usne koje više nisu podsećale na mala medna saća, ali su i dalje čuvala reči koje su dopirale do njegove duše.

Plakala je.

„Nemo me mrziš, Gabriel.” .

Nikada čovek ne potone toliko duboko da njegova duša ne bi ponovo mogla biti ranjiva. U njegovom zagrljaju, drhtala je kao kunić koji se sakrio od potere izgladnelih hrtova. Bili su to trenuci u kojima je, za njih dvoje, vreme stalo. Odnekud su dopirali ritmični jecaji i udarci kreveta o zid. Gabriel se plašio da progovori, ona se plašila onoga što bi mogla čuti. Prstima su vodili nemi razgovor, udišući jedno drugo.

„Sam došo da te vodim odavde”, rekao joj je kada je prikupio hrabrost i snagu. Njeno umorno srce je preskočilo.

„Kako si me pronašo?”, pitala je i dalje ne shvatajući ozbiljno njegove reči.
„Kako si došo ovde?”

„Sam pobego da t izvadim.” Odmakao joj je lice i video umorne kapke koji su se rvali sa snom. „Idemo... Odma...”

Zatvorenih očiju, jedva vidljivo, zaklatila je glavom.

„Ne mogu, Gabriel. Mnogo toga se izdešavalo. Gunar me...”

„Gunara više nema. Ne misli na njega.”

Ajšine oči su se otvorile. Nije ga pitala ništa.

„Ne mogu odavde. Prodo me Tadiji. Bilo puno toga. Nesam više ona *rromni* koju znaš. Deca bila gladna... Bila sam sama...”

„Gotovo sad. Idemo. Skupi stvari i kreni sa mnom.”

„Kuda, Gabriel? Kud idemo?”

„Negde gde nema nikog od ovi *gadže*. U šumu ako treba, u pećinu ako nema nigde da se ode, do na kraj svet ako mora... Rumunija, Italija, Bugarska... Grčka, na more... Ovde se više nikad ne vraćamo, Ajše.”
Poslednjom snagom, koja više i nije bila njena, stegla mu je ruke.

„Ne svataš... Ja više nisam svoja. Ja sam njegova.”

„Baš me briga!”, povikao je. „Ne plašim ga se. Ne plašim se nikog! Svašta je bilo i kod mene, Ajše. Ne vraćam se više tamo!”

„Ubiće i mene i tebe.”

„Nek proba!”

„Na lekovi sam. Uzimam eroin. Vidi mi zubi, Gabriel.”

Umesto niske oblutaka, ispod njenih usana ugledao je polomljene žućkaste škrbotke. Rukom je brzo prekrila sramotu.

„Zašto?”, upitao je.

Oborila je pogled.

„Od bol. Mnogo bolelo... S eroin mož se spava... Bude fino.”

Suza je sada stiskala njega. Ponovo ju je uzeo u naručje.

„Sećaš se kada si me vodio na kolači? Ono kod Rizu sladoledžiju?“, pitala je.

Klimnuo je glavom, pritiskajući njeno rame bradom.

„Kad sam ti rodila Džavida. Sećaš se?“

„Sećam...“

„Kad uzmem eroin, molim se na tetka Bibiju da me odvede opet tamo... U Rizinu sladoledžinicu... Ono kad biramo... Ti baklava, ja šampita i boza... Sećaš se?“

Ponovo je pritisnuo glavu o njeno rame, osetivši kako mu topla kap sa njenog lica natapa promrzlo uho.

„I pitali me neki tada zašto se smejem... Ne znaju oni za ovo. A men milo što oni ne znaju. Uživam što ne znaju. Smejem se ko ti i ja taj dan, držimo se za ruke, pravimo baloni u čašu sa slamku... Misle Ajša luda, a meni lepo jel nema niko oko mene. Zato sam uzimala. I zato će uzimam uvek. Da bude opet tako, Gabriel. Da bude opet ko ranije...“

„Polazi odavde“, rekao je sklanjajući je od sebe.

Nemoćno je vrtela glavom.

„Kuda? Tebe će juri policija, mene će nađu Tadiini ljudi. Nema mesto za nas, Gabriel. Nikad ne imalo mesto. Idi ti ako misiš da moš da pobegneš, ako moš se skloniš negdi.“

„Ne lupetaj, polazi!“, viknuo je. Na njenom licu video je trenutak neodlučnosti. Poželeo je da ga razgori, da od njega načini plamen. Dvoumila se... Nikada neću saznati šta joj se tada vrzmalo po glavi. Međutim, šta god da je bilo u pitanju, bio je to poslednji trenutak u kojem su, da je ona bila odlučnija, možda i mogli pobeći iz Tadijinog mučilišta. Međutim, šansa koja je postojala, ponovo ih nije dugo čekala. Umesto bega, Ajša je još jednom zagrlila Gabriela. Snažno... Kratkim isprekidanim dahom, udisala je kožu po kojoj je ne tako davno crtala sazvežđa. Davila se

u mirisu njegovog znoja, islužene garderobe i umršenih prljavih vlasi, koji su bili njena jedina nikad osvojena domovina. Bilo je suviše izazovno, suviše okrepljujuće da bi mogla da se zaustavi, čak i pred osećajem opasnosti koji joj se lepio po nozdrvama.

Oštri udarci po vratima prekinuli su ukradeni san. Suviše je patila u njegovoj blizini da bi se i jednog trenutka dvoumila.

„Otvoraj!”, dreknuo je Tadija.

„Završavam...”, pokušala je da ga odgovori Ajša.

„Otvoraj, pizda ti materina ciganska!”, urlao je i dalje gazda. „Misliš da ne znam šta radiš?” Utrobom joj je kolalo nevreme. Mogla je da namiriše zlo. U Gabrielovim očima videla je bes.

U sledećem trenu, pijani trgovac ljudskim mesom provalio je slabašna vrata. Razglavljena kvaka poletela je prema sredini prostorije tresnuvši o pod. U tren oka, krupna teturava prilika zakrvavljenih očiju našla se između dvoje nevoljnika. Rukom je zgrabio Ajšinu kosu.

„Za šta te ja plaćam? A? Da mi se zajebavaš sa svojim Mandovima?” Besno ju je odgurnuo licem prema podu. Ajša je pala kao list.

Gabriel, koji je, zatečen prizorom, do tada stajao po strani, osetio je kako njegovim žilama nadire reka srdžbe. Na kasnijim seansama s doktorom Hajderom opisaće čak i boju tog doživljaja, govoreći o otrovnim tamnoljubičastim tonovima, koji su kuljali praćeni čudnim i dubokim šumom.

Tadijina noga jurnula je ka Ajšinom telu, koje se skupljalo kraj kreveta. Vrisak se utopio u sve glasnije stenjanje žene koja je u susednoj sobi glumila orgazam. Hiljade kratkih slika projurilo je pred Gabrielovim očima, spajajući se s prizorima već duboko pomućenog vida. Osetio je Bosančev smrad i pesnicu koja mu se zariva u pleksus. Zboleo ga je Šćepin ud koji prodire kroz krvavu sluzokožu... Ajša je ponovo kriknula... Tadija joj je

opsovao cigansku majku... Muflon u susednoj sobi zarikao je snažno kao da je i sam učesnik Tadijine orgije.

Skočio je na Tadiju, preklapajući mu desnu ruku oko grla. Levom je mahnito stezao čeličnu omču. Činio je poteze u magnovenju, potpuno nesvestan onoga što se dešava u sobi. Tadija je počeo da se batrga, pokušavajući da podvuče ruku pod njegova klešta. Krkljao je... Gabriel je instinktivno pojačavao stisak. Gušajući se, zajedno su tresnuli na pod. Svaki od ovih detalja biće desetinama puta ponovljen na suđenju. Pokušavajući da dokučim istinu o onome što se tada dogodilo, i sam sam toliko puta prolazio ove sekvence. Nakon svega, čini mi se da je nastavak događaja izgledao približno ovako.

U grčevitom rvanju po podu, Tadiji je u jednom trenutku iz pojasa ispao pištolj. Činjenica da se oružje našlo tu za mene je ostao još jedan od dokaza da je od početka Ajši i Gabrielu upravo sama sudbina bila neprijatelj. Tadija ga je uzeo iz sefa, u kojem je obično stajao, verujući da će, čim otera Gabriela, krenuti kući. Naravno, kao i u svim ostalim situacijama, to se nije dogodilo.

Tresak metala o pod nakratko je zbunio Gabriela. Nesvesno je popustio stisak i to je dalo prednost Tadiji, koji je uspeo da se izmigolji iz njegovog zagrljaja. Zario je pesnicu u mladićevo lice i krenuo je da se uspravlja. Pa ipak, Gabriel je uspeo da odgurne pištolj nogom.

„Uzmi ga!”, povikao je Ajši.

Sekunde su se vukle kao na usporenom filmu. Ajša je pogledala pištolj, zatim Tadiju, koji je krenuo prema njemu. Oklevala je... Poslednjim damarom snage, pridigla se na kolena... Tadija je rukom stiskao Gabriela za vrat...

„Daj to ovamo...”, zarezao je.

Ajša se pridigla na noge. Gabriel se izvlačio iz stiska, provlačeći ruku ka oružju...

„Mamu ti jebem cigansku!”, bilo je poslednje što je urliknuo.

Pucanj je odjeknuo prostorom. Snažno devetomilimetarsko zrno, ispaljeno iz gloka sa nekih stotinu sedamdeset centimetara razdaljine, proletelo je kroz Tadijine grudi, ostavljajući za sobom široki kanal rane. Pogođeni je uprkos tome još nekoliko trenutaka ostao na nogama, kao da ni sam ne veruje šta se dogodilo. Nastavio je da pruža ruku ka cevi oružja. Odjeknuo je još jedan pucanj. Ovoga puta, ispostaviće se, projektil će mu pokidati desnu srčanu komoru, zauvek onemogućavajući njenog vlasnika da dalje po svetu rasejava zlo.

„Beži!”, povikao je Gabriel. Ajša je bila na kolenima. Buka je dopirala iz hodnika.

U čitavom tom galimatijasu, u tragičnom spletu događaja, jedna stvar, ispostaviće se, spasla ih je još tragičnijeg epiloga. Čuvši pucnje, načelnik pazovske policijske stanice, koji se upravo spremao da krene, umesto ka izlazu, potrčao je ka spratu kupleraja. Praćen Tadijinim gorilama, utrčao je u prostoriju sa službenim oružjem u rukama. Zatekao je Gabriela s pištoljem uperenim u sada već mrtvog gazdu *Vavilona*. Gabriel mu se bez reči predao, izbegavši tako sopstvenu smrt, do koje bi gotovo sigurno došlo da su pre načelnika do njega stigle Tadijine gorile.

Tako je, paradoksalno, mladićev život spasao čovek koji je svega četrdesetak minuta ranije platio za oralni seks sa ženom njegovog života.

Jovana

Zurim u tačku u kojoj se ukrštaju umirući sunčev zrak i mala mesingana figura boginje pravde. Narandžasti odblesak sunca obasjava joj lice i spušta se ka naherenom kantar.

„Da li si se nekada žrtvovala?” pita me Pavle, ne ostavljajući mi vremena da svarim priču koju sam upravo čula. „Da li si ikada bila spremna da sopstvene potrebe, možda i sopstveni život, podrediš drugom?”

Posmatra me nadmeno. S visine... Ponovo je sudija. Kao da mu težina Gabrielove i Ajšine sudbine nije dovoljna. Kao da mu obezbeđuje pravo na

još jedan pogled odozgo. Seiri uveren da to što je Gabriel učinio od mene stvara još bezvrednije biće.

Kratko odmahujem glavom i skrećem pogled. Bes, koji ponovo raspiruje, sada je izazvan dubinom njegove površnosti. Ali ovog puta nije kriv. Zapravo ni on ne zna ništa o meni. Ipak, ne osećam potrebu da mu olakšavam, dajući mu priliku da kaže kako mu je žao.

Bio je to dan koji nikada nisam uspela da smestim u kalendar. Jedna od onih porodičnih svetkovina, kakve smo svi nekada imali. Dan kada dolaze komšije, rođaci i njihova deca, kako bijedni drugima svedočili koliko smo srećni. Sve do tog trenutka Darko je bio samo stariji brat koji se nije preterano udubljavao. Verovala sam da je samo tih, da je poslušniji od mene i da mu je samo dovoljno da bude sam. Njegove povremene ispade, razbijanje predmeta i dreku nisam uzimala k srcu. Štaviše, na neki čudan način su mi i godili. Činilo se da smo tada bliži i da roditelji neće zauvek prebacivati samo meni.

Međutim, tog dana, brižljivo negovana slika zauvek se promenila. Gordana je planula kada je videla kako sistematično, kako je sve oduvek i činio, kolače koje je pripremila za goste nogom utiskuje u duboki tepih boje kajsije. Kao i uvek, bio je zamišljen, ali je izgledalo da iskreno uživa u sumanutom ritualu, praveći na jednobojnoj čupavoj podlozi mala, razučena čokoladna ostrvca.

„Prestani!”, urlala je.

Darko je nije primećivao. Savršeno nesvestan njenog prisustva, nastavljao je s bizarnom igrom. Na momente je izgledalo kao da ga njena dreka dodatno podstiče na sumanuti čin.

„Prestani!”, nastavljala je Gordana sada već ridajući. Kroz odškrinuta vrata videla sam kako ga besno povlači za ruku i obara na pod, u pokušaju da ga probudi. Darko je na licu imao isti onaj zamišljeni pogled. Izgledalo je da ga Gordanino preklinjanje ni najmanje ne dotiče. Visio je pored nje kao lutka. U momentu kada je stisak popustio, ponovo je krenuo rukom put činije s kolačima. Gordana ga je tada ošamarila tako snažno da sam videla

kako je pao poput odbačenog kaputa. Iz usne mu se izlio tanki crveni potočić.

Užasnuta prizorom, jurnula sam prema sobi. Zaustavio me je stisak očevih ruku.

„Zašto ga bije?“, zajecala sam. „Može lepo da mu kaže.“

Nad očevom glavom svila se senka.

„Ne može da mu kaže“, rekao je suvo. „Darko je bolestan.“

Izgovorio je tu reč tako da svako ko je tada bio tu shvatio da se ispod nje kriju lagumi dugo čuvane tajne. Progonjena onim što se tog popodneva zbililo, uskoro ću iz Gordane izvući priznanje o Darkovoj dijagnozi. Od tada do danas, živeću svesna činjenice da je moj stariji brat biljka i da će zauvek ostati tako. Prihvatiću da se nikada neće smejeti kada se svi smeju, da nikada neće odgovarati kada ga nešto pitaju i da nikada neće plakati, bez obzira na to koliko mu je teško. Od tada do danas ostaću zatočenik njegove sudbine, kojoj je nemoguće pobeći, kao što je sijamskom blizancu nemoguće da pobegne od tela neželjenog parnjaka.

Da li sam se nekada žrtvovala?

Ponavljam u sebi Pavlovo pitanje dok mi mislima prolaze godine nabavke lekova, poseta klinikama, molitvi, godine stida koji sam osećala svaki put kada bi me pitali za njega... Mrzela sam ga na maloj maturi, zagledana u drugarice koje su starija braća dovodila na zabavu. Skrivala sam se od njega kada bi mi u srednjoj školi simpatije svraćale na palačinke. Bila sam besna što barem s njim, ako već ne sa Gordanom, nisam mogla da podelim ono što je bilo s Milijom.

Da, žrtvovala sam se! I danas se žrtvujem! Zauvek ću se žrtvovati!

I sada, kada se konačno vratim u Beograd, Darko će biti prva stanica. Otkad sam postala svesna neminovnosti samoće, do koje će doći nakon Gordanine smrti, i takav, neprilagođen, neupotrebljiv i nepopravljiv, moj felerični brat

postaće jedino što imam. Bićemo sami na svetu, on, moja krv i moje meso, i ja. Paradoksalno, biće mi potrebniji nego što ću ja ikad biti

potrebna njemu. Jer Darko može bez svih. Ja, uprkos svemu, ne mogu. Mnogo godina kasnije, kada sam poput neshvaćene knjige pročitane u mladosti, ponovo otvorila korice porodičnog spomenara, pronašla sam odgovor koji je nedostajao. Uzrok propasti naše porodice bio je upravo u nespremnosti na žrtvu.

Bežeći od bola, nedorastao ulozi koja mu je dodeljena, Stevan je odabrao naizgled lakši put. Napustio je Gordanu, ostavljajući je s bolesnim detetom i devojčicom koja je još bila nesposobna da joj tegljenje prepuštenog tereta olakša. Pa ipak, nije uspeo da se spase. Sačekala ga je prevremena smrt u krevetu s mladom ljubavnicom, kao što neplaćeni dug zauvek čeka na nekoj od narednih ćuprija.

Zatečena takvim razvojem događaja, slaba i povređena, Gordana je i sama odlučila da se konačno najpre posveti sebi. Spravljajući sebi lek, meni je smučkala otrov. U naše živote uvela je Miliju, koji će, ubrzo, ranu nastalu Darkovom bolešću i roditeljskim razvodom probiti otrovnim kocem, zauvek me lišavajući mogućnosti da postanem bilo šta osim ovoga što sam danas. Darka su smestili u dom. Tako je naša majka zapravo oboje dece žrtvovala ljubavi i podršci monstruma.

Da li sam se nekada žrtvovala?

Šta ti uopšte znaš o tome, kadija? Šta uopšte znaš u toj svojoj samoljubivosti, u tom sirovom osećaju ispravnosti i moralne superiornosti? Da li si ikada presvukao usrane gaće pedesetogodišnjem bratu, koji te gleda pogledom muve. Da li si ikada jurio iz redakcije kao lud kada ti jave da se iskasapio žvaćući zdrobljeno staklo? Da li si ikada shvatio šta znači strah od toga da ćeš, dozvoliš li opuštanje u seksu, neplanirano stvoriti biće na kojem će se obučavati studenti medicine? Ili si samo superioran zbog toga što veruješ da sam se zajebala oko Ajše i Gabriela?

Ne, nemam vremena da s tobom vodim razgovore koji me dodatno drobe. Ne interesuje me šta misliš o mojoj spremnosti na žrtvu. Odjebi! Pričaj o Gabrielu ili ćuti! Govori o njemu u uverenju da je samo on vredan tvoje

pažnje, a da preko puta tebe sedi drvo, bezosećajna trska koja je tu da ti pravi hlad.

„U suštini, ja sam u priličnoj meri jedna sebična kučka”, kažem uživajući u njegovom zatečenom izrazu lica. „Koncept žrtvovanja smatram staromodnim. Mislim da je to uloga u kojoj se ne bih snašla. Možemo li sada da se vratimo priči i da konačno sve ovo privedemo kraju.” Istovremeno osećam bes i zadovoljstvo dok ga gledam kako se koprca u jami čije će dubine prekasno postati svestan.

Ajša

Ovde gde sam sad puno svetla... *But šukar*⁸⁰ i nema briga više... Nemam težinu onu što sam imala tam... Lebdim, ništa me ne boli, nie ladno, ne treba eroin, niko me ne bie... Fino!

Ali nie odma bilo tako. Prvo sam prošla kroz neko crnilo, ko kroz neku sobu, prolaz neki... Nesam bila sigurna šta će bude. Plašila sam se... Nesam znala gde idem. Sad mirno, sve veliko, ko da je oblak neki, šta znam... Sjajno... Ali ipak se malo boim.

Plašim se šta će bude sa Džavida, sa Sarandu, sa Gabriela... Boim se zbog sve što sam uradela. Probala sam da im priđem, da im kažem, da i vidim, da pričam sa nji. Al oni me ne čuju. Prvo me to mlogo mučilo, al sad više ne.

I misim o to u šta će se napraim. Samo da ne postanem *barr*.⁸¹ Sećam se šta pričala Esmā...

„*Mami* Razija postala som el se ubila u reku... Grej na *Devla*. Najsmrtnii grej od svi grejovi!” I još kazala da Razija dobro prošla. I ona mogla da postane *barr*, jel *barr* postanu oni što se ubiu. Neću da sam *barr*. Bolje i som da budem nego kamen. Kamen ne mož da vidi, a ja bi tela da vidim *čhaven* i moj *rrom*.

Pomaže mi ovde *mami* Zara. Ona me vodi, pruža mi ruke i tera me dalje. Dok sam s nju, pričam o sve što bilo i što će bude.

„Oću li moći da se iskupim za to što sam učinila?“, pitam je.

Mami Zara me gree s toplotu.

„Će se iskupiš“, kaže, „samo treba vreme. I da s isceliš.”

„Kako da s iscelim?“ pitam.

„Šššš...“, kaže ona. „Ne žuri. Uvek žuriš, Ajša.”

Puno mi znači *mami*, al znam da će ona jedanput da ode. Tad će ostanem sama.

„Tela bi da očistim rane”, kažem, „da ponovo budem mala, kad si mi pevala pesmu.” I onda me Zara uzme. Vodi me na polje neko gde nikad nesam bila al ga znam. Iljade cvetovi beli dole ispod nas. I kupa me sa to

svetlo, a svetlo belo ide svud oko nju, ko voda, ko reka... I kaže *mami* Zara:

„Samo pusti da bude. Previše si mislela u taj život, pusti sad samo da bude...”

Još se plašim, al manje. Će dođe taj čas da i ja postanem nešto, samo molim Zaru da ne postanem kamen.

Pavle

Koliko smo samo uvereni da će se događaji odvijati po redosledu koji smo im, bez realne osnove, namenili... Koliko smo samo slepi i uporni u samoobmanjivanju...

Verovao sam da će se Gabriel posle susreta sa Ajšom vratiti u Zabelu i da ću ga, ako do toga ikada ponovo dođe, videti po odsluženju kazne. Kako je moguće da nijednog trenutka nisam ni pomislio na to da može biti drugačije, iako je bilo toliko razloga za sumnju? S ove distance, na ova i mnoga druga pitanja, nemam jasan odgovor. Možda sam se samo nadao da je u njegovom i Ajšinom životu bilo već dovoljno stranputica i da su se đavolje senke preselile? A možda sam samo, umoran od svega, svesno zažmurio na znakove kojih je, kao i uvek, bilo i previše?

Koliko mi je ovakav ishod bio stran, možda najbolje govori činjenica da sam odmah nakon večeri provedene s njim i odlaska u Banatsku Coku došao ovde na jezero, kako bih proveo poslednje dane godišnjeg odmora. O tome šta se dogodilo kobne noći saznao sam tek nekoliko dana kasnije, kada je već uveliko bilo kasno. Bio sam u šetnji obalom kada me je saradnica pozvala i rekla da su u novinama javili da je Gabriel osumnjičen

za dvostruko ubistvo. Na internetu sam pronašao zastrašujuću vest. Misli su se otimale tražeći objašnjenje u sumanutoj grešci.

Uhvatio sam prvi let za Beograd. Cula me je čekala u kancelariji. „Gabriel je u veliku muku”, rekla je plačnim glasom. „Sude ga za ubivstvo... Za dva čoveka!”

Nije znala da mi kaže gde se nalazi. Nepovezano je govorila o tome da su priveli i njega i Ajšu i da se plaši da će ga ubiti. Znao sam da vremena nema.

Da li znaš kako izgleda traganje za uhapšenim Romom? Kako izgleda kada tražiš nekog ko nema ni ime ni broj. Nekog ko nije ničija briga? Čitavog dana pokušavao sam da saznam gde su ga odveli. Na osnovu novinskih natpisa i prethodnog iskustva, proveravao sam moguće lokacije, zvao policijske stanice i pritvore. Nakon nekoliko pogrešnih upućivanja i

lutanja, shvatio sam da je, po svemu sudeći, priveden u pritvorsku jedinicu zatvora u Sremskoj Mitrovici. Zajedno sa punomoćjem na kojem se nalazio Culin otisak prsta, krenuo sam auto-putem ka kaznionici Franje Josifa.

Prvih četrdeset osam sati po izvršenju krivičnog dela predstavlja kritični period, u kojem policija od osumnjičenog izvlači priznanje. Najveći broj zloupotreba, iznuđenih svedočenja, prebijanja i sumnjivih dokaza događa se upravo u prva dva dana nakon hapšenja. Ni Gabrielov slučaj nije bio izuzetak. Kada sam ga konačno pronašao, mogao sam samo da konstatujem da je prvi iskaz dao u prisustvu branioca po službenoj dužnosti, koji mu je dodeljen od strane policije. Nije me začudilo kada sam shvatio da je reč o poznatom policijskom advokatu, čije su se odbrane mahom svodile na potpisivanje zapisnika pripremljenih od strane inspektora.

Nikada nisam tačno saznao šta se dogodilo s Gabrielom tokom tih nekoliko dana. Među mnogim drugim stvarima o kojima će ćutati, ostao je večno zatvoren i za ovaj period. Međutim, čim sam ga video, shvatio sam da to više nije mladić kog sam pre svega nekoliko dana ostavio na prašnjavom prilaznom drumu Ajšinog sela.

Teško smo komunicirali. Prvi put činilo se da ni za mene nema strpljenja. U pritvoru su mi rekli da je prilikom hapšenja, a i kasnije na prijemu, bio agresivan i da su lekari preporučili sedative. Sumnjao sam u to. Gabrielove oči bile su krvave, njegovo lice svedočilo je o tome da je preživeo užasne trenutke, nešto zbog čega čovek prestaje da bude ono što je bio.

Iz nekoliko pokušaja, tokom kojih sam osećao da trošim poslednje atome njegove snage, nepovezanim rečenicama mi je ispričao da je te noći ubio najpre Gunara, a zatim i Tadiju. Ponovio je mahom priču koju sam prethodno već pročitao u policijskom zapisniku. Delovao je kao čovek koji se oprostio od života i koji se nada da će ono što je preostalo proći samo što pre i što bezbolnije. Nekoliko puta pitao je za Ajšu. Tada još nisam znao šta se dogodilo s njom. Sutradan ću saznati od Esme da je prethodne večeri puštena kući.

„Oprosti, sudio”, rekao je glasom koji više nisam poznavao.

„Zašto, Gabriele?”, pitao sam, i sam svestan da odgovor, kakav god bio, više ne može promeniti ništa.

„Sam moro. Oni mučili Ajšu.”

U Gabrielovu verziju događaja prvi put sam posumnjao kada sam pročitao

nalaz i mišljenje balističara. Gabriel je bio znatno viši rastom od Tadije. Uprkos tome, oba projektila su kroz Tadijine grudi prošla gotovo pravilnom vodoravnom putanjom. Takav nalaz govorio bi u prilog teze prema kojoj su osumnjičeni i žrtva bili približno iste visine, što ovde očigledno nije slučaj. Dodatnu sumnju kod mene je izazvao Ajšin iskaz. Iako je tvrdila da se sve dogodilo brzo i da je bila u šoku, te da se ne seća detalja događaja, bila je prilično nesigurna kada je opisivala momenat u kojem je pištolj opalio. Inspektoru je rekla da je Gabriel pucao kad je Tadija ponovo krenuo prema njoj, iako je bilo jasno da takva verzija događaja ne bi bila moguća. Uzimajući u obzir ulazne i izlazne rane na Tadijinim grudima, Gabriel bi se u tom slučaju, pre opaljenja, morao volšebno stvoriti između nje i žrtve. Pored toga, kako je Ajša nakon Tadijinih udaraca završila na podu, pravci

projektila tada ne bi odgovarali onima koje je opisao veštak sudske medicine. Ništa se nije podudaralo. Međutim, Gabrielovo priznanje bilo je nepokolebljivo. Za većinu sudija, činjenica da okrivljeni priznaje izvršenje dela, uz podatak da je upravo on zatečen sa oružjem iz kog su ispaljeni hici, sasvim je dovoljna za osuđujuću presudu. Dodatna potvrda ovakvog zaključka bilo je i saznanje da je, neposredno pre kobnog događaja, okrivljeni izvršio još jedan zločin i da je za oba imao veoma jak motiv. U ovom slučaju, bila je to osveta zbog onoga što je učinjeno Ajši.

Ja ipak nisam imao mira. Kao i ranije kada sam se dvoumio u sudnici, i ovde sam imao osećaj koji mi je govorio da postoji nešto prećutano, nešto što se ne poklapa s pričom koju je ispričao moj branjenik.

I onda, jednog kasnog decembarskog popodneva, nekoliko dana pre Nove godine, u kancelariju je ušla Ajša. Onako sitna, kose prekrivene pahuljama, u garderobi koja nije bila njena, podsećala je na starinsku istrošenu lutku, koju je radoznalo dete pronašlo u hrpi zaboravljenih stvari na tavanu. Nekoliko trenutaka pogled joj je bežao po parketu, a onda me je prostrelila razrokim ugarcima.

„Ja sam ga ubila, sudia. Ne Gabriel.”

I naravno, kada je tu preda mnogom ispričala šta se zaista zbilo te večeri, sve ono što sam video u nalazu balističara, u medicinskoj dokumentaciji s obdukcije i na fotografijama Tadijinog tela, sklopilo se u jasnu celinu. „Gabriel rekao da je on, da bi me spaso. Al ja više ne mogu to... Ne mogu da podnesem.”

Nekoliko puta u toku karijere imao sam slučajeve u kojima sam posumnjao da okrivljeni priznaje izvršenje tuđeg dela. Sećam se jedne saobraćajne nesreće, čak i jednog ubistva, kod kojih sam bio uveren u takav scenario. Ipak, u svim tim situacijama čvrstina drugih dokaza i

kasniji događaji odagnali su slutnje. Međutim, nikada ranije nisam čuo za slučaj kod kojeg je pravi izvršilac priznao da je neko drugi *želea* da odgovara umesto njega. Ajšina ispovest predstavljala je za mene novo iskustvo.

I ponovo je ta neverovatna sablasna sudbina dvoje mladih preuzela i moju dušu, ostavljajući me nesnađenog i zalutalog u preteškom moralnom lavirintu. Ajša me je molila da nagovorim Gabriela da promeni iskaz. Želela je da prizna zločin i tako skine greh sa sopstvene duše, u kojoj više nije bilo mesta ni za najmanji teret. U tom trenutku bila je još gotovo dete. Njenih devetnaest godina, i sve ono što je u njima proživela, pružile su joj izazova dovoljno da postane starica. Bilo je jasno da s onim što se dogodilo nije mogla da se nosi.

S druge strane, kada mi je istina konačno otkrivena, Gabrielova odluka da u sopstvene ruke uzme pištolj, koji se još pušio, bila mi je razumljiva. Želeo je da spase majku svoje dece, ženu koju je voleo i za koju je verovao da za nju još ima nade. Znao je da će, naročito nakon bekstva i Gunarevog ubistva, dobiti dugogodišnju robiju. U takvim okolnostima, verovao je da je manja šteta ako i Ajšin zločin preuzme na sebe.

Ponekad nas život stavlja pred nerešive moralne jednačine. Pravnici u meni, pravdoljubac i profesionalni etičar, govorili su da je nedopustivo da bilo ko odgovara za nepočinjeni greh. Jedan od mojih najvećih strahova tokom sudijske karijere bio je da ne osudim nevinog greškom. A sada je trebalo, zbog želje klijenta, da uz punu svest o tome, učinim upravo suprotno.

Međutim, ovog puta, muškarac, otac i muž, čovek koji je i sam nekada voleo i verovao, šaputali su da je Gabrielova odluka jedini odgovor na ovu Šejtanovu igru. Slepica Justicija ponovo se kezila.

Na početku karijere, kao istražni sudija, uverio sam se u svu upornost ljudi koji lažu. Mnogi od njih činili su to sa zapanjujućom sistematičnošću, bez obzira na dokaze koji su se s vremenom pojavljivali. Međutim, neki od njih nisu izdržavali teret koji se sa svakim novim danom uvećavao. U više navrata prisustvovao sam situacijama u kojima su okrivljeni, koji su do tada čvrsto negirali bilo kakvu vezu sa zločinom, pritisnuti dokazima, u suzama sve priznavali. Bili su to trenuci emotivnog sloma, pravog energetskeg pražnjenja, kada su se tu, preda mnom, lomili poput stabala oborenih olujom. Pa ipak, ovakav ishod najčešće ih je vodio olakšanju. Predugo tegljeno kamenje padalo je s njihovih ramena, čekajući novog nadničara.

Gabrielov slučaj je i ovde bio specifičan. Za razliku od svih sa kojima sam do tada imao priliku da se upoznam, priznavao je neučinjeno. Pa ipak,

ta činjenica ga nije činila ništa manje upornim u laganju. U njegovim očima video sam bes. Bio je toliko rešen da istraje u tom naumu da je u nekoliko navrata tvrdio i da je Ajša poludela.

„Ne zna šta priča!”, govorio je u jarosti. „Izgubila pamet od eroin!” Međutim, kada sam ga suočio sa sopstvenim nedoumicama i odlučno mu saopštio da joj u potpunosti verujem, teška srca, kao da se rastaje s bliskim prijateljem, poklekao je:

„To niko nikad ne srne da sazna!”

Ne znam šta bi ti uradila, Jovana. Ne znam šta bi učinio bilo ko na mom mestu. Ali tada, u sobi za posete sremskomitrovačke kaznionice, shvatio sam da mi je, uprkos svemu što sam znao i uprkos svemu u šta sam verovao, Gabrielov usud još jednom presudio. Na neki volšeban način, izlazeći u dvorište prekriveno tepihom sivog izgaženog snega, shvatio sam da sam i sam postao zatočenik. U toj naizgled nevidljivoj ćeliji, vezanim su me držale Gabrielove reči i amanet koji mi je na dušu natovario.

Da, mogao sam otkazati punomoćje. Mogao sam mu predložiti da ga pod tim uslovima brani neki kolega, koji neće znati ništa od onog što sam znao ja. I takva misao mi je prolazila kroz glavu. Da li bih se tada spasao? Da li bih, bežeći od to dvoje nesrećnika, uspeo da makar delimično povratim izgubljeni spokoj. Verujem da sada i sama znaš da se to nikada ne bi dogodilo.

Mogao sam i da sve prijavim. Ili da sve ovo ispričam nekome ko bi prijavio slučaj umesto mene. Međutim, svaka ideja koju sam tih nesrećnih dana prevrtao po glavi bila je samo gora i nesrećnija od prethodne. Jednostavno, za Gabrielov i Ajšin slučaj nije bilo pravog rešenja. Od momenta kada se pravda, koju si im namenila, uselila u njihove živote, koračali su dolinom nesreće, pustinjom koja će ih na kraju odvesti jedinom mogućem ishodištu nevoljnika.

I na kraju, odlučio sam da ostanem uz njega, znajući da, šta god da se dogodi, do kraja moram da koračam s njim. I prvi put otkad znam za sebe, odlučio sam da svesno i uvereno, obavljajući ovaj posao, umesto Bogu, poslužim đavolu. Prihvatio sam da ga branim znajući da je ono što će pred sudom priznati laž.

Jovana

Brundanje telefona koji poskakuje na stolu mesa se s Pavlovim kašljem. Oba zvuka prekidaju misli koje su sada s momkom koji je spreman na žrtvu kakvu zbog mene niko nikada nije podneo. I niko nikada neće.

Pavle mi pruža telefon. U slušalici zatičem zabrinuti glas šefice kabineta ministra policije, s kojom povremeno imam seks. Njen poziv mi ne prija. Deplasiran je. Predugo se nismo čule. Iako znam da sam bila nedostupna, ne osećam potrebu za njenom pažnjom. Logoreično objašnjava kako danima pokušava da me dobije, kako su u ministarstvu na iglama zbog mog nejavljanja i kako će, ako se uskoro ne vratim, sama preduzeti ono što smatra nužnim.

„Ne panici, Tamara”, kažem lenjo. „Vraćam se sutra.”

Ne veruje mi. *Ne verujem ni ja tebi.*

„Šta radiš tamo, jebote?”, pita i vidim je kako mota uvojak na koji je oduvek bila ponosna, kako se krajičkom oka ogleda u prozorskom oknu kabineta i kako odbija poziv na drugom telefonu, na kojem neki od novinara, po ko zna koji put od jutros, traži razgovor s ministrom.

„Sve je u redu”, cedim bezbojno. „Završavamo priču.”

Nekoliko trenutaka ćuti, a onda gotovo šapatom nastavlja:

„Sigurno nikom nisi pričala?”

„Šta?”

„Pa... Ovo za nas...”

Poželim da prekinem vezu. *Da li bi ti priznala nepočinjeno ubistvo da me spaseš?*

„Naravno da nisam. Moram da idem sada.”

Šapuće da je načula da su nas provalili, podseća me da bi bio kaos ako bi to sada isplivalo, ako bi se dokopali naših slika ili pisama.

Da li bi prosila da me prehraniš?

„Gde ti je telefon?”, pita. „Pazi, molim te, da neko ne uđe na viber. Obriši fotke.”

„U jezeru je.”

„U kakvom jezeru, jebote?”

„Skadarskom, negde oko Grmožura... ostrva na koje su pobjegli pelikani.”

Osmehujem se dok zamišljam njena razjapljena usta.

„Premijer se ponovo raspitivao za tebe. I to kod mene, zamisli!” Kikoće se... Čujem kako još nešto govori, ali vraćam telefon Pavlu, koji ga nekoliko trenutaka gleda, a onda izgovara:

„Gospođa Marić je umorna. Javiće vam se kasnije.”

Osećam kako mi mimo volje usta zateže osmeh. Vidim i njega kako se smeje. Smejemo se zajedno.

„Tamara Rakočević?”, pita me dok nam sipa lozu. „Šefica kabineta ministra policije?”

Odsutno klimam glavom.

„Briga za tebe je podignuta na najviši nivo!”

„Niko ne brine za mene. Samo se povremeno jebemo pa se plaši da me ne izgubi.” Zenice mu se šire. Činim upravo ono što me je molila da ne činim,

i prepoznajem trenutak zadovoljstva. „Doduše, samo povremeno.” „Danas je to prihvatljivo.”

Njegov naglašeno neutralan odgovor tera me da nastavim.

„Imaš li ti stav o tome?” Iako kratko odmahuje glavom i trudi se da ostane spontan, čini mi se da vidim treptaj na njegovom licu.

„Ne baš.”

„Ne verujem.”

„Voliš li je?”

Zastajem za trenutak i neočekivano hvatam sebe kako osećanja prema Tamari poredim s onima koje pipam dok slušam Ajšinu i Gabrielovu priču. Bila je jedna od retkih koje sam puštala da prespavaju, koje su imale ključ od mog stana, kojoj sam želela da kuvam, s kojom sam mogla da pričam... Seks sa njom je najčešće bio sjajan, ponekad prosečan, ali nikada loš. Poznavala je moje telo bolje od mene, palila me je... I povrh svega, umela je da mi pruži tu iluziju zajedništva, iako sam znala da nikada neće napustiti muža.

„Ne znam...” kažem nesigurno. „Možda sam bila uverenija u to da je volim dok nisam čula sve ovo. Ovo o Ajši i Gabrielu. Da li bi ti učinio isto?”

„Šta?”

„To što je učinio on? Da li bi učinio to za svoju ženu, za svoje dete, za bilo koga?”

Ćuti. Između njega i mene je dim iz bolesnih pluća.

„Sada bih”, kaže. „Ali to nije isto. Gabriel je to učinio dok je još imalo smisla. Zato je neuporedivo veći od mene. Da sam odbio da mu pomognem, bio bih još manji nego što sam sada.”

„Zaista si pristao da ga braniš? Mislim... Zaista si pristao da igraš tu igru?”

Pavle spušta prst na gomilu hartije. Na nekoliko listova vidim oznaku sudskih spisa. Neke od stranica su zgužvane.

„Pristao sam.”

„Zašto?”

„Zato što samo jednom u životu dobiješ šansu da ispraviš nepravde koje su učinjene. A ja sam tada još verovao da je nepravdu moguće ispraviti.”

Gabriel

Kažu ti da se Ajša obesila, al ti znaš da to nije istina. Ne bi ona učinila to, sad kad je ona ostala da i čuva, kada si ti sam ovde odakle dugo ne d iziđeš, al jednom ipak oćeš i tad će da odeš kod Ajše u selo i će bide isto ko i pre, samo što ne da bidete više mladi i više ne da bide fino.

Će te čeka Ajša i će ti kaže:

„Niko nije junak kao ti, Gabriel... Niko... Izdržo si sve i sad moš da s odmaraš, sad će samo da uživaš sa *čhaven* i da uživaš sa men.” Tako će kaže.

A ti će sedneš pred vašu kuću, pušiš marboro, gledaš kokoške što trču po dvorište, da paziš na *čhaven* od Džavida i Sarande i pevaš pesmu:

*Čhude phabaj ando bov, pala mande na maj rov*⁸²

Ti kažu da se Ajša obesila, al ti znaš da ona nikad ne bi uradila to. Ajša rekla da ko s ubie, mož gadno da prođe na onaj svet. Gadno. Ednom, kad ste pričali o to, kad si ju reko da si ko mali mislio na to, ona rekla:

„Ne! To najveći grej. Tako kaže Esma! Moš da postaneš *kaš*⁸³ ili *barr*!⁸⁴ Ej! Kamen da budeš!”

Lažu za to za Ajšu. Ona samo ćuti sad, el si ju tako reko da ćuti el ako ne ćuti će da je otkriu. Znaš el ti svaku noć dolazi u san.

I za šta čekaš sad? Čekaš da prođe malo vreme i da ti Ajša dođe. Reko sudia da će dobiješ sobu kad prođe malo vreme. Da budeš saš njom. Ima neka soba di te ostave ako imaš ženu da si sam i da vodiš ljubav. Ej! Ovde u ćorku da vodiš ljubav sas ženom! Misim, ne mož to, znaš... Pa, oni te kaznili zbog Ajše, kako sad da ti daju da saš njom budeš u ćorku? Ne znaš, al sudia kaže tako. Ondak e tako.

Pa si misio da će vas gledadu u tu sobu. Da imadu neki prozori il televizori. Da će vam se smejedu. Al sudia kaže da ne mož i da slobodno dovedeš Ajšu u tu sobu i da sve ponovo bude to.

I dok razmišljaš, ponovo ti Ajša pred oči...

„O čemu misliš?“, pita doktor.

„O nju...“

„Kako?“

Ćutiš el te stid.

„Ja sam doktor“, kaže on. „Meni treba sve da kažeš, Gabriele, kod mene nema stida.“

„Misim... Misim na sve, dokture!“

Ti kažu da se Ajša obesila, al ti znaš da nie tako i da nikad ne da bide tako.

El ona sad čuva sve što je bilo za nas.

Pavle

Ništa te ne spremi za neke stvari u životu. Majčina smrt nateraće gorke suze na oči i prekaljenom mrtvozorniku. Za pregaženim psom ridaće i nemilosrdni revolveraš. Čitavog života bavio sam se zlom u ljudima, ali sam, poput studenta prve godine prava, ostao zbunjen pred Gabrielovim slučajem. Jednostavno, nisam umeo da ga branim uz saznanje da nije učinio greh koji prima na dušu. Pomislio sam kako bi mi bilo lakše kada bih bio u

zabludi, kada bih verovao da je pored Gunara zaista ubio i Tadiju. Bilo bi mi neuporedivo komotnije kada u kanalima Tadijinih rana, u barutnim česticama na njegovoj tkanini i u krvi razlivenoj iz njegovih grudi ne bih video Ajšin odraz. Tada bih mogao da pripremam odbranu, da u tužiočevim tvrdnjama pronalazim pukotine, da pozivam svedoke i osporavam nalaze veštaka. Malo je onih koji bi tada bili veštiji od mene. Ovako, bio sam prinuđen da poštujem naš nastrani iznuđeni dogovor, prema kojem ga ja, njegov branilac, neću ometati u njegovom naumu da bude osuđen i za ono što nije učinio.

Optužba za dvostruko ubistvo suočavala je Gabriela sa mogućnošću najstrože kazne. Četrdeset godina zatvora visilo je nad njim kao giljotina koju će dželat svakog trena sjuriti na nedozrelu šiju. Činjenica da je ranije osuđivan za obljubu nad detetom dodatno je usložnjavala situaciju. U očima javnosti, ali i tužilaca i sudija, bio je nepopravljivi recidivista nasilnik koji je jednom zauvek odabrao zli put. Ipak, postojalo je još nešto što je naročito moju ulogu u ovom procesu, ionako složenu, činilo dodatno kompleksnom. Dvostruko ubistvo za koje je mladić optužen, još jednom je, u očima javnosti, potvrdilo svu pogrešnost moje prvobitne sudijske procene. Bila je to izuzetna prilika za podsećanje u kojoj meri sam, tvrdeći da je Gabriel u Ajšinom slučaju bio nevin, zapravo pogrešio. Prilika kakvu kolege, mediji i javnost, svakako nisu propustili.

Iako je Gabriel od početka postupka priznao oba krivična dela, proces je potrajao. U sudnici su se smenjivali svedoci koji su mogli da potvrde Gabrielovo kretanje tog 15. septembra 2017. godine i noći koja je usledila.

Veštaci različitih struka su se detaljno izjašnjavali o svemu, počev od pravca i dubine rana na telima pokojnih, preko količine alkohola u krvi učesnika ovih događaja, pa sve do psihičkog stanja okrivljenog u vreme izvršenja krivičnog dela.

Kao nikada do tada, bio sam podeljen. Paradoksalno, u danima u kojima smo se na suđenju bavili Gunarevim ubistvom, u kojima je bilo zanemarivo malo momenata za smisljeno koncipiranje odbrane, gde se Gabrielovo priznanje u svemu poklapalo sa ostalim izvedenim dokazima, osećao sam se neuporedivo bolje. Istina je moćan saveznik, čak i kada nas vodi najdubljim životnim porazima. Za razliku od toga, dani u kojima su izvođeni dokazi za

zločin izvršenog nad Tadijom predstavljali su pravu agoniju. Osećao sam se kao utopljenik vezan za trup broda, kog nesavladiva sila vuče suprotno od matice. Svako svedočenje, svaki dokument, svaki iskaz veštaka i fotografija zarivali su se u moju dušu sakateći je poput zardalih otrovnih klinova.

Međutim, činilo se da moju agoniju niko u sudnici ne primećuje. Plan je bio savršen. Jedini koji bi ga mogao osujetiti, poslednji koji bi mogao biti brana osudi nevinog - bio sam ja, koji sam učestvovao u zaveri. Svi ostali bili su nezainteresovani. Sudije i tužioci priznanje doživljavaju kao retki i dragoceni dar, kojem se, kao i svakom daru, ne gleda u zubalo. Zasenjeni neobičnošću neočekivanog događaja i mogućnošću jednostavnog rešavanja komplikovanog predmeta, previđaju sve one znakove koji ukazuju da su se, uprkos rečima okrivljenika, stvari odvijale drugačije. U tim trenucima podsećaju na doktore koji, zaslepljeni ustaljenim protokolima, ubeđeno ispaljuju uobičajenu dijagnozu, previđajući da su u susretu sa gotovo zaboravljenom, ali smrtonosnom bolešću.

A znakova je, kao i uvek, bilo. Nažalost, nedovoljno. Pa ipak, pažljivi krivičar svakako bi uočio da je na pištolju, pored Gabrielovog DNK profila, uočeno prisustvo profila još najmanje dve osobe. Dijabolična statistika i ovoga puta, međutim, učinila je da ostaci Ajšinog biološkog materijala, koji su nesumnjivo bili tu, ne budu dovoljni za prepoznavanje. Bilo je i u već pomenutom nalazu balističara i ranijem Ajšinom iskazu dosta toga što je govorilo u prilog drugačijeg scenarija. Međutim, jedina osoba koja je mogla da preokrene neumitni točak sudbine i sama je bila uključena u njegovo kotrljanje.

Čudan je osećaj kada čovek, uprkos svemu, pritisnut nepodnošljivošću odabranog tereta, podsvesno želi da bude raskrinkan. Moju poslednju nadu predstavljalo je Ajšino svedočenje. Nadao sam se da će u nekom trenutku, pritisnuta osećajem odgovornosti, reći nešto što će volšebno, a da ni sam

ne znam kako, promeniti tok suđenja. Zapravo, nadao sam se nemogućem. Želeo sam da je, s jedne strane, Bog sačuva od dalje patnje, da iz sudnice išeta kao slobodna osoba i vrati se Džavidu i Sarandi, ali i da, istovremeno, njeno svedočanstvo spase Gabrielovu dušu i skine sa nje deo nezaslužnog tereta. Naravno, nadao sam se nemogućem. Umesto toga, kada je došao

njen red, Ajša je prišla govornici i jedva čujno odabrala jedinu mogućnost - onu koju joj je, ovoga puta, zakon dozvoljavao.

„Gabriel je moj muž i ne mogu da svedočim protiv njega”, rekla je. „Samo vas molim da budete blagi.”

Pogledi su im se na trenutak sreli. Niz njeno lice kliznula je bešumna kap.

Nakon svega, poslednju nadu za Gabriela predstavljala je moja završna reč. Iako sam znao da poslednja obraćanja nikada ne donesu bilo šta suštinsko, iako sam se previše puta uverio u to da je tada već sve gotovo i da sudije uglavnom već imaju donete odluke, nadao sam se da ću ih, onim što ću im reći, barem malo naterati na razmišljanje. Znao sam da je to poslednje što mogu da učinim za Gabriela i Ajšu. I tako sam se i spremao za taj zadatak. Znajući da je to moj poslednji slučaj.

Jovana

Nisam slušala završnu reč. Ništa od onoga što će Pavle reći u sudnici tada me nije zanimalo. Umesto u Viši sud u Sremskoj Mitrovici, toga dana otišla sam na još jednu seansu kod doktora Ristića, psihoterapeuta koji je godinama brinuo o mojim tajnama.

„Možeš li da za trenutak istupiš iz uloge žrtve?” pitao me je u času kad je Pavle, sedamdesetak kilometara dalje, zakopčavao dugme na sakou, odlagao naočari i započinjao obraćanje prepunom auditorijumu.

„Sve to što ti se dogodilo stvorilo je traumu i osećaj povređenosti. Sasvim je prirodno. A trauma i povređenost nužno su usloveli i tvoj pogled na svet. Među brojne posledice ovakvog stanja spadaju i nepoverenje, odbojnost prema muškarcima, koketiranje s lezbejstvom, nesigurnost... Većina onoga što smo ustanovili kod tebe, zar ne?”

Reči koje sada rezonuju sasvim novim tonovima nisu tada imale dublje značenje. Samo još jedna od naših seansi. Samo još jedno od popodneva nakon kojih bih se osećala bolje, ali ipak nikada dovoljno dobro da u nogama osetim čvrstinu.

„Međutim, postoji još nešto”, rekao je doktor Ristić. „Uloga žrtve stavlja nas u nepravedan položaj prema drugima, ali na kraju krajeva, i prema sebi. Dozvoljava nam da podsvesno verujemo da imamo pravo na svašta. Osećaj da nam je naneta šteta zahteva stalnu kompenzaciju, koju naš odbrambeni mehanizam smatra opravdanom. Potpuno zaokružen krug lako nas dovodi do shvatanja prema kojem žrtve nikada ne čine greh. Osećaš li da si nekada bila grešna, Jovana? Možeš li se projektovati u ulogu vinovnika? U ulogu dželata?”

Zastajem. U ustima je ukus gorkog badema. Kako? Kako bih ja mogla biti ta koja je grešna? Šta je uopšte podobno da se meri s Milijinim zločinom i Gordaninim slepilom? Nisam li, čak i eventualno neuočene grehe, otplatila brigom o Darku? Postoji li iko ko je na mom mestu dužan da se pravda, pre nego što se kolona posmatrača, slepaca i socijalnih neradnika prethodno ponizno izvini meni? Postoji li bilo šta što bi moglo

da to disbalansirano kosmičko klatno snagom nove nepravde zaljulja na drugu stranu? Čini se da odgovor tek sada naslućujem. Pomalja se ispred mene poput skeleta davno izumrle životinje, čije se konture lagano rađaju pod četkicom arheologa. Da li sam morala da dođem ovde, da izgubim posao, da zamalo umrem, ne bih li došla do očiglednog izvorišta o kojem prethodno nisam znala ništa?

Gledam u njega. Slušam kako kašlje kao da to čini poslednji put i kao da sa svakim udahom i izdahom izbacuje poslednje ostatke sopstvene supstance. Izgleda kao da mu je svejedno da li pod teretom njegovih reči otkrivam najdublje skrivanu istinu o sebi, ili pak samo još jednu novinarsku fusnotu, koju ću već sutra ostaviti zaboravljenu u hrpama hartije koja čuva isušene vesti. Njemu je stalo samo do toga da dovrši ispovest. Prvi i poslednji put. Da svetu preda teret koji je predugo teglio sam. Njemu je stalo samo do toga da olakša sopstvenoj duši, koja će ionako uskoro, zajedno sa Ajšinom i hiljadama drugih, tražiti novo telo. Sve do ovog susreta, saučesnik u Ajšinom ubistvu bio je on. Sada, nakon svega što je izrečeno, u umornom krilu osećam preneti teret. Pritiska me i slepljuje za stolicu. Sada sam saučesnik i ja.

Osećam kako mi udovi postaju teški... Osećam kako mi grube kosti... Vidim kako ustaje i kako sa skrajnutog mesta u starom drvenom kredencu izvlači

posebnu fasciklu. Zelene je boje. Gotovo je nova. U uglu vidim broj.

„Pročitaj ako želiš”, kaže i ponovo seda. „Učinićeš to svakako bolje od mene. Dah me sve češće izdaje. A i pomoći ćeš mi da još jednom, kao stranac, oslušnem sopstvene reči i tako ih realnije procenim.”

Gledam u papir na kojem se gurkaju slova.

Počinjem...

Poštovani članovi veća, uvaženi kolega tužioče, dame i gospodo... Najčešće, zadatak nas koji se bavimo krivičnim pravom sastoji se u tome da utvrdimo šta se zaista dogodilo. Najviše vremena u sudnicama potrošimo kako bismo ustanovili da li je okrivljeni taj koji je povukao obarač, da li je droga pronađena u džepu osumnjičenog bila namenjena daljoj prodaji ili sopstvenoj upotrebi ili pak da li je izvršilac zaista pogrešno verovao da je napadnut od strane žrtve. U svim ovim slučajevima, naš posao je nesumnjivo težak, jer tragajući za onim što se dogodilo, mi zapravo tragamo za nedokučivim. Na osnovu sadašnjih odblesaka zauvek prohujalog vremena, pokušavamo da složimo slike u koje ćemo verovati dovoljno dugo da bismo mirne

savesti mogli da kažnjavamo, da do tada neporočne ljude vezujemo u lance ili ih vraćamo kući. I sâm sam predugo bio u toj ulozi alhemičara istine i zato dobro znam koliko je težak zadatak od kojeg se nikada nisam u potpunosti oporavio.

Moj klijent Gabriel Dumitrašku oslobodio nas je obaveze da odgovaramo na ova i mnoga druga pitanja. Učinio je to sopstvenom odlukom, skidajući tako dobrovoljno sa nas najveći teret. Od prvog trenutka priznao je izvršenje oba krivična dela. Objasnio je da je najpre nožem ubio Gunara Petrovića i da je posle toga pucao u Tadiju Markovića, takođe ga lišavajući života.

Da li nam je na ovaj način Gabriel zaista olakšao ili nas je pak postavio pred jednu od najvećih dilema pred koje je čoveka koji donosi odluku moguće postaviti? Jer iako sada nesumnjivo znamo šta se dogodilo kobnog 15. septembra 2017. godine u Beloj Crkvi, i kasnije tokom noći u Staroj

Pazovi, na našem kantarju ostaje možda i najteže od svih pitanja koje ovaj tragični slučaj postavlja. Jer sada kada znamo kako je do ovoga došlo potrebno je, uvažene kolege, dati odgovor i na pitanje zašto se ovo dogodilo. Međutim, kao što ćemo uskoro videti, traganje za odgovorom na ovu nepoznanicu neizostavno će nas suočiti sa još krupnijom dilemom. U njenom središtu naći će se nova nepoznata. Zavrivajući i u sopstvena srca, moraćemo da odgovorimo najpre samima sebi, a onda i drugima, da li smo i u kojoj meri i mi doprineli da dođe do kobnih događaja kojima se ovde bavimo. Drugim rečima, biće nužno zapitati se da li je u slučaju Gabriela Dumitraškua dželat i sam postao izvršilac, a izvršilac i sam postao žrtva.

U poznatom filmu „Povratak u budućnost” Roberta Zemekisa, najveća moć koju glavnom junaku Martiju pruža vremeplov nije mogućnost da vidi kako je bilo pre njegovog rođenja, u vreme kada su se upoznali njegovi roditelji. Njegovo najubitačnije oružje predstavlja prilika da izmenom jednog naizgled bezazlenog događaja, jednog jedinog susreta, trajno promeni ono što će se zbiti mnogo godina kasnije.

Zamislimo da smo nekim čudovišnim slučajem danas u posedu Zemekisove mašine. Zamislimo da smo pomoću nje upriliči da se vratimo u prošlost, dovoljno daleko da najpre preispitamo, a posle toga i promenimo, neke odluke u vezi s Gabrielovim životom. Sasvim sam siguran da je malo onih koji su odlučivali o sudbini ovog momka koji to u ovom trenutku, kada bi mogli, ne bi učinili. Još sam sigurniji da će ih biti još manje nakon upoznavanja sa Gabrielovom životnom

pričom.

Jer pozivam vas da, pre nego što donesete odluku, zamislite mladića koji ne slični bilo kom mladiću kojeg poznajete. Mladića koji, za razliku od vaše dece, dece vaših rođaka, prijatelja i poznanika, dece vaših komšija i kolega, nikada nije proslavio rođendan u igraonici, nikada nije pocepao šareni papir odvijajući poklon, nikada nije otišao na skijanje, nikada nije video more, nije poleteo avionom, nije imao profesorku engleskog, nije u prodavnici birao cipele, nikada na stolu nije zatekao punu kotaricu voća, nikada na ulici nije od prolaznika pomažen po glavi, nikada nije s roditeljima otišao u šetnju Kalemegdanom...

Pozivam vas da uložite taj napor, koji će se isplatiti. Zamislite mladića koji je oduvek oko sebe video samo prokisle kućice od naboja, blatnjave sokake, izgladnele kerove i jednako gladne ljude... Mladića čije su se bake, tetke, rođake i komšinice, mlađe od njega sada, porađale pod čergom u polju, kraj reke... Mladića, koji je većinu vremena skupljao staro gvožđe, bakar, stvari koje drugi nisu hteli, koji je oduvek nosio preveliku ili premalu odeću, za kojim su izvikivali psovke, mladića koji je umeo da peva, ali nije znao šta s tim pevanjem da čini, jer nikada nije ni video nešto drugo za čim bi vredelo žudeti.

U takvom svetu, takav mladić, igrom nemilosrdne sudbine sreće devojkicu, ugleda oči koje mu se učine najsjajnijima na svetu, koje od prvog trenutka postanu njegova svetlost, njegova zvezda, njegovi prozori u to nešto što pre nje nije ni znao da postoji. Devojka se zove Ajša. Njegova uvek napola prazna utroba namah postane puna najboljih osećaja, koji nadomešćuju hranu, njegovo uvek napola promrzlo telo postaje zagrejano vatrom kakvu smo svi, koji smo barem jednom u životu bili srećni, osetili. Prvi put, mladić o kojem vam pričam pomisli kako i za njega, rođenog na strani sveta na kojoj uvek caruje zima, strah i oskudica, šija sunce i kako se bogovi i priroda ovoga puta i njemu osmehuju. Da stvari kreću bolje govori mu i to što i ta predivna devojka svom dušom želi njega, ali i to što se i njeni, baš kao i njegovi roditelji, rodbina i prijatelji s njihovim izborima slažu i njihovu vezu proslavljaju. Teško je da životi može izgledati lepše i teško je da bi ga bilo koja, pa i Zemekisova mašina, mogla pokvariti.

Međutim, od ovog trenutka, naša priča grana se u dva moguća pravca. Jedan je onaj kojim su događaji zaista krenuli. Drugi je onaj za koji, nažalost, nikada nije bilo prilike.

Reći ću vam prvo nekoliko reči o onom što se nikada nije dogodilo. Da se u život Gabriela i njegove Ajše nije umešala pravda onakva kakvom je shvatamo mi, odabrani, oni koji donose zakone i sude, koji zapošljavaju i kažnjavaju, njih dvoje sada bi već, najverovatnije pored Džavida i Sarande, imali još neko „čhavorro“, kako se na romskom kaže „dete“. Ni oni ne bi imali većinu onoga što imaju vaša deca, deca vaših rođaka i poznanika. Ipak, trčali bi poljima Banatske Čoke i Crvenog Gaja, praćkama bi gađali jarebice, zasmejavali bi babe Esmu i Culu nestašlucima i nevešto

izgovorenim psovka, plesali bi pod toplim banatskim kišama, posipali se senom i pevali kada im to komšiluk zatraži. Neko od te dece možda bi nekad nešto i ukralo, neko od njih bi možda učestvovalo i u kakvoj kavzi, ali bi neko, sasvim moguće, završilo i zanat, otputovalo u inostranstvo i tamo ostalo zaslepljeno svetlima grada, upoznalo nekog sebi bliskog, nekim drugim klincima pružilo šansu... Bio bi to verovatno težak život, ali život vredan življenja i život koji bi generacijama koje dolaze pružio prilike koje prethodne nikada nisu imale.

Umesto toga, dogodilo se nešto drugo. Ono što smo im namenili mi, koji im ponovo sudimo. Zbog toga što je ostvario ljubav sa Ajšom, koja je tada u krivičnompravnom smislu bila dete, zbog tih četrdeset dana do Ajšinog četrnaestog rođendana, u Gabrielov i Ajšin život ušla je naša vremenska kapsula, naša mašina pravde. U goste im je stigla naša slepa boginja, naša Justicija!

Bio sam sudija koji je oslobodio Gabriela. Bio sam onaj koji je, nasuprot većini, smatrao da Gabriel, uprkos svemu, nije zaslužio zatvor. Da li sam smatrao da je bio nevin? Ni danas, posle svih ovih godina, nakon svega što sada znam, nemam jasan odgovor na ovo pitanje. Zašto sam ga onda oslobodio, pitaćete se. Najkraći odgovor bio bi da sam to učinio zbog toga što sam i tada, kao i danas, verovao da bi osuda Gabriela predstavljala odricanje od svega što će pravdu zauvek razlikovati od prava, što će činovnika zauvek distancirati od sudije i što će prirodni poredak zauvek odvajati od prolaznosti trenutka.

Znao sam da bih - ukoliko bih ga osudio - morao da prenebregnem previše toga što sam smatrao važnim... Verovao sam da bih, kada bih ga poslao u ćeliju, učinio nešto suprotno onom zbog čega sam izabran za sudiju... Osećao sam, naposletku, da bih, da sam bio u njegovim cipelama, verovatno i sam postupio isto... Verovao sam da se za ženu svog života, ma kada se ona i ma u kom obliku pojavi, ide na kraj sveta, gazi poslednji princip i izdaje najtvrđa

vera... Zato sam oslobodio Gabriela. Kao što vam je poznato, bila je to odluka koja je i njemu i meni trajno promenila živote, utičući na njih sve do danas. Poznato vam je da je ovakva odluka kasnije izmenjena. Zbog nas,

zbog naše Justicije, koja ispred naših budnih očiju seje našu komutativnu pravdu, Gabriel je morao biti osuđen.

O tome šta se kasnije dešavalo sa osuđenim pedofilom i njegovom jednako osuđenom samohranom suprugom, neću previše govoriti. Dovoljno toga saznali ste iz materijala i svedočenja koji su izvedeni tokom glavnog pretresa.

Međutim, siguran sam da ćete već sada, bez obzira na to kako merili Gabrielove i moje postupke, i kako se odnosili prema kazni koja mu je tada izrečena, jedno teško poreći. Prvobitna Gabrielova kazna nikada nije iznosila samo tih šest godina zatvora. Bio je to samo njen vidljivi deo, koji je kao vrh ledenog brega virio iznad površine okeana tuge, čije su dubine skrivale ono što je tom presudom ostalo prećutano. Gabrielova osuda obuhvatala je i sve ono što smo mu kao društvo, na putu do pakla u najboljoj nameri, podarili njegova silovanja, Džavidovo i Sarandino gladovanje, Ajšina prebijanja, prostituisanje i heroinsku zavisnost, Gunarevo izdajstvo, Tadijina izivljavanja i mnogo toga drugog o čemu ovi ljudi nikada nisu i verovatno nikada neće progovoriti.

Lepršanje krilima jednog leptira u Brazilu može pokrenuti tornado u Teksasu, govorio je veliki američki matematičar i meteorolog Edvard Lorenc. Efekat leptira, kako je kasnije nazvano ovo njegovo shvatanje, inspirisao je meteorologe, kvantne fizičare, pa i pisce. Nažalost, kao i u mnogim sličnim slučajevima, jedino su pravници ostali nemi i nezainteresovani za Lorencovu misao. Ne razmišljajući o efektima sopstvenih akcija, nastavili su da jednako bezobzirno, u ime pravde, rovale po tuđim životima. Nesvesni krajnjih konsekvenci donetih odluka, mehanički su razrezivali sankcije, jednako tretirajući i otrov i lek, jednako bahati i u Teksasu i u Brazilu.

Kulturom koju smatramo dominantnom, superiornijom i time opravdanom, ušli smo kao bagerima u porcelanski život jedne male siromašne romske porodice. I ostavili smo očekivanu pustoš. Ali ne samo to. Kad smo porušili to što su generacije njihovih predaka stvarale, kad smo ih kaznili zbog nečega što smo smatrali neprirodnim i grešnim, više nismo uspeli da im pokažemo put ka obećanoj sreći. Umesto toga, učinili smo isto što i prvi

doseljenici američkim Indijancima. Nakon što su im porušili sela i proterali ih,

ostavili su ih na milost i nemilost novim navikama - alkoholu, drogama i prostituciji. Gabriela smo u zatvoru prevaspitavali silovanjima, dok smo Ajšu boljem životu, za koji je navodno bila uskraćivana, učili u kupleraju.

Ne, nemojte reći da je to nešto na šta nismo mogli da utičemo! Još manje uveravajmo sebe da za sve ovo nismo mogli da znamo! Ne smemo tako olako oprati ruke. Jer Gabriel je bio silovan u našem zatvoru, naočigled naših stražara, od strane naših osuđenika, koje smo mi, jednako kao i njega, prevaspitavali! Ajša je bila seksualno zlostavljana u našim bordelima, kojima zaštitu pružaju naši policajci, povremeno i naši državni službenici, koji su u lokalima ovog tipa ugledne mušterije. To je puna i potpuna jednačina u kojoj je jedna kultura, u ime sopstvenog shvatanja pravde, kažnjavala drugu kulturu zbog njenog navodno učinjenog nedela. Gabrielovu kaznu nemoguće je zato posmatrati van celokupnog ovog mozaika.

I tek ako tako pogledate slučaj, ako se zagledate u to ogledalo, možete razumeti ovo što je učinio momak koji je pred vama.

Gabriel je pobjegao iz zatvora ne mogavši više da izdrži sve ono što naša pravda, civilizacija u ime koje zatvaramo i venčavamo, nose sa sobom. Pobjegao je kako bi spasao sebe, ali i Ajšu, za koju je od jednog od sopstvenih tlačitelja, koji će penziju dočekati nekažnjen, saznao da mu se žena kurva.

Ubio je majčinog strica Gunara jer ga je izdao u jednom od najtežih trenutaka u životu. Pre odlaska u zatvor, poverio mu je najsvetije stoje imao - brigu o Ajši i njihovoj deci. Umesto toga, Gunar je predao Ajšu u ruke trgovcima ljudskim mesom. Saznao je da je, pored toga, i sam Gunar zarađivao na njenoj mucu, dobijajući od Tadije deo zarade stečene zdravljem i čašću. Za čoveka Gabrielovog kova, to je bilo previše. Za mnoge od nas bi bilo.

Poštovane sudije, ne sumnjam da ćete, uzimajući u obzir vaše iskustvo i ceneći vaše stručne i moralne kvalitete, umeti da procenite koliko staje ovaj

nesumnjivo velik greh. Pozivam vas, međutim, da pre ispisivanja konačne brojke razmislite o onome što je jedino izvesno. Reč je o tome da jedno zlo uvek u krilu ljulja drugo.

Jer da Gabriel zbog zabranjene ljubavi sa Ajšom nije poslat u zatvor, ni Gunar ni Gabriel nikada na bi došli u priliku da iz sebe izvuku ono najgore. Gunar bi i dalje sa orkestrom uveseljavao banatske svatove, a Gabriel bi sa Ajšom, iz suve drenovine podarenih života, cedio preostale kapi dovoljne da nahrane gladna usta koja im je sudbina poverila. Umesto toga, obojica su, dotaknuta virusom zla

koji smo im svesno ili nehatno preneli, razvili smrtonosne boljke, koje će ih u prvom pogodnom trenutku gurnuti jednog na drugog.

Nakon postupka koji je za nama, jasno je da je ubistvo Tadije bilo neplanirano. U Staru Pazovu Gabriel je te noći otišao kako bi se sreo s Ajšom i kako bi je jednom zauvek odveo iz pakla. Međutim, sudbina, koju smo i sami delom namenili mom klijentu, i ovog puta bila je nemilosrdna. Ajšin zlotvor, čovek koji ju je i sam više puta pretučenu silovao, tu pred njim ju je još jednom zverski istukao. Gabriel je u trenutku odlučio da će taj put biti i poslednji. Dok je gledao kako se vrhovi cipela monstruma zabijaju u njeno bolesno telo, dok je slušao njene krike i Tadijine psovke, shvatio je da im je oboma život naneo već previše nepravde i da će, izađe li nakon svega i iz te sobe pognute glave, izaći kao ljuštura nevredna življenja. Tako je došlo do Tadijinog ubistva.

Uvažene sudije!

Pre nego što donesete odluku o kazni koju ćete izreći Gabrielu, molim vas da se barem na tren zagledate i u njegovu i u svoje duše. Molim vas da se zapitate šta biste učinili vi da ste bili na mestu tog istog mladića, zatim na mestu tog istog oca, osuđenika, naposletku, tog istog ubice... Takođe vas molim da pomislite i na ovo.

Gabriel je kriv i nužno će odgovarati za svoja dela. Međutim, siguran sam da ne bi bilo pravedno da za sve što se dogodilo ponovo odgovara sam. Gabrielov zločin je i naše ogledalo. Budite zato oprezni jer, izričući kaznu Gabrielu, ispisujete presudu i sebi. Međutim, šta god da odlučite, za

Gabriela i njegov život će, nažalost, u najvećoj mogućoj meri već biti kasno. Molim vas ipak da pomislite na to da i kazna koju danas izričete ponovo inicira jedan za sve nas u ovom trenutku nevidljivi niz, zbog kog će se neki drugi ljudi, mnogo godina kasnije, sećati Zemekisove mašine i lepršanja krila Lorencovog leptira.

Bacite kamen, ali ipak, pre nego što to učinite, razmislite o tome koliki je kamen iz vaše ruke zaslužio Gabriel.

Hvala vam na pažnji.

Pavle

Eto, to sam im rekao... Slušali su ćutke, nisu me prekidali kao što to obično čine, nisu se dosađivali. Ipak, rećima koje sam im uputio nisam uspeo ništa da promenim. Mnogi će kasnije tvrditi da bi, da nije bilo toga što sam tada rekao, Gabriel dobio najstrožu kaznu. Iskreno, ne verujem u to. Ovako je dobio trideset godina. To je izuzetno dug vremenski period. Jednom, kad i ako izađe, biće suviše star da počne bilo šta novo, a ipak nedovoljno blizu kraja da mu skora smrt olakša patnju.

Da, pisao sam i žalbu, iako svestan da će biti odbijena. Gabriel je i dalje ostao neumoljiv u svojoj odluci da prizna i neućinjeno ubistvo. Nije mi preostalo ništa drugo nego da još jednom molim. Ovaj put apelovao sam na žalbeni sud da mu ublaži kaznu, da se smiluje i još jednom sagleda Gabrielovu muku. Očekivano, polovinom septembra ove godine, dobio sam odluku kojom je žalba odbijena.

Drugih mogućnosti više nije bilo. Pa ipak, osećao sam da je potrebno pokušati još nešto, nešto što bi barem donekle nešto popravilo. Gabrielu i Ajši pripadnici moje vrste razrušili su život. Iako sam na vreme shvatio šta će se dogoditi, iako sam verovao da sam učinio možda i više nego što sam mogao, zbog svega što sam ti isprićao, osećao sam snažnu grižu savesti. Jednostavno, pritiskao me je duboki, možda i nerazumni, ali ipak jasni osećaj da su mi, čudesnom igrom sudbine, životi ovo dvoje mladih bili povereni, ali sada više ne toliko zbog toga što sam, spašavajući njih, želeo da spasem sebe, već možda najpre zbog toga što sam bio savršeno svestan da njihovi životi nikog drugog nisu zanimali.

Poslednji put Ajšu sam video u privatnoj klinici, u kojoj sam joj platio tretman odvikavanja od heroína. Bilo je to negde na proleće, nekoliko meseci posle prvostepene presude. Tada se činilo da je još uvek verovala. „Fala ti na sve što radiš, sudia”, rekla je. Sedeli smo u malom bolničkom krugu, ispod krupne krošnje prošarane tek stasalim sitnim zelenim lišćem. Pušili smo. Prvi put tada video sam njene ruke izbodene iglama i mrke namučene žile.

„Šta ćeš kada odeš odavde?“, pitao sam je.

Slegnula je ramenima. Grickala je izranjavljenu usnu. Pogledala me je onim divnim, blago razrokim okom, koje je još jedino svedočilo o tome da je nekada bila devojčica.

„Da čekam.“ Nasmijali smo se oboje.

I tako mi je prvi put na pamet pala ideja da usvojim Ajšu, Džavida i Sarandu i da pokušam da im pružim šansu koja im je, možda i mojom krivicom, oduzeta.

U tom trenutku nisam još znao da imam rak. Da jesam, verovatno bih, shvatajući da moj sat curi, požurio. Ovako, došao sam ovde na jezero kako bih pripremio kuću i proceduru za koju sam znao da neće biti jednostavna. Želeo sam da ih dovedem ovde, da ih naučim da love ribu, da njoj nađem posao u restoranu, da im kupim bušu ili dve...

Od tada sam često razmišljao o tome da li bi se nešto promenilo da sam joj još tamo pod krošnjom saopštio te namere. Da li bi i tada poslala Džavida kod Razijinih rođaka u Italiju, da se snađe, spremajući se za sopstveni polazak. Da li bi svest o tome da neko misli na njih, da više neće morati da prodaje telo i skuplja otpad kako bi prehranila decu, odagnala najcrnje misli. Da li bi je sprečio...

Međutim, kao i svemu ostalom, kada je o njenom i Gabrielovom životu reč, ponovo sam stigao prekasno. Ajšina klepsidra iscurila je pre moje. Kada se bosa popela na čvornovatu granu lipe na izlazu iz sela i oko vrata obmotala gumeni remen za kosilicu, delilo ju je svega devet dana od dvadeset i prvog rođendana. U mnogim državama još ne bi bila ni punoletna. U mnogim gradovima u baru joj ne bi poslužili pivo. Pa ipak, njeno sitno koščato telo zatekao je gluvi pastir kako se, nošeno suvom banatskom košavom, klati poput velike krpene lutke ostavljene u krošnji da plaši vrane. Dogodilo se to u godini u kojoj je Džavid pošao u školu, u kojoj je Sarandi ispao prvi zub, u trenutku kad sam iz kutije u koju gledaš izvadio staru krštenicu, konstatujući da će mi biti potrebna nova. A tamo, u ravničarskoj nigdini, nad koju su se nadvijali oblaci što su sa Karpata donosili sneg, u trenutku kada joj je nazubljena gumena struna prelomila hroničnim nedostatkom

kalcijuma oslabljeni pršljen, Ajša je, još dete, zauvek pobegla tetka Bibiji pod skute.

Vest o Ajšinoj smrti putovala je tiho. Šaputana je, kao što među pticama kruže glasovi o uginuću lastavice ili drozda. Kotrljala se levom obalom Dunava, odbijala se o rečne talase i panjeve i mrsila se u ogoljenim krošnjama topola. Tog kišnog jutra zatekla me je u čunu na putu ka vrši koju je Vjerin sestrić ostavio prethodnog dana.

Nikada neću prestati da se pitam da li je Ajša morala da umre. Da li je već od prvog trenutka, od susreta sa Gabrielom, njena sudbina bila ispisana. I nikada neću prestati da razmišljam o tome da li sam mogao da učinim išta što bi taj jezivi tok izmenilo.

U Srbiji se žene ubijaju tri puta manje od muškaraca... Romi se pak dva puta manje ubijaju od pripadnika ostalih etničkih grupa... Najveći broj samoubistava vrši se vešanjem... Samo deset odsto neuspelih pokušaja samoubistava bude ponovljeno... Nebrojeno puta sam prevrtao statističke podatke, tražeći odgovor na pitanje da li je moglo biti drugačije.

Bilo je potrebno da prođem sve ovo da bih na kraju shvatio da nije. Nikada ne može biti drukčije od onoga kako je zapisano.

Jovana

Muk posle njegovih reči ostaje da lebdi u vazduhu kao minut ćutanja za Ajšu. Iz šprica na komad hleba istiskuje nekoliko uljanih zrna kanabisa. Hvatam sebe kako krvnički štipam butinu da bi mi bilo lakše. Prekidam tišinu koja se lepi po rukama, što ulazi u nozdrve i gorči nepce.

„Jebote... Kakve veze sad imaju sve te brojke?” Čujem sopstveni glas kako drhti. „Da li zaista misliš da je bilo šta od toga što se dogodilo moguće objasniti verovatnoćom? Da se Ajša ne bi ubila da je imala fakultet? Da ne bi namakla omču da nije živela u ravnici? Ludiš, Pavle! A i ja... Možda i ja ludim s tobom.”

Lagano žvaće hleb.

„Puno toga je moguće razumeti... Naravno, ne svima...”

„O čemu to govoriš, čoveče? Ajša se ubila zato što joj je u jednom trenutku bilo teško i zato što je pomislila da drugi izlaz ne postoji. Zašto želiš da na sve nas prevališ deo njene karme? Zašto ti je toliko stalo da polupaš i ono malo zdravog i bezbrižnog? Zašto me toliko mrziš?”

Smeje se.

„Mrzeo sam te, ali te više ne mrzim...”

„Šta hoćeš onda?”

Gleda me kao učitelj koji je svestan da zbog urođene tuposti i prazne samouverenosti sa učenikom bogatih roditelja samo gubi vreme.

„Verovatno si u pravu”, kaže odsutno. „Međutim, Ajša se ubila zato što je po većini kriterijuma pripadala grupaciji koja se u takvim i sličnim okolnostima ubija, ili barem to čini dovoljno često.” Njegove oči ponovo iskre. „To je ono na šta niko nije ni pomislio kada je izricao Gabrielovu kaznu.”

„A šta je trebalo? Da najpre pita statistički zavod da li odobrava kažnjavanje?”

„Možda i to! Vitlanje mačem povlači odgovornost, Jovana! Sudija je tihi usamljeni hirurg, koji je čovečanstvu obećao da će preciznim rezovima, a ne zamasa drvoseče, odvajati bolesno od zdravog tkiva!

Zarekao se da neće iseći jetru da bi operisao slepo crevo i da neće izvaditi bubreg kako bi iz njega izbacio kamen, sećaš se?”

„Prestani više! Čak i da je tačno to da se nisu dovoljno potrudili, ne čini ih to valjda zlikovcima. Možda tada samo nisu shvatali... Možda nisu bili dalekovidni... Ali svakako nisu želeli da se dogodi sve to što se dogodilo!”

„U tome i jeste najveći problem, dušo moja! Najveća sranja na ovom svetu ne čine zlikovci. Najveća zla odigravaju se pod nogama običnih smrtnika,

dobrih ljudi iz komšiluka, poslušnih šrafova sistema koji puštaju gas u kupaonice zato što je propis tako naredio i zato što njihova uloga u mehanizmu ne zahteva sagledavanje celine. Niko u Aušvicu nije bio zadužen za ceo proces. Nije postojala osoba koja je donosila propise, gradila kampove, dovlačila ljude, nabavljala ciklon B i puštala gas u kupatila. Svako je obavljao samo svoj mali deo rutine i to ga je štitilo od osećaja da je učinio nešto zbog čega bi se trebalo kajati. Jednako je i ovde. Sudije koje su osudile Gabriela bile su pokrivenе uverenjem da čine nešto što od njih zahteva zakon i čemu kliče rulja. Njihovo razmišljanje zaustavljalo se tu. Nijednog trenutka nisu se opterećivali statistikom... Nijednog trenutka nisu pomislili na verovatnoću propadanja jedne porodice ili poredili štete koje će nastupiti u dva različita slučaja. A šta misliš, šta bi i bez statističkog zavoda, samo na osnovu dotadašnjeg životnog iskustva, rekli o verovatnoći ishoda koji se ostvario? Da li je bilo malo, srednje ili veoma verovatno da će nakon Gabrielovog zatvaranja Ajša ostati na ulici? Da li je bilo malo, srednje ili veoma očekivano da će osuđenog pedofila Roma u našim zatvorima silovati? Da li je bilo malo, srednje ili veoma verovatno da će ovakvi ishodi dovesti do daljih nesreća?"

„I kao i uvek, najpametniji si bio ti, zar ne?"

„Ne, nisam... Samo su me povremeno interesovale sudbine ljudi kojima sam sudio.”

Trenutak oklevam... A onda, poput bujice koja je provalila branu, iz mene pokuljaju reči:

„Ili te samo grize savest? Misliš da ne znam? Što ne kažeš odakle ti sve ovo? Odakle ti brojevi i statistika?"

Zastaje pogođen u meso. Trenutak-dva oboje ćutimo. A onda, odjednom, njegove oči ponovo plamte.

„Znam da znaš... Ali ponovo znaš samo deo istine, a istina ume biti gora i od najgore kletve!"

„Ne interesuju me tvoje istine! Želim samo da prestaneš da me čerečiš!"

„Lažeš! Potrebno ti je moje priznanje!”

„Zašto bi...”

„Da... bio sam kockar... Bio sam pasionirani kockar i alkoholičar! Lečili su me...” Reči, koje je zajedno sa ostalim sadržajem udbaških fioka u kancelariju doneo Dule, sada me prvi put ujedaju. Vidim ga kako se bori za dah.

„Izgubio sam sve! Jedino što mi je ostalo je ova kuća. Sačuvana je samo zato što je bila na Miličino ime. Da je bila moja, i ona bi otišla u godinama u kojima sam rušio sve pred sobom. Sjebao sam se, Jovana... Znam da znaš i to! Kao jedan od najboljih u generaciji, ostao sam zauvek zaglavljen u Višem sudu. Smejali su mi se lopovi i vucibatine...”

Srce mi tuče. Vidim kako mu oči žmirkaju. Mislila sam da nikada neću odškrinuti orman s njegovim avetima.

„Međutim, da sam bio sam, sve bih to preživeo. Pojelo me je to što sam znao da su moji mamurluci i žetoni, moj vinjak i bakare sazidali Lukine i Miličine grobove. Rogonja me je kaznio njima! Vidiš da si ponovo bila površna i da si novinarskim istraživanjem otkrila samo delić priče.”

„!?” prekidam ga. „Sada nas sve zbog toga progoniš, ne bi li i drugima natovarilo osećaj krivice i tako podelio sopstvenu bol?”

„Ne dušo moja... Ne delim svoju bol...” Prstima ovlaš dodiruje usne, kao da želi da ih umiri. „Bol je jedino što mi je ostalo od njih dvoje i nikom je ne dam. Jedino ona će zauvek ostati samo moja.” U trenu, čini mi se da prvi put u uglu ledenog oka ugledam kap. Drhtim...

„Eto... Sada je sve izgovoreno. Zapravo, verovatno bih trebao da ti zahvalim. Sam za ovo nikada ne bih imao petlje.”

Pogledom prelazim preko diktafona. Malena crvena zvezda i dalje žmirka...

„Vreme je da završimo razgovor.” Ustaje i kreće ka stepenicama. „Idem da se presvučem, a onda ću te ispratiti.”

Ostajem sama u prostoriji. *Da li je zaista gotovo?* U vazduhu se oseća tišina. Da li sam zaista konačno čula sve što je želeo da saopšti svetu uz moju pomoć? Ili sam ga neočekivanim pominjanjem prošlosti gurnula preko linije koju nije nameravao da pređe? Oprezno, plašeći se da ne pokvarim nešto za šta ni sama ne znam šta je, prstom prilazim diktafonu. Stiskam maleni taster. Maleno srce konačno staje...

Odlazim do sobe po torbu. Bol u grudima, koji osećam kad se sagnem, podseća me da noć u jezeru nije bila samo san. Gledam na sat. Imam

dovoljno vremena do ukrcavanja. Još jednom gledam sobu... Moj hotel i tamnica, moj dom i grobnica, pozdravljaju me... Da li će sve ovo sada ostati za mnom? Osećam se kao zatvorenik kog nakon decenija provedenih iza rešetaka isteruju na slobodu. Umem li da živim u svetu koji sam ostavila? Umem li da se vratim u kožu koja je postala ranjava i tesna?

I tada, dok skupljam stvari sa stola, zatičem sliku koju ću pamtiti zauvek. Opasan neurednim žućkastim redenicima, nečim što podseća na klipove kukuruza spojene dugim tankim žicama, Pavle se gega izlazeći iz podruma. Uprkos činjenici da nešto slično nikad nisam videla, uprkos karikaturnosti njegove pojave, koja asocira na postapokaliptično strašilo, prizor nedvosmisleno otkriva Pavlove namere. Jebeni bolesnik je zaista nabavio dinamit! Ogorčeni kamikaza je stvarno rešio da se raznese! Sve vreme je govorio istinu! Od uvodnog izlaganja znao je poslednje reči! Osećam kako mi se pljuvačka pretvara u pesak. Pokušavam da sročim rečenicu koja će barem jednom od nas zvučati prirodno. Pavle je ipak brži...

„Ne plaši se... Neću nauditi tebi. Želim samo da snimiš... I da im, kada odeš, pokažeš...”

Pruž mi mobilni telefon. Mozak i telo se opiru. Posmatram ga kao vrabac u kandžama mačke. Spazivši moju nedoumicu, dodaje:

„Ovde je kamera.”

Nesvesno pružam ruku. Kada bih mogla, kada bih znala kako će se sve ovo završiti, odbila bih da učestvujem u njegovoj igri. Ovako, dok mi se znojna nit sliva niz kičmu, na ekranu posmatram mozaik sačinjen od hiljada sitnih tačkica.

„Stani!”, vičem. „Stani! Nemaš prava na to!” Moje misli ubrzano odrastaju i napuštaju me pre nego što uspevam da im dam roditeljski savet. U trenu podiže pogled.

„Pravo je igračka kojom sam se igrao čitavog života”, kaže i preko žučkastih štapova navlači kaput. Korak koji pravim prema njemu zaustavlja ruka u kojoj je mali metalni upaljač.

„Rekao sam da ne nameravam da ti naudim. Ne teraj me da promenim odluku.”

Srce je u grudima... Srce je u grlu...

„Vreme je da se rastanemo, Jovana.”

Osećaj straha ubrzano potiskuje osećaj besa. Nećeš me naterati na ovo! Nećeš me uvući u svoj luđački pir!

„Zvaću Vjeru!”, pokušavam očajnički. „Čuće nas komšije! Nemaš prava na ovo!”

„Niko od njih ne želi da strada. Znaju koliko je sudija uporan. Pusti se toga i samo drži kameru uspravno!”

„Nemaš prava na ovo, Pavle! Nemaš prava na to...” Zastajem... Hvatam sebe kako ga na trenutak gledam u malenom kadru, nadajući se da ću videti nešto drugo.

„Zašto? Šta još mogu da učinim?”

Oklevam...

„Zajebao si neke stvari u životu... Platilo si neke cene... Nemaš prava da...”

„Na šta nemam prava?“ Unosi mi se u lice. Ustuknem... „Imam sva prava da sa ovim mojim raspalim telom činim šta mi je volja. Jedino za šta je još podobno jeste da se dezintegriše i pokvari večeru onim tvojim zlikovcima. Ništa drugo ne mogu da postignem s njim.”

„Nemaš prava! Potreban si...”

„Kome?”

„Potreban si... Potreban si meni, čoveče!”

Učini mi se da vidim osmeh.

„Tebi?”

„Da! Misliš da ja nemam svoja sranja? Misliš da si samo ti na ovom svetu bitan? Misliš da ja nemam svoje savesti i strahove?”

„Imaš nekog da za njega živiš... Imaš brata...”

„Darko je bolestan, čoveče! Darko je biljka! Ima pedeset godina i brišem mu dupe, učim ga da čita... Shvataš li? Nemam nikog!”

„Imaš ga... Dok je tu, imaš ga...”

„Misliš da je samo tebi teško? Misliš da samo ti imaš prava na svoja iskupljenja? I to sada, kada si mi sav taj teret uvalio... Kada si mi, vešto kao što samo ti umeš, objasnio da sam i ja ubila Ajšu! Sada hoćeš da odeš... Da se izvučeš kao pizda! Nemaš prava na to, govno jedno matoro!” „Prenesi svetu našu priču. Ispričaj je od početka do kraja. Nateraj ih da razmisle. Nateraj ih da sledeći put zastanu pre nego što potegnu oroz. Ili bar ti razmisli sledeći put.”

Gledam ga kako kreće ka vratima. Otvara vrata... Korača u mrak... Ispred njega stoji čovek u uniformi. Pojavljuje se kao napasnik ili utvara. Kao lutka pobešla iz muzeja voštanih figura.

„Stani!” kaže iznenada otelotvorena prilika. „Ruke uvis!”

Pavle se smeje.

Iz džepa vadi upaljač.

Ajša

Poslednji put pričam s *mami* Zaru.

„Došlo vreme d ideš”, kaže i spušta mi ruku na *bal*.⁸⁵ Oko mene svi... Od Zaru... *Mami* Razija... Tu je i onaj teča što ga zvali Baksuz, što umro kod konji od srce kad sam bila mala... Tu je i *džukel*⁸⁶ Žuča, iz selo, što se igrali s njega, što bez nogu. I svi mi mašu. Zarin pogled blag. Ipak, osećam stra el ne znam šta će bude...

„Idi sad”, kaže Zara. Vidim kako puši i oblak dima me diže visoko. Još je pomalo držim za ruku al snaga njena me nosi sve dalje, sve brže.

„Ne daj da postanem kamen!”, vičem i vidim kako nestaje.

„Neće postaneš!”, viče ona. „Neće se napraviš na *barr!*”

Dok ulazim u tunel, u mrak, misim dal moglo da bude drugo. Dal mesto Gabriel mogo da bude neki kog ne bi volela, neko s kog ne bi imala *čhaven*, neko kog ne bi sudili zbog men. I misim, šta ako opet bude sve isto? Šta ako opet postanem neko s kim će budu problemi, šta ako...

U tunel ladno. Setim se kako ladno bilo noću, kako ladno bilo kad nesmo imali drva i na sneg kad sam spavala na klupu. Al sad znam da će prođe, vidim *Kham*⁸⁷... *Kham ipani, baro pani*⁸⁸... I vidim zemlju neku u vodu, ko u ta voda. I *angro baro, parno*⁸⁹... *Angro* sia na sunce kao kuća i zove da dođem. I više nemam stra. I više ne misim šta će bude. Silazim odozgor, vidim čamac se ljulja, vidim leti *bari parni čirikli*⁹⁰, vidim vodu kako se mreška...

I znam da će sad opet da bude fino. Znam da sad ponovo počinje sve.

Pavle

Gledam ga u oči, U očima vidim strah. Sretao sam ga i ranije. Jedan od onih uvek izgužvanih pandura, koji po ceo dan selom paradiraju u uniformi. Jednom sam mu platio piće. Rukom kreće ka boku, na kojem iz kožne futrole proviruje službeni CZ.

„Ne pokušavaj”, kažem oštro i povlačim točkić na upaljaču. U mraku stidljivi plamičak šija snažno kao zapaljeni grad. „Oko mene je dovoljno dinamita da pola sela ode u vazduh.”

Guta pljuvačku. Ne umire mu se. Želi samo da ga sutra neko potapše po ramenu. Da kaže jednom „znaš ono kada sam sprečio tragediju” i slična sranja... Neko mu je dojavio šta imam u podrumu. Jovana se drži za dovratak. Užasnuto posmatra susret dva kockara.

„Sudija...”, zamuckuje on. „Gospodine Dedijeru, maknite to... Podignite ruke.”

Glas mu izdajnički drhti. Malo je ovo mesto. Nije se često sretao sa samoubicama. Svestan je da nema šanse. Ostaje mu još jedino da puca u mene, a za to nije spreman.

„Samo me pusti da prođem, i sve će biti dobro”, kažem. „A biće i krapa za večeru.”

Na susednoj kući pali se svetlo. Odnekud miriše so. Ptice se spremaju za noćni lov.

„Nemoj molim te, Pavle!” Plačni Jovanin glas preseca frišku ariju. „Spasao si me. Dozvoli mi da ja učinim isto.”

Spuštam se nekoliko koraka prolazeći pored pandura. Pod nogom osećam kamen ili stvrdnutu balegu.

„Nije isto... Spasao sam te da bi mogla da ispričaš šta se zaista dogodilo. I da bi mogla da... Snimaš li?”

Nespretno ispravlja telefon.

„Da bi mogla da izbaviš sebe.”

Plače. Na korak je od pandura. Pružaju korak k meni.

„Zašto ti ne napraviš promenu?“, pita.

Sada sam već na putu, leđima okrenut jezeru. Polako spuštam petu. U ruci stežem upaljač.

„Gotovo je sa mnom, Jovana. Za sve postoji vreme, pa i za promene. Za moje promene, vreme je prošlo. Jedine promene koje su kod mene moguće jesu one na mozgu. Osećam kako se odvijaju. Jedino što mogu je da ih opomenem... Da neosetljive privolim da osete.”

Pedeset metara deli me od vode. Čujem pelikanov lavež. Golica ga mreškanje plićaka... Pozdravlja me...

„Gospodine Dedijeru, pozivam vas da se predate i da izbegnemo nesreću“, kaže pandur. Telefonom poziva pomoć. Kada stignu, biće kasno. Zna to i on, pa ipak, u ovoj nedodiji, na ovom mestu čiji nestanak niko nikada ne bi primetio, pokušava da u poslednjim sekundama povрати red. Kraj prozora okolnih kuća vidim lica. Neki su na volatima... Jedna žena u rukama drži dete, koje mi maše verujući da ispraća putnika.

„Razumem tvoj naum“, kažem mu i vidim iskru u suznom oku. Još se nada. „Celog života sam verovao da, služeći zakonu, služim Bogu. Prekasno, kada više ništa nisam mogao da promenim, shvatio sam da je i Justicija samo đavolov okot i da, štiteći je, mi koji joj služimo zapravo čuvamo naopaki poredak. Da li smo služeći toj njenoj pravdi činili i pravična dela? Jesmo... Ipak, količina nesreće koju smo proizveli, količina nepravde koju smo posejali, količina tuge u čijem smo stvaranju saučestvovali - to prevazilazi sva naša postignuća i sve naše dobre namere.”

„Gospodine Dedijeru, poslednji put vas upozoravam!”

Njegova dobrodušna patetičnost me zasmehava.

„Evo... Ti i sada postupaš uveren u to da činiš dobro. Veruješ da ćeš, ako me zaustaviš, sprečiti zlo, da ćeš sprečiti remećenje javnog reda i mira, da ćeš očuvati nesmetano odvijanje poretka, ne razmišljajući o onome ko je na

njegovom tronu. Uveren si da je ishod koji sugeriše zakon, bez obzira na to ko je u pitanju, jedini moguć i jedini ispravan. Razmišljanje o tome da li, čuvajući red i mir, zapravo čuvaš red i mir bitangama na vrhu, i da li sprečavanjem opasnosti zapravo čuvaš zlikovce od opasnosti, daleko je van tvojih nakana. Snimaš li, Jovana?”

Vidim je kako, skupljajući suze, jezikom bespomoćno klima glavom. „Kada bi mislio o tome, kada bi te bilo šta od ovoga što govorim zanimalo, pištolj bi uperio u šefa stanice, kojemu ovaj što mi je doneo eksploziv svakog meseca u koverti odnosi novac, njime bi razoružao načelnika koji obezbeđuje čunove koji ovom vodom prevoze roblje, a čije ćeš gazde kasnije čuvati od svojih kolega. Da razmišljaš, otišao bi s njim do Jovanine redakcije i isterao ih na ulicu s rukama uvis, vičući: *Znate li*

šta rade ovi ljudi?! Ili bi ga, ako ništa od toga ne možeš, bacio u ovu vodu za nama. Ali ti to nećeš učiniti. Zato najbolje što možeš da preduzmeš, iako sada ne shvataš vrednost toga što govorim, jeste da se skloniš i pustiš me da odem kud sam naumio.”

„Molim te, Pavle.” Jovana zastaje za tren i gleda me prvi put kao dete. „Kad bi čovek znao gde će pasti, on bi seo!”

Pod nogom osećam vodu. Ulazim u nju do struka. Osećam kako me pastrmke pozdravljaju. Na nebu se pale kandila.

„Prvi put znam, Jovana! Prvi put znam!”

Jovana

„Umeš li da zamrzneš sliku?” pita me Gordana. Stojimo pod ogromnim drvetom u Sahari, na koje se poput srebrne kiše sliva mesečina. Podseća na ogromni baobab iz čijeg stabla su izrasle svetlucave kruške. „Zamrzni ovaj trenutak, jer jednom, kada svega ovog ne bude, sećaćeš se kako smo bile ovde, ti i ja, na ovom mestu i kako je bilo lepo.” Sedam se kako je pustinjaški vetar odnekud donosio miris jasmína, koji se mešao s njenim rečima i kako su negde u daljini gorele vatre za koje su vodiči tvrdili da teraju zveri.

Ne znam zašto, sedam se sada te slike dok gledam Pavla kako polako nestaje u crnom mastilu jezera. Dovikuje mi da ispravim telefon.

„Snimaš li?!”

„Snimam!”

„Da nije bilo ove devojke...”, rukom sa koje se cede jezerske trave pokazuje na mene, „da je niste poslali ovde da poput gurke bije vaše bitke, danas ne biste bili živi. Zahvalite joj za to. Donela vam je priču d sačuvala vam je živote za koje, tako unezvereni, verujete da nešto vrede. Želeli ste nešto drugo, ali čovek retko dobije ono što želi.”

„Nemaš pravo na ovo!”, uzvikujem iako znam da je uzalud.

„Većina vas nastaviće da bude ono što jeste. Ostaćete zauvek samo molekuli u velikoj fabrici zla. Sopstvenim rečima, umnoženim u dovoljan broj primeraka, rasejavaćete tuđa stradanja. Najčešće nećete ni znati ka kome su vas usmerili, baš kao što ni Jovana nije znala da je, kucajući po tastaturi, crtala metu na Ajšinim grudima. Većina vas će se, ubrzo posle prvobitne neprijatnosti izazvane prizorom koji će vam na trenutak uskomešati utrobu, vratiti redovnim aktivnostima, možda i s većim žarom. To je prirodni zakon inercije po kojem se odvija većina naših stradanja.

Ali iako manji, jedan deo vas zapamtiće, a upamćeno će izmeniti svakog od vas. Sve ovo činim za tebe, malobrojni pokajniče! Priča koju će doneti Jovana i njeno finale kojem upravo prisustvuješ nateraće te da razmisliš, da osporiš ono što nikada nisi dovodio u pitanje, da zamoliš za

oproštaj svet koji si potcenjivao. Ti koji budeš dovoljno hrabar, iznenadićeš se onim što ćeš ugledati. Tebi poklanjam ovu priču... Tebi poklanjam ovo što je od mene ostalo... I zato, pomoli se sad za Justicijine žrtve... Pomoli se za one čije joj duše tako besomučno prinosiš...”

U suvim ledenim očima vidim odsjaj male vatrene kugle koja se otima iz upaljača. To malo ponoćno sunce skakuće po talasima jezera, upliće se u grane lipa i beži po ivicama okolnih brda, ostavljajući sićušne svetlosne brazde. Polako, kao da Luki pali novogodišnju prskalicu, prinosi je dugoj

crnoj žici, koja izvire iz njega kao zaboravljeni instrument iz tela pacijenta. Na usporenom snimku vidim iskre koje plešu poput varnica na upaljenom badnjaku. Policajac i ja još nekoliko trenutka uzvikujemo nemušte reči. Krajičkom oka vidim čoveka u uniformi kako se udaljava i osećam kako rukom povlači i mene.

Još nekoliko večnosti koje nestaju... Iskre koje pucketaju i beže uvis...

I najpre strahovita bela svetlost... Jezero šija kao na podnevnom suncu. Strahoviti udar i gejzir beži u nebo put granja, put zvezda...

„Zamrzni ovaj trenutak”, kaže Gordana i čini mi se da je vidim u toj svetlosti koja brzo nestaje.

Otvorenih usta, kao pod saharskim stablom, gledam hiljade srebrnih riba kako sa neba padaju po nama. Još žive, praćakaju se pod našim nogama, otvaraju usta kao da žele da nam poruče da dolaze s one strane života, klize niz naše ruke, udaraju u naša lica i odbijaju se vraćajući se ponovo u utrobu Hada.

Iz okolnih kuća dotrčavaju deca... Neka od njih veselu ciče noseći kotarice u rukama... Neka se otimaju za mesto... Uzvikuju:

„Ljudi, s neba pada krap!”

Čovek u uniformi gleda me zbunjeno, a onda se obazrivo, kao da neće, i sam saginje da uzme krupnog porcijaša.

„Ionako će da propadne ođe”, kaže i gura mi napola živu ribu u ruke. „Ođe sve propada.”

EPILOG

Šest meseci kasnije

Devojčica me nežno, ali ipak sasvim odlučno drži za ruku. Iako sedi preko puta mene, iako nam se pogledi nespretno dodiruju, prisustvo duboke vode,

meškoljenje čuna, zvuci velikih ptica, predstavljaju kulise za nju sasvim nepoznatog sveta. Zato, uprkos prividnoj sramežljivosti, zahteva moje nepodeljeno prisustvo. Danas smo prvi put zajedno ovde, na jezeru, u Serdarevom Kršu, na mestu koje je čudesna igra uzvišene slučajnosti učinila novim domom za nas.

„Kod Vjere sam ostavio nešto za tebe. Nadam se da će ti značiti u danima koji dolaze i da će ti doneti radost i mir.”

Testamentom, o čijem postojanju me je posthumno obavestio porukom snimljenom na diktafonu, Pavle mi je u nasledstvo preneo jedino materijalno dobro koje je imao - ženinu kuću, u kojoj je proveo poslednje sate života, iz koje sam ga ispratila na dijaboličnu pozornicu, na njegov poslednji put. Uslov koji je postavio promenio me je iz korena, zauvek me spašavajući od one s kojom sam nekada delila ovo umorno telo.

„Želim da kuću deliš sa Ajšinom kćerkom Sarandom”, napisao je na kraju rukom, koja se po papiru kretala korakom osuđenika koji premerava poslednju šetnju krugom. „I želim da Luku sahraniš kraj Milice. Sve je dogovoreno, preneće ga iz Beograda, tvoje je samo da budeš tu i da kraj njih dvoje spustiš šešir, onaj beli što visi kraj vrata.”

Procedura usvajanja trajala je kraće nego što sam mislila. Prvi put sam upotrebila kontakte u ministarstvima i opštinama zarad nečeg lepog. Pokazali su se jednako efikasnim, potvrđujući da ljudi s sličnom prilježnošću čine i uzvišena i zla dela.

„Kuda me vodiš?”, pita me devojčica. Uživam dok posmatram kako rukom gladi male lakovane cipele, koje sam joj kupila pred polazak.

„Na mesto na koje me je vodio čovek koji nas je spojio. Svideće ti se.” Saranda je zainteresovana. Očima klizi preko nepreglednog zelenog tepiha napravljenog od listova lokvanja koje čun preseca uskim pramcem. „Ko je on?”

Zastajem, osluškujući čupkanje vode po bokovima barke. Na tren mi se učinilo da pored Sarande vidim Pavla kako se osmehuje i kako na guste

sede obrve navlači crnu pletenu kapu. Kako prebira po dirkama od slonovače... Kako mi potapa promrzle noge u vrelu usoljenu vodu...

Zaista, ko je bio on? Znam li i sada? Dugo sam mislila da mi je bio neprijatelj, verovala sam da je neko ko zaslužuje prezrenje, bila sam sigurna da je opasan, ubeđena da je štetan za društvo koje mi je obezbedilo sigurnost... Da li je moguće da sam samo zbog onoga što mi je rekao za tih nekoliko dana provedenih pod svodovima kamene kuće poverovala da sam sve oko sebe merila pogrešnim kantarom, da sam se okružila pogrešnim ljudima, da sam verovala u pogrešne bogove... Ili ipak nije bilo važno samo to što je rekao? Možda je u nekom trenutku bio samo poslat da me probudi i pokaže da postoje polja koja ne vidim i ptice koje ne čujem, i da je kucnuo čas da napravim taj dugo čekani zaokret.

„Ko je?“, podseća Saranda nestrpljivo vukući moj prst.

„Ne znam baš najbolje ko je“, kažem svesna zabune koju neželjeno unosim u njen svet, „ali znam da te je mnogo voleo, i da je mnogo, mnogo učinio za nas.“

Njen zbunjeni pogled ubrzo odvlači prizor malog kamenog zamka u daljini.

„Ovo ispred nas je ostrvo...“ Saranda se hitro okreće i rukom sklanja uvojke sa očiju. „Ostrvo pelikana.“ Osećam kako mi srce udara snažno, kao kad se posle dugog puta obrisi rodnog sela ocrtaju na horizontu. Ledena uskomešana voda prska mi leđa. Koža titra poput velikog timpana pod prstima šamana.

„Ispričaću ti jednu priču...“ kažem joj značajno, uživajući u svakom trenutku koji mi jezero, njegovi mirisi i nepregledno prostranstvo pružaju u susretu s prilikom da je rasonodim. Sarandin pogled postaje živ. U njenom oku kupa se sunce.

„Nekad davno ljudi nisu imali dovoljno hrane, ne ovoliko koliko je ima danas... Znaš, nije bilo slatkiša, nimalo čipsa, ni koka-kole...“

Devojčica se smejulji prekrivajući rukom nisku u kojoj se klata maleni prednji belutak.

„U vreme gladi, majka pelikan je, kako bi održala u životu svoju decu, kljunom probijala grudi, evo tu...” Prstom joj kuckam po haljini i Saranda se smeje sve glasnije... „Bila je toliko dobra majka da je svoje mladunče hranila sopstvenom krvlju...”

„Da li ju je bolelo?” pita nakratko zaustavljajući smeh.

„Jeste. Ali bila je majka, a majka pristaje da je boli ako tako pomaže svojim mladuncima...”

Saranda se na tren smrači kao voda nad kojom prođe oblak.

„Da li je bolelo i mamu?”

Polako okrećem ručicu motora i puštam da čamac klizi ka jezerskoj hridi. U dva mala oka vidim prerano spoznate istine.

„Jeste... Bolelo je... Ali je više ne boli, jer je sad srećna... Srećna je što smo se ti i ja pronašle.”

Mazim je po kosi i osećam kako mi odgovara pogledom punim nade.

„Međutim, iako tako dobri, pelikani beže od drugih životinja i ljudi.”

„Zašto?”, pita me devojčica dok joj se pogled širi.

„Zato što bi ih, kada se ne bi krili, drugi, koji nemaju njihovu dobrotu, iskoristili. I zato što njihova pravila nijedno drugo živo biće ne bi razumelo. Možda bi im se smejali, možda bi ih oterali, možda bi im naudili... Zato dolaze ovde na ostrvo i tu žive jedni s drugima i pomažu jedni drugima. Nikome ne smetaju i ostaju sami da i njima niko ne bi smetao.”

Sarandine oči sada prelaze preko porušene tvrđave i stotina vodenih ptica načičkanih na njoj.

„Hoćeš li ti biti moja mama?”, pita me najednom. Srce u trenu začuti... Kada ponovo poskoči, gutam pljuvačku oštru kao staklo. Hiljade dana, hiljade užarenih sunaca i ledenih glečera staje u njene male beskonačne reči. Prilazim razrokom crnom ugarku kao relikviji i ljubim ga. Kažem: „Zauvek... Zauvek, ljubavi moja.”

„A da li ćeš me hraniti ako budem gladna?”

Znam da će me Pavle koriti ako vidi da plačem.

„Nikada... nećeš biti gladna.”

Prelazim i sedam pored nje. Spušta mi glavu na rame, dok čamac, oslobođen, prilazi kamenjaru.

Čujem dobro poznati lavež... Obe podižemo pogled i tu, nekoliko metara nad nama, vidimo velika krila i široki kljun.

„Pogledaj! Iznad nas je pelikan!”

Saranda izvija vrat i gleda u nebo. Vetar se igra s umršenim loknama. Pred nama rastu cvetovi lokvanja...

„Maši mu...”, grcam „Maši mu, ljubavi!”

Mašemo toliko snažno da čamac zareži, preteći da nas povuče u vodu. Velika ptica kruži. Nakon minut-dva, Saranda, umorna, vraća pogled u čun, radosna zbog odraza koji vidi u barici pod nogama.

Ja i dalje gledam u veliku ponosnu pticu.

Smejem se...

Između kudravih kapaka vidim Ajšine ugarke...

Oko širokih krila uvijene Gabrielove ruke...

Nad vrhovima planina vijori Pavlov dah...

Hvala ti što si došla!

Hvala ti što si mi je dovela!

Hvala ti i, ako možeš, jednom, kad sve prođe, oprosti!

Eto... To je priča koju sam zapamtila... Da sam znala da je tako lako, rekla bi je davno. Mlogo ranije... Još onda u sud... II posle za novine... Al šta je tu je... Tebi je dajem pa pričaj ko oče da čuje. A ja... Ja ću da letim, da gledam *baro pani*⁹¹, šumu, da gledam na Gabriela, na Džavida i Sarandu... Da gledam na ceo svet koji nesam gledala...

Će da *Devla!*

El *Devla* velik za nas *čirikljen!*⁹²

Goran Marković

O KNJIZI *OSTRVO PELIKANA*

Čitajući uvodne redove ove knjige, kroz glavu su mi prolazile asocijacije na roman *Petrijin venac*, film *Rašomon* i televizijski film *Pogledaj me, nevernice*. Čudna kombinacija svedočenja, koja priču osvetljavaju iz više uglova, sasvim različiti rečnici koje upotrebljavaju junaci ove priče i posebno shvatanje jedne te iste stvari odmah su me povukli u svoje kolo. Ipak, u prvi plan isplivava priča o jednom zamršenom pravnom slučaju, koji otvara mnoga moralna pitanja. Ali jedno od njih, ono sudijino, dominira i zaokuplja našu pažnju, jer mi, zapravo, nikada nemamo priliku da stvari posmatramo iz ugla tog čoveka. Na jako uzbudljiv način otkrivamo šta sve sačinjava svest i savest sudije, kako se ti ljudi nose s teretom koji vuku na plećima, koja im se sve pitanja i odgovori roje po glavi dok presuđuju i na taj način utiču na tuđe sudbine. U slučaju *Ostrva pelikana*, to je potresna priča o sudbini dvoje mladih, čija je jedina krivica bila u tome što su se voleli. Društvo je odredilo da su to činili na nedozvoljen način, ali čovek koji im je za taj prestup sudio mislio je suprotno. I to je osnova ovog tragičnog zapleta.

Svedočenja i svedočanstva ovaj slučaj osvetljavaju iz više mogućih izvora. Dvoje tragičnih aktera, par mladih Roma, na svom šturom arhaičnom jeziku šalje poruku koliko još ne razumemo njihov svet i njegove osnovne

manifestacije, kao što je, na primer, ljubav. Tu je i ruševina ženskog principa, novinarka koja trpi posledice jednog zauvek iščašenog shvatanja sveta, kao i sam sudija, koji više ne može da podnese senke prošlosti, koje ga proganjaju sve do same smrti. Na kraju, ti naoko različiti uglovi posmatranja spajaju se u jednu širu sliku stanja duhova u haotičnoj zemlji koja se zove Srbija, u kojoj je nestalo empatije, razumevanja i solidarnosti. U kojoj vlada jagma za pozicijama koje će omogućiti golo preživljavanje, ma kakva bila cena tog čina. U pravnom sistem u kome više nema mesta za čoveka, prva žrtva je pravda.

Čini mi se da bi to, otprilike, bila poruka ovog uzbudljivog romana, koji je napisao Miodrag Majić, poštenu i časnu sudiju, a sada i značajni

pisac.

Filip David

U IME ISTINE I PRAVDE

Posle uspešnog romana *Deca zla*, Miodrag Majić poduhvatio se još jedne savremene priče, koja se zasniva na hrabrom i bespoštednom obračunu s društvenim licemerjem. U središtu priče je sudbina sudije koji je doneo presudu suprotnu očekivanjima dobrog dela javnosti, sudije koji se upustio u, kako izgleda, unapred izgubljenu bitku sa predrasudama prema romskoj manjini, objavivši da se romski mladić oslobađa optužbe za pedofiliju. To je izazvalo žestoke reakcije tabloidnih medija i neupućene javnosti, bez pokušaja da se razume detaljno obrazloženje ovakve odluke. Priča ima donekle i autobiografski karakter, inspirisana je stvarnom odlukom sudije Miodraga Majića da kao sudija Apelacionog sudija donese upravo jednu takvu oslobađajuću presudu i istrpi jednako oštru, grubu i uvredljivu reakciju senzacionalističkih medija i dela javnosti, bez želje i pokušaja da se shvati suština ovakve sudske odluke.

Tema jeste veoma delikatna, posebno u društvu koje je spremno za svaku vrstu linča i prekog suda, ali autor romana Majić i sudija Majić u centar svoga interesovanja upravo postavlja pitanje razlike prava i pravde, a

navodnu pedofiliju u kontekst našeg osobenog balkanskog rasizma i nerazumevanja rituala i običaja manjinske zajednice Roma.

Tačno je da su brakovi maloletnika uobičajeni i tradicionalni među Romima. Posmatrati to, osuđivati kao nešto nemoralno i nazivati pedofilijom, a ne povezati sa ukupnim marginalizovanim položajem Roma u društvu, nepravedno je i diskriminatorski. Majićev sudija u romanu izgovara ključne reči: „Kulturom koju smatramo dominantnom, superiornijom i time opravdanom, ušli smo kao bagerima u porcelanski život jedne male siromašne romske porodice. Ali ne samo to. Kad smo porušili to što su generacije njihovih predaka stvarale, kad smo ih kaznili zbog nečega što smo smatrali neprirodnim i grešnim, više nismo uspeli da im pokažemo put ka obećanoj sreći. Umesto toga, učinili smo isto što i prvi doseljenici američkim Indijancima. Nakon što su im porušili sela i proterali ih, ostavili su ih na milost i nemilost novim navikama - alkoholu,

drogama i prostituciji. [...] To je puna i potpuna jednačina u kojoj je jedna kultura, u ime sopstvenog shvatanja pravde, kažnjavala drugu kulturu zbog njenog navodno učinjenog nedela.”

Miodrag Majić zna svoj posao. I kao sudija i kao pisac. Tragična priča o dvoje mladih, zaljubljenih, ispričana je u više glasova i iz toga višeglasja sklapa se kritička slika društva sa mnogo problema, gde glavnu reč vode tabloidi, gde su institucije korumpirane i potčinjene političkoj moći, a političari naklonjeni korupciji, društva netolerancije i otvorenog ili prikrivenog nasilja, bez dovoljno empatije za tradicije i običaje manjina. Sumorna slika koja zastrašuje, ali i opominje.

Majićev roman, može se naslutiti, izazvaće nove polemike, ali ulazi u red onih umetničkih dela koja u ime istine i pravde nikoga ne štede i nikome ne povlađuju.

ZAHVALNICE

Priča o Ajši i Gabrielu nastala je slučajno. Poput nezvanog gosta, pojavila se iznenada, jedne večeri tokom koje sam čitao reakcije javnosti izazvane

sudijskom odlukom u čijem sam donošenju učestvovao. Dok sam pokušavao da dokučim razloge zbog kojih ljudi ostrašćeno osuđuju postupke koje nedovoljno razumeju, shvatio sam da ih je zapravo sam Bog poslao. Najednom, postalo mi je jasno da se preda mnom nalazi priča koja je odavno čekala da bude ispričana. Zbog toga se ovog puta na prvom mestu zahvaljujem onima koji su me tom prilikom, ali i tokom svih ovih godina, osnovano ili neosnovano kudili. Jer ništa kao osporavanja u toj meri ne stimuliše na rad, preispitivanje i strogost prema sebi. Bez vas, dragi moji kritičari, nikada ne bi bilo ove priče, ali ni mnogo toga drugog. Bili ste moja inspiracija, i zato vam od srca hvala!

Ali naravno, kao i obično, put od ideje do njene realizacije bio je dug. Da bi se uspešno okončao, pored onih koji prigovaraju, ponovo su bili potrebni i neki divni ljudi, koji se trude da ohrabre kada uzbrdica postane suviše strma.

Na prvom mestu želeo bih da se zahvalim gospođi Biljani Sikimić, naučnoj savetnici Balkanološkog instituta SANU, bez koje priča o dvoje Roma nikada ne bi bila autentična. Sate i sate provela je sa mnom, trpeći moja laička zapitkivanja i nedoumice. Uz nju sam učio o Kalderašima i Arlijama, dijalektima, mitologiji i istoriji Roma, zaljubljujući se u sopstvene junake na sasvim drugačiji način. Biljana, žao mi je što Vas nisam upoznao ranije, jer bismo do sada, poput Tolkina, već sigurno smislili i sopstveni jezik!

Veliku zahvalnost dugujem i doktoru Rajku Đuriću. Slušajući njegove živopisne priče o Romima, na trenutke sam verovao da ću biti kadar da oslikam svu kompleksnost ovog divnog nekonvencionalnog naroda. Nadam se da sam barem delom uspeo.

Od srca se zahvaljujem mojim uvaženim recenzentima, gospodinu Goranu Markoviću i gospodinu Filipu Davidu. Dobronamerne sugestije dvojice proslavljenih pisaca i njihova spremnost da deo dragocenog

vremena i energije posvete ovom rukopisu, značajno su mi pomogli da istrajem. Hvala vam, divni i nesebični ljudi!

Moja iskrena zahvalnost i ovog puta ide mojoj urednici Mariji Radić, koja je svojim komentarima i u našim dugim razgovorima učinila da sirovi tekst

zasija, ali i da zajednički pronađemo metanaratora ove priče i još mnogo toga drugog. Hvala ti, Marija, posebno na tome što znam da ćemo neke stvari u tekstu samo ti i ja razumeti!

Hvala gospodinu Svetislavu Miškoviću, specijalisti psihijatrije i sudskom veštaku, čije su sugestije uticale da Gabrielovo veštačenje i njegov lik ožive.

Posebnu zahvalnost (kao i toliko puta do sada) dugujem svojoj saradnici Aleksandri Delić, čiji me saveti i komentari (čak i kada se povremeno čini da nemam dovoljno strpljenja), uvek nateraju na dodatno promišljanje. Zahvalan sam i ovog puta svojoj sestri Maji, koja se i dalje s puno takta rve s mojim jezičkim nedoslednostima.

Naravno, kao i uvek, hvala mojim vernim beta čitaocima - Milici Maglov, Nikoleti Novak, Dejani Milović-Buhi, Jasmini Dimitrijević, Bojani Maljević, Radici i Veliboru Stojadinoviću, Jeleni i Ivici Jevgenijeviću, Slađani Ginić, Mirjani Nović, Biljani Gavranović, Aleksandru Bagašu, Ani Tomašević i mnogim drugima, čija su zapažanja doprinela konačnom kvalitetu teksta.

I naravno, kao i uvek, hvala Katarini, Savi i Vuku, što me još uvek nisu izbacili iz radne sobe, ili me barem u nju nisu zazidali.

A vama, čitaoče, beskrajno hvala što ste mi još jednom poverovali!
Beograd, jun 2020.

1. Romski arlijski (nadalje rom. ari.) *najbolje*.
2. Rom. *bilo je mnogo lepo*.
3. Rom. zakletva: *da umrem*.
4. Rom. ari. *lepšu*.
5. Rom. *baba*.
6. Rom. *lepa*.
7. Rom. ari. *dece mi*.

8. Rom. ari. *mala*.
9. Rom. *žena neromkinja*.
10. Rom. *čovek nerom*.
11. Rom. *sudija*.
12. Rom. *bože sačuvaj*.
13. Rom. ari. *svoje mrtve jeo/jela*.
14. Rom. *Ciganka*.
15. Rom. *kraljica*.
16. Rom. *ništa*.
17. Rom. *ciganski sudija*.
18. Rom. *kamen*.
19. Rom. *drvo*.
20. Rom. *ptica*.
21. Rom. ari. *velika voda, more, jezero*.

22. Rom. ari. *očiju mi*.
23. Rom. *Bog*.

24. Rom. *vampir*.
25. Rom. *dećicu*.
26. Rom. *sramota*.
27. Rom. *Rom i Romkinja*.
28. Rom. *Krađa, krađa!*
29. Rom. *lud, glup*.

30. Rom. *lep*.

31. Rom. *četrnaest*.
32. Rom. *devetnaest*.
33. Rom. *ćerka*.

34. Rom. ari. *majka*.

35. Rom. *volim te*.

36. Rom. kalderaški (nadalje kald.) *ljubavnici*.

37. Rom. kald. *30. novembra hiljadu...*

38. Rom. ari. *kokoška.*

39. Rom. *vampir.*

40. Rom. *baba.*

41. Rom. *haljina.*

42. Rom. *nečisto* (ritualno nečisto).

43. Rom. *trudna.*

44. Rom. kald. *unuk.*

45. Rom. blagoslov: *Srećni bili!*

46. Rom. *sin.*

47. Rom. *mnogo.*

48. Rom. *vetar.*

49. Rom. *otac.*

50. Rom. *majka.*

51. Rom. *Sačuvaj bože!*

52. Rom. *hrana.*

53. Rom. *od drveta do drveta, od kamena do kamena.*

54. Rom. *ništa.*

55. Rom. *vuk.*

56. Rom. *ptica.*

57. Rom. *ostaj zbogom.*

58. Rom. kald. zakletva: *nek poludim.*

59. Rom. blagoslov: *Dao Bog sreću i zdravlje!*

60. Rom. kald. *čučavac.*

61. Rom. *decu.*

62. Rom. *selo.*

63. Rom. *ptica.*

- 64. Rom. *sramota*.
- 65. Rom. *lepa*.
- 66. Rom. *sramota*.
- 67. Rom. *mladić*.
- 68. Rom. *starci*.
- 69. Rom. *guzica*.
- 70. Rom. *lek, droga*.
- 71. Rom. *igla*.

72. Rom. kald. *pčela*.

- 73. Rom. *jede govna, priča gluposti*.
- 74. Rom. *kašika*.
- 75. Rom. *igla*.
- 76. Rom. *droga*.
- 77. Rom. *luđak*.
- 78. Rom. *sis*.
- 79. Rom. *stan*.
- 80. Rom. *mного lepo*.
- 81. Rom. *kamen*.
- 82. Rom. *Baci jabuku u peć, za mnom nemoj plakati*.
- 83. Rom. *drvo*.
- 84. Rom. *kamen*.

85. Rom. *kosa*.

86. Rom. *pas*.

- 87. Rom. *sunce*.
- 88. Rom. ari. *voda, velika voda*.
- 89. Rom. *jaje veliko, belo*.
- 90. Rom. *velika bela ptica*.
- 91. Rom. ari. *velika voda, more, jezero*.
- 92. Rom. *ptice*.